

T.C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINI NO: 2687
AÇIKÖĞRETİM FAKÜLTESİ YAYINI NO: 1653

HABER YAZMA TEKNİKLERİ

Yazarlar

Prof.Dr. Erkan YÜKSEL (Ünite 1, 2, 3, 5, 8)
Prof.Dr. Halil İbrahim GÜRCAN (Ünite 6)
Doç.Dr. İzlem Keskin VURAL (Ünite 7)
Yrd.Doç.Dr. Haluk BİRSEN (Ünite 4)

Editör

Prof.Dr. Erkan YÜKSEL

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

İçindekiler

Önsöz	vii
-------------	-----

Haber Yazma Süreci ve Temel Bilgiler	2
GİRİŞ	3
DÜŞÜNME VE ODAK NOKTASI BULMA AŞAMASI	3
BİLGİ TOPLAMA AŞAMASI.....	5
HABER METNİNİ YAZMA AŞAMASI.....	7
Sözcük Seçimi.....	8
Cümle Yapısı	9
Paragraf Yapısı.....	10
Haber Dili	10
Haber Kaynaklarının ve Unvanların Yazılışı	11
Haberde Yazım Kuralları	12
Sayıların Yazılışı	13
Döviz/Yabancı Ülke Parasının Yazılışı	14
Ay, Gün ya da Tarihlerin Yazılışı.....	14
Saatlerin Yazılışı	14
Yaşların Yazılışı	15
Noktalama İşaretleri	15
DENETİM VE DOĞRULAMA AŞAMASI.....	20
Özet	21
Kendimizi Sınayalım	22
Okuma Parçası	23
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	24
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	24
Yararlanılan Kaynaklar.....	24

1. ÜNİTE

Haberin Anatomisi.....	26
GİRİŞ	27
BAŞLIK VE SPOTLAR.....	28
GİRİŞ BÖLÜMÜ VE HABER GİRİŞ TEKNİKLERİ.....	29
Özetleyici Giriş	29
Tanımlayıcı Giriş	31
Alıntı Giriş.....	31
Sorulu Giriş.....	32
Genelleyici Giriş	32
Zıtlık İfade Eden Giriş.....	33
Öyküleyici Giriş.....	33
Okur/İzleyici Adresli Giriş	34
HABER GÖVDESİ.....	34
ANLATIM VE AKTARMA YÜKLEMLERİ	35
HABER SONLANDIRMA.....	40
GÖRSEL UNSURLAR	41
REDAKTÖRLÜK VE HABER EDITÖRLÜĞÜ	41
Özet	46
Kendimizi Sınayalım	47
Okuma Parçası	48

2. ÜNİTE

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	48
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	48
Yararlanılan Kaynaklar	49

3. ÜNİTE

Ters Piramit Tekniği	50
GİRİŞ	51
TERS PİRAMİT TEKNİĞİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	51
TERS PİRAMİT TEKNİĞİNİN ANATOMİSİ	54
BİR YANGIN HABERİ	55
BİR TRAFİK KAZASI HABERİ	58
BİR CİNAYET HABERİ	62
BİR ŞAMPİYONA HABERİ	63
Özet	65
Kendimizi Sınayalım	66
Okuma Parçası	67
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	67
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	68
Yararlanılan Kaynaklar	68

4. ÜNİTE

Diğer Haber Yazma Teknikleri	70
GİRİŞ	71
PİRAMİT TEKNİĞİ	71
WALL STREET JOURNAL TEKNİĞİ	74
KRONOLOJİK DİZİ TEKNİĞİ	77
LİSTELEME TEKNİĞİ	79
BÖLÜMLEME TEKNİĞİ	82
DÖRTGEN (KARE/BLOK) TEKNİĞİ	84
Özet	88
Kendimizi Sınayalım	89
Okuma Parçası	90
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	91
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	91
Yararlanılan Kaynaklar	91

5. ÜNİTE

Röportaj ve Söyleşi Teknikleri	92
GİRİŞ	93
RÖPORTAJ	93
Gazetecilikte Röportajın Anlamı Nedir	94
Röportaj ve Haber Arasında Ne Fark Vardır	97
Röportajın Tarihçesi ve Ünlü Yazarlar	99
Röportaj Nasıl Yazılır	102
SÖYLEŞİ (SOHBET)	104
Söyleşi Nasıl Yapılır	105
Söyleşi Nasıl Yazılır	107
Özet	111
Kendimizi Sınayalım	113
Okuma Parçası	114
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	114
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	115
Yararlanılan Kaynaklar	115

Diğer Haber Alanları ve Yazım Teknikleri..... 116**6. ÜNİTE**

GİRİŞ	117
İNTERNET HABERCİLİĞİ.....	119
DERGİ HABERCİLİĞİ.....	121
HALKLA İLİŞKİLER HABERCİLİĞİ.....	122
YEREL YÖNETİM HABERCİLİĞİ.....	123
SÖYLEV VE TOPLANTI HABERCİLİĞİ	125
Basın Toplantısı Haberleri	126
Konferans, Sempozyum, Panel Haberleri.....	126
EMNİYET VE ADLİYE HABERCİLİĞİ.....	128
Cinayet ve Yaralama Haberleri.....	129
Arama ve Tarama Haberleri	130
Öldürme, Tutuklama ve Diğer Adli Haberler.....	131
SAĞLIK HABERCİLİĞİ	132
EKONOMİ HABERCİLİĞİ	133
KÜLTÜR VE SANAT HABERCİLİĞİ.....	134
MAGAZİN HABERCİLİĞİ	135
Özet	137
Kendimizi Sınayalım	139
Okuma Parçası	140
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	141
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	141
Yararlanılan Kaynaklar.....	142

Radio ve Televizyon Haberciliği..... 144**7. ÜNİTE**

GİRİŞ	145
DİL VE KONUŞMA DİLİ	145
RADYO VE TELEVİZYONDA HABER VE HABERCİLİK.....	146
HABER BÜLTENLERİ VE HAZIRLANIŞI.....	147
Radio Haber Bültenleri	148
Televizyon Haber Bültenleri.....	149
Haber Bültenlerinin Hazırlanışı	150
KONUŞMA DİLİNDE HABER YAZMA	151
Haber Öğelerini Vermek.....	152
Konuşur Gibi Yazmak.....	153
İmgelem Yaratabilmek	154
Konuşma Dilinde Haber Girişleri.....	155
Konuşma Dilinde Haber Aktarma Yüklemeleri	156
Örnek Uygulamalar.....	156
Özet.....	160
Kendimizi Sınayalım.....	161
Okuma Parçası	162
Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı	162
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	163
Yararlanılan Kaynaklar.....	163

Haber Yazmada Denetim ve Doğrulama 164**8. ÜNİTE**

GİRİŞ	165
DENETİM VE DOĞRULAMA SÜRECİ	165

AHLAK, ETİK VE TEMEL YAKLAŞIMLAR	168
Ödevci Ahlak Anlayışı.....	168
Yararcı Ahlak Anlayışı.....	169
BASIN MESLEK AHLAKI	169
Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi.....	171
ABD Profesyonel Gazeteciler Derneği Etik İlkeleri	176
ETİK SORUN VE TARTIŞMALAR.....	178
Haberin Tarafsızlığı, Haber ve Yorum Ayrımı.....	178
Özel Yaşama Müdahale	179
Bilgilerin Gizlice (İzinsiz) Elde Edilerek Yayımlanması.....	180
Gizlilik Kaydıyla Verilen Bilginin Yayımlanması.....	181
Olay Yaratarak Haber Yapma	181
Paralı Habercilik (Çek Defteri Gazeteciliği)	182
Hediye (Armağan) ve Özel Ziyafetler.....	182
Kurum Çıkarları ve Kişisel Çıkarlar.....	183
İlan ve Reklam Baskısı.....	183
Kriz Haberciliği.....	183
DÜZELTME (TASHİH) İŞARET VE KURALLARI	185
Özet	187
Kendimizi Sınavalım	188
Okuma Parçası	189
Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı	190
Sıra Sizde Yanıt Anahtarı	190
Yararlanılan Kaynaklar.....	191
Sözlük	193

Önsöz

Yaşanan her olay haber değildir ve her haber de yayınlanacak nitelikte bulunmayabilir. Hangi olayların haber olabileceğini ve hangi haberlerin yayınlanabilir nitelikte bulunabileceğini önceki derslerinizden hatırlayacaksınız. Bu kitapta ise yayınlanabilir nitelikte haber yazmanın temel teknikleri üzerinde duracağız. Ancak ondan önce haber yazmayı bir süreç olarak tanımlayacak ve bu sürecin aşamalarını sizlere tanıtarak haber yazma tekniklerini açıklamaya çalışacağız. Kitabınızın ilk ünitesinde haber yazma sürecinin dört aşamasına ilişkin temel bilgileri öğreneceksiniz ve diğer ünitelerde bu sürecin farklı boyutlarına ilişkin daha detaylı açıklamalara erişeceksiniz.

Haber yazma sürecin ilk aşamasını düşünme ve odak noktası bulma oluşturur. Başka bir deyişle neyin haberinin yazılacağına ilişkin kararın verilmesi gerekir. İkinci aşama, bulunan odak noktası çerçevesinde her türlü bilginin toplanmasıdır. Bu aşama da ayrı bir ders olarak işlenecek kadar geniştir.

Üçüncü aşama ise haber metninin yazılması aşamasıdır. Bu aşamaya ilişkin olarak elinizde tuttuğunuz kitapta, ikinci ünite, bir haberi oluşturan başlık, spot, giriş, gövde ve sonuç bölümlerine ilişkin açıklamalara yer verilmektedir. Haber anlatımı ve haber yazmada en çok kullanılan aktarma yüklemeleri de bu ünite konu edilmektedir. Haber yazma tekniklerinin kral tahtında bulunan ters piramit tekniği üçüncü ünitenin konusunu oluşturmaktadır. Dördüncü ünite de diğer haber yazma teknikleri olan pramit, Wall Street Journal, kronolojik dizi, listeleme, bölümlendirme ve dörtgen teknikleri tanıtılmaktadır. Röportaj ve söyleşi teknikleri beşinci üniteye ele alınmaktadır. (Haber türlerine göre diğer yazma tekniklerine de altıncı üniteye yer verilmektedir). (Yedinci ünite ise basılı kitle iletişim araçları dışında kalan konuşma dili tekniğine dayanan radyo ve televizyon haberciliği üzerinde durulmaktadır).

Haber yazma sürecinin son aşamasını ise denetim ve doğrulama oluşturur. Kitabınızın son ünitesinde de denetim ve doğrulama aşamasında dikkat edilmesi gereken kurallara geniş bir biçimde yer verilmektedir. Habercilik uygulamalarında sık karşılaşılabileceğiniz kimi özel durumlarda “neyin doğru” ve “neyin yanlış” olduğuna ilişkin temel bilgileri de bu üniteye bulacaksınız.

Kitapta yer verilen okuma parçaları ve yararlanılan kaynaklara ilişkin listelerin de sizlere yol göstermesini ve bundan sonraki okumalarınızda yardımcı olmasını diliyoruz.

Öte yandan bir noktayı da açıklamak isterim. Kitapta yer verdiğimiz örnek haberler büyük ölçüde yayın organlarında yayımlanmış metinlerdir. Kimi haberlerde gerçek isimleri kullanıp kullanmama konusunda tereddüt yaşamış olsak da sonuçta bunlar yayımlanmış gerçek metinler olduğu için, özgün haber yazma derslerinde de aynı şekilde güncel haber metinleri kullanıldığı için ve de kitapta bir birlik sağlamak için isimlerin kaynak gösterilerek aynen korunması kararına varılmıştır. Bu haberlerin seçilmesinde ilgili konuya örnek olması ve ilgili ünitenin yazıldığı dönemde güncel olması dışında başka bir nitelik gözetilmemiştir.

Son not olarak ise şunu belirtelim: Bu dersi daha önceden almış olanlar hatırlayacaklardır. İlk baskısı 2009 yılında yapılan Haber Yazma Teknikleri kitabımız 10 üniteden oluşmaktaydı. Ancak kredili ve dönemlik sisteme geçilmesiyle birlikte 2012 yılında kitabımız 8 üniteye düşürüldü ve iki ünitemiz çıkarıldı. Çıkarılan ünitelerdeki belli başlı konular diğer ünitelere eklendi. Kitabın tüm üniteleri gözden geçirildi. Bu haliyle daha özet ve derli toplu bir kitap oldu diye düşünüyorum. Tüm öğrencilerimize başarılar diliyorum.

Editör

Prof.Dr. Erkan YÜKSEL

HABER YAZMA TEKNİKLERİ

Amaçlarımız

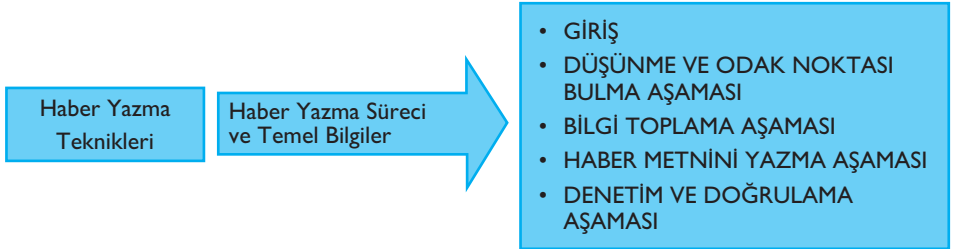
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Haber yazmanın ilk aşaması olan düşünme ve odak noktası bulma aşamasını tanımlayabilecek,
- İkinci aşama olan bilgi toplama aşamasını açıklayabilecek,
- Üçüncü aşama olan haber metni yazma aşamasını açıklayabilecek,
- Dördüncü aşama olan denetim ve doğrulama aşamasını betimleyebilecek bilgi ve becerileri kazanabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Haber yazma
- Haber toplama
- Odak noktası bulma
- Haber dili
- Haberde noktalama ve yazım kuralları
- Haberin denetlenmesi ve doğrulanması

İçindekiler

Haber Yazma Süreci ve Temel Bilgiler

GİRİŞ

Haberciliğin temel amacı bilgi ve düşünceleri en doğru, en gerçekçi, en etkili ve en anlaşılır biçimde okuyucu, dinleyici ya da izleyicilere aktarmaktır.

Bu derste, haber yazma sürecinin temel unsurlarının neler olduğunu tanımlayarak, sürece ilişkin her bir öge üzerinde ayrıntıları ile durmaya çalışacağız. Derse başlamadan önce geçen yıl işlediğiniz “Haberciliğin Temel Kavramları” ders kitabına yeniden göz atarak bilgilerinizi tazelemenizi tavsiye ederiz.

Haber yazma süreci, temel olarak dört aşamadan geçerek tamamlanır (Rich, 1997). Bir olay karşısında önce düşünülür. O olayın haber olup olamayacağına karar verilir. Haber olabileceğine karar verilirse, odak noktasının ne olacağı belirlenir. Bu odak noktası çerçevesinde haber zihinde tasarlanır. Ardından bilgi toplama aşamasına geçilir. Bu aşamada elde edilen bilgiler çerçevesinde gerekirse odak noktası değiştirilebilir. Yeterli bilgilere erişildikten sonra haberin yazılması aşamasına geçilir. Taslak metin tamamlandıktan sonra son aşamaya gelinir. Bu aşamada da denetim ve doğrulama işlemleri tamamlanarak haber yayına hazır hâle getirilir. Şimdi, sırasıyla bu aşamaların ayrıntılarını inceleyelim.

DÜŞÜNME VE ODAK NOKTASI BULMA AŞAMASI

Haber yazmanın ilk aşamasını “düşünme” oluşturur. Herhangi bir olay ya da durum karşısında haber yazmadan önce düşünmek ve haber yazılacak unsurun; eş deyişle haberin odak noktasının ne olduğunu keşfetmek gerekir.

Yaşanan her olay haber değildir ve yazılan her haber “mutlaka yayınlanacak” değildir. Her gün haberi yazılmayan milyonlarca olay meydana geldiği gibi haberi yazılan binlerce olay arasından da yalnızca bir bölümü yayınlanmaya değer bulunur. Bir olayın haber yapılmaya ya da bir haberin yayınlanmaya değer bulunması o olayın taşıdığı “haber değerlerinin” önemine bağlıdır.

Bir olayın haber olup olmadığına karar verirken hangi kriter ya da unsurlara dikkat etmeliyiz?

SIRA SİZDE

Bir haberi değerli ya da önemli kılmak için haber değeri taşıyan unsurun ne olduğuna odaklanmak gerekir. İşte bu noktaya; eş deyişle haber değeri taşıyan unsura, “**haber odak noktası**” adı verilir.

Yaşanan her olay haber yapılmaz; çünkü her olay haber değeri taşımaz. Olayın ne zaman meydana geldiği, nerede meydana geldiği, kaç kişiyi ilgilendirdiği, ilginçliği, nadirliği, heyecanlılığı, kuşkululuğu, garipliği, zıtlığı, yenilik ya da tazeligi gibi çeşitli unsurlar “haber değerleri” olarak anılır. Bir olay bu unsurlardan ne kadarına, hangi ölçüde sahipse o olayın haberinin de “değerli” bulunduğu söylenebilir. Meydana gelen olayda bu haber değerlerinden hangisi daha ön planda ise haber, o nokta üzerine odaklanır ve odaklanılan haber değerine “**haber odak noktası**” adı verilir. Olayı haber yapan en önemli şey, odak noktasıdır.

Haber yazma sürecinin ilk aşaması: “düşün ve bir odak noktası bul”.

5N1K: Bir haber metninde yanıtı aranan “ne”, “nerede”, “ne zaman”, “neden”, “nasıl” ve “kim” sorularına karşılık gelir ve en temel haber yazma formülü olarak bilinir.

Odak noktası yoğunlukla haberin kamuoyu tarafından “değerli” ya da “önemli” olarak algılanan boyutuna işaret eder. Çünkü haberin tüketicisi kamuoyudur ve haber kamuoyunun ilgisi için yazılır. Kamuoyu açısından bakıldığında her gün pek çok yayın organında yayınlanan binlerce haber bulunur. Kamuoyunun büyük çoğunluğunun bu haberleri fark etmesi, tercih etmesi ve seçip okuması beklenir. Bu aşamada okuyucu, dinleyici ya da izleyici açısından yanıtı beklenen soru şudur: “Ben meşgul bir okur, izleyici ya da dinleyiciyim. Neden bu haberi okuyayım/izleyeyim/dinleyeyim? (Girgin, 2005)”. Dolayısıyla haber metninin kamuoyunda olabildiğince çok sayıda kişinin ilgisini çekebilecek nitelikte olup olmadığı ve okuyucunun bu haberi okuduğu takdirde elde edeceği ya da sağlayacağı doyum, kazanım ya da tatminin ne olacağı sorusu gözden uzak tutulmamalıdır. Ayrıca bu sorunun yanıtı, haberin yayın organı tarafından yayınlanabilirlik değerini etkileyen bir niteliğe de sahiptir. Çünkü okunabilirlik, izlenebilirlik ya da dinlenebilirlik oranı yüksek görülen haberler yayınlanmaya da uygun bulunan haberlerdir.

Her haberin bir odak noktası vardır ve bu nokta, haber yazma sürecinin en başında belirlenir. Böylece daha sonraki aşamada toplanacak bilgiler bu odak nokta çerçevesinde derlenir. Haber yazma aşamasında da bu odak nokta, haberin bel kemiğini oluşturur.

Haberin ilk basamağı her zaman zihinde başlayan düşünme ve tasarlama ile oluşturulmalıdır. Zihinde odak noktası hedeflenmemiş bir haberi yazmak ve sonunu getirmek pek de kolay değildir. O hâlde **ilk aşama** “düşün ve bir odak noktası bul” şeklinde özetlenebilir (Rich, 1997).

“Bu olay, acaba ne haberi” sorusuna haber öğeleriyle yanıt verilebilir. Çünkü haber öğeleri (**5N1K**) bir haberin omurgasını oluşturur. Bu soru çerçevesinde düşünerek de odak noktasını bulabilirsiniz. İşinizi kolaylaştıracak bir soru belki şu da olabilir: “Bu haberdeki en önemli öge, 5N1K formülündeki hangi sorunun yanıtıdır?” Bir haberin en önemli ögesi onun “trafik kazası”, “deprem” ya da “sel” olması ise bu haberin “ne” haberi olduğu söylenebilir. Haberin en önemli ögesi “kim” sorusunun yanıtı ise, örneğin trafik kazası geçiren kişinin kimliği önemli ise, haber bu öge üzerine kurulur. Bir başka haberde olayın meydana geldiği yer daha önemli bulunabilir. Örneğin bir trafik kazasının “nerede” meydana geldiği, her şeyden daha önemli olabilir. Olayın meydana geliş anı önemli ise, “ne zaman” sorusu değer kazanır. Kimi zaman da olayın “neden” meydana geldiği ya da “nasıl” meydana geldiği tüm diğer öğelerden daha önemli bulunabilir. Dolayısıyla haberde odaklanılacak 5N1K formülünde yer alan soru belirlenir ve bu sorunun yanıtı, haberin odak noktasını oluşturabilir.

DİKKAT

Haberciliğin Temel Kavramları dersindeki “Haber Yapısı ve Türleri” ünitesinde yer alan “Haber Öğelerine Göre Haber Türleri” başlıklı bölümü gözden geçiriniz.

Ayrıca “bu olay ne haberi” sorusunun yanıtı, haberin giriş cümlesini de oluşturabilecek ya da en azından yazılacak giriş cümlesi için yol gösterici olabilecektir. Bu soruya karşılık elde edeceğiniz yanıt, ters piramit tekniği ile yazılacak bir haber için belki de en uygun giriş cümlesi bile olabilir. Ancak başka bir teknikle haberinizi kurgulamak isterseniz, daha yaratıcı cümleler de kurabilirsiniz. Yine de odak noktanızı oluşturan cümleden fazla uzaklaşmamak, her zaman “yoldan çıkmamak”

anlamına gelecektir. Çünkü okuyucular haberin odak noktasını okuyabilmek için ne yazık ki genellikle ilk beş paragraftan daha fazla okumayı sürdürmezler. Bu nedenle ters piramit dışındaki tekniklerle yazılmış haberlerde de haberin odak noktasını ilk beş paragraf içerisinde belirtmekte yarar vardır (Rich, 1997).

Örneğin bir toplantıya haber yazmak amacıyla gittiğinizi düşünün. Ne haberi yazabilirsiniz? “Toplantı oldu, bitti; konferans verildi” diyebilirsiniz. “Ünlü A kişisi konferans verdi” diyebilirsiniz. “A kişisi şunları söyledi” diye o kişinin sözlerini haber haline getirebilirsiniz. Konferans sırasında dikkatinizi çeken haber değerine sahip olduğunu düşündüğünüz başka şeyleri de haberinizin odak noktasına alabilirsiniz. Örneğin konferans verecek kişinin kürsüye çıkarken düşmesi, bir soru karşısında şaşırıp kalması, kişiyi salondakilerce protesto edilmesi, çok ünlü bir başka kişinin de salona dinleyici olarak katılması ya da daha başka şeyler haberin odak noktasını oluşturabilir. Bu nedenle öncelikle haberin “ne” olduğunun iyi belirlenmesi ve haberin ona göre kurgulanması gerekir. Bunun için de öncelikle “haber değerlerinin” fark edilebilmesi ve en doğru odak noktasının hangisi olduğuna karar verilebilmesi gerekir. Tekrarlanacak olursa, her şey haber değildir, her olay haber olayı değildir. Haber ne olduğunı görmek ve o haberi değerli ve biricik kılan unsura odaklanmak gerekir.

Şimdi bilgi toplama aşamasının ayrıntılarına değinelim.

BİLGİ TOPLAMA AŞAMASI

Haber yazma sürecinin ikinci aşaması “bilgi toplama”dır. Olayla ilgili olarak merak edilmesi muhtemel tüm soruların yanıtları bu aşamada aranır. Bunun için haber kaynakları ile görüşülmeli, konuyla ilgili toplanabilecek tüm bilgilere erişilmelidir. Bu aşamada asla bir tek kaynakla yetinilmemeli, konunun farklı bakış açılarına sahip yönlerine ilişkin bilgiler de toplanmalıdır (Rich, 1997). Bu, iki açıdan önemlidir: Birincisi, elde edilen bilgilerin doğruluğunun sağlanması ve ikincisi de haberde nesnellığe ya da tarafsızlığa yaklaşma adına farklı görüş açılarının haber içeriğinde sergilenmesi.

Resmî kaynaklar ya da önemli kişiler tarafından yapılan açıklamalar karşısında başkalarının söylediklerine önem verilmeli midir?

SIRA SİZDE

Habercilik mesleğinin dayandığı önemli sac ayaklarından biri, soru sormaktır. Haberci önce kendi kendine sorular sorabilmeli, sonra bu sorularını haber kaynaklarına yöneltebilmelidir. Gerekirse, aldığı yanıtların doğruluğunu başka haber kaynaklarından denetlemelidir. Daha sonra, aldığı bu farklı yanıtları haber içeriğinde kullanabilmelidir.

Odak noktası bulma aşamasında da ifade edildiği gibi “bu olayı yakın bir arkadaşınıza anlatsanız, acaba hangi soruların yanıtlarını merak ederdi ve size sorardı?” diye düşünebilirsiniz. Ayrıca “acaba bu olayla ilgili olarak hangi soruların yanıtlarını mutlaka bulmalıyım” diye de düşünebilirsiniz. İşte, yanıt arayacağınız bu sorular, bilgi toplama aşamasında aramanız gereken bilgilere karşılık gelir.

Haber toplama tekniklerinin neler olduğuna ve bir habere ilişkin bilgilerin nasıl toplandığına ilişkin bilgilere bu adı taşıyan dersimizde ayrıntılarıyla yer verilmektedir. Ancak burada unutulmaması gereken bazı noktaların altı çizilebilir:

Haberci, soru sormaktan korkmayan kişidir. Ancak bir yandan bilgi toplayan ve not tutan haberci, diğer yandan da bu bilgileri nasıl kullanacağını ya da yazacağını

nı zihninde tasarlamalıdır. Ayrıca bilgi toplama aşamasında haber kaynakları ile yapılan görüşmeler sırasında edinilen izlenim, gözlem ve diğer detayları da not etmekte ve bir şekilde gerekirse bu bilgileri de değerlendirmekte yarar vardır.

Haber toplama aşamasında elde edilen bilgi ve görüşlerin bir şekilde kaydedilmesinin yararlı olacağı tavsiye edilebilir. Daha sonra karşılaşılabilecek itirazlar için önceden yapılacak kayıtlar önemli bir delil niteliği taşıyacaktır.

Habercilik mesleği her zaman “şüpheli” olmayı gerektirir. Bu nedenle, haberci çoğunlukla bir haber kaynağından elde ettiği bilgiye “kesin doğru” gözüyle bakmaz ve o bilgiyi başka haber kaynaklarından doğrulamaya çalışır. Çünkü söz konusu bir tek haber kaynağının söylediği bilginin doğruluğu ve güvenilirliği, yazılacak haberin de doğruluğunu ve güvenilirliğini etkileyecektir. Haber kaynaklarının ise sizi yönlendirmeye çalışmayacağını kimse garanti edemez. Bu nedenle, iyi bir habercinin elde ettiği bilgileri farklı kaynaklardan ve mümkünse zıt kaynaklardan doğrulaması gerekir. Kimi zaman “**çapraz kontrol**” söz konusu olabilir. Bu da elde edilen bilginin iki zıt ya da farklı haber kaynağına sorulup doğrulanması anlamına gelir. Doğruluk kontrolü yapılamayan bilgiler için “haber kaynağının ifadesine göre” ya da “bir başka kaynaktan doğrulanamayan bilgiye göre” gibi ifadelerin haber metninde kullanılması yerinde olacaktır.

Haberde farklı görüşlere yer vermek; haberin nesnelliği adına önem taşır. Bir haberde ne kadar fazla farklı görüşe yer veriliyorsa, o haberin o kadar fazla nesnelliğe yaklaştığı söylenebilir. Bir tek görüşe dayanarak yapılan haberler “tek boyutlu” ya da “**tek yönlü**” haberler olarak değerlendirmeye daha yakın haberlerdir. O hâlde “tarafsız” habercilik için mümkün olduğunca farklı görüşlere ulaşmakta ve bunları haber içeriğine yansıtmakta yarar vardır.

Toplanan bütün bilgiler bir araya gelirken kimi zaman başlangıçta hareket noktasını oluşturan haberin odak noktasının değişmesi gerekebilir. Bu gerekçe, odak noktasının pek de doğru olmadığı ya da bir başka odak noktasının haber değeri anlamında daha önemli bulunması şeklinde olabilir. Çünkü bilgi toplama aşamasında karşılaşılan yeni bilgiler çok daha önemli olabilir. Bu gibi durumlarda esnek olunmalı ve haberi yazmaya başlamadan önce yeni odak noktası tespit edilerek bu yeni odağa kilitlenilmelidir. Başka bir deyişle, odak noktası derhâl değiştirilmeli ve yeni odak noktası çerçevesinde haber yeniden tasarlanmalıdır.

Öte yandan bilgi toplama aşamasında dikkat edilmesi gereken önemli bir unsur da haberde kullanılacak görsel malzemelerin elde edilmesidir. Başka bir deyişle, konuyla ilgili görüntülerin, fotoğrafların çekilmesi ya da çeşitli kaynaklardan elde edilmesi ya da kullanılabilecek grafik, şekil ya da illüstrasyon gibi diğer görsel malzemelerin temin edilmesi gerekir.

Muhabirlerin haber metnini yazmakla birlikte fotoğraf çekmek ya da kamera kullanmak durumunda olduğu koşullarda iki işin bir arada yapılması gerekir. Bir yandan habere ilişkin notlar alınacak, diğer yandan da haberin görüntüsü çekilecektir. Günümüzde ajans, gazete ya da dergilerde çalışan birçok muhabir fotoğraf çekmeyi de bilmektedir. Televizyon kanalları için çalışan muhabirler ise çoğunlukla ayrı kameramanlarla birlikte olay yerine gitmektedir.

Haberde kullanılacak görüntülerin neler olduğunu önceden tahmin etmek ve ona göre görsel malzemeleri temin etmek habercilik adına büyük önem taşır. Çünkü habercilikte kullanılan “görüntü yoksa, haber yoktur” deyimini, görüntünün ne kadar önemli olduğunu anlatır. Görüntü hem yazılanların ispatı ve olayın tanıklığı

Çapraz kontrol: Elde edilen bilginin iki zıt ya da farklı haber kaynağına sorulup doğrulanması.

Tek yönlü haberler: Tek bir görüşe dayanarak yapılan haberler.

anlamında bir delil, hem de sözü edilen kişi ya da olaya ilişkin tanımlayıcı bir unsurdur. Özellikle televizyon yayıncılığında görüntünün çok daha büyük önemi vardır. Bir haberin görüntüsünün niteliği, o haberin sayfadaki ya da bültendeki yeri ile doğrudan ilişkilidir.

Sonuç olarak bilgi toplama aşamasında mümkün olduğunca detaylı bilgi toplanmaya çalışılmalıdır. O hâlde haber yazma sürecinin **ikinci aşaması**, düşünülmüş ve odaklanılmış haber olayı çerçevesinde, “her türlü bilgiyi not al” şeklinde özetlenebilir (Rich, 1997).

İkinci aşama: Her türlü bilgiyi not al.

HABER METNİNİ YAZMA AŞAMASI

Üçüncü aşama “yazma” aşamasıdır. Olayla ilgili odaklanılmış olan noktadan hareketle toplanan bilgiler bu aşamada yazıya dökülür. Ancak bilgi toplama aşamasında not alınmış olan her şeyin yazılması diye bir şey söz konusu değildir. Yalnızca odaklanılan haber konusu çerçevesinde ilgili olan bilgiler haber metnine alınmalıdır.

Bu doğrultuda önce elde ettiğiniz bilgileri önünüze koyun ve bunları nasıl yazacağınızı düşünün. Şu adımlara dikkat edin:

- Elde ettiğiniz bütün bilgileri gözden geçirin. Hâlâ yanıtlanmamış, doğruluğu kontrol edilmemiş bilgiler mevcut mu? Olayın karşıtlarına ilişkin farklı görüşler alınmış mı? Elde edilen bilgi ve görüşler doğru ve eksiksiz bir haber yazmak için yeterli mi? Eğer eksik yönler görüyorsanız bilgi toplama aşamasını tamamlayamamışsınız demektir. Haberinizi yazmaya başlamamalısınız.
- Eğer elde ettiğiniz bilgilerin eksiksiz olduğunu düşünüyorsanız, öncelikle bir yazı planı çıkarmalısınız. Bunun için haberinizin odak noktasını hatırlamalısınız. İyi bir haber yazarı genel bir yazı planı çıkarmadan yazmaya başlamaz. Siz de öyle yapın. Yazınıza ilişkin bir plan çıkarın. Giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinde neleri yazacağınızı tasarlayın.
- Haber yazma tekniğinizin hangisi olacağına karar verin. Bu derste öğreneceğiniz haber yazma tekniklerinden hangisinin sizin planınıza daha uygun olacağını düşünün.
- Haberde kullanılmasını düşündüğünüz alt konu ya da temaları belirleyin ve bunları yazı planının ilgili bölümlerine (giriş, gelişme, sonuç) not edin. Bu işlem sırasında da haberinizin “odak noktasını” gözden uzak tutmayın ve haberin detaylarını bu odak noktasına uzaklık ya da yakınlık derecesi çerçevesinde sıralayın.
- Ardından plana uygun olarak yazma eylemine başlayın ve haberin ilk taslak metnini oluşturun.
- Yazma işleminin ardından haberinize uygun birden fazla başlık önerin. Bu öneride de haberinizin odak noktasını unutmayın. “Bu olayı bir arkadaşına anlatsam; iki-üç sözcükle nasıl özetlerim?” sorusu, haber başlığını bulmada kolaylık sağlar. Başlıklardan biri kısa, diğeri uzun, diğeri de daha uzun (fazla kelimeli) olsun.
- Öte yandan habere eşlik edecek görsel malzemelerin nasıl kullanılacağına da bu aşamada karar verip, onlara ilişkin açıklama yazılarını da yazmak gerekir. Varsa grafik ya da illüstrasyonların nasıl kullanılacağı ve onlara hangi metinlerin eşlik edeceği, fotoğrafların nasıl kullanılacağı ve fotoğraf altı yazılarının ne olacağı bu aşamada belirlenmelidir. Görsel malzemelerin seçilmesi aşamasında da haberin odak noktasını göz önünde bulundurmak ve

Üçüncü aşama: Bir plan oluştur ve haberini yaz.

haber değeri taşıdığı düşünülenleri seçmekte yarar vardır.

- Bu aşamaları tamamladıktan sonra son aşamaya (denetim ve doğrulama aşaması) geçebilirsiniz.

Sonuç olarak haber yazmanın **üçüncü aşaması** “bir plan oluştur ve haberini yaz” şeklinde özetlenebilir (Rich, 1997). Ders kitabınızın ikinci ünitesinde “Haberin Anatomisi” başlığı altında, haber başlığının niteliklerine, haberin giriş bölümünün yazılmasına yönelik “haber giriş teknikleri” konusuna, haberin gövdesinde yazılacak unsurlara, haber anlatım ve aktarma yüklemelerine ve haber sonlandırma ifadelerine yer verilecektir. Daha sonraki ünitelerde de haber yazmada en çok kullanılan teknikler üzerinde durulacaktır.

Aşağıda ise ayrı başlıklar hâlinde haber yazmada dikkat edilmesi gereken temel bazı kurallardan söz edeceğiz.

Sözcük Seçimi

Sözcükler, güçlü silahlardır. Dünyayı nasıl tanımladığınızı, insanları nasıl gördüğünüzü, nasıl düşündüğünüzü ele verir. Aynı şekilde insanların kültürlerini, düşünce biçimlerini ve dünyayı algılayışlarını değiştirebilir (Brooks, vd., 2002).

Bu nedenle, haber yazımında sözcük seçimi oldukça önemlidir. Örneğin, aynı kişiler için “terörist”, “cani”, “katil”, “direnişçi”, “gerilla”, “milis”, “savaşçı”, “özgürlük savaşçısı” ya da “asker” gibi çeşitli tanımlamalarda bulunulabilir. Bu ifadelerden hangisinin seçileceği konusunda verilecek karar, bu kişilerin algılanış biçimini de etkileyecektir. Aynı şey başka kişiler ve olaylar için de geçerlidir. Onları nasıl tanımladığınızı, onlara ilişkin algıları da şekillendirir. Dolayısıyla, haber metinlerinde sözcük seçimi oldukça dikkat edilmesi gereken bir konudur.

Sözcüklerin yerli yerinde ve herkes tarafından anlaşılabilir anlamda kullanılması büyük önem taşır. Örneğin “küçük kız” ya da “genç delikanlı” ifadelerine dikkat edin. “Büyük kız” ya da “orta yaşlı delikanlı” gibi tanımlamalar yapılmaz. Peki, kaç yaşına kadar olanları “kız” ya da “delikanlı” olarak tanımlamak daha doğrudur? Bu kişilerin yaşları haber metinlerinde belirtilse ve sıfat kullanılsa daha iyi olmaz mı? Elbette daha doğru olur.

Sıfat: Bir ismin önüne gelerek o adı niteleyen ya da belirten sözcüklere sıfat (ön ad) denir. Örneğin: “kurumuş yapraklar”, “yemyeşil ağaç”, “pek çalışkan işçi”, “tüm insanlar”, “korkak çocuklar”, “kocaman heykel”, “karanlık ev”, “güzel göz”, “susuz yaz”, “mirasyedi gençler”, “saçı uzun bebek”, “cana yakın arkadaş”, vb.

SIRA SİZDE

3

Sizce haber metninde sıfat kullanılmalı mıdır?

Birçok konuda kavram karmaşası örneği verilebilir. Ancak haberci adayları için “kulakta küpe” olması gereken öğütlerden biri de şudur: “Genç adam, bir cümle yazarken bir özne, bir tümleç ve bir fiil kullanacaksın. Sıfat kullanmak istiyorsan, önce benim iznimi almalısın (Tokgöz, 2003)”. Fransa’da bir süre başbakanlık ve dışişleri bakanlığı yapmış ünlü gazeteci Georges Clémenceau’nun (1841-1929) La Justice gazetesinin yazı işleri müdürlüğü görevindeyken, genç gazetecilere verdiği bu öğüt, haber metinlerinde sıfat kullanırken dikkatli olunması gerektiğine işaret etmektedir (Girgin, 2005). Gerçekten de **sıfatlar** ve onlar kadar **zarflar** da haber metinlerinde yerli yerinde kullanılmalı ve haber anlatımı öznel yani kişisel bir değerlendirme niteliğinden uzak tutulmalıdır.

Elbette iyi bir muhabir, bir olayı sözcüklerle anlatan kişi olarak, yazısına özen göstermeli ve dilin kurallarına hakim olmalıdır. Bu nedenle, öncelikle, haber yazma aşamasında muhabirin masasında bir yazım kılavuzu ve bir Türk-

Zarf: Bir fiilimsinin, fiilin, sıfatın ya da başka bir zarfın anlamını yer, yön, zaman, ölçü, nicelik, soru bakımından belirten, sıralayan ve etkileyen kelimelere zarf (belirteç) denir. Örneğin: Aşağı, yukarı, nazıkçe, çok, az, en, ileri, geri, şimdi, geç, erken, hızlı, yavaş, öte, beri, vb.

çe sözlüğün bulunması tavsiye edilebilir. Bilgisayar kullananlar için ise Internet bağlantısı üzerinden Türk Dil Kurumunun (TDK) web sitesine bağlanmaları daha pratik olabilir.

Türk Dil Kurumunun web sayfasında güncel Yazım Kılavuzu'na, İmla Kuralları'na ve Büyük Türkçe Sözlük'e erişebilirsiniz. Kurumun web adresi şöyle: <http://www.tdk.gov.tr>

INTERNET

Haber yazımında kullanılacak sözcüklerin seçilmesinde dikkat edilmesi gereken bazı kurallar şöyle sıralanabilir:

- Haber, akademik ya da edebî bir metin değildir ve hedef kitlesi büyük ölçüde toplumun genelidir. Bu nedenle, toplumu oluşturan tüm bireylerin anlayabileceği biçimde yalın cümleler kurulması gerektiği açıktır. Dolayısıyla, haber yazarken sıcak, sevecen, olabildiğince kısa, kolay yazılan ve söylenen, yaygın, halk dilindeki sözcükler tercih edilmelidir.
- Anlamı bilinmeyen ya da anlamı toplumun geneli tarafından bilinmediği düşünülen sözcükler ya da **argo** sözcükler kesinlikle kullanılmamalıdır. Bunların yerine sözlükten bakılarak daha bilinen ya da daha yaygın kullanılan sözcükler haber metnine eklenmelidir.
- Yazımı konusunda tereddüt edilen ya da şüpheye düşülen sözcükler için ise imla kılavuzuna başvurmadan çekinilmemelidir.
- Haber metninde kullanılacak yabancı kelimeler varsa bunlar açıklanmalı, haberi okuyan ya da dinleyenler sözlüğe bakmak zorunda kalmamalıdır.
- Haberde “bunlar, şunlar” gibi ifadeler kullanılmamalıdır. Bu tür işaret zamirleri yerine, işaret edilen kişilerin kim olduklarını açık biçimde yazılmalıdır.
- Ayrıca, “bu arada, bilindiği gibi, öte yandan...” gibi ifadelerden de kaçınılmalıdır. Satır başı yapmak, bu sözcüklerin yerini tutar.
- Belirsizlik ifade eden sözcükler yerine daha somut anlatımlar tercih edilmelidir. Örneğin “bir süre” yerine, tanımlı bir süre verilmelidir. “Araç” yerine, aracın cinsi (özel otomobil, minibüs, kamyon, vapur vb.) belirtilmelidir.
- Genellikle belirsiz ad tamlamaları, yapıları bozularak yanlış kullanılmaktadır. Belirtisiz ad tamlamasında, tamlayanda herhangi bir ek yoktur; tamlanan ad, “-i” eki almıştır. Bu tür tamlamalarda, tamlayan ile tamlanan arasına hiçbir sözcük giremez. Örneğin:
 - “Eski Milli Eğitim Bakanı” biçiminde yazmak gerekirken, “Milli Eğitim eski Bakanı” biçiminde yazılmaktadır.
 - “Bayram özel indirimi” yerine, “Özel bayram indirimi” yazılmalıdır.
 - Aynı şekilde “eski güzellik kraliçesi”, “eski masa örtüsü”, “eski pijama takımı”, “eski Belediye Başkanı” ifadeleri doğrudur.
 - Ancak, “Eskişehir eski Büyükşehir Belediye Başkanı” kullanımında hataya düşmemek gerekir. Burada, “Eskişehir Büyükşehir Belediye Başkanlığı” bir unvandır, ad tamlaması olan kısmı “Büyükşehir Belediye Başkanlığı”dır.
- Aynı sözcük bir cümlede eğer mümkünse bir kez kullanılmalıdır.

Argo: Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim; kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya toplulukta insanların kullandığı özel dil veya söz dağarcığı, jargon (TDK).

Cümle Yapısı

Bir yargı birimi olan cümle, anlatımın temel birimini oluşturur. Anlatımın etkili kılınması, büyük ölçüde cümlelerin sağlamlığı ve doğruluğu ile mümkündür.

Haber yazımında dikkat edilmesi gereken cümle yapısına ilişkin kimi noktalar şöyle sıralanabilir:

- Haber cümleleri doğru, kısa ve kolayca anlaşılır olmalıdır.
- Bir cümlede sadece bir fikre yer verilmelidir.
- Cümleler olabildiğince kısa ve öz anlatımlar içermelidir.
- Cümleler dil bilgisi kurallarına uygun olmalıdır.
- Cümleler duru, yalın ve açık olmalıdır.
- Muhabir kendi fikirlerini haber metnine katmamalı ya da karıştırmamalıdır.
- Haber metninde geçen “benim, ben, bana, bizi, bizim” gibi sözleri, haber kaynağına gönderme yaparak kullanılmalıdır.
- “*Şok oldular*”, “*iğne atsan yere düşmez*” gibi sıradan tanımlamalardan kaçınılmalıdır.

Paragraf Yapısı

Paragraf bir düşünce birimidir. Yazma tekniği açısından ise bir satır başından öteki satır başına kadar olan bölüm demektir. Her paragraf kendi içinde bütünlük taşıyan bir düşünceyi aktarır. Aslında her bir paragraf küçük bir kompozisyon gibi de düşünülebilir. Tıpkı bir yazı gibi her bir paragraf; bir ana düşünce ve onu destekleyen ya da açıklayan yardımcı düşüncelerden oluşur. Yazının bütünü söz konusu olduğunda, metindeki yer ve görevlerine bağlı olarak paragraflar farklı özellikler taşır.

Haber metninde ilk paragraf “giriş paragrafı”, son paragraf “sonuç paragrafı” olarak adlandırılır. Haberin tanıtıldığı giriş paragrafı, okuyucunun ilgisini çekme ve onu metne bağlama ve haber metnini okunur kılma işlevine sahiptir. Haber metninde sunuşu rahatlatmak adına gerektiği kadar paragraf ya da satır başı yapılması tavsiye edilir. Ara başlık kullanmak da okuyucuyu rahatlatmak adına önemli görülür. Böylece, haberin anlaşılabilirlik ve bütünlüğüne okuyucuyu rahatsız etmeyen bir akıcılık kazandırılır (Girgin, 2005). Sonuç paragrafı ise genellikle haberin özeti, geçmiş ve gelecek hakkında bir bilgi ya da genel bir ifade içerebilir.

Haber Dili

Dil, yaşayan bir varlıktır ve haber dili de zaman içinde değişim göstermektedir. Bundan 10 ya da 20 yıl önceki haber metinleri ile bugünküler karşılaştırıldığında aralarında ciddi farklar olduğu görülebilir. Kullanılan sözcükler ve anlatım biçimi kimi yönleriyle değişime uğramıştır. Daha önceki dönemlerde dikkati çeken “Başbakan şehrimize teşrif etmişlerdir.” gibi bir haber cümlesi yerine artık, “Başbakan şehrimize geldi.” cümlesi tercih edilmektedir.

Günümüzde haber yazımında; olup biten eylemler için, eylemin sözün söylediği andan önce yapıldığını, söyleyeni kesin inancıyla tam olarak anlattığı, “di’li geçmiş zaman” kipi tercih edilmektedir. Örneğin haber metinlerinde şu türde ifadeler yer almaktadır:

- ... meydana geldi.
- ... göz altına alındı.
- ... sözleşme imzalandı.
- ... makamında ziyaret etti.
- “...” dedi.

Devam eden olaylar için ise şimdiki zaman ya da geniş zaman kipleri kullanılmaktadır. Örneğin:

- ... uyarısı yapılıyor.
- ... tahmin ediliyor.
- ... adrese başvurulabilir.
- Sergi 13 Haziran'a kadar izlenebilir.

Zaman içinde gelişecek olaylar için ise gelecek zaman kipi kullanılmaktadır.

Örneğin:

- ... yarın Roma'da olacak.
- ... 21 Temmuz'da aynı yerde yapılacak.
- ... konuk edilecek.

Genellikle haber ya da olayın geçmişi hakkında verilen bilgilerde ise “-miş’li geçmiş zaman kipi” tercih edilmektedir. Örneğin:

- ... çıkan olaylarda 35 kişi ölmüştü.
- ... ilk macerasıyla seyirci karşısına çıkmıştı.

Günümüzde haberler genellikle üçüncü tekil şahıs cümleleriyle yazılır. Muhabir olayı, yaşandığı anda oradaymış ve tüm yaşananlara şahit olmuş gibi bir hikâye ya da roman metni gibi aktarmaz. Onun yerine görgü tanıklarının ya da haber kaynaklarının anlatımına başvurur ve onlardan aldığı bilgileri okurlarına aktarır.

Genel olarak haber dilini ve anlatımını etkileyen unsurlar; haberin yayınlanacağı kitle iletişim aracının türü, haberin konusu, niteliği, hedef kitlesi, ne zaman yayınlanacağı, en önemli unsurun ne olacağı ve habere ayrılan yer ya da süre ile bağlantılı olarak değişir. Bu kitapta yeri geldikçe bu unsurlar üzerinde durarak konuyu örneklendirmeye çalışacağız.

Haber Kaynaklarının ve Unvanların Yazılışı

Haber kaynakları haber içeriğine ilişkin bilgi veren ya da söz söyleyen kişilerdir. Haber metni, haber kaynaklarının verdiği bilgi üzerine inşa edilir. Bu nedenle, hangi bilgiyi kimin verdiğinin tanımlanması gerekir. Muhabir, kendisinin yaşamadığı ya da baştan sona görmediği bir olayı sanki görmüş ve oradaymış gibi gerçek dışı bir anlatımla aktarmamalıdır. Haber kaynaklarına atıfta bulunmalı ve bu sayede anlatılanlara ilişkin “güvenilirliği” de anlatan kişiye atfetmelidir.

Toplantı haberlerinde konuşmacı ve dolayısıyla haber kaynağı tek kişi ya da belirli sayıda, aynı masada oturan kişilerdir. Ancak bilgilerin derlenmesinin gerektiği haberlerde, haber kaynaklarına ulaşılmalı ve her bir haber kaynağının ne söylediği ayrı ayrı haber metnine geçirilmelidir. Olaya ya da konuya ilişkin farklı tarafların görüşleri haber kaynaklarına atıfta bulunarak tanımlanmalıdır.

Haberde adı geçen kişilerin unvan, ad ve soyadlarına haberin giriş bölümünde bir kere, eksiksiz olarak yer vermek yeterlidir. Ancak bu ifadede önce “sayın, saygıdeğer, muhterem, bay, bayan” gibi sözcüklere yer verilmemelidir.

Haberde adı geçen kişiler için “Ayşe teyze”, “Fatma nine” ya da “Hasan amca” gibi ifadeler yerine, o kişilerin adlarının mutlaka soyadları ile birlikte yazılması gerektiği de unutmamalıdır. Eş deyişle, “Ayşe teyze”nin hangi “Ayşe teyze” olduğu soyadıyla belirtilmelidir.

Unvanların yazılışı konusunda da dikkatli olunmalıdır. Örneğin “profesör” ile “profesör doktor” unvanları birbirinden farklıdır.

Akademik unvanların yazılışında şu kurallara dikkat ediniz:

- **Rektör:** Üniversite yöneticisi
- **Dekan:** Fakülte yöneticisi
- **Müdür:** Yüksekokul, birim yöneticisi
- **(Genel, Fakülte, Okul) Sekreteri:** İdari yönetici
- **Prof. Dr.:** Profesör Doktor, doktora ünvanı var
- **Prof.:** Profesör, sanatta yeterlilik sahibi, doktor ünvanı yok
- **Doç. Dr.:** Doçent Doktor
- **Yrd. Doç. Dr.:** Yardımcı Doçent Doktor
- **Arş. Gör.:** Araştırma Görevlisi
- **Uzm.:** Uzman
- **Okt.:** Okutman
- **Öğr. Gör.:** Öğretim Görevlisi
- **Dr.:** Doktor
- **Öğretim elemanı:** Tüm akademik personel anlamındadır.
- **Öğretim üyesi:** Doçent ve Profesörler için kullanılır.
- **Öğretim görevlisi:** Belirli sürelerde ders veren ve uygulama yaptıran öğretim elemanı.

İNTERNET

“Üniversitede ne nedir, kime ne denir?” başlıklı Erkan Yüksel’in yazısını şu sayfadan okuyabilirsiniz: <http://www.dorduncukuvvetmedya.net/dkm/article.php?sid=10354>

Haber metninin devamında aynı kişinin ünvanı ve adını uzun uzun yazmak yerine çeşitli kısaltmalar kullanılabilir. Örnekleri inceleyebilirsiniz:

- Eskişehir Büyükşehir Belediye Başkanı Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen, ... açıkladı.
- Eskişehir Büyükşehir Belediye Başkanı Büyükerşen, ... açıkladı.
- Eskişehir Büyükşehir Belediye Başkanı, ... açıkladı.
- Yılmaz Büyükerşen, ... açıkladı.
- Büyükerşen, ... açıkladı.

Kimi zaman ise haber kaynakları adlarının açıklanmasını istemez. Bu gibi durumlarda uzman ya da yetkili olan kişiyi tanımlayacak bir ifadeye atıfta bulunmak doğru olacaktır. Örneğin:

- Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin yaptığı açıklamaya göre, ...
- ABD’li üst düzey bir yetkilinin ifadesine göre, ...
- Yetkililerin verdiği bilgiye göre,
- Adının açıklanmasını istemeyen bir yetkili/uzman, ...

Kurum ya da kuruluşlar tarafından yapılan bildirim ya da açıklamalar haber hâline getirildiğinde ise bunların adlarına atıfta bulunulur. Örneğin:

- Milli Eğitim Bakanlığınca yapılan açıklamada, ...
- Anadolu Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, ...
- New York Times’da yayınlanan habere göre, ...
- İtfaiye yetkililerinin verdiği bilgiye göre, ...

Haberde Yazım Kuralları

Türk dilinde uygulanan yazım kurallarından farklı olarak haberlerde uygulanacak çok başka kurallar yoktur. Ancak gazetecilikte yazım kuralları konusundaki kimi

açık bırakılmış noktalara ilişkin farklı uygulamalar mevcuttur. Daha özelinde ise haber içeriklerinde kimi “dikkatsiz” uygulamalardan ve yazım yanlışlarından da söz edilebilir. Genel olarak hataya düşmemek için yapılacak işlem, Türk Dil Kurumunun İmla Kılavuzu’na bakmaktır. Şimdi belli başlı yazım kuralları ile haber içeriklerinde uygulanan kimi örnek yazım biçimlerine değinelim.

Türk Dil Kurumunun web sitesinde sözlükler ve yazım kılavuzuna erişebilirsiniz. Yazım Kılavuzu başlığı altında imla kuralları hakkında detaylı bilgi de bulunmaktadır:
<http://www.tdk.gov.tr>

İNTERNET

Sayıların Yazılışı

Türk Dil Kurumu (TDK) İmla Kılavuzu’nda sayıların “rakamla ya da yazı ile yazılabileceği” ifade edilmekte ve belirli durumlara ilişkin belirli kuralların uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Bu serbestlik haber metinlerinde de bir karmaşa izlenimi doğurabilmektedir. Bu bağlamda en özet şekilde habercilikte sayıların nasıl yazıldığıyla ilgili olarak şu noktalara işaret edilebilir:

- Sıfır (0) yazıyla yazılır: Örneğin: “...sıfır derece...”
- Bir (1) yazıyla ya da rakamla yazılabilir. Örneğin: “... birincilik kürsüsüne çıktı”, “ ... 1 oy boş çıkarken, 4 oy da geçersiz sayıldı.”
- Diğer sayılarda rakam kullanılır: 17.30’da, 11.00’de, 13 Temmuz 2009’da, 1.500.000 lira, 1.250.000 kişi, 25 kilogram, 150 kilometre, yüzde 50, % 25.
- Binli haneler yazı ve rakamla karışık yazılabilir: 1765, 2 bin 500, 5 milyon 800 bin 455, iki buçuk.
- Sayılarda kesirler virgöl ile ayrılır: 15,2 (15 tam, onda 2), 5,26 (5 tam, yüzde 26).
- Sıra sayıları yazıyla (birinci, ikinci, üçüncü, vb.) ya da rakamla gösterilebilir. Rakamla gösterilmesi durumunda ya rakamdan sonra bir nokta konur ya da rakamdan sonra kesme işareti konularak derece gösteren ek yazılır: 15., 56., XX.; 5’inci, 6’ncı
- Üleştirme sayıları rakamla değil yazıyla belirtilir: 2’şer değil ikişer, 9’ar değil dokuzar, 100’er değil yüzer.

Ülkemizde yayımlanan kimi gazetelerde yer alan sayıların yazılışı konusundaki farklı uygulamalar şöyle örneklendirilebilir:

- ... sıfır puanda kaldı.
- ... 15 madeni yüzük, 1 kadın figürlü heykel ele geçirildi.
- ... bir kişi öldü.
- Devamı 5. sayfada (5’te),
- ... 3. maçını Sırbistan ile oynayacak.
- ... 3’üncü Asliye Ticaret Mahkemesinde görüşüldü.
- ... toplam 24 km uzunluğunda olacak.
- ... 3 kilometre daha uzatılacak.
- ... yüzde 12 oy farkıyla ...
- “... ciromuzun 3’te 2’sini ihracattan elde ediyoruz”
- ... 1500 kişi katıldı.
- ... 36 bin 500 TL tazminat ödeyecek....
- ... 3.5 milyon euro....
- ... 3 buçuk yıl önce...
- ... katılanların %63’ünün....
- ... 1.93’lük forvet oyuncusu...

Sayılarla ilgili olarak ayrıca şunu belirtmek gerekir: Haberin anlaşılması ve hedef kitlenin etkilenmesi adına, haberde geçen kimi sayıların kıyaslanarak verilmesi daha uygundur (Girgin, 2005). Örneğin:

- Her yıl 200 futbol sahası kadar ormanımız yangınlar nedeniyle yok oluyor.
- Deprem bölgesine 3 tır yardım malzemesi gönderildi.
- Kibrit kutusu büyüklüğündeki fotoğraf makinesi video kaydetme özelliğine de sahip.

Döviz/Yabancı Ülke Parasının Yazılışı

Haberde geçen yabancı ülke parasına ait bir değer, çoğu zaman okurun aklına “şimdi bu kaç lira eder?” sorusunu getirir. Bu nedenle haber metninde bu tür ifadelerin yanına parantez açarak o günkü döviz kuru üzerinden Türk Lirası değeri de verilmelidir. Örneğin:

- 16 gigabaytlık depolama kapasitesine sahip olanlar 199 dolara (₺309), 32 gigabaytlık modelleri ise 299 dolara (₺463) satılacak.
- ... 203 milyon euroya (yaklaşık ₺440 milyon) mal oldu.

Ayrıca unutulmamalıdır: Para birimleri büyük harfle başlamaz. Örneğin: *avro, dinar, dolar, lira, yeni kuruş, liret*.

Ay, Gün ya da Tarihlerin Yazılışı

Pek çok eski haber yazma kitabında “habere tarihle başlanılmaz” denir. Ancak günümüzdeki uygulamada bu kurala pek de uyulmadığı söylenebilir. Eğer güncel haber metninde belirtilecek tarih, bulunulan yıl içerisinde ise yılın belirtilmesine gerek yoktur. Ancak başka bir yıla ait ise yıl belirtilmelidir. Örneğin:

- ... bölge toplantısı 11-14 Temmuz günleri arasında gerçekleştirilecek.
- ... karşılaşma bugün (10 Haziran) oynanacak.
- ... 14 Temmuz’da sona erecek.
- ... 14 Temmuz Çarşamba günü oynanacak.

Belirli bir gün ve ayı bildiren gün ve ay adları büyük harfle başlar:

- 29 Kasım 1956 Salı günü...
- 18 Aralık 1999’da göreve başlayan...
- Geçtiğimiz Mayıs ayında...
- Önümüzdeki Çarşamba günü...

Belirli bir tarih belirtmeyen ay ve gün adları küçük harfle başlar:

- Üniversiteler genellikle eylül ayı sonlarında öğretime başlar.
- Yürütme kurulu toplantılarını çarşamba günleri yaparız.
- Eylül ayı sonlarında başlayan göç, aralık ayı sonunda tamamlanır.

Saatlerin Yazılışı

Pek çok haberde saat ve dakikanın belirtilmesi önem taşır. Haberde saat rakam kullanılarak yazılır. Rakamlar arasına nokta konur. Örneğin “saat 20.50’de” gibi. Haber metinlerinde saat yazımında karşılaşılan bazı yanlışlar ise şunlardır:

- “Sabah saat 04.30’da” ifadesi yerine “04.30’da” ve “akşam 04.30’da” ifadesi yerine “16.30’da” yazılmalıdır.
- “Saat 16.00 sularında” ifadesi yerine “saat 16.00 sıralarında” yazılmalıdır. Ancak “saat 11.25 sıralarında” ifadesi de yanlıştır; zaten olayın gerçekleştiği an dakikasıyla belirtilmektedir.

- Aynı şekilde tarih belirtirken de “1978’li yıllarda” yerine “1978’de” ya da “1970’li yıllarda” yazılmalıdır.
- TDK imla kurallarına göre çeyrek, dakika, saniye ifadesi yoksa saatlerin yazı ile eğer bu ifadeler varsa rakamla yazılması gerekmektedir. Örneğin: Derse 8.45’te başlandı. Yarın sabah saat sekizde buluşacağız.

Türk Dil Kurumuna göre çeyrek, dakika, saniye ifadesi yoksa saatlerin yazıyla, eğer bu ifadeler varsa rakamla yazılması gerekir. Örneğin:

- Toplantı saat 08.45’te başladı.
- Görüşmeler yarın sabah saat 08.00’de başlayacak.

Yaşların Yazılışı

Habere konu olan kişilerin yaşları hakkında bilgi verilmek istenildiğinde genellikle söz konusu kişinin adının ilk geçtiği yere parantez açılarak kişinin yaşı rakamla yazılır. Ancak kimi zaman da kişinin yaşı haber metninin içinde belirtilir. Örneğin:

- İstanbul’da 6 ay önce kaybolan Fırat A. (16) ...
- Balıkesir’in Edremit İlçesi’nde, 64 yaşındaki damat adayı, 21’inci nikâhına 1 gün kala silahlı saldırıya uğradı.

Noktalama İşaretleri

Noktalama işaretleri konusunda da Türk Dil Kurumunun İmla Kılavuzu’na başvurmanızı tavsiye ederiz. Her habercinin yanında mutlaka bir İmla Kılavuzu’nun bulunması ya da Internet bağlantısı ile kılavuza ulaşması yanlış yapılmaması adına büyük önem taşır. Bu çerçevede, aşağıda, Anadolu Üniversitesi kurumsal iletişim gazetesi Anadolu Haber gazetesinde de uygulanmakta olan bazı noktama işaretlerine ilişkin kuralları sizlere sunmaktayız.

BÜYÜK HARFLERİN KULLANILDIĞI YERLER

- **Cümle büyük harfle başlar.**
- **Cümle içinde tırnak veya yay ayraç içine alınan cümleler büyük harfle başlar ve sonlarına uygun noktalama işareti (nokta, soru, ünlem) konur:**
Başbakan “Yeni anayasa çalışmalarını aralıksız sürdüreceğiz.” diye konuştu.
- **İki noktadan sonra gelen cümleler büyük harfle başlar:**
- Toplantıya katılacak isimler şunlar: Ahmet Yılmaz, Mehmet Akçay ...
- Başbakan, şöyle konuştu: “Atılacak adımlar gelecekte çok büyük yatırımların ...”
- **Rakamla başlayan cümlelerde rakamdan sonra gelen kelime büyük harfle başlamaz:**
- 2005 yılında Türk Dil Kurumunun 73. yılını kutladık.
- **Özel adlar büyük harfle başlar.**
- **Kişi adlarıyla soyadları büyük harfle başlar:**
- Mustafa Kemal Atatürk, İsmet İnönü, Kâzım Karabekir
- **Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar, lakaplar, meslek ve rütbe adları büyük harfle başlar:**
- Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Kaymakam Erol Bey, Sayın Prof. Dr. Hasan Yılmaz, Mustafa Efendi, Zeynep Hanım, Yüzbaşı Cengiz Topel...
- **Yer adları (kita, bölge, il, ilçe, köy, semt, cadde, sokak, semt vb.) büyük harfle başlar:**
- Asya, Avrupa, Afrika, Amerika;
- İç Anadolu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Yakın Doğu;
- Ankara, İstanbul, Taşkent, Bağdat, Moskova;
- Turgutlu, Ürgüp, Ablat; Çayırbağı, Akçaköy; Bahçelievler, Cebeci;
- Atatürk Bulvarı, Ziya Gökalp Caddesi; Asmalımescit Sokağı.

- **Yer adlarında ilk isimden sonra gelen deniz, nehir, göl, dağ, boğaz vb. tür bildiren ikinci isimler büyük harfle başlar:**
 - Ağrı Dağı, Aral Gölü, Çanakkale Boğazı, Dicle Irmağı, Ege Denizi, Erciyes Dağı,
 - Fırat Nebri, Tuna Nebri, Van Gölü, Zigana Geçidi, Süveyş Kanalı.
- **Kitap, dergi, gazete ve sanat eserlerinin (tablo, heykel, müzik) her kelimesi büyük harfle başlar:**
 - Nutuk, Safahat, Kendi Gök Kubbemiz, Anadolu Notları, Sinekli Bakkal;
 - Türk Dili, Türk Kültürü, Varlık; Resmî Gazete, Hürriyet, Milliyet, Yeni Asır;
 - Saraydan Kız Kaçırma, Onuncu Yıl Marşı.
- **Özel ada dâhil olmayan gazete, dergi, tablo vb. sözler büyük harfle başlamaz:**
 - Milliyet gazetesi,
 - Türk Dili dergisi,
 - Halı Dokuyan Kızlar tablosu.
- **Kurum, kuruluş ve kurul adlarının her kelimesi büyük harfle başlar:**
 - Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Dil Kurumu, Dil ve Tarib-Coğrafya Fakültesi,
 - Devlet Malzeme Ofisi, Millî Kütüphane, Muharip Gaziler Derneği,
 - Emek İnşaat, Danışma Kurulu.
- **Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge, genelge adlarının her kelimesi büyük harfle başlar:**
 - Medeni kanun, Borçlar Hukuku (kanun), Atatürk Uluslararası Barış Ödüllü Tüzüğü, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği.
- **Kurum, kuruluş, kurul, merkez, bakanlık, üniversite, fakülte, bölüm, kanun, tüzük, yönetmelik vb.ni bildiren kelimeler, belli bir kurum vb. kastedildiğinde büyük harfle başlar:**
 - Bu yıl Meclis, yeni döneme erken başlayacak.
 - Son aylarda Ünivesitemiz, yazım konusunda yoğun bir çalışma içine girdi.
 - 2876 sayılı Kanun bu yıl yeniden gözden geçiriliyor.
 - Bu madde Yönetmelik'in 4'üncü maddesine aykırı düşmektedir.
- **Millî ve dinî bayramlarla bayram niteliği kazanmış günlerin adları büyük harfle başlar:**
 - 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı,
 - Ramazan Bayramı,
 - Anneler Günü,
 - Hidrellez.
- **Kurultay, bilgi şöleni, açık oturum vb. toplantıların adlarında her kelime büyük harfle başlar:**
 - V. Uluslararası İletişim Sempozyumu,
 - İktisat Kongresi.
- **Özel adlar yerine kullanılan "o" zamiri cümle içinde büyük harfle yazılmaz.**
 - Toplantıya o da katılacak.
 - Toplantıya O'nun da katılması bekleniyor (YANLIŞ).
- **Millet, boy, oymak adları büyük harfle başlar:**
 - Türk, Alman, İngiliz, Japon; Oğuz, Kazak, Kırgız, Özbek, Tatar; Karakeçili, Hacımusalı.
- **Dil ve lehçe adları büyük harfle başlar:**
 - Türkçe, Almanca, İngilizce, Rusça, Arapça; Oğuzca, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe, Tatarca.
- **Devlet adları büyük harfle başlar:**
 - Türkiye Cumhuriyeti, Amerika Birleşik Devletleri, Azerbaycan Cumhuriyeti.
- **Din ve mezhep adları ile bunların mensuplarını bildiren sözler büyük harfle başlar:**
 - Müslümanlık, Müslüman; Hristiyanlık, Hristiyan; Musevilik, Musevi.
- **Din ve mitoloji ile ilgili özel adlar büyük harfle başlar:**
 - Tanrı, Allah, Cebrail, Zeus, Oziris, Kibele.
- **Ancak tanrı kelimesi özel ad olarak kullanılmadığında küçük harfle başlar:**
 - Eski Yunan tanrıları.

- **Bazı dinî terimlerin küçük barfle başlaması gelenekleşmiştir:**
- cennet, cebennem, uçmak, tamu, peygamber, sırat köprüsü.
- **Gezegen ve yıldız adları büyük barfle başlar:**
- Merkür, Neptün, Plüton, Halley, Dünya, Güneş, Ay vb.
- Dünya, güneş, ay kelimeleri gezegen anlamı dışında kullanıldığında küçük barfle başlar.
- **Müzikte kullanılan makam ve tür adları büyük barfle başlamaz:**
- acemaşiran, acembuselik, hicazkâr, türkü, varsağı, bayatı.

NOKTA (.)

- **Cümlelerin sonuna konur:**
- Türk Dil Kurumu, 1932 yılında kurulmuştur.
- **Bazı kısaltmaların sonuna konur:**
- Dr. (doktor), Yrd. Doç. (yardımcı doçent), Prof. (profesör).
- **Sayıların sonra sıra bildirmek için konur:**
- 3. (üçüncü); II. Mehmet; 2. Cadde, 20. Sokak.
- **Saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için konur:**
- Tren 09.15'te kalktı. Toplantı 13.00'te başladı. Tören 17.30'da, (Tarık Buğra)
- **Beş ve beşten çok rakamlı sayılar sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazılır ve araya nokta konur:**
- 326.197, 49.750.812, 28.434.250.310.500.
- **Tırnak işareti içinde verilen cümlelerin noktası ayrı, tırnak işareti dışındaki cümlelerin noktası ayrı konur:**
- "Bir yardım eli de siz uzatın." dedi.
- **Kesirli sayıları yazda birbirinden ayırırken nokta kullanılmaz:**
- 3,5 kilogram (Yanlış) 3,5 kilogram (Doğru)
- **Gelenekleşmiş olan T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) ve T. (Türkçe) kısaltmalarının dışında büyük barflerle yapılan kısaltmalarda nokta kullanılmaz:**
- ABD, TBMM, TRT, BOTAŞ

VİRGÜL (,)

- **Birbiri ardınca sıralanan eş görevli kelime ve kelime gruplarının arasına konur:**
- Fırtınadan, soğuktan, karanlıktan ve biraz da korkudan sonra bu sı-cak, aydınlık ve sevimli odanın havasında erir gibi oldum.
- **Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:**
- Bir varmış, bir yokmuş. Umduk, bekledik, düşündük.
- **Cümlede özel olarak vurgulanması gereken öğelerden sonra konur:**
- Binaenaleyh, biz her vasıttan, yalnız ve ancak, bir noktadan itibaren istifade ederiz.
- **Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan öğeleri belirtmek için konur:**
- Saniye Hanımefendi, merdivenlerde oğlunun ayak seslerini duyar duymaz, hasretlisini karşılamaya atılan bir genç kadın gibi, koltuğundan fırlamış ve ona kapıyı kendi eliyle açmaya gelmişti.
- **Cümle içinde ara sözleri ve ara cümleleri ayırmak için konur:**
- Şimdi, efendiler, müsaade buyurursanız, size bir sual sorayım.
- **Sayıların yazılışında, kesirleri ayırmak için konur:**
- 38,6 (otuz sekiz tam, onda altı), 25,33 (yirmi beş tam, yüzde otuz üç), 0,45 (sıfır tam, yüzde kırk beş).
- **Metin içinde tekrarlı bağlaçlardan önce ve sonra virgül konmaz:**
- Hem gider hem ağlar.
- Ya bu deveyi gütmeli ya bu diyardan gitmeli.
- Ne aradı ne sordu.
- **Metin içinde -ınca / -ince anlamında zarf-fiil görevinde kullanılan mı / mi ekinde sonra virgül konmaz:**
- Ben aç yattım mı kötü kötü rüyalar görürüm nedense.
- **Metin içinde zarf-fiil ekleriyle oluşturulmuş kelimelerden sonra virgül konmaz:**
- Şimdiye dek, ben kendimi bildim bileli kimse Değirmenoluk köyünden kaçıp da başka köyde çobanlık, yanaşmalık etmedi.
- Meydanlığa varmadan bir iki defa İsmail kendisini gördü mü diye kabveye baktı.
- (.....) belirterek, şöyle dedi ! (.....) (YANLIŞ: Virgül kullanılmaz.)

- **Kendisinden sonraki cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bil-diren bayır, yok, evet, peki, pekâlâ, tamam, olur, baybay, başüstüne, öyle, baydi, elbette gibi kelimelerden sonra konur:**

- Peki, gideriz.
- Olur, ben de size katılırım.
- Evet, kırk seneden beri Türkçe merbale merbale Türkleşiyor.

- **Tırnak işaretinden önce virgül kullanmaya gerek yoktur.**

- Rektör "Eğitim en önemli sorunumuzdur." dedi.

- **Şart ekinden sonra virgül konmaz:**

- Gör gözleriyle de aklın yatarsa anlatıver millete.

- **Metin içinde ve, veya, yabut, vs. ile vb. bağlaçlarından önce de sonra da virgül konmaz.**

KESME İŞARETİ (')

- **Kişi adları, soyadları ve takma adlar:**

- Atatürk'üm, Fatih Sultan Mehmet'e, Mubibbi'nin, Gül Baba'ya, Sultan Ana'nın, Yurdakul'dan, Kâzım Karabekir'i, Yunus Emre'yi, Ahmet Cevat Emre'dir, Namık Kemal'se.

- **Sonunda p, ç, t, k ünsüzlerinden biri bulunan Ahmet, Çelik, Çiçek, Halit, Mehmet, Mesut, Murat, Özbek, Recep, Yiğit, Bosna-Hersek, Gaziantep, Kerkük, Sinop, Tokat, Zonguldak gibi özel adlara ünlüyle başlayan ek getirildiğinde konur.**

- **Özel adlar için yay ayrıç içinde bir açıklama yapıldığında kesme işareti yay ayrıçtan sonra konur:**

- Yunus Emre (1240?-1320)'nin, Yakup Kadri (Karaosmanoğlu)'nin
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nin, Fotoğraf Kulübü (FK)'nün

- **Kurum, kuruluş, kurul ve iş yeri adlarına gelen ekler kesmeyle ayrılmaz:**

- Türkiye Büyük Millet Meclisine,
- Bakanlar Kurulunun, Danışma Kurulundan,
- Anadolu Üniversitesi Rektörlüğüne,
- İletişim Bilimleri Fakültesi Fakültesi Dekanlığına,
- Basın ve Yayın Bölümü Başkanlığına,
- Hayal kabvesindeki etkinlik,
- Atatürk Stadyumunun.....

- **Unvanlardan sonra gelen ekler kesmeyle ayrılmaz:**

- Cumhurbaşkanı, Başbakanca,
- Türk Dil Kurumu Başkanına göre vb.

- **Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmak için konur:**

- TBMM'nin, TDK'nin, BM'de, ABD'de, TV'ye.

- **Akım, çağ ve dönem adlarından sonra gelen ekler kesmeyle ayrılmaz:**

- Eski Çağın, Yükselme Döneminin,
- Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatına.

- **Özel adlara getirilen yapım ekleri, çokluk eki ve bunlardan sonra gelen diğer ekler kesmeyle ayrılmaz:**

- Türklük, Türkleşmek, Türkçü, Türkçülük, Türkçe, Müslümanlık, Hristiyanlık, Avrupalı, Avrupalılaşmak, Aydın, Konyalı, Bursalı, Ahmetler, Mehmetler, Yakup Kadri, Türklerin, Türklüğün, Türkleşmekte, Türkçenin, Müslümanlıkta, Hollandalıdan, Hristiyanlıktan, Atatürkçülüğün.

- **Sayılarla getirilen ekleri ayırmak için konur:**

- 7'ncisi (YANLIŞ: 7.'si)
- 2'nci kat; 8'inci madde,
- 7,65'lik,
- 1985'te,
- 1919 senesi Mayısının 19'uncu günü Samsun'a çıktım.

- **Bir ek veya barften sonra gelen ekleri ayırmak için konur:**

- a'dan z'ye kadar; b'nin m'ye dönüşmesi,
- Türkçede -lık'la yapılmış sözler.

- **Kıta, deniz, nehir, göl, dağ, boğaz, geçit, yayla; ülke, bölge, il, ilçe, köy, semt, bulvar, cadde, sokak vb. coğrafya ile ilgili yer adları:**

- Asya'nın, Marmara Denizi'nden, Akdeniz'i, Meriç Nehri'ne, Van Gölü'ne, Ağrı Dağı'nın, Çanakkale Boğazı'nın, Zigana Geçidi'nden, Uzunyayla'ya, Türkiye'dir, İç Anadolu'da, Doğu Anadolu'ya, Ankara'yı, Sungurlu'ya, Ziya Gökalp Bulvarı'ndan, Yıldız Mahallesi'ne, Taksim Meydanı'ndan, Reşat Nuri Sokağı'na.

- **Kitap, dergi, gazete ve sanat eseri (tablo, beykel, müzik vb.) adları:**
 - Nutuk'ta, Safabat'tan, Kıralk Konak'ta, Sinekli Bakkal'ı, Hürriyet'te, Resmî Gazete'de, Onuncu Yıl Marşı'nı, Yunus Emre Oratoryosu'nı, Atatürk Uluslararası Barış Ödülü'nü.
- **Saray, köşk, ban, kale, köprü, anıt vb. adları:**
 - Dolmabahçe Sarayı'nın, Çankaya Köşkü'ne, Sait Halim Paşa Yahısı'ndan, Ankara Kalesi'nden, Horozlu Han'ın, Galata Köprüsü'nün, Bilge Kağan Abidesi'nde, Çanakkale Şehitleri Anıtı'na.
- **Kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge ve genelge adları:**
 - Millî Eğitim Temel Kanunu'na, Medeni Kanun'un, Atatürk Uluslararası Barış Ödülü Tüzüğü'nde, Telif Hakkı Yayın ve Satış Yönetmeliği'nin.
- **Millet, boy, oymak adları:**
 - Türk'im, Alman'sınız, İngiliz'den, Rus'muş, Oğuz'un, Kazak'a, Kırgız'ım, Özbek'e, Karakeçili'nin, Hacımusalı'ya.
- **Devlet adları:**
 - Türkiye Cumhuriyeti'ni, Osmanlı Devleti'ndeki, Amerika Birleşik Devletleri'ne, Azerbaycan Cumhuriyeti'nden.
- **Din ve mitoloji ile ilgili özel adlar:**
 - Allah'm, Tanrı'ya, Cebrail'den, Zeus'u.
- **Özel günler, bayramlar yazılırken baş harfler büyük, gelen ekler ise kesme işaretiyle ayrılır.**
 - Ramazan Bayramı'nız kutlu olsun
 - Aşure Günü'nde aşure pişirilir.

NOKTALI VİRGÜL (;)

- **Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur:**
 - Erkek çocuklara Doğan, Tuğrul, Aslan, Orban; kız çocuklara ise İnci, Çiçek, Gönül, Yonca adları verilir.
 - Türkiye, İngiltere, Azerbaycan; İstanbul, Londra, Bakü.
- **Öğeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur:**
 - Sevinçten, beyecandan içim içime sığmıyor; bağırarak, kabbabalar atmak, ağlamak istiyorum.
 - At ölü, meydan kahr; yiğit ölü, şan kahr.
 - YANLIŞ: Rektör; "... dedi.

İKİ NOKTA (:)

- **Kendisinden sonra örnek verilecek ya da açıklamak yapılacak cümlelerin sonuna konur:** Aynen burada olduğu gibi...

TIRNAK İŞARETİ (" ")

- **Başka bir kimseden veya yazıdan olduğu gibi aktarılan sözler tırnak içine alınır.**
 - Rektör şöyle konuştu: "... "
 - Rektör "... dedi.
 - YANLIŞ: Rektör: "... dedi. / Rektör, "... dedi. / Rektör, "... dedi.
- **Tırnak içindeki alıntının sonunda bulunan işaret (nokta, soru işareti, ünlem işareti vb.) tırnak içinde kahr.**
 - "İzmir üzerine dünyada bir şehir daha yoktur!" diyorlar.
- **Özel olarak belirtilmek istenen sözler tırnak içine alınır:**
 - Yeni bir "barış taarruzu" başladı.
- **Cümle içerisinde kitapların ve yazıların adları ve başlıkları tırnak içine alınır / koyu da yazılabilir.**
 - Yahya Kemal'in bazı şiirleri "Kendi Gök Kubbemiz" adı altında çıktı.
 - "Yazım Kuralları" bölümünde bazı uyarılara yer verilmiştir.
- **Tırnak içinde alınan sözlerden sonra kesme işareti kullanılmaz:**
 - Yahya Kemal'in "Aziz İstanbul"unu okudunuz mu?

TEK TIRNAK İŞARETİ (' ')

- **Yalnızca çift tırnak içindeki bir cümle içinde başka bir tırnak ihtiyacı varsa kullanılır. Çift tırnak olmaksızın kullanılmaz.**
- "Sağlık Bakanlığı bu konuda 'olmaz, yapamayız' diyor."

ÜNSÜZ SERTLEŞMESİ

- **Bir sözcük "f, s, t, k, ç, ş, b, p" ile bitiyorsa gelen ek "c, d, g" ile başlıyorsa son sesin etkisiyle "ç, t, k" şeklinde sertleşir.**
 - 5'te, 3'te

DENETİM VE DOĞRULAMA AŞAMASI

Haber yazmanın dördüncü aşaması, bir haberin doğruluğuna verilen öneme de atfen “denetim ve doğrulama” şeklinde ifade edilebilir. Haberin taslak metni tamamlandıktan sonra “gözden geçirme ve düzeltme aşaması” da denilebilecek denetim ve doğrulama aşamasına geçilir. Haber metni ancak bu aşama da tamamlandıktan sonra yayıma hazır hâle gelir.

Kitabınızın son ünitesinde denetim ve doğrulama aşamasında dikkat edilmesi gerekenler ayrıntılı bir biçimde açıklanacaktır. Bu aşamalar ilk okuma, yazım yanlışlarının denetimi, okunurluk ve anlaşılabilirlik denetimi, fazlalıkların denetimi, eksik bilgi denetimi, yanlış bilgi denetimi, yorumsuzluk/tarafsızlık denetimi, etik ve hukuk kurallarına uygunluk denetimi, son okuma ve geri bildirimin takip edilmesi şeklinde sıralanmaktadır. Tekrar tekrar okuma, gözden geçirme, denetleme ve düzenlemelerden sonra habere son şekli verilir. Haber metni ancak bu aşama da tamamlandıktan sonra yayıma hazır hale gelir.

SIRA SİZDE

Bir haberi denetim ve doğrulama aşamasında kaç kez baştan sona okumak gerekir?

Sonuç olarak, bu ünite de haber yazma eyleminin dört aşaması tanımlanmıştır. Sürecin ikinci aşaması, “haber toplama teknikleri” ayrı bir ders olarak işlenmektedir. O nedenle burada ayrıca üzerinde durulmayacaktır. Kitabımızın devam eden ünitelerinde sürecin üçüncü ve dördüncü aşamalarının ayrıntılarına değinilecektir.

Özet

Haber yazmanın ilk aşaması olan düşünme ve odak noktası bulma aşamasını tanımlamak.

Haber yazmanın ilk aşamasını “düşünme” oluşturur. Herhangi bir olay karşısında haber yazmadan önce düşünmek ve haber yazılacak unsurun; eş deyişle haberin odak noktasının ne olduğu keşfetmek gerekir. Olaya ilişkin haber değeri taşıyan unsurlar düşünülmeli ve bulunan odak noktasından hareketle yazılacak haber metni tasarlanmalıdır. Onun için bu aşamaya “düşünme ve bir odak noktası bulma aşaması” denir. Bir olaya ilişkin haber yapılacak odak noktasını bulmak için şu iki soru yardımcı olur: “Bu olay ne haberidir?” ve “Bu olayı yakın bir arkadaşına anlatsam, ilk ne söylerdim?”

Haber yazmanın ikinci aşaması olan bilgi toplama aşamasını açıklamak.

Haber yazma sürecinin ikinci aşaması “bilgi toplama”dır. Olayla ilgili olarak merak edilmesi muhtemel tüm soruların yanıtları bu aşamada aranır. Bunun için haber kaynakları ile görüşülmeli, konuyla ilgili toplanabilecek tüm bilgilere erişilmelidir. Bu aşamada asla tek bir kaynakla yetinilmemeli, konunun farklı bakış açılarına sahip yönlerine ilişkin bilgiler de toplanmalıdır. Bu iki açıdan önemlidir: Birincisi, elde edilen bilgilerin doğruluğunun sağlanması, ikincisi ise haberde nesnelliğin ya da tarafsızlığın sağlanması adına farklı görüş açılarının haber içeriğinde sergilenmesi. Bu aşamada mümkün olduğunca fazla detaylı bilgi toplanmaya çalışılmalıdır. O hâlde bu aşama, düşünülmüş ve odaklanılmış haber olayı çerçevesinde, “her türlü bilgiyi not al” şeklinde özetlenebilir (Rich, 1997).

Haber yazmanın üçüncü aşaması olan haber metni yazma aşamasını açıklayabilmek.

Üçüncü aşama “yazma” aşamasıdır. Olayla ilgili olarak odaklanılmış olan noktadan hareketle toplanan bilgiler yazıya dökülmelidir. Ancak bilgi toplama aşamasında not alınmış olan her şeyin yazılması diye bir şey yoktur. Yalnızca odaklanılan haber konusu çerçevesinde ilgili olan bilgiler haber metnine alınmalıdır. Haber yazımında en başta sözcük seçimine, cümle ve paragraf yapısına, haber diline, haber kaynaklarının yazılışına, yazım kuralları ve noktalama işaretlerine dikkat etmek gereklidir.

Dördüncü aşama olan denetim ve doğrulama aşamasını betimlemek.

Haber yazmanın dördüncü aşaması, bir haberin doğruluğuna verilen öneme de atfen “denetim ve doğrulama” şeklinde ifade edilebilir. Haberin taslak metni tamamlandıktan sonra “gözden geçirme ve düzeltme aşaması” da denilebilecek denetim ve doğrulama aşamasına geçilir. Bu aşamada haberin taslak metni ele alınır ve baştan sona yeniden okunur. Yazım yanlışları, okunurluk ve anlaşılabilirlik, eksik bilgi, yanlış bilgi, yorumsuzluk denetimi, fazlalıkların denetimi, etik ve hukuk kurallarına uygunluk gibi noktalara dikkat edilir. Gerekli görülen değişiklikler yapılarak habere son şekli verilir. Haber metni ancak bu aşama da tamamlandıktan sonra yayıma hazır hâle gelir.

Kendimizi Sınavalım

1. Haber yazmanın **ilk** aşaması aşağıdakilerden hangisidir?

- Düşünme ve bir odak noktası bulma
- İstihbarat sağlama
- Haber kaynağına ulaşma
- Not alma
- Haber yazma tekniğini belirleme

2. Sabahın erken saatlerinde, sahil yolunda meydana gelen bir trafik kazasında aşırı derecede alkol aldığı tespit edilen ünlü birinin yaralandığı bilgisine erişilmiştir. Yukarıdaki olay haber türlerinden hangisine bir örnektir?

- Ne haberi
- Kim haberi
- Nerede haberi
- Ne zaman haberi
- Neden haberi

3. Bir olayla ilgili olarak merak edilmesi muhtemel tüm soruların yanıtları haber yazma sürecinin hangi aşamasında aranır?

- Düşünme aşaması
- Odak noktası bulma aşaması
- Bilgi toplama aşaması
- Haber yazma aşaması
- Denetim aşaması

4. Elde edilen bilgilerin farklı haber kaynaklarına sorularak doğrulanması işlemine ne ad verilir?

- Bilgi toplama
- Bilgi denetimi
- İkili sorgulama
- Çapraz kontrol
- Manipülasyon

5. Haber yazımında tercih edilecek sözcükler ile ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- Sıcak, sevecen ve yaygın, halk dilindeki sözcükler olmalıdır.
- Olabildiğince kısa, kolay yazılan ve söylenen sözcükler olmalıdır.
- Haberin aktarımında olumlu olunmalı, olumsuz kelime ve anlatımlardan kaçınılmalıdır.
- Unvan, ad ve soyadı belirtilirken, “sayın, muhterem, aziz, bay, bayan” gibi sözcükler unutulmamalıdır.
- Haber aktarma yüklemeleri geniş bir yelpazede ve çeşitlilikte kullanılmalıdır.

6. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğru yazılmış bir haber metninde **bulunamaz**?

- Suçlular mahkemeye çıkarıldı.
- Zanlılar yakalandı.
- Sanıklar ele geçirildi.
- Jandarma göz altına aldı.
- Gıyabi tutuklama kararı alındı.

7. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğru yazılmış bir haber metninde **bulunamaz**?

- İğne atsan yere düşmeyecek kalabalık
- 10 futbol sahası büyüklüğündeki yeşil alan
- Bir kibrit kutusu büyüklüğündeki kamera
- 3 tır yardım malzemesi
- 2 bin 500 kişilik salon

8. Bir haber metninde yer alan “Ankara’da gerçekleştirilen toplantıya Sayın Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Başkanı Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen de katıldı.” haber cümlesindeki yazım yanlışı aşağıdakilerden hangisidir?

- “Prof. Dr.”
- “Sayın”
- “de” eki
- “Eskişehir Büyükşehir Belediyesi”
- “katıldı”

9. Haber metinlerinde sıfat ve zarfların kullanılmasına dikkat edilmesi neden önemlidir?

- Metnin anlaşılır olmasını sağlamak için
- Anlatımın akıcı olmasını sağlamak için
- Haber kaynaklarını daha iyi tanımlamak için
- Haber olayını daha iyi betimlemek için
- Tarafsızlığı sağlamak için

10. Noktalama işaretlerinin kullanımı konusunda aşağıdaki cümlelerden hangisinde **yanlış** yapılmıştır?

- Bakanlar Kurulu toplantısı saat 13.30’da başladı ancak henüz bir açıklama yapılmadı.
- İtalya-Türkiye ilişkilerinin geliştirilmesine katkılarından dolayı ‘İtalya Cumhurbaşkanlığı Dayanışma Nişanı’na layık görüldü.
- Bu yılki gösterilerin AKM’de de sahnelenmesi planlanıyor.
- “Değermiydi, yalnızca bir bilezik için cana kıymaya” diye ağladı.
- Yüzüklerin Efendisi, toplam 17 dalda Oscar ödülü aldı.

Okuma Parçası

HABERCİ ADAYLARINA TAVSİYELER

Acemi haberciler için dünyanın en zor işlerinden biri, yazacak haber konusu bulabilmektir. Belki kimileri için “iğneyle kuyu kazmak” daha kolay gelir....

Birçok muhabirin “burada haber yok” dediği yerden, iyi bir muhabir “müthiş” öyküler yakalayabilir. O nedenle, iyi muhabirliğin ilk basamağını “iyi gözlem yeteneği” oluşturur. Dikkatli muhabirler, zaman içinde kazandıkları deneyimle sezgilerini geliştirirler. Nereden haber çıkabileceğini önceden tahmin etme ve olay yerine herkesten önce ulaşma becerisine sahip olurlar....

İyi bir muhabir, yazma becerisini sürekli geliştiren kişidir. Onun için bir haberi tekrar tekrar yazmaktan çekinmeyin. Yıllar geçse bile bir haberi tekrar yazmak her zaman daha iyiyi elde etmek adına önem taşır. Yazın, okuyun, tekrar yazın, tekrar okuyun ve tekrar yazın. Kesinlikle en sonunda daha iyisini yazacaksınız....

Yazma yeteneğini geliştirmenin önemli bir pratik yolu günlük tutmaktır. Her muhabirin mutlaka yanından ayırmadığı bir ajandası ve kalem vardır. Ancak günlük tutmak, yaşanan her olayın ayrı bir yere yazılması ve not edilmesi anlamına gelir. Günlük tutmak haberciler için bir anlamda “akıl defteri” oluşturmaktır. Unuttuğunuz, hatırlamadığınız tüm ayrıntılar, akıl defterinizde yazılıdır. Yarın herhangi bir konuda bir bilgiye ihtiyacınız olduğunda başvuracağınız ilk adres bu defter olacaktır.

Bu arada yazmadan önce “okumak” gerektiği konusunda ise hiç değinmiyorum. Onu zaten yapmalısınız. Okunmadan, yazmak olmaz. Bulduğunuz her şeyi okumalısınız....

Belirli konularda okumalarda bulunun ve düzenli bir arşiv oluşturmaya çalışın. Üzerinde yoğunlaştığınız ya da ilgi duyduğunuz konulara ilişkin dosyalar oluşturun.... İyi bir muhabir, kesinlikle iyi bir arşivcidir....

İyi bir muhabirin sahip olması gereken (diğer) en önemli şey, iyi bir telefon rehberidir....

Haberciliğin özü soru sormaktır; ancak bu işin daha doğrusu, yanıt almaktır. O nedenle iyi bir muhabir; en doğru zamanda, en doğru soruyu soran ve haber olacak yanıtı alabilen kişidir.

İyi bir muhabir olmak için yalnızca soru sormak yetmez. Bu soruyu soracak en doğru zamanı bilmek ve bulmak da gerekir....

Tartışmalı konularda asla tek yönlü haber yapmayın. Her olayın birden çok yönü vardır; para bile iki yüzlüdür....

Hiç kimse hatasız değildir. Kimse emeklemeden, düş-

meden yürümeyi ya da koşmayı beceremez. Habercilikte de hatalar, gözden kaçan ya da dikkat edilmemiş noktalar olabilir. Gönül isterki, hiç olmasın. Ancak yaptığınız bir hatayı; her ne türlü hata olursa olsun, kabul etmek ve özür dilemek büyük erdemdir. Muhabir olarak özür dilemekten korkmayın ve çekinmeyin. Bu sizin kendinizi geliştirmenizi ve bir dahaki sefere belki de aynı hataya düşmemenizi sağlayacaktır....

Son söz: Asla şunu unutmayın: “Hiçbir şey iyi ya da kötü değildir. Biz düşüncelerimizle onları iyi ya da kötü yaparız”. O nedenle, öncelikle yaptığınız iş için “elinizden gelenin en iyisini” yapın ve vicdanınızın sesini dinleyerek kendi kendinizi “iyi” bulun.

Kaynak: Yüksel, E. (2010). **Medya ve Habercilik**. Kon-ya: Çizgi.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. a Yanıtınız yanlış ise, “1. Aşama: Düşünme ve Odak Noktası Bulma Aşaması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. b Yanıtınız yanlış ise, “1. Aşama: Düşünme ve Odak Noktası Bulma Aşaması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. c Yanıtınız yanlış ise, “2. Aşama: Bilgi Toplama Aşaması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. d Yanıtınız yanlış ise, “2. Aşama: Bilgi Toplama Aşaması” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. d Yanıtınız yanlış ise, “3. Aşama: Haber Metnini Yazma Aşaması- Haber kaynaklarının yazılışı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. a Yanıtınız yanlış ise, “3. Aşama: Haber Metnini Yazma Aşaması - Sözcük Seçimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. a Yanıtınız yanlış ise, “3. Aşama: Haber Metnini Yazma Aşaması - Cümle Yapısı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. b Yanıtınız yanlış ise, “3. Aşama: Haber Metnini Yazma Aşaması - Haber kaynaklarının yazılışı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. e Yanıtınız yanlış ise, “4. Aşama: Denetim ve Doğrulama Aşaması- Yorumsuzluk denetimi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. d Yanıtınız yanlış ise, “4. Aşama: Denetim ve Doğrulama Aşaması - Noktalama İşaretleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Bir olayın haber yapılmaya ya da bir haberin yayınlanmaya değer bulunması o olayın taşıdığı “haber değerlerinin” önemine bağlıdır. Olayın ne zaman ve nerede meydana geldiği, kaç kişiyi ilgilendirdiği, ilginçliği, nadirliği, heyecanlılığı, kuşkululuğu, garipliği, zıtlığı, yenilik ya da tazeliği gibi çeşitli unsurlar “haber değerleri” olarak anılır. Bir olay bu unsurlardan ne kadarına, hangi ölçüde sahipse o olayın haberinin de “değerli” bulunduğunu söylenebilir.

Sıra Sizde 2

Elbette. Habercilik, herkesten ve her şeyden şüphe duymayı gerektiren bir meslektir ve “gözetim” ve “denetim” işlevleri de yapılan açıklamaların sorgulanmasını gerekli kılar. Bir görüşe ilişkin karşıt bir görüş ya da eleştiri varsa bunların da mutlaka dikkate alınması haberciliğin temel kurallarındandır.

Sıra Sizde 3

Haber metninde sıfat kullanmak büyük ölçüde “yorum yapmak” anlamına gelir. Bu nedenle habercilerin kullandıkları sıfatlarda oldukça dikkatli olmaları gerekir. Yazılan metni haber tanımından uzaklaştıracak her sıfat, o metni yoruma daha çok yaklaştıracak ve haberi nesnel ya da objektif bir dille yazılmış olmaktan alıko-yacaktır.

Sıra Sizde 4

Bunun bir sayısını vermek mümkün değildir, olabildiğince tekrar tekrar okuma yapılmasında yarar vardır. Bu nedenle “gerektiği kadar”, hatta “gerektiğinden bir fazla” okuma yapılması tavsiye edilebilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Brooks, B.S., Kennedy, G., Moen, D.R. ve Ranly, D. (2002). **News Reporting and Writing**. 7. Baskı. ABD, Boston: Bedford/St.Martin's.
- Girgin, A. (2005). **Haber Yazmak**, 3. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.
- Mencher, M. (2003). **News Reporting and Writing**. 9. Baskı. ABD, Boston: McGraw Hill.
- Rich, C. (1997). **Writing and Reporting News-A Coaching Method**. 2. Baskı. ABD, California: Wadsworth.
- Severin, W.J. ve Tankard, J.W. (1994). **İletişim Kuramları**, Çev.: A. Atıf Bir ve Serdar Sever. Eskişehir: Kibele Sanat Merkezi.
- Tokgöz, O. (2005). **Temel Gazetecilik**. 5. Baskı. Ankara: İmge.
- Yüksel, E. (2010). **Medya ve Habercilik**. Konya: Çizgi.
- Yüksel, E. ve Gürcan, H.İ. (2005). **Haber Toplama ve Yazma**. Konya: Tablet.
- <http://www.tdk.gov.tr>

2

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Haber başlıklarını ve spotlarını tanımlayabilecek,
- Haber giriş tekniklerini saptayabilecek,
- Haber gövdesini betimleyebilecek,
- Haber aktarma yüklemelerini örnekleyebilecek,
- Haberin nasıl sonlandırıldığını açıklayabilecek,
- Haberde kullanılacak görsel unsurları ifade edebilecek
- Redaktörlük ve editörlüğü tanımlayabilecek gerekli bilgi ve becerileri kazanabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Haber başlıkları
- Haber spotları
- Haber girişleri
- Haber aktarma yüklemeleri
- Haber sonlandırma
- Görsel unsurlar
- Redaktörlük
- Editörlük

İçindekiler

Haberin Anatomisi

GİRİŞ

Bu ünite de bir haberi oluşturan unsurların neler olduğu sorusuna yanıt arayacağız. Bu doğrultuda daha çok yazılı kitle iletişim araçlarında; gazete, dergi ya da elektronik ortamlarda yayımlanan haberleri temel alacak ve örneklendirmeye çalışacağız. Ancak öncelikle bazı haber örneklerine göz atalım ve bu haberlerdeki farklı unsurların neler olduğu tanımlamaya çalışalım. Şekil 1’de haberin anatomisine ilişkin temel unsurları örnekler üzerinde görebilirsiniz.

Bu ünite de işlenecek konulara bir ön hazırlık olması anlamında “Haberciliğin Temel Kavramları” dersinde öğrendiğiniz bilgileri gözden geçirebilir ve özellikle “Haber Yapısı ve Türleri” ünitesini yeniden okuyabilirsiniz.

DİKKAT

Şekil 2.1

Üst başlık, başlık, alt başlık, metin uygulaması

Kaynak: Pas Fotoğraf, 25 Ağustos 2008

Üst başlık → Olimpiyat Oyunları görkemli bir törenle sona erdi

Başlık → **ŞÖLEN BİTTİ**

Alt başlık/ Sayfa spotu → Ulusal Stat'ta düzenlenen törende Çinliler, tıpkı açılışta olduğu gibi muhteşem bir görsel şölen sunarak sporseverleri hayran bıraktılar

Fotoğraf altı yazısı → Olimpiyat Oyunları, 19 Ocak'ta 19 Ocak'ta 30 saatlik bir müzik hazırladı. Stada 2 bin 583 özel lamba yerleştirildi. Gösterilerde 18 stide 4 bin özel giysi kullanıldı. Ve dahası...sıra sıra özel fotoğraflar yapıldı.

Fotoğraf →

Muhabir / Yazar Görsel unsur →

Giriş → Pekin Olimpiyat Oyunları, 19 Ocak'ta 19 Ocak'ta 30 saatlik bir müzik hazırladı. Stada 2 bin 583 özel lamba yerleştirildi. Gösterilerde 18 stide 4 bin özel giysi kullanıldı. Ve dahası...sıra sıra özel fotoğraflar yapıldı.

Ara başlık → LONDRA'YA TESLİM

Sonuç →

BAŞLIK VE SPOTLAR

Yazılı kitle iletişim araçlarında haberlerin üstlerinde yer alan başlıklar genellikle haberlerin birkaç kelimededen oluşan ve çoğunlukla bir yargı bildiren kısa özetleridir. Başlıkların genel olarak haberi okutmak için okuyucuyu isteklendirmesi, ilgi ve dikkatini çekmesi, haber unsurlarını içermesi, kısa ve anlaşılır olması, haber metniyle çelişmemesi, haberin özünden uzaklaşmaması, abartılı olmaması, yanlış anlaşılma ya yol açmaması, boş söz içermemesi ve habere yorum getirmemesi beklenir.

Haberde başlık kompozisyonunu oluşturan unsurlar sayfa tasarımına, yayın anlayışına ve haberin niteliğine göre farklılık gösterebilir. Ancak temel olarak söz konusu unsurlar şunlardır:

Üst Başlık: Ana başlığın üzerinde ya da satır boşluklarına göre sağ ve sol yanında yer alan başlıklardır. Ana başlığı tanımlayan, açıklayan özellikte ve çoğunlukla da 5-10 sözcüklü bir cümle hâlinde sunulur. Genellikle ince, zayıf yapılı, beyaz karakterli ya da dişi karakterli harflerle dizilir.

Ana Başlık: Her haberin ana ya da temel bir başlığı bulunur. Ana başlık, haber metninin üzerinde bulunan ve genellikle haberi özetleyen ya da tanımlayan türde bir ifadedir. Tam bir cümle yapısında olmayıp genellikle 3-5 sözcükten oluşan bir tümce yapısındadır. Genellikle kalın görünüşlü harflerden oluşturulur ve üst veya alt başlıklardan daha büyük puntoludur.

Ana başlık, haberi okutan en önemli özelliktir ve bu nedenle özenle seçilmesi gerekir. Kolay başlık bulma konusunda şu soru dikkate alınabilir: “Bu olayı en yakın arkadaşına anlatsam, iki üç kelimeyle ne söylerdim?”. Ancak bu uygulamada dikkat edilmesi gereken en önemli unsur, arkadaş sohbetlerinde bolca kullanılan sıfatların haberde çok daha dikkatli bir şekilde kullanılması gerektiğidir.

Gazetelerin ilk sayfasında logonun hemen altında iri puntolu harflerle yazılan başlıklara “**manşet**” denir. Genellikle sıra dışı durumlarda birinci sayfada gazete logosunun üzerinde, sayfanın tepesinde yayımlanan başlıklara da “**sürmanşet**” adı verilmektedir.

Alt Başlık: Alt başlıklar ya da başka bir tanıma göre sayfa spotlarının genellikle ana başlığı açıklaması beklenir. Bunlar tam bir cümle yapısında, haberin özeti ya da girişi niteliğinde de olabilmektedir. Bir ifade tam bir cümle yapısında olduğunda, bunu üst başlık ya da alt başlık olarak kullanmak da mümkündür.

Haber Spotu (Özet, Kesit): Haberin 15-20 sözcükten oluşan özet ifadesi ya da haberin okunmasını sağlayacak ilgi çekici anlatımlardır. Genellikle haberlerin girişlerinde ya da sayfa tasarımına göre haber içerisinde uygun bir yere, haber metninden 4 ya da 6 punto daha büyük harflerle ve ayrı yazı karakterleri ile yazılan ifadelerdir. Haber spotları genellikle haber özetleri şeklinde de değerlendirilebilir. Bu nedenle kimi zaman haberlerin bu spotlarda bittiği de görülür. Ancak çoğunlukla spotlar, haberlerin en önemli ayrıntılarının ön plana çıkarıldığı haber girişleri şeklindedir ve bu yapıyla haber girişlerinin yapması gereken işlevleri üstlenir. Kimi zaman da haber girişleri daha büyük puntolarla yazılarak spot şekline dönüştürülebilir.

Ara Başlıklar / Spot başlıkları: Haber metninin içinde paragrafların arasında kimi zaman okuyucuyu rahatlatmak, uzun haber metinlerinde okuyucunun aradığını bulmasını sağlamak, haberdeki farklı unsurları birbirinden ayırmak, tekdüzeliği ortadan kaldırmak ve haberde görsel bir başlık dengesi kurmak gibi amaçlarla ara başlıklar kullanılır. Ara başlıklar, bir haber paragrafını 2-3 sözcükte tanımlayan, genellikle tam bir cümle yapısında olmayan yardımcı bir başlık türüdür.

Manşet: Gazetelerde logonun altında en iri puntolu harflerle yazılan başlıktır.

Sürmanşet: Gazetelerde logonun üzerinde, sayfanın en tepesinde yer alan başlıktır.

“Haberciliğin Temel Kavramları” dersinin “Haber Yapısı ve Türleri” ünitesinde işlenen “Basılı Haberlerde Başlık Kompozisyonu” konusunu yeniden gözden geçirebilir ve haber başlığı örneklerini inceleyebilirsiniz.

K İ T A P

GİRİŞ BÖLÜMÜ VE HABER GİRİŞ TEKNİKLERİ

Haber metninin ilk paragrafı, haberin girişinin yapıldığı bölümdür. Bu bölüme “haber-in flaşı” adı da verilmektedir. Girişteki ifade, haberin okunması, dinlenmesi ya da izlenmesi açısından önem taşır. Bu nedenle haberi değerli kılan en önemli unsur ya da unsurlara bu bölümde bir iki cümleyle yer verilir. Girişin her zaman “tutamacı” görevi görmesi ve ilgi çekmesi beklenir. Giriş cümlesinin önemi nedeniyle haberin bu cümlede başladığı ve bittiği de söylenir. Dolayısıyla haberin en önemli bölümü olan giriş bölümünün yazılması, haberin tamamının yazılmasından daha zordur.

En iyi girişi bulabilmenin en iyi yolu, tekrar tekrar düşünmek ve yazmaktan geçer. Pulitzer ödülü sahibi Amerikalı gazeteci Lauren (Deak) Lyman, 1935 yılında, New York Times için hazırladığı bir haberin girişini 13 kez değiştirdiğini söylemektedir (Girgin, 2005).

Bu başlık altında sizlere haber girişlerini yazmanızı kolaylaştıracak belli başlı tekniklerden söz edeceğiz. Doğrudan bu teknikleri kullanarak ya da bunlardan esinlenerek daha yaratıcı haber girişleri yazabilirsiniz.

Özetleyici Giriş

“Acaba gördüğüm ya da duyduğum bu olayı en yakın arkadaşşıma anlatsam, söze nasıl başladım, ona ilk önce ne söyledim?” İşte bu soru, özetleyici giriş yazmanın anahtarını oluşturur. Bu soruya verilecek yanıtla, yaşanan olayı özetleyen bir giriş de bulunabilir.

Örneğin arkadaşlarımıza bir şeyler anlatacağımız zaman genellikle şöyle cümleler kurarız: “Duydun mu; Ankara yolunda bir trafik kazası olmuş, iki kişi ölmüş?” ya da “Bugün ‘falanca’ kişinin toplantısına gittim, ‘şöyle’ dedi” ya da “Yarın sular kesilecekmiş”... Dolayısıyla, haber giriş cümlelerinin de “arkadaşlarımızın” dikkatini çekmek ve onlara bir şeyler anlatmak için yazıldığını düşünürsek, böyle bir “özetleyici” girişin çoğu haber için uygun olabileceğini söyleyebiliriz.

Aynı şekilde “Bu olay ne haberi?” sorusunun yanıtı olan haberin “odak noktası” da gözden uzak tutulmadan haber girişi yazılabilir. Olaya ilişkin olarak 5N1K formülündeki soruların karşılıkları arasında hangilerinin daha önemli ya da değerli olduğuna karar verdikten sonra, bu önemli unsurdan başlayarak haberin girişi oluşturulabilir.

Burada asıl olan habere ilişkin tüm sorulara ilk cümlede yanıt vermek değil, en önemli olanları ilk cümlede ifade etmektir. Bu nedenle özetleyici girişin temel mantığı, “en önemli, en çarpıcı, en ilginç olanı en başta vermek” şeklinde özetlenebilir. Şimdi özetleyici türde yazılmış bazı haber girişlerine bakalım:

- Ankara’nın Elmadağ İlçesi’ndeki Roketsan Fabrikasının bahçesinde (NEREDE?) dün görevlilerin yakıt imhası yaptığı sırada (NE ZAMAN?) büyük bir patlama (NE?) meydana geldi (Hürriyet, 10 Haziran 2009).
- Mudurnu’da (NEREDE?) Kırım Kongo Kanamalı Ateşi (KKKA) hastalığına yakalanan (NEDEN?) emekli infaz koruma memuru Hayri Ş. (52) (KİM?), tedavi gördüğü Ankara’da (NEREDE?) yaşamını yitirdi (NE?) (Milliyet, 15 Haziran 2009).

- İstanbul Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi (KİM?), depremi önceden belirleme sistemi geliştirerek devrim niteliğinde bir buluşa (NE?) imza attı (Taraf, 6 Eylül 2009).
- İstanbul'da (NEREDE?) taksi ücretlerine zam yapılırken, gece tarifesini kaldırdı (NE?) (Posta, 18 Eylül 2009).
- İngiliz The Daily Telegraph gazetesi (KİM?) İngiltere'nin Avrupa'daki en pahalı tatil yerlerinden biri olduğuna dikkat çektiği haberinde (NEREDE?) Türkiye'yi en uygun tatil olanaklarının olduğu ülkelerden biri olarak gösterdi (NE?) (Radikal, 28 Temmuz 2009).
- Dünya Kanseri Araştırma Fonu (WFCRF) adlı kanserle mücadele kuruluşu (KİM?), sayıları giderek artan zincir kahve salonlarında satılan bazı buzlu kahvelerin, mükellef bir yemekten daha fazla kalori içerdiği (NE?) uyarısında bulundu (Radikal, 28 Temmuz 2009).

Olayın meydana geldiği yeri vurgulayan haber girişlerinde önce olay yeri ya da olay tanımlanır ve genellikle daha sonra özetleyici nitelikte bir giriş yapılır. Başka bir deyişle önce olay, sonra bu olayla ilgili yeni gelişme özetlenir. Şu örneklerle bakılabilir:

- *Nüfusunun yüzde 90'ı Müslüman olan Batı Afrika ülkesi Mali'de* (NEREDE?) 50 bine yakın kişi (KİM?) başkent Bamako'nun futbol stadyumunda (NEREDE?) toplanarak kadın haklarını güçlendirmek için (NEDEN?) çıkarılan yasayı protesto etti (NE?) (Radikal, 24 Ağustos 2009).
- *Yunanistan'da, başkent Atina'nın kuzeydoğusuna düşen Marathon bölgesindeki çalılık alanda* (NEREDE?) başlayan yangın (NE?), kentin dış mahallelerini de etkileyerek (NASIL?) ciddi zarara yol açtı (NE?) (Radikal, 24 Ağustos 2009).

Olayın geçmişini vurgulayan türdeki girişlerde önce geçmişte yaşanan olay hakkında bilgi verilir, ardından yeni gelişme ifade edilir. Örnek haber girişleri şu şekildedir:

- *Küresel krizle birlikte artışa geçen ve şubat ayında yüzde 16,1 ile rekor kıran işsizlik oranı* (NE?) haziranda yüzde 13'e geriledi (Referans, 18 Eylül 2009).
- *Temmuz ayında İsveç kara sularında kaçırılan ve geçen hafta Rusya'nın düzenlediği operasyonla ele geçirilen ArticSea gemisini* (NE?), İsrail istihbarat servisi Mossad'ın (KİM?) kaçırttığı (NE?) öne sürüldü (Hürriyet, 24 Ağustos 2009).
- *Irak'ın başkenti Bağdat'ta geçtiğimiz hafta düzenlenen ve 95 kişinin ölümlüyle sonuçlanan saldırılardan birinin* (NE?) Saddam Hüseyin dönemindeki polis şeflerinden Wissam Ali Kazım İbrahim (KİM?) tarafından örgütlendiği (NE?) ortaya çıktı (Hürriyet, 24 Ağustos 2009).

Devam eden olaylara ilişkin girişler ise şu şekilde örneklendirilebilir:

- Anadolu Üniversitesinin yeni öğrencilerinin (KİM?) kayıt heyecanı (NE?) başladı (Anadolu Haber, 4-17 Eylül 2009).
- Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü tarafından (KİM?) Şarhöyük'te (NEREDE?) yürütülen kazı çalışmalarında (NASIL?) Eskişehir'e ait 5 bin yıllık tarih (NE?) gün yüzüne çıkıyor (Anadolu Haber, 4-17 Eylül 2009).
- Anadolu Üniversitesi Gençlik ve Spor Kulübü Bayan Hentbol Takımı (KİM?), 2009-2010 sezonuna günde iki antrenman yaparak (NASIL?) hazırlanıyor (Anadolu Haber, 4-17 Eylül 2009).

Gelecek hakkında bilgi veren haber girişleri de özetleyici türde olabilir. Örneğin:

- Uluslararası Eskişehir Festivali (NE?), yarın (NE ZAMAN?) Beethoven'ın "9. Senfoni"sinin seslendirileceği konserle (NASIL?) başlayacak (Dünya, 7 Kasım 2008).
- Dire Straits adlı efsanevi rock grubunun kurucularından, ünlü gitarist David Knopfler (KİM?), 14. Uluslararası Eskişehir Festivali kapsamında (NEDEN?) Türkiye'ye geliyor (NE?) (Bizim Gazete, 8 Kasım 2009).
- Akbank Uluslararası Caz Festivali (NE?) başlıyor. Bu yıl 19'uncusu gerçekleştirilecek olan festival, 15-25 Ekim arasında (NE ZAMAN?) İstanbullularla buluşacak. Festival, ünlü Yunan piyanist Vassilis Tsabropoulos'un (KİM?) Aya İrini'de (NEREDE?) vereceği konserle (NE?) başlayacak (Milliyet, 9 Eylül 2009).

Tanımlayıcı Giriş

Bir haberin en önemli ögesini oluşturan unsur "ne" ya da "kim" sorularının yanıtı ise, haberin girişinde bu unsurlara ilişkin tanımlamada bulunulabilir. Tanımlayıcı giriş bir kişiyi, bir olayı ya da bir yeri tanımlayarak habere başlamak demektir. Haberin odağında bir kişi, bir yer ya da bir olay olduğunda onu tanımlayarak metne başlanabilir (Rich, 1997). Tanımlayıcı girişin, özetleyici haber girişinden ayrılan en belirgin özelliği, olaya ilişkin bir özet yapılsa bile haber kahramanı kişi, olay ya da yerin belirgin bir biçimde betimlenmesidir. Örneğin habere konu olan **kişi ya da kurumu öncelikle tanımlayan** ve daha sonra habere değinen girişler şöyle gösterilebilir:

- *İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi'nin eski eşi Veronoci Lario* (KİM?), boşandıktan sonra ilk kez konuştu (NE?) (Radikal, 24 Ağustos 2009).
- *1987'deki "Dirty Dancing" (İlk Dans, İlk Aşk) filmindeki dans öğretmeni rolüyle üne kavuşan Amerikalı aktör Patric Swayze* (KİM?) 57 yaşında hayata veda etti (NE?) (Hürriyet, 16 Eylül 2009).
- *Almanya'nın başkenti Berlin'de düzenlenen 12. Dünya Atletizm Şampiyonası'nda* (NEREDE?), *erkekler 100 metre (9.58) ve 200 metre (19.19) yarışlarını dünya rekorları kırarak kazanan Jamaikalı Usain Bolt* (KİM?), organizasyondaki üçüncü altın madalyasını da (NE?) aldı (Hürriyet, 23 Ağustos 2009).
- *Sayıları 2 milyonu aşan çiftçi ortağına aynı ve nakdî kredi desteği sağlayan Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Merkez Birliği* (TTKKMB) (KİM?), kooperatif ortağı çiftçilere verilen kredi limitlerini (NE?) yükseltiyor (Radikal, 24 Ağustos 2009).

Alıntı Giriş

Kimi zaman habere haber kaynağının bir sözü ile başlanabilir. Özellikle toplantı, demeç ya da görüşme türü açıklama ya da konuşmaya dayalı haberlerde; haberin en değerli unsurunun söylenen bir söz olduğu durumlarda alıntı giriş yapılabilir. Haberde ön plana çıkarılması düşünülen söz, giriş cümlesinde tırnak içinde verilir. Sözü söyleyen haber kaynağı da genellikle aynı cümle ya da paragrafta tanımlanır. Şu örneklerle bakılabilir:

- "Aldığım puan, çocukluğumdan beri hayalini kurduğum mühendisliğe yetiyordu. Ancak babam öğretmenliğin garanti bir meslek olduğunu düşünüyor ve sınıf öğretmeni olmam konusunda ısrar ediyordu. Son gece tercihlerimin hepsini mühendislik olarak yaptım. Sabah kalktığımda babam bütün tercih-

lerimi değiştirmişti”. Bu sözlerin sahibi Emre Kabanlı, bu yıl İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. Dört yıl boyunca asla olmak istemediğı bir bölümde okumak zorunda kalan Emre, bu sene tekrar sınava girdi... (Zaman, 26 Temmuz 2009).

- “Silvio’nun 18 yaşındaki bir genç kızın doğum gününe gitmesine çok şaşırdım. Çünkü kendi çocuklarının 18. yaş günlerine hiç katılmadı...” İtalya, Başbakan Silvio Berlusconi’nin eşi Veronica Lario’nun bu sözleriyle alarma geçti (Haber Türk, 4 Eylül 2009).
- İtalya’yı karıştıran Noemi, dünya basınında ilk kez HABERTÜRK’e konuştu: “Berlusconi’nin sevgilisi veya kızı değilim. O babamın arkadaşı. Çocukluktan beri ona Babışko diyorum. Karısı boşanmak istiyorsa onun problemi. Nedeni ben değilim.” (Haber Türk, 4 Eylül 2009).
- “Depremi 4 gün önce bilebiliriz ” [Başlık] Doç. Oğuz Gündoğdu böyle dedi ama diğer deprem uzmanları bu görüşe katılmadı (Vatan, 6 Eylül 2009).

Sorulu Giriş

Haberde ilgi çekiciliğı sağlamak ve okuyucuyu habere katmak için kimi zaman haberin en önemli ayrıntısına işaret eden soru ya da sorular haber girişinde ifade edilir. Örneğin:

- Yolda bir anda karşılaştığınız biri size tanıdık mı geliyor? O zaman ilk önce o kişinin gözlerinin içine bakın! İşpanya, Barcelona Üniversitesindeki psikologlar (KİM?) tarafından yapılan bir çalışmaya göre insanlar birbirlerini önce gözlerine bakarak tanıyor, ardından karşıdaki kişinin ağız ve burun şekline odaklanıyor (NE?) (Radikal, 28 Temmuz 2009).
- 49 yaşındaki üç çocuk annesi bir kadın (KİM?), Kraliçe Nefertiti’ye nasıl dönüşür? 200 bin sterlin (yaklaşık ₺500 bin) harcadığı 51 estetik operasyonla (NASIL?) (Radikal, 24 Ağustos 2009).
- Bugünlerde köşelerden “narkoz” tartışmaları fışkırıyor. Kimi köşe yazarı narkozdan sonra daha sert yazmakla suçlanırken kimi daha neşeli biri olduğunu vurguluyor. Peki gerçekten de ameliyat sırasında verilen narkoz sizi daha neşeli ya da öfkeli biri hâline getirebilir mi? Uzmanlara sorduk. İşte yanıtları... (Banu Duran, “Narkoz, kişilik değiştirir mi?”, Vatan Pazar, 23 Ağustos 2009).
- Andy Garcia’nın yapışık ikiz olarak doğduğunu biliyor muydunuz? Peki ya Jack Nicholson’ın gerçek babasının kimliğini bir gazetecinin ortaya çıkardığını? İşte ünlüler hakkında şaşırtan gerçekler... (“Ünlülerin şaşırtan sırları”, Hürriyet Kelebek, 7 Eylül 2009).

Genelleyici Giriş

Genelleyici giriş tekniğinde, haberin giriş cümlesini bir genelleme oluşturur. Bu genelleme birçok haberde kullanılabilecek ortak bir ifade de olabilir. Örneğin:

- Kadınlara yönelik şiddet, dünyanın her yerinde farklı biçimlerde bir sorun olmaya devam ediyor (Gamze Erbil ve Zeren Koçak, “Kırbaç kadını durdurabilecek mi?”, Cumhuriyet Pazar, 30 Ağustos 2009).
- Dünyayı sarsan ekonomik kriz kimini işsiz bırakırken, kimini de organlarını satma arayışına sokuyor (Süleyman Arıoğlu, “İşsizden ₺5 bin’ye böbrek”, Akşam, 5 Şubat 2009).
- Türkiye yeni haftayı yağışsız bir havayla karşıladı.

- Türkiye’de işsiz sayısı her geçen gün artıyor.
- Sayısal loto yine trilyona koşuyor.

Zıtlık İfade Eden Giriş

“Köpeğin insanı ısırması”, haberciler için sıradan bir olaydır; oysa “insanın köpeği ısırması” kaçırılmaması gereken bir haber olarak görülür. Sıra dışı ya da alışık olunmayan durumlara ilişkin zıtlıklar haberin en önemli ögesini oluşturabilir. Kimi zaman da olayların içindeki zıtlıklar haberin en önemli ögesi hâline gelebilir. Örneğin:

- Rüya değil gerçek. Denizi olmayan Eskişehir’de halk, Porsuk Nehri kıyısında inşa edilen kumsaldan “denize” giriyor. 350 metre uzunluğundaki yapay plaja, çevre illerden ve Ankara’dan akın var (Tuğrul Tunalıgil, “Paris değil Porsuk”, Vatan Pazar, 2 Ağustos 2009).
- Dünyanın en güzel kadınlarından biri kabul edilen ve yine dünyanın en yakışıklı erkeklerinden biri kabul edilen, kendisi gibi film yıldızı Tom Cruise’la 11 yıl süren bir evlilik yaşayan Nicole Kidman, kendini pek de güzel bulmuyor (Pazar Postası, 8 Nisan 2007).
- Erkeklerin tekelindeki denizcilik sektöründe kadın nüfusu artıyor. Riskli sularda artık kadınlar da var. Rehin alınan Aysun kaptan da onlardan biri... (Radikal, 17 Eylül 2009).
- “İyi günde, kötü günde, hastalıkta ve sağlıkta” sözü yalan çıktı. Amerika’da Washington Üniversitesinde yapılan araştırmada, erkeklerin ağır hasta eşini terk etme olasılığının kadınlara göre 7 kat fazla olduğu ortaya çıktı (Haber Türk, 18 Eylül 2009).

Öyküleyici Giriş

Olayın bir öykü anlatır gibi aktarıldığı öyküleyici girişte, okur ya da izleyicinin kendilerini olayın içinde bulması istenir. Genellikle olay ya da olayın kahramanını ilk paragrafta tanıtılır ve olay, okurun ilgisini çekecek şekilde etkili bir gözlem yeteneğinin kazandırdığı anlatım becerisiyle devam eder. Görülen, duyulan, koklanan, tadılan ya da dokunulan şey haberin bir parçası hâline gelir. Bu nedenle haber kaynakları ile görüşürken nasıl davrandıklarını, görüşme sırasında ne yaptıklarını, ne giydiklerini, nasıl renklerde kıyafetleri tercih ettiklerini, bağırarak mı yoksa sakin bir biçimde mi konuştuklarını, bir soruya yanıt verirken ne kadar süre düşündüklerini, kokusunu, çevredeki manzarayı ve o anda olağan olmayan her şeyi not etmekte yarar vardır. Bu gözlemler haber metninin girişinde ve devamında ilgi çekebilir. Şimdi bazı örnek öyküleyici giriş biçimlerine bakalım:

- İşçi olarak çalıştığı Halkalı’daki tekstil fabrikasında mesai biter bitmez, evinin yolunu tuttu. Çok yorulmuştu. Eşi evde yoktu, işten daha geç saatte dönüyordu. Ama yine de, televizyonun karşısına geçip ne soluklanacak, ne de haberleri ya da hava durumunu izleyecek zaman değildi 47 yaşındaki Gülşüm Şenlikoğlu için... (Onur Burçak Belli ve Murat Yalınz, “Şimdi de selle yaşamak öğrenilecek”, Newsweek, 14 Eylül 2009).
- Ankara’da lise 2’nci sınıf öğrencisi 15 yaşındaki Çağatay Kazak, Pazar günü akşam saatlerinde Dikmen Vadisi’nin iki yakasını bağlayan Kültür Köprüsü’nde kız arkadaşıyla sohbet edip şakalaşmaya başladı. Çağatay, köprüünün kenarına gelip “Çantayı atayım, düşünce parçalansın” dedi. Arkadaşı “Böyle şakalar yapma, korkuyorum” dediği sırada, ayağının altındaki mermer parçası kopan Çağatay, dengesini kaybederek 30 metreden beton zemine düşerek can verdi (Hürriyet, 18 Eylül 2009).

- Anne hamile... Baba işsiz... İbrahim 10 aylık... Aile günlerdir aç... Sonunda anne, oğlunu kucağına alıp hayatında ilk kez dilenmeye çıktı... Anne ile oğlunun tükenmiş hâlini görenler polise haber verdi... Sağlık ekibi geldi... Hastaneye kaldırılırken anne bir yandan ağlıyor bir yandan da şöyle diyordu; “Yanlış anlamayın... Açlıktan ölmek için dilenmeye çıktım...” (Posta, 18 Eylül 2009).

Okur/İzleyici Adresli Giriş

Haberin girişinde doğrudan doğruya o haberi okuyan, dinleyen ya da izleyen kişilerin habere katılmalarını sağlayan ya da onlara seslenen cümle ya da cümleler bulunabilir. Okurun habere davetinin ardından haberin en önemli ya da ilginç bulunan ayrıntısına değinilerek sürükleyici bir anlatım seçilir. Örneğin:

- Stadyumlarda yankılanırken duymuşsunuzdur, “Bizler inandık, siz de inanın” tezahüratını. Taraftarlar yenik duruma düşen takımlarını şahlandırmak, canlandırmak için çok sık tekrarlar bu tezahüratı. (Murat İlter, “İmkansız başarılar”, Futbol Ekstra, 1 Ocak 2009).
- “Hava hâlâ soğuk, çocuğumu dışarıda oynatmam” demeyin. Aylar boyunca eve hapsolacak değiller ya! Bırakın hava soğuk da olsa özgürce oynasınlar... (Süreyya Temel, “Dışarıda hayat var!” Mother Baby, 1 Mart 2009).
- Seyahate, dünyanın en güzel havalimanından başlamak, uçağa binmeden önce iyi hizmet almak ve kredi kartınızı kullanırken, bir yandan da mil biriktirmek istiyorsanız, bu dosyayı iyi okuyun (“Lüks Uçuş”, Tempo, Eylül 2009).
- Karadeniz insanını bilirsiniz. Çok çabuk parlar. Kanları kaynar âdeta. Ama hemen sakinleşip olan biteni unuturlar. Bu haftaki konumuz Erdoğan Arıca... (Gezin Oyman, “Lincoln’e karşı oynamak isterdim”, Sabah Ankara, 8 Ocak 2009).

SIRA SİZDE

1

Her haber girişini belirli bir haber giriş tekniği ile tanımlamak mümkün müdür? Bir haber girişi birden çok teknikte açıklanabilir mi?

HABER GÖVDESİ

Bir olayın haberini yazma eylemi; bir anlamda olup biteni özetleyerek, olayı doğru ve gerçekçi bir biçimde, ilginç, okunabilir ve anlaşılabilir bir metin olarak yeniden kurgulamak demektir. Haber yazımında hiçbir zaman “tek bir doğru” yazım biçimi yoktur; gerçeğe en yakın birçok mantıksal yazım biçiminden söz edilebilir (Girgin, 2005). Bu nedenle bir habere birbirinden farklı haber giriş teknikleri ile başlamak ve farklı haber yazma teknikleri ile haberi sonlandırmak mümkündür.

Haber metninde girişten sonra, ayrıntıların işlenmeye başlandığı ve diğer öğelerle detaylara yer verildiği bölüme “haber gövdesi” denir. Uygulanan haber yazma tekniğine göre üsluba uygun biçimde paragraflar hâlinde habere ilişkin diğer bilgi ya da ayrıntılar “gövde” bölümünde verilir.

Gövde bölümünde neler yazılacağı genellikle giriş tekniğine ve haber yazma tekniğine bağlı olarak değişir. Örneğin bir sonraki ünite de açıklanacak olan ters piramit tekniğinde haberin en önemli unsurları giriş paragrafında verilirken, gövde kısmında konuyla ilgili diğer ayrıntılar bulunur. Diğer haber yazma tekniklerinde ise farklı unsurlar ön plana çıkarılarak farklı biçimlerde kompozisyonun oluşturulduğu görülür. Bu konudaki ayrıntılara daha sonraki ünitelerde değineceğiz. Şimdi, haber metninin yazılmasında yararlanılan haber aktarma yüklemine geçebiliriz.

Ters piramit tekniğine 3. ünite, diğer haber yazma tekniklerine ve konuşma dili tekniğinde izleyen ünitelerde yer verilmektedir.

DİKKAT

ANLATIM VE AKTARMA YÜKLEMLERİ

Haber anlatımları kişiden kişiye değişen, doğruluğu tartışılan düşüncelere ya da öznel yargılara dayanmaz. Daha çok köşe yazılarında görülen bu tür öznel anlatım yerine; haber dilinde, nesnel (tarafsız) anlatım tercih edilir. Bu nedenle olup bitenin ya da söylenenlerin aktarılmasının esas olduğu haber dilinde, genel olarak üçüncü tekil şahısa dayalı **anlatım** biçimi kullanılır. Çünkü muhabir ya da haberci, haber kaynaklarından derlediği bilgileri okuyuculara anlatan ya da aktaran kişidir. O hâlde kurduğu cümleler de **aktarma** cümlelerinde kullanılan fiiller (yüklemler) ile sonlanmalıdır. Haber yazımında kullanılan bu fiillere genel olarak “haber yüklemeleri” adı verilmektedir.

Haber dilinde iki ayrı anlatım biçimi görülür. **Doğrudan (dolaysız) aktarma**da söylenenler biçimsel bir değişikliğe uğramadan, haber kaynağının söylediği biçimde değiştirilmeksizin, olduğu gibi, “tırnak içinde” aktarılır. Konuşmanın en değerli, can alıcı ve dolaylı anlatımla aktarılması pek de mümkün olmayan kısımları doğrudan anlatım yüklemeleriyle aktarılır. Örneğin “dedi, şunları dedi, şu açıklamada bulundu, şöyle konuştu, şu bilgiyi verdi, şunları kaydetti” gibi yüklemlerin başında ya da sonunda tırnak içinde konuşan kişinin sözlerine yer verilir. **Dolaylı anlatımda** ise muhabir, haber kaynağının söylediklerini; özü ve anlamını bozmadan kendi cümleleriyle, dönüştürerek ya da özetleyerek aktarır. Örneğin “açıkladı, anlattı, belirtti, kaydetti, iddia etti” gibi yapılan konuşmayı anlatan yüklemeler bu yapıdadır.

Örnekler incelenerek konu daha iyi anlaşılabilir:

- **Doğrudan aktarma:** Anadolu Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Erkan Yüksel, “Basın özgürlüğü, aynı zamanda en temel insan hakları olarak kabul edilen düşünce ve ifade özgürlüğünün de teminatı anlamına gelmektedir” dedi.
- **Dolaylı anlatım:** Anadolu Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Erkan Yüksel, basın özgürlüğünün, düşünce ve ifade özgürlüğünün teminatı olduğunu söyledi.

Haber metinlerinde kullanılacak aktarmalar için en kritik soru hangi ifadelerin doğrudan aktarma ve hangilerinin dolaylı aktarma şeklinde verileceğidir. Yazması en kolay aktarma biçimi doğrudan aktarmadır. Çünkü söylenen söz her ne ise çift tırnak içerisinde yazılacak ve herhangi bir müdahalede bulunulmayacaktır. Ancak bir konuşmanın tamamının tırnak içinde verilmesi de onu en temel “haber” unsuru olan “özü vermek” işlevinden uzaklaştıracaktır. O hâlde yalnızca en önemli cümleler seçilmeli ve bunlar tırnak içinde verilmelidir.

Haber metninin çok büyük bölümünü dolaylı aktarma yüklemeleriyle yazmak da akıcı bir anlatımın oluşturulması anlamında sıkıntı yaratır. Bir metinde sürekli tekrarlanan dolaylı aktarma yüklemeleri yerine o kişinin kendi sözlerini tırnak içinde vermek daha kolay ve rahatlatıcı olacaktır. O hâlde haber metninde aktarılabilecek bilgilerin en öz şekilde; doğrudan ve dolaylı aktarmalar dengeli bir şekilde dağıtılarak yazılması daha uygun olacaktır. Uzman gazetecilerin bu konudaki tavsiyesi her bir paragrafta “**bir doğrudan aktarma, iki dolaylı anlatım**” yapılması şeklindedir. Haber metninin büyük bölümünü dolaylı aktarma yüklemeleriyle

Anlatmak: Bilgi vermek, izah etmek; bir konu üzerinde açıklama yapmak, açıklamada bulunmak; nakletmek.

Anlatım: Bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir konuyu söz veya yazı ile bildirme, ifade.

Aktarmak: İletmek, bildirmek.

Doğrudan anlatım: Haber kaynağının söylediği sözleri aynen ya da olduğu gibi aktarmak.

Dolaylı aktarma: Haber kaynağının söylediği sözleri cümle yapısını değiştirerek, dönüştürerek ya da özetleyerek aktarmak.

yazmak sıkıntı yaratır. Bir doğrudan alıntı, iki dolaylı alıntı (1DR+2DL) formülüne göre metin hazırlanabilir.

- belirtmek, söylemek, “...” demek
- açıklamak, “...” demek, belirtmek
- “...” demek, söylemek, ifade etmek

En çok kullanılan haber yüklemeleri kullanma sıklığına göre şu şekilde sıralanır:

- açıklamak
- demek
- söylemek
- belirtmek
- diye konuşmak
- şöyle konuşmak
- anlatmak
- kaydetmek
- bildirmek

Ayrıca şu yüklemeler daha dikkatli kullanılmalıdır.

- ileri sürmek
- iddia etmek
- vurgulamak
- altını çizmek
- anlatmak
- değinmek
- üzerinde durmak
- dikkat çekmek

Haber aktarmada kullanılan belli başlı haber yüklemeleri ve bu yüklemelere ilişkin örnek cümleler şöyle sıralanabilir:

... açıklamak

- Başbakan ..., çalışmaların en geç iki ay içinde tamamlanacağını açıkladı.

... açıklama yapmak

- Gazetecilere bir açıklama yapan Başbakan ..., şöyle konuştu: “...”
- Başbakan..., şu açıklamayı yaptı: “...”

... belirtmek

- Başbakan ..., çalışmaların en geç iki ay içinde tamamlanacağını belirtti.

... bildirmek

- Başbakan ..., çalışmaların en geç iki ay içinde tamamlanacağını bildirdi.
- Ayrıntıları Anadolu Ajansı muhabiri ..., Washington’dan bildiriyor.

... bilgi vermek

- Başbakan ..., yeni düzenlemeler hakkında bilgi verdi.
- ... Başbakan, yeni düzenlemeler hakkında şu bilgileri verdi: “...”

... cevabını (karşılığını) vermek

- “...” sorusu üzerine Başbakan ..., “...” karşılığını verdi.
- “...” iddiaları ile ilgili bir soruya Başbakan ..., “...” karşılığını verdi.

... cevaplandırmak / yanıtlamak / şeklinde cevaplandırmak

- Başbakan ..., bir gazetecinin “...” yolundaki sorusunu şöyle yanıtladı: “...”
- Başbakan ..., “...” sorusunu, “...” şeklinde cevaplandırdı.

... değinmek

- Bütçe konusuna değinen Başbakan ..., “...” dedi.

... demek

- Törende konuşan Başbakan ..., “...” dedi.
- “...” diyen Başbakan ..., yeni düzenlemelere dikkati çekti.

... ederek, ... demek

- Başbakan yeni düzenlemelere dikkat çekerek, “...” dedi.
- ...belirterek, “...” dedi.

... dile getirmek

- Yeni düzenlemeler konusundaki görüşlerini dile getiren Başbakan ..., şu açıklamalarda bulundu: “...”

... dinlemek

- Şimdi, Başbakan ...'ın konuya ilişkin açıklamalarını dinliyoruz: “...”

... diye konuşmak

- Başbakan, “...” diye konuştu.

... diye sormak / soru yöneltmek

- Bir gazeteci şu soruyu yöneltti: “...”

... diyerek, ...

- Başbakan ..., “...” diyerek şunları söyledi: “...”
- ... “...” diyerek konuşmasını şöyle sürdürdü: “...”

... duyurmak / duyurusunda bulunmak

- Çalışmaların iki ay içinde tamamlanacağını duyuran Başbakan ..., “...” dedi.
- New York Times, Türkiye'nin turizm cenneti olacağını duyurdu.

... ifade etmek

- Başbakan ..., demokrasiye herkesin sahip çıkması gerektiğini ifade etti.
- Çalışmaların en kısa sürede tamamlanacağını ifade eden Başbakan ..., “...” dedi.

... ifadesini kullanmak

- “...” ifadesini kullanan Başbakan ..., şöyle dedi: “...”
- Gazete, “...” ifadesini kullandı.

... kaydetmek

- Başbakan ..., çalışmaların en geç iki ay içinde tamamlanacağını kaydetti.
- Gösterilere binlerce kişinin katıldığını kaydeden gazete, “...” diye yazdı.

... konuşmak

- Maliye Bakanlığından “pazarlık yok” açıklamaları gelirken Başbakan ..., ilk kez konuştu: “Sorunlar kökünden çözülmeli.”

... konuşmasını (sözlerini) şöyle tamamlamak / ... şu sözlerle tamamlamak

- Başbakan ... sözlerini şöyle tamamladı: “...”
- ... kaydeden Başbakan ..., konuşmasını şu sözlerle tamamladı: “...”

... nitelemek / nitelendirmek

- Gelişmeleri “...” olarak nitelendiren ..., şöyle konuştu: “...”
- Başbakan ..., gelişmeleri “...” olarak nitelendirdi.

... sıralamak

- Başbakan ..., uygulanacak önlemleri şöyle sıraladı: “...”.

... sorusunu yanıtlamak

- Bir gazetecinin ... sorusunu yanıtlayan Başbakan ..., “...” dedi.

... söylemek

- “...” diyen Başbakan ..., çalışmaların en geç iki ay içinde tamamlanacağını söyledi.

... sözlerine eklemek

- Başbakan ..., gerekli talimatları verdiğini belirterek, yıl sonuna kadar sorunun ortadan kalkacağını sözlerine ekledi.

... sözlerini şöyle sürdürmek

- Başbakan ..., çözülmesi gereken birçok önemli sorun bulunduğunu kaydederek (belirterek, işaret ederek, vurgulayarak) sözlerini şöyle sürdürdü: "..."

... şeklinde (şöyle) değerlendirmek

- Bir soru üzerine Başbakan ..., muhalefetin eleştirilerini şöyle değerlendirdi: "..."

... şeklinde konuşmak

- Başbakan, "..." şeklinde konuştu.

... şöyle

- Kazada yaralananların adları şöyle: "..."
- Emniyet Genel Müdürlüğünün açıklaması şöyle: "..."

... şöyle açıklamak / şöyle demek / şöyle konuşmak

- Başbakan ..., yeni düzenlemelerle ilgili gelişmeleri şöyle açıkladı: "..."
- Başbakan ... şöyle dedi: "..."
- Sorumluların cezalandırılacağını söyleyen Başbakan ..., şöyle konuştu: "..."

... şöyle devam etmek

- Sorumluların cezalandırılacağını söyleyen Başbakan ..., sözlerine şöyle devam etti: "..."
- Başbakan ..., konuşmasına şöyle devam etti: "..."

... şu görüşlere yer vermek

- Başbakan ..., açıklamasında şu görüşlere yer verdi: "...".

... şunlar

- Yarın elektrik verilmeyecek mahalleler şunlar: "..."
- Rapora göre alınması gereken önlemler şunlar: "..."
- Kazada ağır yaralanarak hastaneye kaldırılanlar şunlar: "..."

... şunları ifade etmek / kaydetmek / söylemek

- Başbakan ..., şunları ifade etti: "...".
- Çalışmaların en kısa sürede tamamlanacağını söyleyen Başbakan ... şunları kaydetti: "...".
- Başbakan ... şunları söyledi "..."

... üzerinde durmak

- Başbakan ..., eğitimin gerekliliği üzerinde durdu.

... yazmak / şunları yazmak

- Fransa'da yayınlanan Liberation gazetesi, Türkiye'deki genel seçimle ilgili olarak, "..." yazdı.
- ...vurgulayan The Times, şunları yazdı: "..."

... yinelemek

- Çağrısını yineleyen Başbakan..., "..." diye konuştu.
- Başbakan..., "..." iddiasını yineledi.

... yorumlamak / yorumuna yer vermek / yorumunu yapmak

- Başbakan ..., "..." yorumunu yaptı.
- Yapılan açıklamada "..." yorumuna yer verildi.

Şu haber aktarma yüklemelerini kullanırken daha dikkatli olmak gerekir. Çünkü bu yükleme bir anlamda muhabirin değerlendirmesini içinde barındırır.

... anlatmak

- Petrol boru hattı konusundaki gelişmeleri anlatan Başbakan ..., önemli açıklamalarda bulundu.

... bilgilendirmek

- Gazetecileri temalarıyla ilgili bilgilendiren Başbakan ..., şunları ifade etti: "..."

... dikkat çekmek

- Yeni düzenlemelere dikkat çeken Başbakan ..., sözlerine şöyle devam etti: "..."

... hatırlatmak / anımsatmak

- Konuyla ilgili gensoru önergesi verdiklerini hatırlatan ..., şunları söyledi: "..."
- Başbakan ..., nihai kararın henüz açıklanmadığını hatırlattı.

... işaret etmek

- Aynı bulgulara İngiliz doktorların da ulaştığına işaret eden uzmanlar, ... (konusuna) dikkati çekti.

... uyarmak

- Başbakan ... yatırımcıları, "... " diye uyardı.
- Vatandaşları mağdur olmamaları için uyarın Büyükşehir Belediyesi, "bir haftalık suyunuzu depolayın" çağrısında bulundu.

... vurgulamak

- "... " diyen Başbakan ..., iki ülke arasındaki ilişkilerin önemli olduğunu vurguladı.

Şu yüklemeler de daha dikkatli davranmakta yarar vardır:

... altını çizmek

- Başbakan..., kırmızı çizgilerin altını çizdi.
- Çalışmaların sürdüğünün altını çizen Başbakan ..., şunları söyledi: "..."

... eleştirmek

- Başbakan ..., sendika yöneticilerini eleştirdi.
- Başbakan, gazete yöneticileri ve magazin editörlerinin haberciliğe bakış açısını eleştirerek, "... " dedi.

... iddia etmek / ileri sürmek

- ..., haberde yazılanların asılsız olduğunu iddia etti.
- Hakkında çıkan yolsuzluk haberlerinin gerçeği yansıtmadığını ileri süren ..., gazetecilerin ... yolundaki ısrarlı sorularını yanıtsız bıraktı.

... ileri (öne) sürmek / iddiasında bulunmak

- Asıl suçluların gizlendiğini ileri süren ..., İstanbul Barosu'ndan yardım istedi.
- ..., "gösterilere göz yumuluyor" iddiasında bulundu.

... suçlamak

- Muhalefeti suçlayan Başbakan ..., başka çare kalmadığını söyledi.
- ... göstericileri kışkırtmakla suçladı.

... tepki göstermek

- Gazetecinin sorusuna tepki gösteren Başbakan ..., "... " dedi.

... tepkilere yol açmak / tepkiyle karşılamak

- ABD'nin mühadalesi diplomatik alanda sert tepkilere yol açtı.
- Başbakan ...'ın ... yolundaki sözleri iş adamları tarafından tepkiyle karşılandı.

Ayrıca şu haber aktarma yüklemlerinin de haber yazımında kullanıldığı not edilebilir:

- ... tekrarlamak / ...yinelemek / ...tekrar etmek
- ... çağırarak / ...çağrıda bulunmak / ...çağrı yapmak
- ... kınamak
- ... önermek / ...önerisinde bulunmak
- ... savunmak
- ... mesajı şöyle: "..."
- ... sormak / ...diye sormak

- ... sorusunu yöneltmek
- ... suçlamak
- ... şeklinde (şöyle) değerlendirmek
- ... şu değerlendirmeyi yapmak
- ... şunları (şöyle) yazmak
- ... şunları dile getirmek
- ... uyarmak / ...uyarıda bulunmak / ...uyarısını yapmak
- ... yakınmak / ...sızlanmak / ...şikâyet etmek , vs.

Cümlelerin öznesinin (haber kaynağının) belirtilmediği anlatım biçimlerinde edilgen fiiller tercih edilir. Bu tür fiillerin daha çok haberin bir spiker tarafından duyurulduğu konuşma dili haberciliğinde kullanıldığı söylenebilir. Şu örnekler incelenebilir:

... açıklanmak

- Yeni kabine açıklandı.

... bildirilmek

- Başbakan'ın bir konuşma yapacağı bildirildi.

... belirtilmek

- Kente ek polis takviyesi yapılacağı belirtildi.

... ifade edilmek

- Çalışmaların en geç iki ay içinde tamamlanacağı ifade edildi.

... ileri sürülmek

- Kiralık katil tutulduğu ileri sürüldü.

... öğrenilmek

- Doğum günü nedeniyle özel bir hazırlık yapılmadığı öğrenildi.

... önerisinde bulunulmak

- İnceleme sonunda dava açılması önerisinde bulunuldu.

... kaydedilmek

- Çalışmaların en geç iki ay içinde tamamlanacağı kaydedildi.

... şöyle denilmek

- Açıklamada şöyle denildi: "..."

... şu görüşlere yer verilmek

- Açıklamada şu görüşlere yer verildi: "..."

Diğer yaygın biçimleri ise şöyle sıralanabilir:

- ... bilgi verilmek
- ... eleştirilmek
- ... ifade edilmek
- ... şunlar ifade edilmek
- ... ifadesi kullanılmak
- ... isteğinde bulunulmak
- ... uyarısında bulunulmak
- ... üzerinde durulmak vs.

HABER SONLANDIRMA

Haberlerin sonuç paragrafı ya da cümleleri genellikle geçmiş hakkında bilgi verici, geleceğe yönelik duyurum ya da sonuç yargısı ifade eder nitelikte olabilir. Ki-mi haber sonlandırma ifadeleri şu şekilde sıralanabilir:

- Toplantı, ödüllerin verilmesiyle sona erdi.
- Bölgede hava sıcaklığının eksi 20 derece olduğu belirtiliyor.
- Sanatçı, kutlamalar çerçevesinde ayrıca 2 Eylül'de Eskişehir'de bir sokak konseri verecek.
- Meydana gelen zararın ve hafriyatın kaldırılmasının bedelinin 250 bin lira olduğu kaydedildi.

GÖRSEL UNSURLAR

Televizyon haberciliği büyük ölçüde görüntüye dayanırken, yazılı kitle iletişim araçlarında metin ön plandadır ve görüntü; eğer kendisi haber değilse, genellikle “haberi destekleyen unsur” olarak tanımlanır. Yazılı kitle iletişim araçlarında kullanılan ve haberi niteleyen türdeki fotoğraf, illüstrasyon, karikatür, tablo, şekil ya da grafik gibi unsurlara “görsel unsurlar” adı verilir.

“Fotoğraf altı” yazıları genellikle fotoğrafa ya da habere ilişkin bir ya da iki cümleden oluşan kısa ifadeler içerir. Kimi zaman bu yazılara başlık atıldığı da görülür. Genellikle haber metni yazı karakterinden farklı stilde yazılan fotoğraf altı yazıları, başlığa benzememeli aynı zamanda haberin özeti biçiminde de olmamalıdır.

Portre fotoğraflara genellikle fotoğrafta görünen kişinin adı yazılırken, kimi zaman da kısa bir açıklama notu düşülür. Herhangi bir olaya ilişkin fotoğraflarda ise konuyla ilgili kısa bilgilere yer verilir.

Portre fotoğraf: Genel olarak insanların yüzünün görüldüğü fotoğraflardır.

“Haberciliğin Temel Kavramları” dersinin “Haber Yapısı ve Türleri” ünitesinde işlenen “Görsel Unsurlar” konusunu yeniden gözden geçirebilir ve fotoğraf altı metinlerin nasıl yazıldığına ait örnekleri inceleyebilirsiniz. Aynı kitapta “Haber Fotoğrafı” ünitesine yeniden göz atabilirsiniz.

K İ T A P

Buraya kadar bir haberin içerdiği temel unsurlar tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu aşamada ise haberin tamamlanmasının ardından nasıl bir süreçten geçtiğine ilişkin temel bazı noktalar hakkında bilgi verilebilir. Haberin yazıldıktan ve haber merkezine gönderildikten sonra nasıl bir süreçten geçtiğinin haber yazma eyleminin en başında bu bilgilerin burada tanımlanmasına gerek duyulmuştur.

REDAKTÖRLÜK VE HABER EDITÖRLÜĞÜ

Haber merkezlerine her gün binlerce haber gelir. Ancak bir gazete ya da bir dergide sayfa sayısı sınırlıdır. Haber merkezlerine ulaşan binlerce haber arasından ancak sınırlı sayıda haber yayınlanma şansını yakalar. Diğer haberler ise çoğunlukla çöpe atılır. “**Haberin çöpe atılması**” deyimi yayınlanmaya hakkı elde edemeyen haberler için kullanılır. Yayın organlarında yayınlanacak ya da çöpe atılacak haberleri belirleyen kişilere genel olarak “**eşik bekçileri**” denilmektedir. Bunlar haber merkezlerine ulaşan haberleri ilk değerlendiren, kontrol eden ve düzenleyen ve haberlere bir şekilde yayın öncesinde müdahale eden kişilerdir.

Haberlerin değerlendirilmesinde yayın politikası kadar “haber değerleri” de önem taşır. Ancak çoğu zaman yayınlanacak nitelikte bile bulunsun haberlerin düzenlenmesi gerekir. Muhabir tarafından kaleme alınan haber metninin yeniden yazılmasını gerekli kılan başlıca nedenler şunlardır: (Hough, 1984)

- Kötü yazılmış haberler:** Haber merkezlerine ulaşan kimi haberler bozuk bir anlatıma sahip olabilir. Haber girişinin daha çekici bir hale getirilmesi, haberin daha anlaşılır kılınması, okunurluğun artırılması adına kimi haberlerin yeniden yazılması zorunludur.

ii. Uzun haberler: Kimi haberler çok uzun yazılmış olabilir. Kimi zaman da habere ayrılan yerin azlığı nedeniyle haberlerin kısaltılmasına ihtiyaç duyulur. Böyle bir durumda ya haberin belirli bölümleri atılır ya da haber yeniden özetlenerek yazılır.

iii. Yanlış haber girişleri: En yaygın yeniden yazım, haber girişlerinde yapılır. Bazen muhabirlerin haberi farklı bir açıdan görmesi ya da “gerçek” ya da “daha değerli” yönünü görememesi nedeniyle girişlerin yeniden yazılması ve habere yeni bir bakış açısının kazandırılması gerekebilir. Haberdeki daha ilginç ya da daha önemli bir boyut haberin girişi yeniden yazılarak daha ön plana çıkarılabilir. Örneğin başka bir yayın organında yayınlanmış ulusal bir konudaki haberin yerel boyutlarının ön plana çıkarılarak yeni bir girişle yerel bir yayın organında yayınlanması bu türde bir yeniden yazmadır.

iv. Profesyonelce olmayan haberler: Acemi muhabirler ya da halkla ilişkiler kaynaklarından gelen haberler çoğunlukla yeniden gözden geçirilmeyi zorunlu kılar. Haber unsurunun ön plana çıkarılması ve reklam unsurlarının habercilik anlamında daha makul bir seviyeye getirilmesi için bu tür haberler yeniden yazılır.

v. Güncelleme gerektiren vakti geçmiş haberler: Kimi haberler de vakti geçtiği ya da zamanında yayınlanmadığı için güncellenme gerektirir. Örneğin bir konuda devam eden gelişmeler varsa o konudaki haberin tekrarlanması durumunda bazı ifadelerin her yeniden yayın öncesinde güncellenmesi gerekir. Örneğin bir felaket haberinde bir gün önce verilen bilgiler güncellenerek yeni haberde yeniden kullanılabilir.

vi. Eksik olgular: Bazı haberlerde kimi bilgi açıkları bulunabilir. Örneğin adı geçen kişilerin doğru ya da yeterince tanımlanması, teknik terimlerin anlaşılır bir biçimde açıklanması, olayın geçmişine ilişkin anlatımı güçlendirecek bilgilerin verilmesi bu türde bilgi eksikliklerinin doldurulması anlamına gelir.

Bir yayın organında “**Redaktör**” yazılmış bir metin üzerinde gereken düzeltmeleri yaparak yazıyı yayıma hazır duruma getiren kişiye denir. “**Redaksiyon**” ise yazılmış bir metin üzerinde gereken düzeltmeleri yaparak yazıyı yayıma hazır duruma getirme işlemine verilen addır. Redaksiyon işinin “düzelterek yeniden yazma” anlamına geldiği söylenebilir. Redaktörler yayın organının politikalarını, habercilik ilke ve kurallarını bilen, haber konularına hakim, haber yazma teknik ve kurallarında usta, dil ve imla kurallarını titizlikle uygulayabilen ve de haberlerdeki hukuki durumu analiz edebilen kişilerdir. Dikkatli bir redaktör öncelikle haber metinlerindeki yanlış anlamda kullanılan sözcükleri, yanlış yazılmış sözcükleri, ağdalı, fazla yazılmış, tekrar anlamı taşıyan sözcükleri, muğlak, belirsiz sözcükleri, etkisiz sözcükleri, uzun tamlamaları, jargon olan, anlaşılmaz sözcükleri, teknik sözcükleri, karışık ve anlamsız sözcükleri ayıklanabilir ve haber metnini, daha anlaşılır, daha sade ve daha doğru bir hale getirebilir (Hough, 1984).

Redaktörler ayrıca haber içeriklerindeki kuşku, çelişkili ya da eksik yönleri çeşitli kaynaklardan araştırarak netleştirmeye çalışırlar. Haberlerin meslek etiğine ve kanunlara uygunluğunu kontrol ederler. Gerekirse “sorunlu” haberlerin yayınlanmaması konusunda bağlı bulundukları müdüre uyarıda bulunurlar. Yayınlanabilir nitelikteki haberlerin uzun ya da kısa gelmesi durumunda gerekli uzatma ya da kısaltma işlemini yerine getirirler.

Eşik bekçileri: Yayın organlarında görevli haber içeriklerine müdahalede bulunma yetkisine sahip kişilerdir. Yayın kimliği ve politikasına uygun olarak yayın içeriklerini belirlerler.

Redaktör: Yazılmış bir metin üzerinde gereken düzeltmeleri yaparak yazıyı yayıma hazır duruma getiren kimse.

Redaksiyon: Yazılmış bir metin üzerinde gereken düzeltmeleri yaparak yazıyı yayıma hazır duruma getirme.

Zaman içinde yayın organlarının değişen yönetim ve organizasyon yapıları çerçevesinde yayın yönetmeni, yazı işleri müdürü, istihbarat şefi, bölüm şefleri ya da müdürleri ve redaktörler şeklinde özetlenebilecek haber merkezi geleneksel yapısından **“editörlük sistemi”**ne geçilmeye başlanmıştır. Bu yapıda genellikle istihbarat şefi, bölüm şefi ya da müdürünün yerini editörler almaktadır. Hatta kimi yayın organlarında editörlerin redaksiyon görevini de yürüttükleri ve hatta kimilerinin de de sayfa tasarımcılarıyla birlikte tasarım görevine de yardımcı oldukları görülebilmektedir.

Editörler belirli sayfa ya da bölümlerin hazırlanmasından sorumlu, yönetici konumundaki, künyede de isimleri yer alan kişilerdir. Yayın organlarının “isimsiz kahramanları” olan redaktörlerin yaptıkları işlere ek olarak sayfa tasarımına da müdahalede bulunabilirler. Editörler bir haberin haber değerini artıran unsurları fark edebilmeli, haberdeki detayları görebilmeli, haberler için “daha iyi” başlıklar bulabilmeli, “ağaçların arasından ormanı” görebilmeli, kelimelerle dans edebilmeli, iyi bir genel bilgi birikimine sahip olmalı, yasalar ve yasaların habercilikteki uygulamaları konusunda bilgili olmalı, titiz ve hızlı bir şekilde çalışabilmelidirler (Wheeler, 2005). Editörler, muhabirlerin yazdıkları haberlerdeki belirli noktaları ön plana çıkararak, bazen muhabirin bir cümle ile geçiştirdiği ince bir detayı genişletip manşete taşıyarak ya da bir fotoğraftaki ince bir detaydan yola çıkarak habere yepyeni bir biçim veren ve çoğunlukla da muhabirin yazdığı haberin çok dışında, apayrı bir haber gibi yeniden işleyen kişilerdir. Bu yapıyla editörlerin son aşamada, haberin anlamına, özüne ve ruhuna müdahale ederek haberden yeni anlamlar çıkartmakla da görevli oldukları söylenebilir. Geleneksel redaktörlük anlayışından farklı olarak editörlükte haberin özüne müdahalede bulunulur. Bu da redaktör ile editör arasındaki farkı ortaya koyar. Çünkü geleneksel redaktörlük anlayışında haberin özüne müdahale etmek yoktur; yalnızca haberin daha anlaşılır hale getirilmesi için yeniden yazılması söz konusudur (Yüksel ve Gürkan, 2005).

Bir haberin cazip ya da yayınlanabilir hale getirilmesinin ilk şartı günümüzde neredeyse en çarpıcı başlığın atılmasıyla özdeş hale gelmiştir. Bir haberi okutturan en önemli unsurun haber başlığı olduğu düşünülürse, bu başlığın uzman kişiler tarafından denetlenmesi ve gerekiyorsa yeniden yazılması gerekebilir. Bu doğrultuda, gazetelerde görülen başlıkların birçoğunun muhabirler tarafından yazılmış başlıklar yerine editörler tarafından atılmış başlıklar olduğu söylenebilir. Örneğin Avrupa Halter Şampiyonası’nda Sibel Şimşek’in gösterdiği başarıya ilişkin 9 Nisan 2009 günkü gazetelerin haber başlıklarına başlıklara bakılabilir:

- **Akşam:** 236 kilo hafif geldi Sibel altınları süpürdü / Altın kız Sibel Şimşek
- **Bugün:** Sibel Avrupa’yı ayağa kaldırdı
- **Cumhuriyet:** Halterin altın kızı Sibel
- **Fanatik:** Altın şov sürüyor
- **Fotospor:** Altın Sibel
- **Güneş:** Sana yakıştı Sibelim
- **Haber Türk:** Halterde üç altın kazandı
- **Hürriyet:** Sibel Avrupa’yı salladı
- **Milliyet:** Gözyaşlarını tutamadı
- **Sabah:** Sibel Şimşek 3 altın alarak Avrupa Şampiyonu oldu
- **Star:** Dünyayı kaldırdı
- **Tercüman:** Sibel, 3 altınla gururumuz oldu / Sibel de altın modasına uydu
- **Vatan:** Altına hücum

Künye; Yayın organının sahibi ve sorumlularını, tarih, sayı, iletişim, basım ve dağıtım gibi bilgilerini gösteren kayıt ya da sayfadaki köşenin adıdır.

- **Yeni Şafak:** Bir zafer de Sibel'den
- **Zaman:** Halterde 3 kez 'şimşek' gibi çaktık

Bu başlıklarda aynı olaya ilişkin farklı ifade biçimleri dikkati çekmektedir. Bazıları doğrudan Sibel Şimşek'in başarısını ön plana çıkarırken, bazıları ülke olarak aldığımız madalya sayısına odaklanmaktadır. Başlıklardaki "biz" gizli özneli anlatım, "senli-benli" anlatım, imalı anlatım ve duygusal anlatım özellikleri dikkati çekmektedir.

DİKKAT

Siz de okuduğunuz gazetelerdeki aynı habere ilişkin farklı başlıklara dikkat ediniz. Hangi başlığı neden beğendiğinizi düşününüz.

Haber girişlerinin okuyucu açısından bir "tutamaç" görevi görmesi, "albenisinin" olması ve okura "gel bu haberi oku" demesi beklenir. Birinci cümlemin ikinci cümleyi, okutması ve haberin her bir cümlesinin bir diğerinin okunmasını sağlaması gerekir. Bu bağlamda en iyi haberin sonuna kadar okutturan haber olduğu da söylenebilir. Örneğin gazetelerin 9 Nisan 2009 günkü haberlerinin girişlerine ya da spotlarına bakılabilir:

- **Akşam:** Avrupa Halter Şampiyonası'nda görüntüleriyle erkek sporcuları andıran rakiplerinin arasından sıyrılmayı başaran milli haltercimimiz, üç altın madalya kazandı. / Romanya'da devam eden Avrupa Halter Şampiyonası'nda bayan sporcularımızın şovu devam ediyor. 63 kiloda Sibel Şimşek, altın kervanına katılarak, koparma, silkme ve toplamda üç altın madalyayı boynuna taktı.
- **Cumhuriyet:** Romanya'nın başkenti Bükreş'te devam eden 22. Avrupa Bayanlar Halter Şampiyonası'nda 63 kiloda Sibel Şimşek koparma, silkme ve toplamda 3 altın madalya kazanarak, Avrupa Şampiyonu oldu.
- **Fanatik:** Türkiye'nin Avrupa Halter Şampiyonası'ndaki başarısı dün de Sibel Şimşek'le sürdü. 63 kiloda podyuma çıkan sporcumuz ülkemize 3 altın madalya daha kazandırdı / Türkiye, Romanya'da devam eden Avrupa Halter Şampiyonası'nda 6 altın, 3 gümüş ve 3 bronzdan oluşan madalya serisini, dün Sibel Şimşek'le sürdürdü.
- **Güneş:** Avrupa Halter Şampiyonası'nda altın yağmuru 63 kiloda Sibel Şimşek ile devam etti ve 3 altın aldı / Romanya'da altın madenini bulduk. Avrupa Halter Şampiyonası'nda bayan sporcularımızın altın şovu dün de devam etti.
- **Hürriyet:** Sporcularımızın damga vurduğu Bükreş'teki Avrupa Halter Şampiyonası'nda 63 kiloda podyuma çıkan altın kızımız, koparmada 108, silkmede 128 ve toplamda da 236 kiloya ulaşarak madalyaları topladı. Nurcan Taylan'ın ardından zirveye çıkarak İstiklal Marşımız'ı çaldırdı. / Romanya'nın başkenti Bükreş'te devam eden 22. Avrupa Banlar Hentbol Şampiyonası'nda 63 kiloda Sibel Şimşek koparma, silkme ve toplamda 3 altın madalya kazanarak, Avrupa şampiyonu oldu.
- **Vatan:** Koparmada 108, silkmede 128 kaldıran Sibel, toplamda 236 kilo ile Erol ve Nurcan'ın ardından altın 3'lemesine katıldı / Romanya'da devam eden Avrupa Halter Şampiyonası'nın 4. gününde 63 kiloda podyuma çıkan Sibel Şimşek, koparma, silkme ve toplamda altın madalya kazanarak Türk halteri için rüya gibi geçen şampiyonada başarımızı perçinledi.

Bu haber girişlerinde de farklı unsurların ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Genel anlamda anlatılanlar aynı olsa da ön plana çıkarılan ayrıntılar birbirinden

farklıdır. Habere bakış açıları da farklıdır. Kimileri Sibel Şimşek'in başarısına odaklanırken, kimileri "şampiyonadaki başarının devamını" ön plana çıkarmışlardır.

Kimi zaman da sayfa tasarımında uzun yazılan haberlerin kısaltılması ya da kısa yazılan haberlerin de uzatılması gerekebilir. Bazen bir ya da birkaç kelime, bazen de bir ya da birkaç sözcük çıkarmak ya da eklemek gerekebilir. Kimi zaman da haberlerin özetlenmesi söz konusu olabilir. Habere yeni unsurlar eklemek için bilgi kaynağına yeniden başvurmak gerekir. Bu da genellikle editörlerin başlıca uğraş alanlarından birini oluşturur.

Örneğin toplantı haberlerinin yazılması ve düzenlenmesi konusunda Erkan Yüksel'in "Toplantı haberi nasıl yazılmaz" başlıklı yazısına bakılabilir: <http://www.dorduncukuvvet-medy.com/dkm/article.php?sid=6357>. Aynı Yazıyı şu kitapta da bulabilirsiniz: Yüksel, E (2010). Medya ve Habercilik. Konya: Çizgi.

İNTERNET

Özet

Haber başlıklarını ve spotlarını tanımlamak.

Yazılı kitle iletişim araçlarında haberlerin üstlerinde yer alan başlıklara “haber başlığı” adı verilmektedir. Başlıklar genellikle haberlerin birkaç kelimeden oluşan ve çoğunlukla bir yargı bildiren kısa özetleridir. Başlıkların genel olarak haberi okutmak için okuyucuyu isteklendirmesi, okuyucunun ilgi ve dikkatini çekmesi, haber unsurlarını içermesi, kısa ve anlaşılır olması, haber metniyle çelişmemesi, haberin özünden uzaklaşmaması, abartılı olmaması, yanlış anlaşılmaya yol açmaması, boş söz içermemesi ve habere yorum getirmemesi beklenir. Başlık kompozisyonunu oluşturan unsurlar; üst başlık, ana başlık, alt başlık, haber spotu şeklinde sıralanır. Bu unsurlar sayfa tasarımına, yayın anlayışına ve haberin niteliğine göre farklılık gösterebilir.

Haber giriş tekniklerini saptamak.

Haber metninin ilk paragrafı, haberin girişinin yapıldığı bölümdür. Girişteki ifade, haberin okunması, dinlenmesi ya da izlenmesi açısından önem taşır. Genel olarak haber giriş teknikleri özetleyici, tanımlayıcı, alıntı, sorulu, genelleyici, zıtlık ifade eden ve okur/izleyici adresli girişler şeklinde özetlenebilir.

Haber gövdesini betimlemek.

Haber metninde girişten sonra, ayrıntıların işlenmeye başlandığı ve diğer öğelerle detaylara yer verildiği bölüme “haber gövdesi” denir. Uygulanan haber yazma tekniğine göre üsluba uygun biçimde paragraflar hâlinde habere ilişkin diğer bilgiler ya da ayrıntılar “gövde” bölümünde verilir.

Haber aktarma yüklemelerini örneklemek.

Haber anlatımında kullanılan aktarma yüklemelerine “haber yüklemeleri” denilmektedir. Doğrudan aktarımlarda en çok; kullanım sıklığı sırasıyla “açıklamak”, “demek”, “söylemek”, “belirtmek”, “diye konuşmak”, “ileri sürmek”, “vurgulamak”, “şöyle konuşmak” ve “anlatmak” yüklemeleri kullanılmaktadır. Dolaylı anlatımda ise sıklıkla “belirtmek”, “açıklanmak”, “bildirilmek”, “önerisinde bulunulmak”, “ileri sürülmek” yüklemeleri tercih edilmektedir.

Haberin nasıl sonlandırıldığını açıklamak.

Haberlerin sonuç paragrafı ya da cümleleri genellikle geçmiş hakkında bilgi, geleceğe yönelik duyurum ya da sonuç yargısı ifade eder.

Haberde kullanılacak görsel unsurları ifade etmek.

Yazılı kitle iletişim araçlarında kullanılan ve haberi niteleyen türdeki fotoğraf, illüstrasyon, karikatür, tablo, şekil ya da grafik gibi unsurlara “görsel unsurlar” adı verilir.

Redaktörlük ve editörlüğü tanımlamak.

Redaktör, yazılmış bir metin üzerinde gereken düzeltmeleri yaparak yazıyı yayıma hazır duruma getiren kişidir. Editör ise yayın organında belirli bir sayfa ya da bölümden sorumlu, yönetici konumundaki kişidir.

Kendimizi Sınayalım

1. Genellikle sıra dışı durumlarda birinci sayfada gazete logosunun üzerinde, sayfanın tepesinde yayımlanan başlıklara ne ad verilmektedir?

- a. Sürmanşet
- b. Manşet
- c. Üst başlık
- d. Ana başlık
- e. Sayfa spotu

2. Aşağıdakilerden hangisi haber girişinde yer verilebilecek niteliklerden biri **değildir**?

- a. Olayı özetlemek
- b. Bir ayrıntıya yer vermek
- c. Zıtlık unsuru taşımak
- d. Soru sormak
- e. Olaya yorum getirmek

3. “Acaba gördüğüm ya da duyduğum bu olayı en yakın arkadaşıma anlatsam, söze nasıl başladım, ona ilk önce ne söyledim?” sorusu hangi tür haber giriş tekniğini ifade eder?

- a. Sorulu giriş
- b. Samimi giriş
- c. Özetleyici giriş
- d. Tanımlayıcı giriş
- e. Öyküleyici giriş

4. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kocasından şiddet gören Nahide Opuz’un başvurusunu, “devlet tarafından korunmadığı” gerekçesiyle haklı buldu ve Türkiye’yi toplam 36 bin 500 euro tazminata mahkum etti (Hürriyet, 10 Haziran 2009).”

Yukarıdaki haber girişi hangi haber giriş tekniğine daha yakındır?

- a. Özetleyici giriş
- b. Alıntı giriş
- c. Ayrıntı giriş
- d. Genelleyici giriş
- e. Zıtlık ifade eden giriş

5. “Yurt genelinde meydana gelen trafik kazalarında 28 kişi öldü, 85 kişi de yaralandı (Sabah, 18 Eylül 2009).” Yukarıdaki haber girişi hangi haber giriş tekniğine daha yakındır?

- a. Özetleyici giriş
- b. Tanımlayıcı giriş
- c. Alıntı giriş
- d. Genelleyici giriş
- e. Zıtlık ifade eden giriş

6. “Linet 10 yıl aradan sonra yeni albümü ‘Paylaşmak İstiyorum’ ile hayranlarıyla buluştu. Müzikten uzak kaldığı dönemde İsrail’e giden Linet, yepyeni imajıyla da göz dolduruyor (Sabah Günaydın, 20 Ocak 2009).”

Yukarıdaki haber girişi hangi haber giriş tekniğine daha yakındır?

- a. Özetleyici giriş
- b. Tanımlayıcı giriş
- c. Alıntı giriş
- d. Genelleyici giriş
- e. Zıtlık ifade eden giriş

7. “Kayınpederi tarafından zimmetine 10 milyar dolar geçirmekle suçlanan Suudi Arabistanlı Saad Grubu’nun sahibi maan Al Sanea, ... dünyayı yeni finans şokları yaratacak dalgalar göndermekle tehdit etti (Sabah, 24 Ağustos 2009).”

Yukarıdaki haber girişi hangi haber giriş tekniğine daha yakındır?

- a. Özetleyici giriş
- b. Tanımlayıcı giriş
- c. Alıntı giriş
- d. Genelleyici giriş
- e. Zıtlık ifade eden giriş

8. “Şarkıcı sevgilisi Rihanna’yı dövdüğü için mahkeme tarafından 5 yıl gözetime altında tutulma ve 6 ay kamu hizmeti yapma cezasına çarptırılan ABD’li ünlü rap’çi Chris Brown, önceki gün cezasının ilk gününü doldurdu (Sabah, 18 Eylül 2009).”

Yukarıdaki haber girişi hangi haber giriş tekniğine daha yakındır?

- a. Özetleyici giriş
- b. Tanımlayıcı giriş
- c. Alıntı giriş
- d. Genelleyici giriş
- e. Zıtlık ifade eden giriş

9. Aşağıdakilerden hangisi bir haber aktarma yüklemi **değildir**?

- a. Açıklamak
- b. Demek
- c. Uyarısı yapmak
- d. Dikkat çekmek
- e. Sona ermek

10. Aşağıdakilerden hangisi yazılı kitle iletişim araçlarında yer verilen görsel unsurlardan biri **değildir**?

- a. Fotoğraf
- b. Şekil
- c. Grafik
- d. İllüstrasyon
- e. Parşömen

Okuma Parçası

ÖĞÜTLER

Haber yazarken “düş gücünden yararlanılması”, gerçekleri bozup olduklarından farklı göstermek için değil, hedef kitlenin olayı daha iyi kavramasını sağlamak için olmalıdır.

Habere, “dün”, “bugün” gibi zaman belirteciyle girmeyin. Habere giriş, “Dün Beşiktaş’ta meydana gelen trafik kazasında...” yerine, “Beşiktaş’ta, dün meydana gelen trafik kazasında...” biçiminde olmalıdır.

“Maviş Çetin adlı yedi yaşındaki çocuk” yerine, “Yedi yaşındaki Maviş Çetin kullanılmalıdır.

“Ahmet Küçük adlı bir kişi” yazılmamalıdır. “Ahmet Küçük” yeterlidir.

“Kadıköylü güzel Leyla” ya da “Kasımpaşa’nın en güzel kızı” gibi öznel değerler kaynaklı ifadeler kullanılmamalıdır. Başka bir çok sıfat gibi “güzel” de, kişiden kişiye değişik yorumlanan göreceli bir kavramdır.

“Samimiyetle açıkladı”, “içtenlikle yanıtladı” gibi ifadelerle haber kaynağının sözleri yorumlanarak değerlendirilmemelidir.

Haberlerde “öğrenildi”, “haber verildi” fiilleri elden geldiğince kullanılmamalıdır. Gazetecinin asli görevi öğrenmek ve haber vermektir.

“Ünlü”, “tanınmış”, “bilinen”, “çok sevilen” vs. gibi öznel tanımlamalardan elden geldiğince kaçınılmalıdır.

Elinizden geldiğince “olmak”, “yapmak” ve “etmek” fiillerini kullanmayın.

“Edinilen bilgiye göre” demeyin. Edinmek; kendine sağlamak anlamındadır. Dost edinmek, huy edinmek. Onun yerine “... yetkililerden alınan bilgiye göre, ... yetkililerin verdikleri bilgiye göre” kullanın.

Mahkeme kararı olmadan hiç kimse “hırsız”, “katil”, “suçlu” değildir, yalnızca “sanık”tır. Kendinizi yargıç yerine koymayın.

Polis, yalnızca gözlem altına “gözü altına” alır.

Mahkemeye çıkarılan sanığın “tutuklanmasına” hakim karar verir, savcı değil.

Sanık, yakalanır.

Mermi, silah, bıçak, bomba vs. “yakalanmaz”, ele geçirilir ya da bulunur.

Duruşma ileri bir tarihe ertelenmez. Duruşma ya ertelenir ya da ileri bir tarihe bırakılır.

Kaynak: Girgin, A. (2005). **Haber Yazmak**, 3. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. a	Yanıtınız yanlış ise, “Başlık ve Spotlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. e	Yanıtınız yanlış ise, “Giriş Bölümü ve Haber Giriş Teknikleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3.c	Yanıtınız yanlış ise, “Özetleyici giriş” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. a	Yanıtınız yanlış ise, “Özetleyici giriş” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. a	Yanıtınız yanlış ise, “Özetleyici giriş” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6.a	Yanıtınız yanlış ise, “Özetleyici giriş” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. b	Yanıtınız yanlış ise, “Tanımlayıcı giriş” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. b	Yanıtınız yanlış ise, “Tanımlayıcı giriş” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. e	Yanıtınız yanlış ise, “Anlatım ve Aktarma Yüklemeleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. e	Yanıtınız yanlış ise, “Görsel unsurlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Ahahtarı

Sıra Sizde 1

Bu ünite de tanımlanan haber giriş teknikleri genel olarak en yaygın kullanıma sahip olan tekniklerdir. Bu nedenle belli başlı haber girişlerini bu tekniklerle açıklamak mümkündür. Ancak haber girişleri, haberi yazan kişinin yaratıcılığına bağlı olarak farklılaşmakta ve zenginleşmektedir. Dolayısıyla kimi zaman bir haber girişinin hem okur adresli, hem sorulu, hem de özetleyici olabileceği; yani birden çok teknikle açıklanabilecek haber girişlerinin görülebileceği söylenebilir.

Sıra Sizde 2

Aslında yoktur. Ancak kullanım yaygınlığı ve anlatım mantığı anlamında genellikle doğrudan aktarımda şu önemlilik sırasına dikkat edilmesi tavsiye edilebilir: “açıklamak”, “demek”, “söylemek”, “belirtmek”, “diye konuşmak”, “ileri sürmek”, “vurgulamak”, “şöyle konuşmak” ve “anlatmak”.

Yararlanılan Kaynaklar

- Aslan, K.(2004). **Ben de Yazarım**. İstanbul: Anahtar Kitaplar
- Bülbül, A.R. (2001). **Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar**. Ankara: Nobel.
- Brooks, B.S., Kennedy, G., Moen, D.R. ve Ranly, D. (2002). **News Reporting and Writing**. 7. Baskı. ABD, Boston: Bedford/St.Martin's.
- Çongur, H.R. (1999). **Söz Sanatı, Güzel Söz Söyleme**, Ankara: TRT Yayınları.
- Dağlı, N. (1995). **Gazete Yayımlama Teknikleri**. Ankara: İmaj.
- Girgin, A. (2005). **Haber Yazmak**. 3. Baskı. İstanbul: Der Yayınları.
- Girgin, A. (2000). **Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i**. İstanbul: İnkılap.
- Hough, G.A. (1984). **News Writing. Third Edition**. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Mencher, M. (2003). **News Reporting and Writing**. 9. Baskı. ABD, Boston: McGraw Hill.
- Rich, C. (1997), **Writing and Reporting News-A Coaching Method**. 2. Baskı. ABD, California: Wadsworth.
- Tokgöz, O. (2005). **Temel Gazetecilik**. 5. Baskı. Ankara: İmge.
- Wheeler, S. (2005). "News subbing simplifier", **Print Journalism**. Ed. R. Keeble. London and NewYork: Routledge.
- Yüksel, E. (2010). **Medya ve Habercilik**. Konya: Çizgi.
- Yüksel, E. ve Gürcan, H.İ. (2005). **Haber Toplama ve Yazma**. Konya: Tablet.

3

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Ters piramit tekniğini tanımlayabilecek,
- Ters piramit tekniğinin anatomisini betimleyecek,
- Bir yangın haberinde yanıtı aranan soruları ifade edebilecek,
- Bir trafik kazası haberinde yanıtı aranan soruları ifade edebilecek,
- Bir cinayet haberinde dikkat edilmesi gereken unsurları açıklayabilecek,
- Ters piramit tekniğinde haberin nasıl kısaltılabileceğini örnekleyebilecek bilgi ve becerileri kazanabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Ters Piramit Tekniği
- Yangın Haberi
- Trafik Kazası Haberi
- Cinayet Haberi
- Şampiyona Haberi
- Haber Kısaltma

İçindekiler

Ters Piramit Tekniği

GİRİŞ

Günlük gazetelerdeki haberlerin hemen hemen çoğunda benzer bir yazım tekniği dikkati çeker: Haberlerin girişinde konuyu özetleyen bir anlatım bulunur ve ardından ayrıntılara geçilir. Kısa haberlerde ise yalnızca özete yer verilir, ayrıntılar bulunmaz. Okuyucu açısından konunun özetlenmesi gibi değerlendirilebilecek bu anlatım şekli, aslında gazetecilik tarihi açısından bakıldığında bir zorunluluğun sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Haberlerin telgrafla iletildiği ve telgrafla haberleşmenin teknolojik anlamda hatlardaki kesintiler nedeniyle pek de kolay olmadığı dönemlerde, önce haberlerin özetleri geçilmiş ve telgraf hatlarının elverdiği ölçüde ayrıntılar ulaştırılabilmıştır. Ancak daha sonra tekniğin sağladığı diğer avantajlarla birlikte, ters piramit tekniği, haber yazma tekniklerinin en başta geleni olarak “kral tahtına” oturmuştur.

TERS PİRAMİT TEKNİĞİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Ters piramit tekniğinin en büyük avantajı şu saptamaya dayanır: Gazete okurlarının bir gün içerisinde gazete okumaya ayırdıkları sürenin yaklaşık 15 ile 25 dakika arasında değiştiği hesaplanmaktadır (Brooks vd, 2002). İnternet kullanıcılarının haber okumak için ayırdıkları süre ise daha azdır. Bu nedenle, eğer bir muhabirin iki otomobilin çarpışması haberini, öyküleyici tarzda, otomobil sürücüsünün sabah evinden ayrılmasıyla başlattığı düşünülürse, hikâye uzar da uzar ve pek çok okuyucu gazete okumaya ayırdığı süre içerisinde kazanın sonunda belki de otomobil sürücüsünün ölmediğini öğrenemez. Bunun yerine böyle bir haber genellikle olayın sonucu ile başlar. Örneğin okuyucu şöyle bir girişle karşılaşır: “Çevre yolunda meydana gelen kazada iki kişi öldü”. Bu örnekte de vurgulandığı gibi haberci, haberini çoğu zaman bir hikâye ya da masal anlatır gibi anlatmaz. Bu bağlamda Grimm kardeşlerin Kırmızı Başlıklı Kız masalı hatırlanabilir.

KIRMIZI BAŞLIKLİ KIZ

Bir gün Kırmızı Başlıklı Kız, Tavşan Ormanı'nın sonundaki kulübede yaşayan ve hasta olan büyükannesini ziyaret için yola koyulmuş. Giderken yolda bir kurda rastlamış. Kurt çok açmış. Kıza, nereye gittiğini sormuş. Ardından da koşarak Kırmızı Başlıklı Kız'dan önce büyükannesinin evine gidip, büyükanneyi kandırmış ve bir hamlede yutmuş. Büyükannenin kıyafetlerini giyip yatakta Kırmızı Başlıklı Kız'ın eve gelmesini beklemiş. Kırmızı Başlıklı Kız eve geldiğinde "Büyükanne neden senin gözlerin bu kadar büyük?" diye sormuş. Büyükanne; yani kurt, "seni daha iyi görebilmek için" demiş. Kız tekrar sormuş: "Peki, dişlerin neden bu kadar büyük?" Kurt yanıtlamış: "Seni daha iyi yiyebilmek için!". Bir hamlede de Kırmızı Başlıklı Kızı yutmuş. Karnı doyan kurt, yatakta uykuya dalmış. Ancak öyle bir horluyormuş ki, kulübenin önünden geçen ormancı şüphelenmiş ve içeriye girip kurdu yakalamış. Sonra da kurdun karnını yarıp sapasağlam olan büyükanneyi ve Kırmızı Başlıklı Kız'ı kurtarmış. Daha sonra hep birlikte kızın getirdiği yemekleri yemişler ve Tavşan Ormanı yeniden tavşanla dolmuş...

(http://www.edebiyatogretmeni.net/kirmizi_baslikli_kiz.htm)

Deneyisel bir çalışmada bu masalın haberini yazmaları istenen profesyonel gazeteciler büyük ölçüde özetleyici giriş tekniğini kullanarak giriş cümlesi oluşturmuşlardır. Örneğin bu girişlerden birinde şöyle denilmektedir: "Tavşan Ormanı'na büyükannesini ziyarete giden Kırmızı Başlıklı Kız, büyükannesiyle birlikte kurdun saldırısına uğradı. Mağdurları, oduncu kurtardı."

Gazetecilerin yazdığı haber başlıklarından bazıları da şöyle sıralanabilir:

- *İnanılmaz olay*
- *Kabraman oduncu*
- *Kurdun yediği Kırmızı Başlıklı Kız ve büyükannesi bayata döndü*
- *Yaşlı kadınla torunu son anda kurtarıldı*
- *Tavşan Ormanı'nı tavşansız bırakan kurt, son avında avlandı*
- *Kurt öldürüldü!*

SIRA SİZDE

Kırmızı Başlıklı Kız masalının haberini yazacak olsanız, siz nasıl bir giriş cümlesi yazardınız?

İNTERNET

Erkan Yüksel'in "Kırmızı Başlıklı Kızın Haberi Nasıl Yazılır?" başlıklı yazısını **İnternette** okuyabilirsiniz: <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/doc-dr-erkan-yuksel-akademik-bakis/kirmizi-baslikli-kizin-haberi-nasil-yazilir>

Haber yazma kuralları içinde en eskisi ve en çok kullanılanı ters piramittir. Tekniğin bu uzun ömrünün ardında sihirli bir formül yatar. Çünkü bu teknikte habere yönelik bilgilerin, hedef kitlenin ilgisine göre, en önemliden daha az önemliye doğru sıralanması öngörülür. En can alıcı, en önemli bilgi en başta verilir ve ardından konunun ayrıntılarına değinilir. Söz konusu "önemlilik sıralaması" nede-

niyle bu tekniğe, ters dönmüş bir piramit şeklini andırdığından “ters piramit” adı verilmiştir.

Ters piramit tekniğinde habere yönelik bilgilerin, hedef kitlenin ilgisine göre, en önemliden daha az önemliye doğru sıralaması öngörülür.

DİKKAT

Ters piramit tekniği muhabirlerin Amerika Birleşik Devletleri’nde İç Savaş döneminde; yani 1850’lerde, telgrafla haber geçmek için geliştirdikleri bir tekniktir. O yıllarda telgraf hatlarındaki kesilmeler ve sorunlar nedeniyle muhabirler haberin en önemli unsurları bağlantının yakalandığı ilk dakikalarda geçmek istemişler, ardından da bağlantı el verdiğince ayrıntılara değinmişlerdir. Daha sonra bu yöntem, bir haber yazma tekniği olarak özelliğini korumuş ve haber yazma teknikleri arasında en çok kullanılanı olarak giderek daha yaygın hâle gelmiştir.

Pek çok haber yazma kitabında yer alan bu bilgiye karşılık Southern California Üniversitesi’ndeki araştırmacılar ters piramit tekniğinin daha önceleri de kullanıldığını bulmuşlardır (Brooks vd, 2002).

Kaynağı ya da tarihi her ne şekilde olursa olsun, ters piramit tekniğinde asıl olan; en yalın ve en basit şekilde haberin ne olduğu bilgisinin haberin girişinde verilmesidir. Böylece haberin girişi “gel beni oku” demekte ve bir anlamda “haber’in reklamını” yapmaktadır.

Ters piramit tekniğine göre okurun ilgisi de göz önünde bulundurularak, muhabir ya da editörün vereceği karar çerçevesinde habere ilişkin en önemli ve en can alıcı unsurlar en başta, haberin girişinde sunulur. İkinci, üçüncü ve daha sonrakı derecedeki daha az önemli unsurlar ise birbirini izleyen bir önemlilik sırası içerisinde haber metni içinde yer alır. Böylece haberin özeti, haberin girişinde verilir ve daha sonra da ayrıntılara değinilir.

Günlük yayın organlarında haber okumak isteyenlerin çoğunlukla uzun masalları okuyacak zamanları yoktur ve ne olup bittiğini hızlı bir şekilde öğrenmek isterler. Onun için haberlerin daha en başta neler olup bittiğini anlatması beklenir. Masalda olayın giriş, gelişme ve sonuç bölümleri bulunurken, haberde sonuç en başta yer alır. Olayın sonunda ne olmuşsa, o en başta söylenir. Özellikle ani gelişen olaylarda ilk beklenen şey, olayın ne olduğunun açıklanmasıdır. Ters piramit tekniğinin sağladığı bu hızlı ve özlü anlatım, gazeteye daha fazla haberin sığdırılmasını sağlar. Ters piramit tekniği ile yazılan haberlerde kısmen gereksiz ya da önemsiz detaylar yer almaz. Bu da haberlerin “yeterli” uzunlukta olması anlamına gelir. Böylece kazanılan yere daha fazla haber konulabilir. Radyo ve televizyon haberciliğinde de bu böyledir.

Haber yazmayı kolaylaştırma anlamında da ters piramit tekniği önemli bir avantajı sahiptir. Çünkü diğer tekniklere göre ters piramit tekniği ile haber yazmak daha pratiktir. Haber unsuru taşıyan en önemli bilgiler en başta verilecek, diğer bilgiler de daha sonra sıralanacaktır.

Okuyucu açısından değerlendirildiğinde en önemli bilgilerin en başta verilmesi, haberin tamamını okumaya gerek kalmadan ne olduğunun anlaşılması anlamında değer taşır. Giriş bölümünü okuyan okur, haberin devamını okuyup okumama kararını verebilir. Bilgileri en önemliden daha az önemliye doğru sıralamış olan muhabir, okuyucunun gerekli gördüğü yerden haberden ayrılmasına da olanak tanımış olur.

Ters piramit tekniğinin okuyucuya sağladığı avantajlar nelerdir?

SIRA SİZDE

2

Bir başka açıdan ise bu durum, gazete sayfalarını hazırlayan editörlerin de işi kolaylaştırır. Çünkü sayfaya sığmayan uzun haberlerin kesilmesi gerektiğinde önemsiz ya da ayrıntı bilgilere yer verilen en alttaki paragrafları atarak ya da keserek haberi kısaltabilmek mümkündür. Bu da haber metninin hızlı bir şekilde işlenebilmesi anlamına gelir. Giriş paragrafına bakan editör, başlığın uygunluğunu denetleyebilmekte; uzun gelen haberlerde son paragrafları atarak haberleri kısaltabilmektedir. Bu kullanım avantajlarını sağlayan başka hiçbir yazım tekniği yoktur.

SIRA SİZDE

Ters piramit tekniğinin editörlere sağladığı avantajlar nelerdir?

Günümüzde yaklaşık olarak gazete haberlerinin yüzde 80'i ve haber ajanslarından gelen haberlerin de neredeyse tamamının ters piramit tekniği ile yazıldığı söylenebilir (Brooks vd, 2002). İnternette yayınlanan haberlerin büyük bölümü için de bu tekniğin kullanıldığı görülmektedir. Okumayı kolaylaştırıp tekrarı önleyen, merakı tatmin eden, sayfa düzenini, haberi kesme ve genişletmeyi kolaylaştıran ve haber yazımını hızlandıran ters piramit tekniği, bütün haber türleri ve iletişim araçları için uygulama olanağına sahiptir.

Şimdi ayrı bir başlık altında ters piramit tekniğinin anatomisi incelenebilir.

TERS PİRAMİT TEKNİĞİNİN ANATOMİSİ

Ters piramit tekniği ile haber yazacak muhabirin öncelikle anlatacağı olaya ilişkin temalar (konular) arasında bir önemlilik sıralaması oluşturması gerekir. Olaya ilişkin en önemli unsurların neler olduğuna karar veren muhabir, en önemliden başlayarak daha az önemliye doğru bu unsurları yazıya dökmelidir.

Dolayısıyla ters piramit tekniğinde haberin bütün ağırlığı ya da haber değeri taşıyan en önemli bilgi; özet bir şekilde en başta, giriş bölümünde verilir. Bu nedenle ters piramit tekniği ile yazılmış haberlerin büyük çoğunluğunda **özetleyici giriş tekniği** kullanılır. Ardından da olayın ayrıntılarına değinilir. Konuyla ilgili yapılan açıklamalar, ileri sürülen deliller, ortaya çıkan durumlar, olayın geçmişine ilişkin bilgiler sıralanır. Bunlar da yine muhabirin karar vereceği önemlilik sıralaması içerisinde sunulur. Sonuçta ise bir haber sonlandırma ifadesi yer alır. Önemlilik sıralaması anlamında değerlendirildiğinde ters dönmüş bir piramidi andıran bu anatomi, yandaki şekilde görselleştirilmiştir.

Özetleyici giriş tekniğinde haberin en önemli unsurları haberin giriş cümlesinde özetlenir. Haberin odak noktası giriş cümlesinde ifade edilir.

Şekil 3.1

*Ters Piramit
Tekniğinin Yapısı*

Genel olarak ters piramit tekniği ile yazılmış haberler, iki ayrı bölümden oluşur:

(1) Giriş paragrafı: Girişte olayın ne olduğu ve sonucu özet olarak verilir. Genellikle haber değeri açısından yapılacak önemlilik sırasına göre; “ne”, “nerede”, “ne zaman” ve “kim” sorularının yanıtları giriş bölümünde yer alır.

(2) Haberin gövdesi: Ayrıntılara yer verilen gövde bölümünde ise genellikle olayın “neden” ve “nasıl” olduğu kronolojik bir sıra içerisinde açıklanır.

Peki, bir olaya ilişkin en önemli unsurun hangisi olduğuna ve hangi unsurların onu takip etmesi gerektiğine nasıl karar verilir? Bu sorunun yanıtı muhabirin kişisel değerlendirme yeteneğinde yatar ve çoğunlukla zaman içinde gelişir. Ancak bu süreçte muhabire yardımcı olabilecek bazı sorular yöneltilebilir:

- *Bu olayla ilgili olarak okuyucuyu en çok etkileyecek olan şey/unsur nedir?*
- *Bu olayla ilgili olarak en başta acilen yanıtlanması gereken soru ya da sorular hangisi ya da hangileridir?*
- *Haberi destekleyici hangi konuşma ya da ifadeler en güçlü (önemli) olanlardır?*

Bu soruların yanıtları verildiğinde haberin en önemli unsurunun hangisi ya da hangileri olduğu ortaya çıkar (Rich, 1997).

Ters piramit tekniğinin anatomisini bazı örnek haber metinleri üzerinde görme-ye çalışabiliriz.

BİR YANGIN HABERİ

Yangın haberine ve ayrıntılarına geçmeden önce bir itfaiye merkezinde yaşanan telefon konuşmasına kulak verelim. Bir vatandaş, itfaiye merkezini arar ve şöyle konuşur:

“İtfaiye mi?”

“Evet”

“Merhaba. Akşam saat 8 gibi eve geldim. Saat 10 sıralarında misafir odasında televizyonun karşısına yayılmış maç seyrediyordum. Bir yandan da sigara içiyordum.”

“Evet”

“Şey... Sanırım uyuyakalmışım. Uyandığımda saat 11:30 gibiydi. Çünkü televizyondaki futbol maçı da bitmişti. Neyse... Az önce uyandım, sanırım sigaram düşmüş. Şu anda salonumda bir yangın var. Her yer yanıyor...”

İtfaiye merkeziyle bu tür “masal anlatır gibi” bir konuşma hiç yapılmış mıdır, bilemeyiz. Ancak herhâlde şöyle bir konuşma daha bilgilendirici ve hayat kurtarıcı olabilir:

“İtfaiye Merkezi buyurun”

“Yangın var!”

“Nerede?”

“Kurtuluş Mahallesi, Sakarya Sokak 23 numara. Pazar yerinin bemen arkası...”

“Derhâl geliyoruz!”

Bir yangın karşısında herhâlde gazeteci ya da muhabir olmayan insanlar da girişin nasıl yapılması gerektiğini bilir ve en önemliden başlayarak gerekli bilgileri karşı tarafa hızlı ve özlü bir şekilde aktarabilirler. Yangının nasıl başladığına ait hikâyeyi uzun uzun, baştan sona anlatmak yerine, evin yanmakta olduğunu ve evin adresini telefonu açar açmaz itfaiye merkezindeki görevliye söyleyebilirler (Brooks vd., 2002).

Ters piramit tekniğinde aslında uygulanması gereken kural tam da budur. İlk yapılması gereken şey; en önemli, en can alıcı ya da haber değeri anlamında en yüksek değere sahip bilginin en başta verilmesidir.

Benzer bir yangın haberinde muhabirin rutin olarak sorması ve yanıtlaması gereken bazı sorular şunlar olabilir:

- Yangın ne zaman başladı?
- İtfaiye merkezine ne zaman bildirildi?
- Kim bildirdi?
- İtfaiye aracının gelmesi ne kadar zaman aldı?
- Yangının söndürülmesi ne kadar zaman aldı?
- Yangının nedeni nedir?
- Bu yıl dikkatsiz sigara içenlerin neden olduğu yangın sayısı nedir?
- Bu sayı geçen yıla oranla nasıl değişmiştir?
- Yangında yaralı ya da ölü var mıdır?
- Hasar ne kadardır?
- Ev sahibi kimdir?
- Evin yangın sigortası var mıdır?
- Zararı dikkatsiz sigara içen kişi mi karşılayacaktır?
- Bu olayla ilgili normal olmayan bir durum var mıdır?
- Olay başka kimleri ilgilendirmektedir? (Brooks vd., 2002)

Bu soruların yanıtları alındığında haber yazılmaya başlanabilir.

Şimdi yangın olayına ilişkin bir haber yazalım. Öncelikle haber öğelerine ilişkin soruların yanıtlarına bakalım:

Kim? Ev sahibi, sigara içen, Ahmet Yılmaz, 29 yaşında. Ayrıca bu kişiye ait diğer özel bilgiler de not edilmeli; örneğin mesleği, medeni durumu vs. Ahmet Yılmaz'ı ülkedeki diğer Ahmet Yılmaz'lardan ayıran nitelikler tanımlanmalı.

Ne? İtfaiye merkezi tarafından yaklaşık 50 bin liralık maddi zarara neden olduğu söylenen yangın.

Nerede? Kurtuluş Mahallesi, Sakarya Caddesi, No 23. Kurtuluş Pazarı'nın arkasında.

Ne Zaman? İtfaiye merkezine telefon Salı gece 23:30'da geldi. İtfaiye aracı yangın yerine 23:40'da ulaştı. Yangın 00:20'de söndürüldü.

Neden? İtfaiye Müdürü Aydın Bilgin'in ifadesine göre yangın Ahmet Yılmaz'ın dikkatsiz bir şekilde içtiği sigaranın ateşinden çıktı.

Nasıl? Ahmet Yılmaz, İtfaiye Müdürü'ne salonda sigara içerken uyuyakaldığını ve uyandığında yangını gördüğünü söyledi.

İtfaiye Müdürü'ne diğer soruların da soran muhabir şu bilgilere de ulaşır: Bu yangın, yatakta sigara içenlerin neden olduğu bu yılki sekizinci yangındır. Geçen yıl bu şekilde meydana gelen yangın sayısı toplam dördü. Ahmet Yılmaz'ın yangın sigortası yoktur. Evde yalnız yaşamaktadır. Olaydan yaralanmadan çıkmıştır.

Elbette bu hayali olayla ilgili daha fazla bilgi de toplanmış olabilir. Ancak şimdilik haber müdürünün yaklaşık dört paragraflık bir haber yazmanızı istediğini düşünün. Ne yapardınız?

Öncelikle bu olayla ilgili olarak “okuyucuyu ilgilendiren” en önemli unsurun ne olduğu bulunmalıdır. Şehirde belki de birçok yangın yaşanmaktadır ama bu yangın, sigara içerken uyuyakalan dikkatsiz sigara içenlerin neden olduğu sekizinci yangındır ve bu sayı geçen yıla göre tam iki kat artış anlamına gelmektedir. Belki de olayın bu yönü önemli bulunarak yazılacak habere şöyle bir giriş cümlesi uygun olabilir: “Yatakta sigara içmenin neden olduğu yangınlar ikiye katlandı”

Belki bu cümlemin ardına şu bilgi de verilebilir: “Dün akşam Kurtuluş Mahallesi’nde meydana gelen ev yangınında 50 bin liralık zarar meydana geldi.”

Belki de daha başka giriş cümleleri şöyle yazılabilir:

- “Yatakta sigara içen Ahmet Yılmaz uykuya dalınca evi yandı”.
- “Yatakta sigara içip uykuya dalan Kurtuluş Mahallesi Sakarya Caddesi 23 numarada oturan Ahmet Yılmaz’ın evi yandı.”
- “Kurtuluş Mahallesi’ndeki yangında 50 bin liralık zarar meydana geldi”

Ancak haber müdürü için bu ifadeler yeterli bulunmayabilir. Örneğin bu bilgilerin kimden alındığı sorusuna da yanıt verilebilir:

- “Yangına dikkatsiz sigara içmenin neden olduğu bilgisini kim verdi?”
- “Yangında 50 bin liralık zararın meydana geldiğini kim söyledi?”

O hâlde ilk cümle yeniden şöyle yazılabilir:

Yatakta sigara içme nedeniyle çıktığı bildirilen Kurtuluş Mahallesi’ndeki ev yangınında 50 bin liralık zarar meydana geldi. İtfaiye Müdürü Aydın Bilgin, dikkatsiz sigara içme kaynaklı yangınların geçen yıla oranla ikiye katlandığını söyledi.

Siz de başka şekillerde kendi giriş cümlelerinizi yazabilirsiniz. Ardından da örneğin, ev sahibi Ahmet Yılmaz’ın ifadesine dayanarak olayın ayrıntılarına değinebilirsiniz:

Kurtuluş Mahallesi Sakarya Caddesi’nde pazar yerinin arkasındaki 23 numaralı tek katlı evde meydana gelen yangının çıkış nedenini ev sahibi Ahmet Yılmaz (29) şöyle anlattı: “Salondaki yatakta televizyonda maç izliyordum. Sigara içiyordum. Uyumuşum. Uyandığımda yangını gördüm ve telefona sarıldım”.

Saat 23:30 İtfaiye Merkezini arayarak yardım isteyen Yılmaz’ın çağrısı üzerine, itfaiye ekibi 10 dakika içerisinde olay yerine ulaştı ve yangın yaklaşık 40 dakika içerisinde söndürüldü.

İtfaiye Müdürü Aydın Bilgin, yangının sigara ateşinden çıktığını söyledi. Bilgin, “Bu yıl sekizinci dikkatsiz sigara içme kaynaklı yangını söndürdük. Geçen yıl tüm yıl boyunca dikkatsiz sigara içme kaynaklı yangın sayısı dörttü. Bu yıl daha şimdiden iki katı artış var.” diye konuştu.

Anlatılan bu yangın olayına siz de farklı noktalardan bakarak başka haberler yazabilirsiniz. Örneğin “dikkatsiz sigara içmenin neden olduğu yangınların giderek artması” ya da “dalgin sigara tiryakisinin alevler içinde uyanması” gibi unsurları ön plana çıkarabilir ve haberinizi bu çerçevede kurgulayabilirsiniz.

BİR TRAFİK KAZASI HABERİ

Şimdi de bir trafik kazası olayına göz atalım. Bu kez bir gazetede yayımlanmış örnek bir trafik kazası haberini inceleyelim ve haber öğelerini (5N1K) çıkarmaya çalışalım. Gazetelerde en sık rastlanan haber türlerinden biri olan trafik kazası haberleri arasından, haber öğelerini kolaylıkla çıkarabileceğimiz birini seçelim. Tablo 3.1’de örnek olarak seçilen Milliyet gazetesinde yayımlanmış bir haberi görebilirsiniz. İlk sütunda haber metnini, ikinci sütunda da haber öğelerine ilişkin açıklamayı bulabilirsiniz.

Tablo 3.1
Bir Trafik Kazası
Haber ve Anatomisi

Annenin acı kaderi	Üst başlık
Oğlunun öldüğü kavşakta 13 yıl sonra can verdi	Başlık
Adana’da Nevin Keklik (54), 13 yıl önce oğlu Mehmet Ali’nin (18) trafik kazasında hayatını kaybettiği kavşakta bir motosikletin çarpması sonucu yaşamını yitirdi.	Giriş / Nerede: Adana’da Kim: Nevin Keklik Nasıl: Motosikletin çarpması sonucu Ne: Yaşamını yitirdi
Kaza, önceki gece meydana geldi.	Gövde / Ne zaman: Önceki gece
Şih Cemil Caddesi’ndeki kavşakta yolun karşısına geçmeye çalışan Keklik’e, Veysi Eğri’nin (17) kullandığı 01 SZ 836 plakalı motosiklet çarptı.	Nerede (ayrıntı)? Kim (diğer kişi)? Ne (ayrıntı)?
Motosiklet çarpmasının şiddetiyle 25 metre sürüklenip park hâlindeki bir otomobile çarpıp durabildi.	Nasıl?
Kazada, Keklik ile motosiklet sürücüsü Veysi Eğri ağır yaralandı, motosiklette bulunan kimliği henüz belirlenemeyen bir kişi ise kaçtı. Kaza sonrası başını çarpıp ağır yaralanan ve ameliyata alınan Nevin Keklik, tüm müdahalelere rağmen kurtarılamadı.	Ne? Kazanın sonucu (ayrıntı)
Ehliyetsiz ve alkollü olduğu iddia edilen Eğri’nin de hayatı tehlikesinin bulunduğu belirtildi.	Neden? Şüpheli durum (ayrıntı) Ne? Kazanın sonucu (ayrıntı)
(Milliyet, 7 Temmuz 2009, Adana DHA)	

SIRA SİZDE

4

Sizce bu haberde 5N1K formülündeki soruların tamamına yanıt verilmekte midir? Yoksa bu haber “eksik haber” midir?

Trafik kazası olaylarına genellikle Emniyet Müdürlüğünden izin alınarak telsiz dinlemesi, Emniyet bültenlerinin takip edilmesi ve istihbarat merkezine yapılan bildirimlerin izlenmesi yöntemleriyle ulaşılabilmektedir. Bir trafik kazasını haber yapmadan önce şu bilgilerin toplanmış olması gerekir:

- *Olayda ölü ya da yaralı var mıdır? Varsa nerededirler?*
- *Kazazedelerin adları nelerdir? Bu kişiler arasında haberin odak noktasını oluşturabilecek “önemli” biri var mıdır?*
- *Kaza nasıl meydana gelmiştir? Alkollü sürücü, uyuyan sürücü, dalgın sürücü, yolun kayganlığı, başıboş hayvanlar vb.*
- *Kaza nedenini kim açıklamaktadır? Emniyet görevlileri, görgü tanıkları vb.*
- *Söylenen kaza nedenine ilişkin deliller var mıdır? Bira şişeleri, ilaç kutuları, ayrıldığı ailesinin bir fotoğrafı, kabak otomobil lastikleri, hayvan ölüsü vb.*
- *Kazanın neden meydana geldiği konusunda başka olasılıklar neler olabilir? Çevrede yeterli işaret ve sinyalizasyon var mıdır? Yolun bozukluğu bir faktör olabilir mi? Çarpılan otomobilin sinyalleri çalışmakta mıdır?*
- *Kazazedelerin yakınları olay yerine gelmiş midir? Gelmemişse nerededirler? Kazazedelerin yakınlarının kimlikleri de “önemli” olabilir.*
- *Otomobil sürücülerinin, bosteslerinin durumu nedir? Kazaya karışan şoförler ya da varsa muavinler ve bosteslerin durumu nedir?*
- *Kurtarma çalışmaları kim tarafından ve nasıl gerçekleştirilmiştir? İlk müdahaleyi çevredeki vatandaşlar mı, yoksa sağlık personeli mi yapmıştır? Ambulans ne kadar sürede gelmiştir? Kazazedeleri kurtarma sırasında ne gibi olaylar yaşanmıştır?*
- *Kazanın yol açtığı başka etkiler var mıdır? Örneğin kaza, trafiğin uzun süre durmasına mı yol açmıştır ya da elektrik direğine çarpan araç nedeniyle elektrikler mi kesilmiştir? Trafik tıkanıklığından ambulans ulaşım sağlayamamış mıdır vb.*
- *Kazayla ilgili olarak suçlanan ya da tutuklanan var mıdır?*
- *Emniyet görevlilerinin çalışmaları ne aşamada? Olayı mı araştırıyorlar, kaçan sürücüyü mü kovalıyorlar, ambulansın gelmesini mi bekliyorlar, savcıyı mı çağırıyorlar, çekiciye yardım mı ediyorlar?*
- *Kaç emniyet görevlisi bu kaza ile ilgilenmiştir? Kazanın büyüklüğüne göre görevli memur sayısının fazlalığı “önemli” olabilir.*
- *Kazadan sonra yaşananlar nelerdir? Kazazedelerin yaraları iyileşti mi? Mahkemede ne karar verildi? Bu karara saygı gösterildi mi? (Girgin, 2005; Yüksel ve Gürkan, 2005)*

Bir trafik kazası haberinde yanıtlanması gereken en önemli soru hangisi olabilir?

Şimdi başka bir örnek trafik kazası haberini inceleyim ve yukarıdaki soruların yanıtlarını arayalım. Tablo 3.2’de haber metnini ve haber öğelerini bulabilirsiniz. Tabloyu incelerken, yukarıda bir trafik kazası haberinde yanıtı aranacak sorularla, örnek olarak verilen haberi karşılaştırınız. Hangi sorulara yanıt verildiğine dikkat ediniz.

Siz de okuduğunuz gazete ya da internet haber sitelerindeki herhangi bir trafik kazası haberini ele alarak burada örnek olarak verilen incelemeye benzer şekilde değerlendirebilirsiniz. Kitaba aldığımız örnek haberler sizlerin de medyada her gün karşılaşılabileceğiniz türdeki haber metinleridir. Haberlerin seçilmesinde anlatılan konuya örneklik etmesi dışında herhangi bir başka amaç güdülmemiştir.

SIRA SİZDE

Tablo 3.2

Bir Başka Trafik Kazası Haberi ve Anatomisi

Yanlış şeride ölüm geçişi	Başlık
Pikniğe giden Ateş Ailesi'nin otomobili, Avcılar O-2 Otoyolu'nda, asfalt çalışması nedeniyle plastik dubalarla bölünen şeride girip, karşıdan gelen kamyonla çarpıştı. Kazada sürücü Mehmet Ateş, eşi ve 3 çocukları öldü.	<i>Giriş/ Kim: Ateş ailesi Nerede: Avcılar O-2 Otoyolu'nda Neden: (karşı) şeride geçip kamyonla çarpışarak Ne: Kamyonla çarpıştı (Trafik kazası) Kim: Sürücü Mehmet Ateş, eşi ve 3 çocukları Ne: Öldüler</i>
İstanbul Çapa'daki Kızılay Kan Merkezinde çalışan Mehmet Ateş (44), eşi ve üç çocuğunu hafta sonunda Çatalca'ya pikniğe götürmek için yeni aldığı otomobille Bağcılar'dan sabah 07:30 sıralarında yola çıktı.	<i>Gelişme/ Kim: Mehmet Ateş hakkında ayrıntılı bilgi Neden: Yola çıkma nedeni Nerede: Bağcılar'dan Çatalca'ya gitmek üzere Ne zaman: Sabah 07:30 sıralarında</i>
Mehmet Ateş, kalabalık oldukları için büyük kızı Elif Polat'ı kardeşi Ali Ateş'in otomobiline bindirdi.	<i>Ne (ayrıntı): Elif'in başka otomobile binmesi</i>
Mehmet Ateş, Yarımburgaz Viyadüğü'nü geçtikten sonra asfalt dökme çalışmaları nedeniyle dubalarla karşı istikametten gelen araçlara ayrılan ve ışıklı uyarı tabelası bulunmayan şeride girince karşıdan gelen Hüsnü Yılmaz'ın kullandığı kamyonla kafa kafaya çarpıştı.	<i>Nerede: Yarımburgaz Viyadüğü'nden sonra yol çalışması yapılan yerde Neden: Işıklı uyarı tabelası bulunmayan karşı şeride geçince Kim: Kamyon şoförü Hüsnü Yılmaz Ne: Kamyonla çarpıştı</i>
Otomobil yaklaşık 100 metre sürüklenirken Mehmet Ateş, eşi Habibe Ateş (39), çocukları Furkan Ateş (11), Kübra Ateş (16), ve Zehra Ateş (18) yaşamını yitirdi.	<i>Nasıl: 100 metre sürüklendi Kim: Kazada ölenler</i>
Ağabeyinin kullandığı otomobilin 200 metre önünde seyreden Ali Ateş, kazayı dikiz aynasından gördüğünü belirterek, "Başka bir otomobilin kaza yaptığını düşünerek yardıma koştuğumda kardeşimin kaza yaptığını gördüm" dedi. Mehmet Ateş'in otomobilini 5 bin liraya 15 gün önce satın aldığı ve ailesine "Arabayı alınca sizi pikniğe götüreceğim" diye söz verdiği öğrenildi.	<i>Kim: Görgü tanığı Ali Ateş Ayrıntı: Ali Ateş'in açıklaması</i>
(Hasan Örnekoğlu ve Seyit Erçicek, Hürriyet, 8 Haziran 2009).	

Bir haberin yalnızca bir tek "doğru" yazım şekli mi vardır? Aynı olaya farklı gözlemlerle bakan ve değerlendiren muhabirler, olayın farklı yönlerini görerek farklı yönlerine odaklanamazlar mı? Bu sorulardan ilkinde "hayır" ve ikincisine de "evet" yanıtını vermek yerinde olabilir. Çünkü bir haber muhabirin elinden çıktıktan sonra bir ya da birkaç "üst sorumlunun"; örneğin istihbarat şefinin, haber müdür yardımcısının, haber müdürünün, editör yardımcısının ya da editörün denetiminden geçer. Gerekli görülürse yeniden yazılır. Kimi zaman muhabirin yazdığı haber ile yayımlanan haber arasında "dağlar kadar" farklılık oluşabilir. Farklı bakış açıları, habere farklı boyutlar kazandırır. Bunun gibi farklı muhabirlerin yazdıkları haberler de farklı olabilir.

Şimdi, Tablo 3.2'de incelenen haberin farklı gazetelerde yayımlanmış, farklı yazım şekillerine bakılabilir. Tablo 3.3'de seçilmiş örnek haberleri okuyarak birbirleri arasındaki bilgi ve bakış açısı farklılıklarını görebilirsiniz:

(1.) Başlık	Pikniğe giderken kaza geçiren ailenin beş üyesi öldü / Geride bir kişi kaldı!
Giriş	Yeni aldığı arabasıyla ailesini pikniğe götürmek için Mehmet Ateş'in (KİM?) kullandığı araç, dubalarla bölünen otoyolda karşı yöne geçerek bir kamyonla çarpıştı (NE?). Kazada Ateş ile eşi ve üç çocuğu öldü (NE?). Büyük kızı ise pikniğe başka bir araçla gittiği için kurtuldu (Mustafa Kurtaran ve Elvan Ezber, Milliyet, 8 Haziran 2009).
(2.) Başlık	Trafik çalışması bir aileyi paramparça etti
Giriş	Yeni aldıkları otomobille pikniğe giden Mehmet Ateş, eşi Habibe ve çocukları (KİM?) kamyonun altında kalarak (NASIL?) can verdi (NE?). Kazaya saat 05:30'da bitmesi gereken trafik çalışmasının hafta sonu nedeniyle sarkıtılmasının sebep olduğu iddia edildi (NEDEN?) (Müslim Sarıyar ve Gökhan Uzanmaz, Haber Türk, 8 Haziran 2009).
(3.) Başlık	Piknik yolunda bir aile yok oldu
Giriş	TEM (NEREDE?), kan gölüne döndü (NE?). Çatalca'ya pikniğe giden (NEREDE?) Ateş ailesini (KİM?) taşıyan otomobil, asfalt çalışması yapılan yolda (NEREDE?) ters yöne girince (NEDEN), karşı yönden gelen kamyonun altına girdi (NASIL?). Korkunç kazada (NE?) aynı aileden 3'ü çocuk, 5 kişi hayatını kaybetti (NE?) (Ergün Çolakoglu, Yeni Şafak, 8 Haziran 2009).
(4.) Başlık	Yardıma koştuğu araçtan ağabeyi çıktı
Giriş	Piknik yapmak için yola çıkan Ateş ailesinin 5 ferdi (KİM?) TEM Otoyolu'nda (NEREDE?) meydana gelen kazada feci şekilde can verdi (NE?). Kaza yapanın kim olduğunu bilmeden yardıma koşan Ali Ateş (KİM?), ağabeyinin ve ailesinin cesetlerini görünce yıkıldı (NE?) (Bayram Kaya ve Dilek Hayırlı, Zaman, 8 Haziran 2009).
(5.) Başlık	Bölünmüş yol faciası
Giriş	İstanbul'da eşini ve çocuklarını pikniğe götürmek için baba (KİM?), çalışmalar nedeniyle dubalarla bölünen otoyolda (NEREDE?) otomobilinin kontrolünü kaybedince (NEDEN?) facia meydana geldi (NE?). Karşı yönden gelen kamyonun bittiği (NASIL?) otomobildeki 5 kişi öldü (NE?) (Posta, 8 Haziran 2009).
(6.) Başlık	Yol çalışmasında ters yön faciası!
Giriş	Yeni otomobiliyle piknik yoluna çıkan Ateş Ailesi (KİM?) TEM'de (NEREDE?) ölüme yakalandı (NE?). Babanın kullandığı araç, çalışma nedeniyle tek şeride indirilen yolda (NEREDE?) dubaları aşır, karşı yöne geçti (NASIL?). Kamyon altına giren araçta (NASIL?) 3'ü çocuk, 5 kişi can verdi (NE?) (Bülent Şanlıkan ve Barış Yıldırım, Akşam, 8 Haziran 2009).
(7.) Başlık	Ters yön faciası
Giriş	Avcılar TEM Otoyolu'nda (NEREDE?) yol çalışması nedeniyle ters yönde verilen şeritten giren kamyon, yanlışlıkla aynı şeride giren otomobille çarpıştı (NEDEN, NASIL, NE?). Kamyonun altında sürüklenen (NASIL?) otomobildeki 3 çocuklu aile feci şekilde can verdi (NE?) (B. Şanlıkan ve B. Yıldırım, Halka Tercüman, 8 Haziran 2009).

Tablo 3.3

Aynı olaya ait farklı haber girişleri

Farklı gazetelerde yayımlanmış haberlerde işlenen belli başlı temalar “hafta sonu pikniğe gitme”, “yeni alınan otomobil”, “babanın pikniğe götürme sözü vermiş olması”, “Ateş ailesinin tüm fertlerinin ölmesi, ancak büyük kızın kurtulması”, “yoldaki asfalt çalışması nedeniyle yolun plastik dubalarla bölünmüş olması”, “yolun tek şeride düşürülmüş olması”, “otomobilin ters yöne girmesi”, “otomobilin kamyonun altında kalması”, “sürüklenmesi”, “Ali Ateş'in bilmeyerek yardıma koşması ve akrabalarının cesetleri ile karşılaşması” şeklinde sıralanabilir.

Haber metninde yer alan kimi sözcüklere de dikkat edilebilir. Örneğin olaya ilişkin sıfat ve tanımlara bakılabilir; “**korkunç**”, “**feci**”, “**facia**”. Kullanılan yüklemeler de birbirinden farklıdır; “ölmek”, “can vermek”, “hayatını kaybetmek”.

Korkunç: Çok korkulu, korku veren, dehşete düşüren, müthiş; herhangi bir özelliğiyle şaşkınlık veren.

Feci: Acıklı, çok acıklı, yürekler acısı, trajik.

Facia: Çok üzüntü veren, acıklı olay, afet.

BİR CİNAYET HABERİ

Cinayet haberleri de çoğunlukla ters piramit tekniği ile yazılır. Genellikle Emniyet Müdürlüğünden izin alarak telsiz dinlemesi, Emniyet bültenlerinin takip edilmesi ve istihbarat merkezine yapılan bildirimlerin izlenmesi gibi yöntemlerle cinayet olaylarının ardına düşülür. Bu haberlerin yazımında genellikle şu unsurlara dikkat edilir:

- Emniyet yetkililerinden olay ve kişiler ile ilgili bilgi alınması,
- Olayın tanıkları ile görüşülerek bilgi alınması,
- Olaya karışan kişileri tanıyan kişilerden ve yakınlarından dikkatli ve özenli bir biçimde bilgi alınması,
- Ölü ve yaralı sayısının kesin bir biçimde öğrenilmesi,
- Olaya adı karışanların kimlikleri, adresleri ve yaşamları hakkında bilgi toplanması,
- Olay ile ilgili olarak aranan kişiler varsa bunların kimliklerinin ve eşgallerinin tanımlanması,
- 18 yaşından küçüklerin kimliklerinin açık bir biçimde yazılmasının Basın Kanunu çerçevesinde de yasak olduğunun bilinmesi,
- Cinayetin olası nedenleri ve sonuçlarının farklı kaynaklardan öğrenilmesi,
- Olayın neden ve sonuçlarının duygusallıktan arındırılarak aktarılması,
- İleri sürülen nedenlerle ilgili olarak bir kez daha “iyi ama niye?” sorusunun sorulması,
- Cinayette kullanılan aletler ve uygulanan yöntemin kesin bir biçimde öğrenilmesi,
- Mümkünse yaralıların, zanlıların, emniyet görevlilerinin, savcının, adliye doktorunun ve diğer görevlilerin sözlerinin kaydedilmesi,
- Görgü tanıklarının ve olayla ilgili diğer kişilerin sözlerinin kaydedilmesi,
- Zanlının yakalanması ve mahkeme sürecinin takip edilmesi,
- Ötülerin defnedilmesi sürecinin takip edilmesi,
- Haberin başka kişilere örnek olmasının önlenmesi için en ince ayrıntılara kadar olayın aktarılmasına özen gösterilmesi,
- Olayda suçlanan kişinin bir “zanlı” olduğunun akıldan çıkarılmaması,
- Zanlının itirafta bulunması hâlinde bile mahkeme tarafından verilmiş kesin hüküm bulunmadıkça “masum” olduğunun kabul edilmesi,
- Emniyet’te verilen ifadelerin mahkeme salonunda değiştirilebileceğinin unutulmaması habercilik açısından önem taşımaktadır.

Şimdi de bir cinayet haberi örneğinde ters piramit tekniğinin anatomisini inceleyelim:

Asma dalı için baba oğlu öldürdüler	Başlık
Üzüm asmasının dallarından rahatsız olduğunu söyleyen baba oğul komşularının hışmına uğradı.	Sayfa spotu / Ne ve neden: Asma dalından rahatsız olduğunu söylemeleri üzerine gerçekleşen olay
Isparta'da, evleri yan yana bulunan iki aile arasında üzüm asması yüzünden tartışma çıktı.	Giriş / Nerede: Isparta'da Kim: Komşu iki aile arasında Neden: Üzüm asması Ne: Tartışma
Serkan T. ve babası Kemal T.'nin bahçesindeki üzüm asmasının yan tarafta bulunan Halil Delta (27) ve babası Ömer Delta'ya (65) ait evin sınırına uzaması üzerine asmayı kesen Delta Ailesi ile komşusu arasında ağız dalaşı başladı.	Kim: Serkan T. ve babası Kemal T. ile Halil Delta (27) ve babası Ömer Delta (65) Neden: Asmanın kesilmesi
Kısa sürede büyüyen tartışmada Serkan T., evde bulunan pompalı tüfeği alıp komşuları olan baba ve oğluna ateş açtı.	Kim: Serkan T. Nasıl: Pompalı tüfekle
Diğer Baba Oğul Göz Altında	Ara başlık
Pompalı tüfekten çıkan saçmalarla ağır yaralanan Ömer Delta ve oğlu hastanede yaşamını yitirdi.	Ne: Ağır yaralandı Kim: Ömer Delta ve oğlu Nerede: Hastanede Ne: Yaşamını yitirdi
Baba ve oğul Mimar Sinan Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Gülcü Mahallesi Mezarlığında toprağa verildi.	Ne: Cenaze namazı Nerede: Mimar Sinan Camii Ne: Toprağa verildiler Nerede: Gülcü Mahallesi mezarlığında
Cinayet zanlısı Serkan T. ile cinayete azmettirdiği iddia edilen babası Kemal T. polis tarafından göz altına alındı. (lha)	Kim: Zanlı Serkan T. ve babası Kemal T. Ne: Göz altına alındı
Güneş, 5 Ağustos 2009	

Tablo 3.4

*Bir Cinayet Haberi
ve Anatomisi*

Bu olayda en önemli unsur, cinayetin nedeni olan “asma dalının kesilmesi” şeklinde tanımlanmıştır. Haber, “neden” unsuruna odaklanmıştır. “Nerede” ve “kim” soruları daha sonra yanıtlanmış, ayrıntılara da daha sonra yer verilmiştir. Haberin sonunda olayın ardından gerçekleşen “göz altına alınma” konusuna değinilmiştir. Siz de başka cinayet haberlerini inceleyerek hangi sorulara yanıt verildiğini değerlendirebilirsiniz.

(Birinin) Hışmına uğramak:
Birinden zulüm görmek

BİR ŞAMPİYONA HABERİ

Ters piramit tekniği ile yazılmış haberleri diğer haber yazma teknikleri ile yazılmış haberlerden ayırmanın en pratik yolu, haberin özetinin girişte verilip verilmediği, haberin en önemli bilgilerinin girişte bulunup bulunmadığı ve haberin devamında ayrıntıların giderek azalan önem sırasına göre yer alıp almadığı sorularına dikkat etmekten geçer.

Şimdi de bir şampiyonanın sonucuna ilişkin habere bakalım. Tablo 6'da sunulan örnek haberde, Atina'da gerçekleştirilen Balkan Salon Şampiyonası'nın ardından şampiyonada kazanılan başarılarından söz edilmektedir. Haberde öncelikle şampiyonanın adı tanımlanmakta, ardından Atletizm Millî Takımı'nın şampiyona sonucunda elde ettiği dereceler özet bir şekilde ifade edilmektedir. Haberin sonunda Millî Takım'ın takım hâlinde elde ettiği başarı ve şampiyonanın takım hâlindeki birincisi duyurulmaktadır.

Tablo 3.5

*Bir Şampiyona
Haberi ve Anatomisi*

Türk atletler Atina'da 6 madalya kazandı	Başlık
Yunanistan'ın başkenti Atina'da yapılan Balkan Salon Şampiyonası'nda, Atletizm Millî Takımı, 1 altın, 4 gümüş ve 1 bronz olmak üzere toplam 6 madalya kazandı.	<i>Giriş/ Nerede: Atina'da yapılan Balkan Salon Şampiyonası'nda Kim: Atletizm Millî Takımı Ne: 6 madalya kazandı</i>
Şampiyonada, Türkiye adına tek altın madalyayı, bayanlar 60 metre engellide 8. 20'lik derecesiyle Esen Kızıldağ elde etti.	<i>Gövde/ Ne: Tek altın madalya Nasıl: 8.20'lik derecesiyle Kim: Esen Kızıldağ</i>
Bayanlar 800 metre mücadelesinde, yarışı Rumen rakibi Miheala Neacsu'nun arkasında tamamlayan Yeliz Kurt ise 2:03.87'lik derecesiyle pistten gümüş madalya ve yeni Türkiye rekoruyla ayrıldı.	<i>Nerede: Bayanlar 800 metre Nasıl: Rumen rakibin ardından Kim: Yeliz Kurt Nasıl: 2:03.87'lik dereceyle Ne: Gümüş madalya aldı, rekor kırdı</i>
Yeliz bu zamaniyle 1995 yılında Öznur Dursun'un Sofya'da elde ettiği 2:04.34'lük rekoru geliştirdi.	<i>Ne (ayrıntı): Önceki rekor hakkında bilgi</i>
Erkekler 60 metrede altın madalya için favori olarak gösterilen İsmail Aslan, 6.77'lik derecesiyle balkan ikinciliğini kazanırken, erkekler 400 metrede Serdar Tamaç, 47.96'lık derecesiyle gümüş madalyanın sahibi oldu.	<i>Nerede: Erkekler 60 metre Kim: İsmail Aslan Nasıl: 6.77'lik dereceyle Ne: Balkan ikinciliği kazandı Nerede: Erkekler 400 metre Kim: Serdar Tamaç Nasıl: 47.96'lık dereceyle Ne: Gümüş madalya kazandı</i>
Avrupa Salon Şampiyonası kfilesine sonradan dâhil olan Ali Topkara, erkekler 3000 metrede elde ettiği 8:09.26'lık derecesiyle gümüş madalyanın sahibi oldu.	<i>Kim: Ali Topkara (ayrıntılı bilgi) Nerede: Erkekler 300 metre Nasıl: 8:09.26'lık dereceyle Ne: Gümüş madalya kazandı</i>
Erkekler sırkla atlamada Yunus Emre Usluca, 4.60 metre ile bronz madalya aldı.	<i>Nerede: Sırkla atlamada Kim: Yunus Emre Usluca Nasıl: 4.60 metreyle Ne: Bronz madalya kazandı</i>
Şampiyonada Türkiye, takım sıralamasında bayanlarda kazandığı 52 puanla 4. olurken, erkeklerde ise 53 puanla 5. oldu.	<i>Ne: Takım sıralamasındaki durum (özet bilgi)</i>
Romanya, bayanlarda ve erkeklerde takım hâlinde birinci oldu.	<i>Ne: Takım sıralamasındaki durum (birinci hakkında bilgi)</i>
<i>(Yeni Asya, 23 Şubat 2009)</i>	

Örnek haber metninin, yukarıdan aşağıyı doğru azalan önemlilik sıralaması çerçevesinde istenilen yerden kesilebileceğine dikkat ediniz. Eş deyişle istenirse bu haber ilk cümlelerin ardından ya da istenilen başka bir cümleden sonra bitirilebilir. Gazete sayfa tasarımcısı ya da editörü için ters piramit tekniğiyle yazılmış bu haberin uzunluk ya da kısalığına karar vermek ve haberi istenen yerden atmak (kesmek) oldukça kolaydır.

Sonuç olarak ters piramit tekniği ile haber yazmanın en pratik yolu özetleyici bir girişte bulunmak ve olaya ilişkin haber unsurlarını önemlilik sıralaması içerisinde en önemliden daha az önemliye doğru sıralamaktan geçer.

Özet

Ters piramit tekniğini tanımlamak.

Haber yazma kuralları içinde en eskisi ve en çok kullanılanı ters piramittir. Tekniğin bu uzun ömrünün ardında sihirli bir formül yatar. Çünkü bu teknikte habere yönelik bilgilerin, hedef kitlenin ilgisine göre, en önemliden daha az önemliye doğru sıralaması öngörülür. En can alıcı, en önemli bilgi en başta verilir ve ardından konunun ayrıntılarına değinilir. Önemlilik sıralaması nedeniyle bu tekniğe; ters dönmüş bir piramit şeklini andırdığından, “ters piramit” adı verilmiştir.

Ters piramit tekniğinin anatomisini betimlemek.

Ters piramit tekniğinde haberin bütün ağırlığı ya da haber değeri taşıyan en önemli bilgi özet bir şekilde en başta, giriş bölümünde verilir. Bu nedenle ters piramit tekniği ile yazılmış haberlerin büyük çoğunluğunda özetleyici giriş tekniği kullanılır. Ardından da olayın ayrıntılarına değinilir. Konuyla ilgili yapılan açıklamalar, ileri sürülen deliller, ortaya çıkan durumlar, olayın geçmişine ilişkin bilgiler sıralanır. Bunlar da yine muhabirin karar vereceği önemlilik sıralaması içerisinde sunulur. Sonuçta ise bir haber sonlandırma ifadesi yer alır. Önemlilik sıralaması anlamında değerlendirildiğinde bu anatomi, ters dönmüş bir piramidi andırır.

Bir yangın haberinde yanıtı aranan soruları ifade etmek.

Bir yangın haberinde yanıtı aranan sorular genel olarak şunlardır: Yangın ne zaman başladı? İtfaiye merkezine ne zaman bildirildi? Kim bildirdi? İtfaiye aracının gelmesi ne kadar zaman aldı? Yangının söndürülmesi ne kadar zaman aldı? Yangının nedeni nedir? Bu yıl dikkatsiz sigara içenlerin neden olduğu yangın sayısı kaçtır? Bu sayı, geçen yıla oranla nasıl değişmiştir? Yangında yaralı ya da ölü var mıdır? Hasar ne kadardır? Ev sahibi kimdir? Evin yangın sigortası var mıdır? Zararı dikkatsiz sigara içen kişi mi karşılayacaktır? Bu olayla ilgili normal olmayan bir durum var mıdır? Olay başka kimleri ilgilendirmektedir?

Bir trafik kazası haberinde yanıtı aranan soruları ifade etmek.

Bir trafik kazası haberinde yanıt aranan sorular genel olarak şunlardır: Olayda ölü ya da yaralı var mıdır? Varsa nerededirler? Kazazedelerin adları nedir? Kaza nasıl meydana gelmiştir? Kaza nedenini kim açıklamaktadır? Kazanın neden meydana geldiği konusunda başka olasılıklar neler olabilir? Kazazedelerin yakınları olay yerine gelmiş midir? Otomobil sürücülerinin, hosteslerinin durumu nedir? Kurtarma çalışmaları kim tarafından ve nasıl gerçekleştirilmiştir? Kazanın yol açtığı başka etkiler var mıdır? Kazayla ilgili olarak suçlanan ya da tutuklanan var mıdır? Kazadan sonra yaşananlar nelerdir?

Bir cinayet haberinde dikkat edilmesi gereken unsurları açıklamak.

Bir cinayet haberinde genellikle şu unsurlara dikkat edilir: Emniyet yetkililerinden, olayın tanıklarından ve olaya karışan kişilerden bilgi alınması, olaya adı karışanların kimlikleri, adresleri ve yaşamları hakkında bilgi, cinayetin olası nedenleri ve sonuçlarının farklı kaynaklardan öğrenilmesi, cinayette kullanılan aletler ve uygulanan yöntemin öğrenilmesi, zanlının yakalanması ve mahkeme sürecinin takip edilmesi, ölülerin defnedilmesi sürecinin takip edilmesi.

Ters piramit tekniğinde haberin nasıl kısaltılabileceğini örneklemek.

Örneğin ters piramit tekniği ile yazılmış bir şampiyona haberinde en önemli bilgiler ilk paragraflarda verildiği için sondan başlayarak istenilen paragrafları atmak haberin anlatım yapısını bozmaz. Dolayısıyla haberin ayrıntılarına ilişkin bilgiler haberden çıkarıldığında haberi yeniden yazmak gerekmez.

Kendimizi Sınavalım

1. Gazetecilikte yaygın olarak kullanılan, en eski haber yazma tekniği aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Ters piramit tekniği
 - b. Düz piramit tekniği
 - c. Blok, kare, dörtgen tekniği
 - d. Kronolojik dizin
 - e. Konuşma dili tekniği
2. Ters piramit tekniği ile yazılan haberlerde çoğunlukla hangi haber giriş tekniğinden yararlanılır?
 - a. Özetleyici giriş
 - b. Tanımlayıcı giriş
 - c. Alıntı giriş
 - d. Sorulu giriş
 - e. Öyküleyici giriş
3. Ters piramit tekniği ile yazılan haberlerde haberin en önemli unsuru nerede bulunur?
 - a. Haberin üst başlığında
 - b. Haberin ana başlığında
 - c. Haberin girişinde
 - d. Haberin gövdesinde
 - e. Haberin sonunda
4. Ters piramit tekniği nerede ve ne zaman geliştirilmiştir?
 - a. İngiltere'de ilk gazetelerin ortaya çıkışı ile birlikte
 - b. İngiltere'de Birinci Dünya Savaşı ile birlikte
 - c. Almanya'da İkinci Dünya Savaşı ile birlikte
 - d. Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk gazetelerle birlikte
 - e. Amerika Birleşik Devletleri'nde İç Savaş döneminde
5. Ters piramit tekniğinin editörlere sağladığı en büyük avantaj nedir?
 - a. Haberin özeti başta sunulmaktadır.
 - b. Haberi okuyup okumama kararı hemen en başta verilebilir.
 - c. Uzun gelen haber metninin sonunu atmak mümkündür.
 - d. Haberi bir başka teknikle yeniden yazmak kolaydır.
 - e. Haber sayfa tasarımına en uygun niteliktedir.
6. Bir yangın haberinde yanıtlanması beklenen en önemli soru aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Ev sahibi kimdir?
 - b. Yangın ne zaman başladı?
 - c. Olay itfaiye merkezine ne zaman bildirildi?
 - d. Olayda kim ya da kimler öldü?
 - e. Yangının nedeni elektrik kontağı mıdır?
7. Bir trafik kazası haberinde mutlaka yanıtlanması beklenen en önemli soru aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Kaza yapan araçların plakası nedir?
 - b. Hangi araç hangi yönden gelmektedir?
 - c. Araçların şoförleri kimlerdir?
 - d. Kim ya da kimler ölmüştür?
 - e. Bu yıl meydana gelen trafik kazası sayısı nedir?
8. Aşağıdaki haber konularından hangisi genellikle ters piramit tekniği ile yazılır?
 - a. Bir trafik kazası
 - b. Kırmızı Başlıklı Kız masalı
 - c. Yangında ölen adamın hayat hikâyesi
 - d. Kaybolan mesleklerimiz
 - e. Gece çalışan çocuklar
9. Günlük bir gazetede yayımlanacak bir trafik kazası haberi için en uygun haber giriş tekniği genellikle aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Özetleyici giriş
 - b. Tanımlayıcı giriş
 - c. Alıntı giriş
 - d. Sorulu giriş
 - e. Öyküleyici giriş
10. Bir cinayet haberinde mutlaka yanıtlanması beklenen en önemli soru aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Kim ya da kimler ölmüştür?
 - b. Olay nerede meydana gelmiştir?
 - c. Olay ne zaman meydana gelmiştir?
 - d. Olayın nedeni nedir?
 - e. Olay nasıl meydana gelmiştir?

Okuma Parçası

KÖKENLERİ ESKİ AMA ANLATILDIKLARI YERE GÖRE DEĞİŞTİRİLİYORLAR

Masallar yadigârmış kahramanları değil

DİŞ HABERLER SERVİSİ

İngiliz Durham Üniversitesinde yapılan bir araştırma, çocukların okuduğu masalları büyük keyif aldığı emsallerin kökeninin, zannedildiğinden çok daha eskiye dayandığını ve anlatıldığı yerlere göre kahramanlarının değiştiğini ortaya koydu.

Araştırma için biyologların sıklıkla kullandığı 'taksonomik yaşam ağacı' tekniği (tüm türlerin ortak bir atadan nasıl geldiğini gösteren teknik) benimseyen antropologlar, pek çok halk hikâyesinin köklerini keşfederek, farklı ülkelerin kültürlerinde anlatılan versiyonları arasındaki ilişkinin izini sürdü.

35 versiyonu var

Durham Üniversitesinden kültürel antropolog Dr. Jami-

e Tehrani, Fransız yazar Charles Perrault tarafından 17.

yüzyılda kaleme alınan 'Kırmızı Başlıklı Kız' masalının

dünya çapında 35 farklı versiyonu olduğunu belirtti.

Buna göre Çin'de kırmızı başlıklı kız, kötü kurt tarafın-

dan değil, kötü kaplan tarafından kandırılıyor.

İran'da ise küçük kız çocuklarının gezintiye çıkması ga-

rip karşılandığından, hikâyenin kahramanı bir erkek

çocuğuna dönüşüyor.

2 bin 600 yıl önce...

Hikâyenin tüm çeşitlemelerinin, 2 bin 600 yıl öncesine

kadar uzanan ortak bir ataya dayandığını belirten Dr.

Tehrani, halk hikâyelerini biyolojik organizmalara ben-

zeterek "Bu öykülerin pek çoğu yakın zamana dek kâ-

ğıda dökülmediğinden, nesiller boyunca ya yanlış anım-

sanıyor ya da bazı öğeler baştan kuruluyor. Bu da bize

insan psikolojisi ve neleri hatırlanmaya değer bulduğum-

uz hakkında ipuçları veriyor" diye konuştu.

Kaynak: Milliyet, 7 Eylül 2009.

Kırmızı Başlıklı Kız
masalının kötü
kurdu, Çin'de
kaplan oluyor;
başkahraman
küçük kız da
İran'da bir
erkek
çocuğuna
dönüşüyor

gezintiye çıkması ga-
rip karşılandığından,
hikâyenin kahramanı bir
erkek çocuğuna dönüşüyor.

Hikâyenin tüm çeşitlemelerinin, 2
bin 600 yıl öncesine kadar uzanan or-
tak bir ataya dayandığını belirten Dr.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. a Yanıtınız yanlış ise, "Ters Piramit Tekniği Hakkında Genel Bilgiler" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. a Yanıtınız yanlış ise, "Ters Piramit Tekniği Hakkında Genel Bilgiler" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. c Yanıtınız yanlış ise, "Ters Piramit Tekniğinin Anatomisi" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. e Yanıtınız yanlış ise, "Ters Piramit Tekniği Hakkında Genel Bilgiler" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. c Yanıtınız yanlış ise, "Ters Piramit Tekniği Hakkında Genel Bilgiler" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. d Yanıtınız yanlış ise, "Bir Yangın Haberi" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. d Yanıtınız yanlış ise, "Bir Trafik Kazası Haberi" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. a Yanıtınız yanlış ise, "Ters Piramit Tekniği Hakkında Genel Bilgiler" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. a Yanıtınız yanlış ise, "Bir Trafik Kazası Haberi" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. a Yanıtınız yanlış ise, "Bir Cinayet Haberi" konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Masalda gördüğünüz en önemli unsurun hangisi olduğuna bağlı olarak yazılacak giriş cümlesi farklılık gösterir. Bu nedenle olaya hangi boyutu ile baktığınız yazacağınız girişi etkiler. *Kırmızı Başlıklı Kız* masalında da birden çok unsura vurguda bulunabilirsiniz. Ters piramit tekniği ile yazılacak bir giriş, daha çok olayı özetleyen nitelikte olacaktır. Ancak haber farklı haber yazma teknikleriyle yazılacak olursa giriş teknikleri de daha geniş bir yelpazeye yayılır. Örneğin kare/dörtgen tekniği ile yazılacak bir haber için belki de en uygun giriş tekniği öyküleyici giriş olacaktır.

Sıra Sizde 2

Okuyucu açısından değerlendirildiğinde en önemli bilgilerin en başta verilmesi, haberin tamamını okumaya gerek kalmadan ne olduğunun anlaşılması anlamında değer taşımaktadır. Giriş bölümünü okuyan okur, haberin devamını okuyup okumama kararını verebilmektedir.

Sıra Sizde 3

Sayfaya sığmayan uzun haberlerin kesilmesi gerektiğinde önemsiz ya da ayrıntı bilgilere yer verilen en alttaki paragrafları atarak ya da keserek haber kısaltabilmektedir. Bu da haber metinlerinin hızlı bir şekilde işlenebilmesi anlamına gelmektedir. Giriş paragrafına bakan editör, başlığın uygunluğunu denetleyebilmekte; uzun gelen haberlerde son paragrafları atarak haberleri kısaltabilmektedir.

Sıra Sizde 4

Haberde 5N1K formülündeki tüm sorulara yanıt verilmiştir. Bu nedenle haber bu hâliyle eksik haber sayılmaz.

Sıra Sizde 5

Olayda ölü ya da yaralı olup olmadığı ve adlarının ne olduğu sorusu genellikle trafik kazası haberlerinde atılmaması gereken en önemli sorudur.

Yararlanılan Kaynaklar

- Brooks, B.S., Kennedy, G., Moen, D.R. ve Ranly, D. (2002). **News Reporting and Writing**. 7. Baskı. ABD, Boston: Bedford/St.Martin's.
- Girgin, A. (2005). **Haber Yazmak**, 3. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.
- Rich, C. (1997). **Writing and Reporting News-A Coaching Method**. 2. Baskı. ABD, California: Wadsworth.
- Tokgöz, O. (2005). **Temel Gazetecilik**. 5. Baskı. Ankara: İmge.
- Yüksel, E. (2010). **Medya ve Habercilik**. Konya: Çizgi.
- Yüksel, E. ve Gürcan, H.İ. (2005). **Haber Toplama ve Yazma**. Konya: Tablet

4

Amaçlarımız

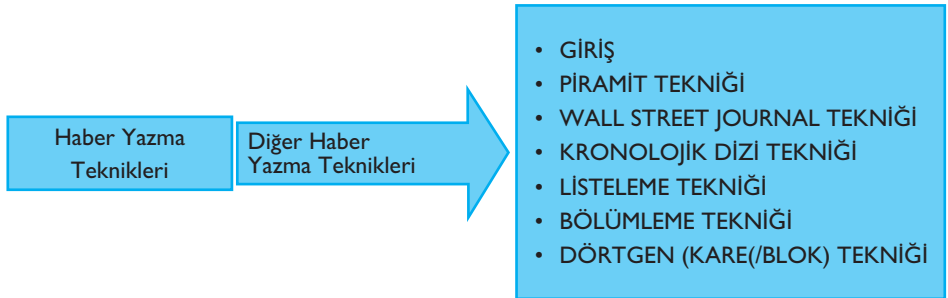
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Piramit tekniğini betimleyebilecek,
- Wall Street Journal tekniğini betimleyebilecek,
- Kronolojik dizi tekniğini betimleyebilecek,
- Listeleme tekniğini betimleyebilecek,
- Bölümleme tekniğini betimleyebilecek,
- Dörtgen tekniğini betimleyebilecek bilgi ve becerilerinizi kazanabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Piramit tekniği
- Renkli yazım tekniği
- Wall street journal tekniği
- Kronolojik dizi tekniği
- Listeleme tekniği
- Bölümleme tekniği
- Dörtgen tekniği

İçindekiler

Diğer Haber Yazma Teknikleri

GİRİŞ

Habercilik bilinmeyi gereçe en yakın biçimde, olabildiğince hızlı bir şekilde izler kitleye ulaştırmaktır. Hataya elverişli bir ortamda yapılan haber üretiminde sürecinde okura eksiksiz, yanıltıcı olmayan haberin verilebilmesi için bazı yöntemler geliştirilmiştir. Bu ünite en yaygın haber yazma tekniği olan Ters Piramit'in dışında kalan ve olay aktarımında farklılık yaratmayı hedefleyen diğer teknikler ele alınacaktır.

PIRAMİT TEKNİĞİ

Her haberde ters piramit tekniğinde olduğu gibi “özü” vermek yerine, bazen “hikâye” anlatma yolu tercih edilebilir. Kimi kaynaklarda ters piramit tekniğinin karşılığı olarak “düz piramit” adı verilse de piramit tekniği, bir ayrıntıdan başlayarak olayı anlatmayı ifade eder. Piramit tekniğiyle yazılacak olaylar genellikle kısa haberlerdir. Çünkü bu tür olaylarda başından sonuna “kronolojik anlatım” tercih edilebilir. Yani meydana gelen olaylar, oluş sırasına göre verilebilir. Eğer uzun bir haber piramit tekniğiyle yazılırsa, muhtemeldir ki okuyucu haberin sonunu beklemezse, ne olup bittiğini tam olarak anlayamaz.

Piramit tekniğinde haber genellikle öyküleyici bir anlatımla başlar. En önemli ya da en değerli haber unsurunu içeren ayrıntı en başta verilir. Olayın diğer ayrıntıları ya da detayları haberin gelişme bölümünde okura sunulur. Öyküleyici giriş nedeniyle piramit tekniğinde giriş paragrafında yoruma da yer verilebilir.

Güncel haberlerin sunumunda piramit tekniği yaygın bir kullanıma sahip olmasa da gazetelerin ekleri ve hafta sonları yayımlanan kimi uzun haberlerde piramit tekniği uygulanabilir. Bununla birlikte piramit tekniği, daha çok dergi haberciliğinde tercih edilen bir yazım tekniğidir. Çünkü piramit tekniği daha çok güncel olmayan, yeterli zamana sahip okura seslenen, haberin yayımlanacağı yer ya da süreye ilişkin bir kısıtlama bulunmayan yayın organlarında daha çok kullanılır.

Haber dilindeki ayrıntıdan başlayan renkli anlatım nedeniyle piramit tekniğine “**renkli yazım tekniği**” adı da verilmektedir. Genellikle ilgi çeken konuların, mizah, yenilik, ilginçlik ve nadirlik unsurlarını içeren haberlerin yazımında piramit tekniğinden yararlanılmaktadır.

Şekil 4.1

Piramit Tekniğinin Anatomisi

Piramit tekniğinde habere, genellikle haberin bir ayrıntısını içeren öyküleyici bir anlatım ile başlanır. Anlatım çoğu zaman kişiseldir yani yorum da içerebilir. Okuyucuyu çekmek ya da merakını uyandırmak adına kimi zaman gizemli de olunabilir. Olayın çarpıcı ya da okuru çeken girişinin ardından kronolojik bir anlatımla diğer önemli bilgilere yer verilir. Haberin tamamı okunmadan haberi anlamak mümkün değildir. Bununla birlikte ters piramit tekniğindeki gibi haber metni uzun geldiği durumlarda, haberi kısaltmak için “son paragraf-

ların atılması” gibi bir durum da söz konusu değildir. Çünkü haberin son paragrafı olayın sonunun açıklandığı bölümdür. Haber metni uzun geldiğinde, metnin tamamı gözden geçirilerek anlamı değiştirmeyen bölümlerin çıkarılması ya da buraların yeniden yazılması daha uygun olacaktır. Şekil 4.1’de tekniğin anatomisi görsel bir biçimde sunulmaktadır.

Tekniğin ayrıntılarını ve uygulanış biçimini örnek haberler üzerinde incelemek mümkündür.

Başlık: Avatar gibi üç boyutlu filmler göze zararlı

Giriş

Avatar gibi üç boyutlu filmler, sinemaseverlerden büyük ilgi görüyor. Bilim kurgu türünün en iyi örneklerinden biri sayılan Avatar, en iyi dram ve en iyi yönetmen dallarında Altın Küre ödülü aldı. Ancak Berkeley’deki California Üniversitesinde yapılan araştırmaya göre üç boyutlu filmler gözü yoruyor.

İlk Belirti

Yakın nesnelere baktığımızda gözlerimiz birbirine yaklaşır. Uzağa baktığımızdaysa bunun tam tersi olur. California Üniversitesi optometri profesörü Martin Banks’e göre, aynı anda yakın ve uzağa odaklanmayı gerektiren üç boyutlu görüntüler gözün doğasına aykırı. Bu duruma “görüş uyumu zıtlaması” deniyor.

Olayın Gelişimi 1

Banks, “Gözlerinizi yakındaki görüntüye yoğunlaştırmanız gerekirken uzaktaki görüntülere de odaklanıyorsunuz. Şu şekilde gözünüzü, normal hareketlerine aykırı çalışmaya zorluyorsunuz.” diyor. Bu durum baş ağrısına ve bulanık görmeye neden oluyor.

Olayın Gelişimi 2

Martin, “Beyinle göz arasında yıllar boyunca oluşan ikili ilişkiyi bozuyorsunuz. Bu durum göz yorgunluğuna sebep oluyor.” diyor. Banks, gençlerin daba büyük risk altında olduğu görüşünde: “50’li ve 60’lı yaşlarda gözün odaklanmasına ilişkin kaygılar azalıyor. Ancak çocuklar ve gençler için sorun daba ciddi.”

Sonuç

Banks, film yapımcılarına bu kaygıları aktardığını, yapımcıların bazı değişiklikler yapmaya istekli olduğunu söylüyor: “Sinema sektörü, üç boyutlu filmlerle ilgili sorunlar hakkında oldukça bilgili.” Banks, bazı ayarlamalar sorunu azaltsa da tamamen çözmeyeceğini söylüyor. Uzmanlar, üç boyutlu televizyon yayınlarının 5 yıl içinde çok büyük bir eğilim hâline geleceğini tahmin ediyor.

Başlık: Sulu “şaka” kanlı bitti**Giriş**

Lise son sınıf öğrencisi Ufuk Erhan Özyiğit’in ölümüne neden olan onuncu sınıf öğrencisi A.K.(16) bıçakla adam öldürmeye tam teşebbüs suçundan hâkim karşısına çıktı. Duruşmada hayatını kaybeden Ufuk Erhan Özyiğit’in ailesi sanık A.K.’den şikâyetçi olduklarını beyan etti. 25 Kasım 2011 tarihinde Yunusemre Teknik ve Endüstri Meslek Lisesinde gerçekleşen ve bir gencin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan olayın mahkeme süreci bu duruşmayla başladı.

Olayın gelişimi 1

Olay ikinci teneffüs sırasında okul tuvaletinde su atma şakası yüzünden başladı. O anda onuncu sınıf öğrencileri tuvalette sigara içiyordu. Bir grup on ikinci sınıf öğrencisi ise birbirlerine su atarak şakalaşıyordu. Su atma şakasının yarattığı hareketlilik onuncu sınıf öğrencileri olan A.K. ve arkadaşlarının üstlerinin ıslanmasına neden olunca on ikinci sınıf öğrencileriyle aralarında tartışma çıktı. Yanlışlıkla üstleri ıslanan A.K. ve arkadaşlarının tartışmanın dozunu artırması olayın kısa sürede bir kavgaya dönüşmesine neden oldu. Tam o anda çalan teneffüsün bittiğini bildiren zil tarafları geçici bir süre için ayırdı.

Olayın gelişimi 2

Küçük sınıfların kendilerine meydan okumalarını ve karşı gelişlerini hazmedemeyen on ikinci sınıf öğrencileri dersi zor tamamladılar. Bir sonraki teneffüs toplanıp A.K. ve arkadaşlarını korkutmaya giden on ikinci sınıf öğrencileri biç istenmeyen sonuçların ortaya çıkmasına neden olacak kavganın fütülini ateşlediler.

Karşılıklı küfürleşme ve itişmeyle başlayan kavgada on ikinci sınıf öğrencilerinden Ufuk Erhan Özyiğit(18) ve G.K.(18), A.K.’nin, kavgaya esnasında cebinden çıkardığı bıçakla, onuncu sınıf öğrencisi M.T.K. aldığı darbelerle yaralandı.

Olayın gelişimi 3

Su atma şakasıyla başlayan olaylar istenmeyen noktaya geldiğinde okulun bahçesinde ambulans ve polis sirenleri birbirine karışıyordu. Tam bir can pazarı kurulmuştu. Olay sonrasında yaralanan üç öğrenci hastaneye kaldırılırken olayla ilgili olduğu düşünülen 6 kişi de gözaltına alındı. Uğur Yiğit Özdemir ve G.K. Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesine kaldırılırken M.T.K. Yunus Emre Devlet Hastanesine götürüldü. Aldığı bıçak darbesiyle kafasından ağır şekilde yaralanan Uğur Yiğit Özdemir, bütün çabalara rağmen ESOGÜ Tıp Fakültesi Hastanesinde hayatını kaybetti.

Olayın gelişimi 4

A.K. savunmasında olayın yanlışlıkla gerçekleştiğini, bilinçli bir şekilde cebinde bıçak taşımadığını, tamamen korku ve panik halinde davrandığını iddia etti ve ekledi: “Bir diyeceğim yoktur. Mahkemenin kararına güveniyorum”.

Sonuç

Söz konusu sanık 18 yaşından küçük olduğundan mahkemenin kapalı devam etmesine karar verildi. Mahkeme, tanıkların dinlenmesi ve ayrıntılı değerlendirmeyi içerir kati doktor raporunun aldirılarak, söz konusu raporun mahkemeye gönderilmesinin istenmesine oy birliğiyle karar verdi. A.K. 'nin tutukluluk halinin devamına ve tabliye talebinin reddine karar verilen duruşma 27.03.2012 tarihine bırakıldı.

WALL STREET JOURNAL TEKNİĞİ

Alıntı giriş tekniği, haberin bir kaynağın söylediği sözlerden alıntı yapılarak başlamasıdır.

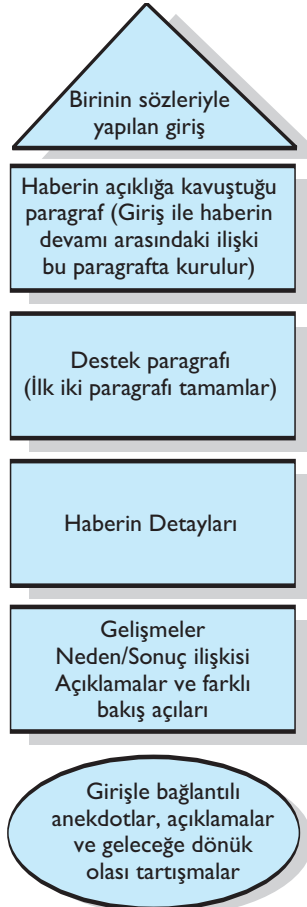
Wall Street Journal, Amerik Birleşik Devletleri'nde yayımlanan ancak etkinliği dünya çapında olan bir gazetedir. Böylesine geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmadaki önemli nedenlerden biri, kendine özgü bir tarz yaratmasıdır. Wall Street'in yarattığı farklılığın yapı taşlarından belki de en önemlisi, haber dilidir. Literatüre

“Wall Street Journal Tekniği” olarak geçen bu haber yazma biçimi; bir kişiye, bir an'a ya da olaya odaklanan giriş cümlesiyle başlar. Giriş **alıntı giriş tekniği**, tanımlayıcı giriş tekniği ya da öyküleyici giriş tekniğiyle yapılabilir. Amaç, olayın ana fikrini temsil edecek bir kişi, bir an ya da olayla başlayarak özelden genele ulaşmaktır. Kişi ya da olayın konuyla olan ilgisinin örtülü ya da açık olarak bağlamın kurulduğu yer ikinci paragraftır. Bu paragraf haberin ne olduğunun, neden önemli olduğunun anlaşıldığı yerdir.

İlk iki paragrafın ardından konunun detaylarını verecek ve haberin anlaşılmasını sağlayacak olan destekleyici bilgilerin yer aldığı üçüncü paragraf gelir. Haberin gövdesi farklı bakış açılarının yansıtılması ya da gelişmelerin aktarılmasıyla oluşur. Aktarılan görüş ve gelişmelerin bağlamın kurulduğu ikinci paragrafla ilişkili olması gerekir. Sonuç paragrafı ise mutlaka ilk paragrafta atıfta bulunan; yani girişle ilişki kurulmasını sağlayan bir yapıda olmalıdır. Bu paragrafta başlangıçtaki kişinin sözlerinden alıntı yapılabilir. Olası gelişmeler hakkında görüşleri eklenerek geleceğe dönük bir yansıtım yapılması sağlanabilir.

Şekil 4.2

Wall Street Journal
Tekniğinin
Anatomisi

Wall Street Journal tekniğiyle yazılan haberlerde nasıl bir giriş kullanılır?

Bu tekniğe uygun bir haber yazabilmek için muhabirin öncelikle şunlara dikkat etmesi gerekir:

- Olay yerinin detaylarını anlatmasına olanak verecek notlar tutmalıdır. Örneğin oda ya da ofis gibi kapalı bir ortam ise buraya ait detaylar; açık alanda ise coğrafi konumu, doğal ortam gibi detaylar atlanmamalıdır.
- Olayın içinde yer alan tüm kişilere ulaşılmalıdır.
- Olayın aktörleri ve tanıklarının görüşlerini almalıdır.
- Olayın bütün boyutlarını çözmeli her boyutu için yeterince bilgi topladığından emin olmalıdır.
- Olayı haberleştirmek için istatistiki bilgi ya da arşiv taraması yapılmış olmalıdır.

Haber yazma aşamasında da şu adımlar izlenmelidir:

- Muhabir, haberinde bir kişiyi mi, bir yöreni mi yoksa bir olay anını mı öyküleştirecek, buna karar vermelidir.
- Muhabir tercihini kişi kullanmaktan yana yapmışsa giriş ve sonuç paragrafı için alıntı yapılacak sözleri seçmelidir. Seçilen sözler ikinci paragrafta “haber nedir?” sorusunun yanıtını desteklemelidir.
- Muhabir tercihini yöreden söz etmek biçiminde yapmışsa giriş ve sonuç paragrafında yapacağı tasvir ile olay arasındaki ilişkiyi açık bir şekilde kurmalıdır.
- Muhabir tercihini öyküleme tekniğini kullanmaktan yana yapmışsa giriş ve sonuç paragrafı için olayın hangi anlarını öyküleyeceğine karar vermelidir.
- Haberin ne olduğunun açıklanacağı ikinci paragrafta, öykülendirilen an arasındaki ilişki açık olmalıdır.
- Destek paragraflarında ikinci paragrafta belirtilen detayların veri ya da bilgilerle desteklenmesini sağlamalıdır.
- Başlangıç paragrafı ile son paragrafın birbirini tekrar etmemesine ama birbirini tamamlamasına özen göstermelidir.

Bu teknik biçimsel olarak kare tekniğine benzer. Ancak anlatım dili ve bu biçime uygun olan olaylar, Wall Street Journal tekniğini kareden farklılaştırır. Bu teknikte tek bir olay incelenirken kare tekniğinde birden fazla, eş değer, olay dizisi ele alınır. Wall Street Journal tekniğinde farklılığı yaratan giriş ve sonuç paragrafları çok önemlidir. Wall Street Journal tekniği, pek çok habere ama özellikle karmaşık haberlere uygulanabilecek, onları anlaşılır kılacak bir yazım yöntemidir. Ekonomi, sağlık ve bürokrasi konularının haber hâline getirilmesinde sonucun gerçek hayattaki örnekleriyle ilişkilendirilerek anlatılmasını sağladığı için işlevsel bir yöntemdir.

Örnek haber metni incelenebilir.

Başlık: Avukatlar açısından rabatsız edici olabilir mi?

Paragraf 1 : Birinin sözleriyle yapılan giriş

Labor polisinden Başkomiser Sübeyl Şukera, “Avukatlar eskiden çok yumuşak başlı insanlardı. Nazik ve eğitilmişlerdi. Ancak son birkaç yılda tamamen başka bir şeye dönüştüler” diyor. Şukera, geçen ay sadece Labor’da avukatların karıştığı 18 saldırı olayı yaşandığını söylüyor. Başkomiser “Bir olayda, avukatlar bir polis müfettişinin bacağını kırdı. Avukatlar bazı polislerin de taşlar ve sandalyelerle kafasını kırdı.” diyor.

Paragraf 2 : Haberin açıklığa kavuştuğu paragraf

Bugünlerde Pakistan’daki haber kanallarının hemen hepsinde bir görüntü var. Siyah takım elbise ve siyah kravatlı avukatların saldırı görüntüleri. Hemen her gün yeni bir olay meydana geliyor. Bir polis dövülüyor ya da Labor’daki yüksek mahkeme binasının önünde gazetecilerle arbede yaşanıyor. Gazeteler, avukatların halka karşı bir tehdit hâline geldiğini söylüyor. Polis de öfkeli.

Paragraf 3 : Destek paragrafı

Saldırı kurbanı polislerden biriyle, çalıştığı karakolun dışında bir yerde buluşuyoruz. Çünkü kendi karakolunda bu konuyu konuşmaktan utanıyor. Fakir Muhammed adlı 52 yaşındaki bir polis memuru. Yüksek mahkemede, avukatlar tarafından yumruklanışı ve tokatlanışı kameralarca görüntülenmiş. “Bir kadını kaçırmakla suçlanan bir adama karşı ifade vermişim. Mahkeme binasından ayrılırken etrafımı 10 ya da 11 avukat sardı.” diyor. Avukatlardan birinin gözünü kapıp kırmasını, üniformasının yırtılıp dövülmesini anlatırken çok üzgün görünüyor. Başyargıç İftihar Çaudri’nin göreve iadesi avukatlarda sevinç yaratmıştı “Onlarla konuşmaya çalıştım ve şimdi bile neden beni dövdüklerini bilmiyorum. Aşağılanmış hissediyorum. Şimdi çalıştığım yerdeki bütün polisler bana ‘dayak yiyen adam’ gözüyle bakıyor. Aşağılayıcı bir şey bu.” diyor.

Paragraf 4 : Haber detayı 1

Peki neler oluyor? Çoğu kişi yanıt bulmak için Pakistan’ın yakın tarihinin bakıyor. Pervez Müşerref bir yıl önce cumhurbaşkanlığı görevinden istifa ettiğinde, sokaklarda sevinçle dans edenler arasında avukatlar vardı. Müşerref’in siyasi sonunu hazırlayan unsurlardan biri avukatların organize ettiği büyük gösteriler ve sivil itaatsizlik eylemleriydi. Avukatların eylemleri, Müşerref’in görevden aldığı başyargıcın görevine iade edildiği geçen Mart ayına kadar da sürdü.

Paragraf 5 : Girişle bağlantılı anekdotlar, açıklamalar ve geleceğe dönük olası tartışmalar

Labor polisinden Başkomiser Sübeyl Şukera, “O zamandan bu yana, küçük bir grup avukat, protestolar sırasında geliştirdikleri gürub anlayışını suistimal ediyor” tezini öne sürüyor ve “Şu anda kendilerini yasaların üzerinde hissediyor ve ne isterlerse onu yapabileceklerini düşünüyorlar” diyor. Şukera, avukatların küçük bir kısmının bu olaylara karıştığını söylese de, yaşananların polis olarak görevlerini yerine getirme kapasiteleri üzerinde etkisinin aynı olduğunu söylüyor. Şukera, “Terör ve başka sorunlarla mücadele için kullanmamız gereken kaynaklar, maalesef bu sorunla uğraşmaya gidiyor” diye konuşuyor.

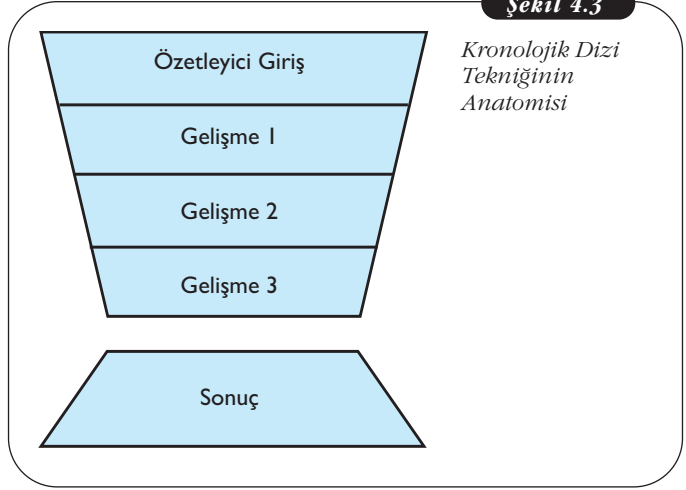
(BBC Labor muhabiri Alim Makbul’un BBC Türkçe İnternet sayfasında yer alan haberinden alınarak yeniden düzenlenmiştir.)

KRONOLOJİK DİZİ TEKNİĞİ

5N 1K formülündeki sorulardan biri de “Ne zaman?” sorusudur. Zaman faktörü haberin belirleyici öğelerinden biridir. Haberin değerini belirleyen zaman faktörü bazen bir olayın haberleştirilmesinde izlenecek yolun kendisi olur. Zamansal gelişimi takip ederek haberi aktarmaya “Kronolojik Dizi Tekniği” denir. Farklı kaynaklarda bu tekniğe “Kum Saati Tekniği” de denilmektedir. Çünkü tekniğin anatomisi kum saatini andırmaktadır.

Kronolojik dizi tekniği; gelişimi belirli bir zaman dilimi için olan ve sonucu bu gelişim sürecinin sonunda ortaya çıkan bir olayın zamansal gelişimine bağlı kalarak haberleştirilmesidir. Teknik çoğunlukla muhabirin olaya aktif tanıklığını gerektirir. Muhabirin tanıklığının mümkün olmadığı durumlarda ise tanıkların ifadelerine dayanan ve gelişimi farklı kaynaklara doğrulanmış bir haber yapım sürecini zorunlu kılar.

Bu tekniğin sıkça kullanıldığı tür, spor haberciliğidir. Özellikle de spor karşılaşmalarının aktarımında sıklıkla tercih edilir. Genellikle 24 saatlik bir dilim içinde gerçekleşen olayların aktarımında bu teknik tercih edilir. Günümüz kitle iletişim araçları gazete haricinde anlık haber verme kapasitesine sahip olduklarından kronolojik dizi tekniği, 24 saati aşan durumlar için çoğunlukla işlevsel değildir. Olayın önemli anlarının belirli bir zaman dizgesi ışığında anlatılması esasına dayanan bu yöntem günümüzde haber siteleri tarafından sıklıkla kullanılmaktadır.

Ne tür olayların haber hâline getirilmesinde kronolojik dizi tekniği seçilmelidir?

SIRA SİZDE

Bu teknikte haber giriş paragrafı, zaman sırasıyla oluşturulmuş gövde paragrafları ve muhabir tarafından gerekli görüldüğü durumlarda sonuç paragrafından oluşur. Haberin ilk paragrafı **özetleyici giriş tekniği** türündedir. 5N 1K sorularının yanıtı bu paragrafta verilir. Sonraki paragraflar zaman sırasını takip ederek oluşturulur. Her paragraf ait olduğu zaman dilimi içinde gerçekleşen önemli bir olayı ele alır. Sonuç paragrafı olayın uzun bir zaman dilimine yayılması ya da sonucun olayın gelişim süreci içindeki farklı zaman dilimlerinde gerçekleşen olaylarla biçimlenmesi durumunda, muhabir tarafından gerekli görülürse eklenir.

Eğer muhabir kronolojik dizi tekniğine uygun bir olayı; örneğin bir futbol karşılaşmasını haber yapmaya gidiyorsa, önce şunlara dikkat etmelidir:

Özetleyici giriş: Haberin birkaç ögesinin birden önemli olduğu durumlarda özetleyici giriş tekniği kullanılır. Özetleyici girişte olay özetlenir ve okur haberin tamamını okumaya davet edilir.

- *Takımlar, saba, hava koşulları, ulaşım gibi olay yerine gitmeden edinebileceği bilgileri derlemelidir.*
- *Olay yerine zamanında ulaşmalı, her şeyin bittiğine emin olduktan sonra orayı terk etmelidir.*
- *Zamanı doğru tutmasına yardımcı olacak donanımda bir saat, izleyeceği ve o anda not tutması zor olacağı için ses kayıt cihazı gibi gerekli donanımı hazırlamalıdır.*

Eğer muhabir haberini yapmak için gittiği bir olayın kronolojik dizi tekniği ile haberleştirilmesinin doğru olduğuna inanıyorsa olay yerinde şunları uygulamalıdır:

- *Olay yerine gider gitmez, bilgi alabileceği kişileri saptamalıdır.*
- *Derlediği bilgileri farklı kaynaklara da doğrularak güvenilirliğinden emin olmalıdır.*
- *Olayın sıcaklığı kaybolduktan sonra aynı kaynaklara ulaşmak mümkün olmayacağından bızlı hareket etmelidir.*
- *Çok sayıda kaynak kullanılabileceğinden bilgi toplarken mutlaka ses kayıt cihazı kullanılmalıdır.*
- *Olay yerinden elde ettiği bilgilerin fotoğraflanması mümkünse olayın sıcaklığı kaybolmadan bu görev de yerine getirilmelidir.*

Muhabir haberini yazarken şu kurallara uymalıdır:

- *Süreci özetleyen ve haberin ne olduğunu anlatan bir giriş yazmak için eldeki ve-rileri ve ses kayıtlarını gözden geçirerek notlar çıkarmalıdır.*
- *Olayın gelişimini inceleyerek haberin bir sonuç paragrafına gereksinimi olup olmadığına karar vermelidir.*
- *Haberin içindeki olaylar dizisini kronolojik olarak listelemeli ve gereksiz olduğunu düşündüğü bölümleri çıkararak haber metninin akıcı ve basit olmasını sağlamalıdır.*

Örnek haber metni incelenebilir.

Başlık: BURSASPOR: 1 - ANKARAGÜCÜ: 0

Paragraf 1 : Giriş

Maça iyi başlayan taraf Ankaragücü oldu. Bursaspor'a tam saba pres uygulayan sarı-lacivertli ekip, ilk 20 dakikada oldukça etkili oldu. Bu bölümden sonra toparlanan, rakibinin presini uzun paslarla aşmayı başaran Bursaspor, 25. dakikada Ömer ile aradığı golü buldu. Karşılaşmanın ikinci yarısında her iki takım da açık bir futbol sergiledi.

Zamana bağli gelişim paragrafları:

Karşılaşmanın ilk tehlikeli atağını 6. dakikada Ankaragücü geliştirdi. Ceza sahası önünde topla buluşan Vassel'in sert şutunda, kaleci Ivankov topu ceza sahasına dışına yumrukladı.

11. dakikada Ankaragücü'nün geliştirdiği atakta, sol kanattan ceza sahasına giren Semavi, topu penaltı noktasına doğru ortaladı. Kale alanı içine düşen topu Bursaspor defansı son anda kornere çeldi.

25. dakikada Bursaspor'dan Ali, kazanılan kornere atışında topu ön direğe doğru ortalamadı. Pozisyonu iyi takip eden Ömer'in kafa vuruşunda top filelerle buluştu: 1-0.

37. dakikada Ankaragücü'ü atağında sol kanatta topla buluşan Semavi, topu Ceyhan'un önüne attı. Bu oyuncunun yerden sert şutunda köşeden kaleye giden topu Ivankov, son anda tokatlayarak kornere çeldi. Kalan bölümde başka gol olmayınca ilk yarı 1-0 Bursaspor'un üstünlüğüyle sona erdi.

51. dakikadaki Bursaspor atağında, ceza alanında topla buluşan Turgay'ın şutunda, top kaleci Serkan'da kaldı.

83. dakikada Ankaragücü'nün kazandığı serbest atışı kullanan Barbaros'un şutunda, barajdan seken topu kaleci Ivankov Vassel'den önce yakaladı. Kalan bölümde tarafların çabası sonucu değiştirmeyince, ev sahibi Bursaspor sahadan 1-0 galip ayrıldı.

(Anadolu Ajansı tarafından birinci ve ikinci yarı olarak abonelere servis edilen iki ayrı haber, kronolojik dizi tekniği için uyarlanmıştır.)

Örnek haberde sonuç paragrafına gerek duyulmamıştır.

DİKKAT

LİSTELEME TEKNİĞİ

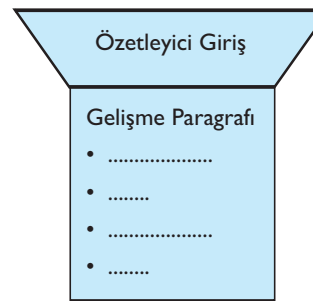
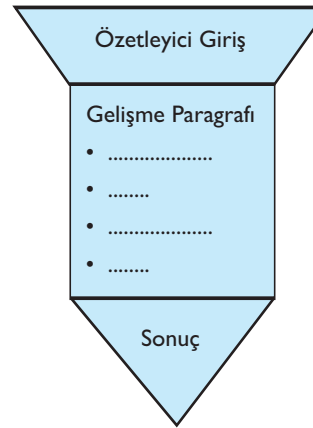
Birden fazla önemli olay içeren haber konularının yazımında en kullanışlı tekniklerden biri listelemedir. Devlet yönetimi tarafından alınan kararlar, çıkarılan yasalar ve resepsiyonlar gibi içinde birden fazla önemli detayı bulunduran haber konuları listeleme tekniğinin tercih edilmesinde önemli bir etkidir. Listeleme biçimiyle haber iki şekilde yazılabilir. Birinci model sonuç paragrafı içerirken, ikincisi sonuç paragrafına gerek duymaz.

Birinci modelle yazılacak olan habere özetleyici giriş tekniğiyle başlamak en ideal yöntemdir. Bu, okurun çok ögeli haberin çerçevesini anlamasına yarayacaktır. Ardından; haberin içindeki unsurları açıklayan, listenin maddelerini sıralayan ikinci paragraf gelir. Tıpkı Wall Street Journal tekniğinde olduğu gibi ikinci paragraf; girişi tamamlayan, haberin ne olduğunu ve neden önemli olduğunu anlatan bölümdür.

Ardından gelen paragraflar listenin maddelerinin tek tek ele alınmasıyla gerçekleşir. Sonuç paragrafı ise giriş paragrafı ile bağlantılı olarak konuyu toparlar ve geleceğe dönük tartışmaları ve görüşleri yansıtır. Birinci yöntem, sonucu henüz belli olmayan çok unsurlu olayların haberleştirilmesinde tercih edilir. Çıkarılan bir yasa, yönetmelik, hükümet uygulamaları bu tür için ideal konulardır.

Şekil 4.4

Listeleme
Tekniğinin
Anatomisi

İkinci model, özetleyici girişle başlar. İkinci paragraf, konuyu yeterince açıklayıcı niteliktedir. Bu nedenle haberin gelişiminde tartışma yaratacak sonuçlar yoksa bu model tercih edilir. Resepsiyonlar, ödül törenleri, kokteyller bu haber yazma yöntemi için tercih edilecek haber konularıdır.

SIRA SİZDE

3

Bir muhabirin haberini yazarken listeleme yöntemini tercih etmesi için olaydaki hangi özelliği araması gerekir?

Muhabir listeleme tekniğiyle yazacağı haberleri yapmadan önce şunlara dikkat etmelidir:

- *Resepsiyon ya da tören gibi bir etkinliği haberleştiriyorsa ön araştırma yaparak katılımcıların, davetlilerin listesini elde etmeye çalışmalıdır.*
- *Katılımcıların habere konu edilmeye değer görevleri, sorumlulukları, ya da gündemdeki yerleri hakkında ön araştırma yapılmalıdır.*
- *Böylesi kalabalık ortamlarda yapılacak bir haberde kişileri daba bızlı bulmak ve takip edebilmek için muhabir erişilebiliyorsa fotoğrafları da inceleyerek görsel hafızasını tazelemelidir.*
- *Etkinliğin yapılacağı mekân hakkında bilgi edinmelidir.*
- *Bu tür etkinlikleri izleyebilmek için davetli olmak ya da akredite olmak gereklidir. O nedenle sorun çıkmaması için bürokratik işlemlerin önceden yapılması sağlanmalıdır.*
- *Birlikte çalışacağı kameraman ya da fotoğrafçıyı önceden bilgilendirmeli, etkinlik sırasında uygulanacak strateji birlikte kararlaştırılmalıdır.*
- *Etkinliğe uygun kılık kıyafet önceden hazırlanmalıdır.*

Muhabir haberini yazarken şunları göz önünde bulundurmalıdır:

- *Ön hazırlıklarını, araştırmalarını ve olay yerinden topladığı verileri bir araya getirmelidir.*
- *Olayı iyice çözümlemeli, önemli gördüğü detayları listelemelidir.*
- *Oluşturduğu listenin her bir maddesine ait detayları kısaca özetlemelidir.*
- *Oluşturduğu listenin ortak yönlerini toparlayan, haberin ne olduğunu açıklayan giriş paragrafını belirlemelidir.*
- *Haberin fazla uzamasına izin vermemelidir.*
- *Listeyi, zaman, protokol ya da önem sırasına göre mi oluşturacaktır? Bunun kararını vermemelidir.*
- *Haberin sonuç paragrafı gerektirip gerektirmediğine karar vermemelidir.*

Bu teknikle yazılmış örnek haber metni aşağıda sunulmaktadır:

Başlık: Anadolu Üniversitesinde kayıtlar başlıyor

Paragraf 1 : Giriş

Anadolu Üniversitesinin 2009-2010 öğretim yılında fakülte veya yüksekokullarında öğrenim görmeye hak kazanan öğrenciler için kayıtlar başlıyor. Kesin kayıtlar 31 Ağustos-7 Eylül tarihleri arasında ilgili fakülte ve yüksekokulların kayıt bürolarında gerçekleştirilecek.

Listenin maddeleri

Madde 1. Öğrenciler cari hizmet maliyeti öğrenci katkı payı tutarını ise 24 Ağustos 2009 tarihinden itibaren Vakıfbank şubelerine yatırabilir.

Madde 2. Kesin kayıt yaptıracak öğrencilerden istenen belgeler arasında; mezun olduğu okuldan aldığı diplomanın aslı, ikametgâh belgesi, nüfus cüzdanının aslı, erkek öğrenciler için Askerlik Durum Belgesi ve 12 adet fotoğraf yer alıyor. ÖSYM tarafından 2009-ÖSYS sonuçları adayların adreslerine gönderilmediğinden adaylardan kesin kayıt için sonuç belgesi istenmeyecek.

Madde 3. Öğrenciler ayrıca, Temel Bilgi Teknolojileri dersi ile Bilgisayar I ve Bilgisayar II derslerinden muaf olabilmek için 29 Eylül 2009 Salı günü saat 10.00'da kendi birimlerinde yapılacak muafiyet sınavına katılabilir.

Sonuç paragrafı

2009-2010 öğretim yılının ilk haftası olan 30 Eylül Çarşamba günü ise Anadolu Üniversitesine yeni kayıt yaptıran öğrenciler için oryantasyon programı düzenlenecek. Kesin kayıt, muafiyet sınavları ve oryantasyon programına ilişkin detaylı bilgiler www.anadolu.edu.tr adresinde "Rektörlük Duyuruları" başlığı altındaki bölümde yer almaktadır.

(Bu haber Anadolu Üniversitesi kurumsal iletişim araçlarından "e-gazete.anadolu.edu.tr"den alınmıştır.)

Başlık: "İşte kart aidatları geri alma yolu"**Özetleyici Giriş**

Bankalar tarafından müşterilerden kesilen kredi kart aidatını geri almak için açılan davaların sonucunda yargı tarifi bir karar verdi. Yargıtay 13. hukuk dairesi kredi kartı aidatı adı altında müşterilerden tahsil edilen paraların hukuksuz olduğuna ve 10 yıl geriye dönük olarak geri alınabileceğine hükmeden bir karara imza attı. Kredi kartı aidatları dilekçe düzenlenerek geri alınabilecek. Kesilmekte olan kredi kartı aidatı iade işlemleri için tüketici dernekleri devreye girdi. Peki, kredi kartı aidatı nasıl geri alınır? Kredi kartı aidatı geri almak için ne yapmalı?

Liste paragrafı 1

Tüketici dernekleri yetkilileri mevcut karar sonrası mahkemelerin tüketici lehine kararlar verdiklerini hatırlatarak kart sahiplerinin mutlaka bakkını aramasını tavsiye ediyor. Kart aidatı iade dilekçesi örnekleri ile de tüketicilere destek veren dernekler bu konuda akla gelebilecek soruları yanıtlayarak kart kullanıcılarına yapmaları gereken işlemleri sıralıyor.

Liste paragrafı 2

Müşteriden kesilen kredi kartı aidatını geri almak için izlenecek yol şöyle: Öncelikle kart sahibi olduğunuz bankanın müşteri hizmetlerini arayarak, kesilen kart aidatını ödemek istemediğinizi ve bunun geri verilmesini talep ediniz. Bu aşamada banka kabul ederse paranız iade edilecektir.

Liste paragrafı 4

Banka dilekçe ile başvurmanıza rağmen kart aidatlarını iade konusunda direnirse buukuk yoluna ya da bankayla görüşme yoluna gidilmesi gerekiyor. Tüm bunları yapmanıza rağmen banka kart aidatı iadesi konusunda direniyorsa kart aidatını hala ödüyorsunuz demektir. Bu durumda müşterinin bulunduğu ilçedeki kaymakamlık bünyesinde bulunan hakem heyetlerine başvurması gerekiyor. Hakem heyetlerine bu konu ile ilgili olarak hazır dilekçelere hesap özeti de eklenerek, ücretsiz şikâyetçi olunabiliyor.

Liste paragrafı 5

Hakem heyetlerindeki aidatı iade davalarının çoğunu tüketiciler kazanmaktadır. Ancak hakem heyeti kararına bankalar tüketici mahkemelerine itiraz ederek karşı gelme hakkına sahiptir. Uzmanlar emsal karar sonrası tüketici mahkemelerinin büyük oranda tüketiciler lehine karar verdiğine dikkat çekiyor.

Sonuç Paragrafı

Kredi kartı aidatı iade işlemleri ile ilgili bilgiler veren tüketici dernekleri son 1 yıl içerisinde müşterilerden bankaların kart aidatı adı altında 3,2 milyar lira tahsil ettiklerini hatırlatıyor. Son olarak alınan Yargıtay kararı ile birlikte 10 yıl geriye dönük olmak üzere bankaların kredi kartı sahiplerine aldıkları tüm aidatları ödemeleri için emsal bir karar verildi. 10 yıl işlemler için zaman aşımı süresi olarak tespit edildi. Yani tüketiciler bankalardan kart aidatı iade işlemleri için 10 yıl içerisinde tahsil edilen paraları talep edebilecekler. Ayrıca kredi kartı aidatı geri alma işlemleri emsal karar ile birlikte eski ve kapatılmış kartlar içinde uygulanabilecek.

BÖLÜMLEME TEKNİĞİ

Şemsiye başlık: Birbiriyle ilişkili olayları bir araya getiren habere ait başlık.

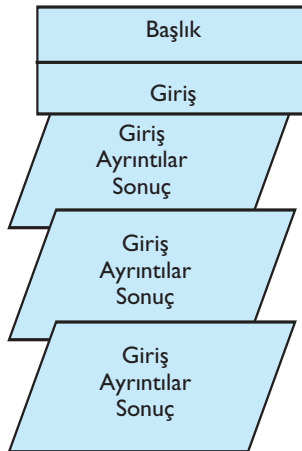
Birbiriyle ilişkili çok parçalı olaylar bütününi haberleştirmek için uygun bir yöntemdir. Bölümleme tekniğinde her olay ayrı bir bölüm gibi ele alınır ve tek başına bir habermiş gibi girişi, gövdesi ve sonucu olan bir metin hâlinde yazılır. Haberin

parçalarını birleştiren haberin başlığıdır. Bu tür başlıklara “**şemsiye başlık**” denir.

Bu teknikte en önemli nokta her bölümün ortak bir konuya bağlı olmasıdır. Muhabir haberini yazarken konunun farklı parçalarını aynı odak noktasında buluşturmak zorundadır. Bir hükümet uygulaması konusunda ortaya çıkan farklı görüşlerin haberleştirilmesi buna iyi bir örnektir. Konunun birden çok tarafı varsa ve her kesim konuyla ilgili farklı açıklamalarda bulunuyorsa, eldeki açıklamaları tek bir metinde kaynaştırmak yerine, bölümleme tekniği ile bir araya getirmek tarafların görüşlerinin doğru aktarılması sonucunu yaratacaktır.

Şekil 4.5

Bölümleme
Tekniğinin
Anatomisi

Bölümleme tekniği; tek bir olaya değil de, benzer olayların ortaya çıkardığı büyük resmin görülmesine yardımcı olur. Örneğin, bayram tatillerinde sıkça yaşanan trafik kazalarının her birini ayrı ayrı haber yapmak yerine; tek bir çatı altında bölümleme tekniğiyle bir araya getirerek bayram trafiği sorununu daha genel bir çerçevede ele alınmasını sağlar. Şirket iflaslarını, işten çıkarılmaları tek tek haber yapmak yerine bir arada bölümleme tekniğiyle haber yapmak ekonomik krizin boyutlarını gösteren daha genel bir haber oluşturulabilir.

Haber yazılırken bölümlerin arasına ara başlıklar konulmalıdır. Her bölümün yeteri kadar bilgi taşıdığından emin olunmalıdır. Bu yöntemdeki her bölümün kendi başına bir haber olabilecek kadar bilgi potansiyeli olması önemlidir. Her bölüm özetleyici giriş, ayrıntıları açıklayan paragraf ve sonuçtan oluşur.

Bu tekniğe uygun haberler genellikle editoryal süreçte; yazı işleri odasında ya da haber toplantısında ortaya çıkar. Muhabirlerden gelen haberleri değerlendiren editörler, aynı konuda gelen birbirinden farklı haberleri tek bir şemsiye başlık altında bir araya getirerek, haberleri birleştirebilir. Bu sayede; masa başında, bölümleme tekniğiyle yeni ve birden çok haberi kapsayıcı bir tek haber oluşturulmuş olur.

Bölümleme tekniği neden “masa başı haberi” olarak da nitelendirilir?

SIRA SİZDE

Bölümleme tekniğiyle haber hazırlamak için dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır:

- Farklı olayların ortak noktalarını anlamak gereklidir.
- Genel haberin içinde yer alacak her bölüm kendi içinde ortak noktayı yansıtacak bir şekilde yeniden yazılır.
- Bölümler, zaman, protokol ya da önem sırasına göre arka arkaya dizilir.
- Haberin çerçevesini okura doğru yansıtacak kapsayıcı bir başlık yazılır.
- Haberin çerçevesini doğru koyan bir özetleyici giriş paragrafı yazılır.
- Her bölüm için bir ara başlık kullanılır.

Bu teknikte yazılmış örnek bir haber metni aşağıda sunulmaktadır.

Başlık: Ulu Önder tüm yurttan anıldı

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ölümünün 70. yılında tüm yurttan törenlerle anıldı. Anıtkabir'deki ilk töreni, mecliste düzenlenen tören izledi.

Bölüm (Haber) 1

İLK TÖREN ANITKABİR'DE

Anıtkabir'deki tören saat 8.55'de devlet erkânının Aslanlı Yol'da yürüyüşüyle başladı. Cumhurbaşkanı Abdullah Gül başkanlığındaki kortejde, TBMM Başkanı Köksal Toptan, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Genelkurmay Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ, CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Anayasa Mahkemesi Başkanı Haşım Kılıç, Yargıtay Başkanı Hasan Gerçek, Danıştay Başkanı Mustafa Birden, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, DSP Genel Başkanı Zeki Sezer, BBP Genel Başkanı Muh-sin Yazıcıoğlu, YÖK Başkanı Yusuf Ziya Özcan, bakanlar, kuvvet komutanları, siyasi partilerin temsilcileri, bürokratlar ve diğer devlet erkânı yer aldı.

Bölüm (Haber) 2**MECLİS’TE TÖREN**

Atatürk’ün ölümünün 70. yılı dolayısıyla TBMM’de de törenle anıldı. TBMM Başkanvekili Nevzat Pakdil, saat 09.05’te Meclis’teki Atatürk Anıtı’na, kırmızı ve beyaz karanfillerden oluşan ve üzerinde “TBMM Başkanlığı” yazan çelengi koydu. Daha sonra, saygı duruşunda bulunulan ve İstiklal Marşı okunan törene, AKP Genel Başkan Yardımcısı Abdülkadir Aksu, DTP Grup Başkanvekili Selabattin Demirtaş, milletvekilleri, TBMM Genel Sekreteri Ali Osman Koca, Meclis bürokratları ve çalışanları katıldı.

Bölüm (Haber) 3**GÜ’DE TÖREN**

Gazi Üniversitesindeki tören Atatürk ve şehitler için saygı duruşunda bulunulması ve İstiklal Marşı’nın okunmasıyla başladı. Törende konuşan GÜ Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Şabin, Atatürk’ün bugün büyük bir özlemle anıldığını söyledi. Ulu Önder’in fikirlerini yeniden hatırlamanın görev değil, geleceğe yürürken temel bir ilham kaynağı olduğunu dile getiren Şabin, “10 Kasımlar, artık anma ve matem gününü olmanın ötesinde, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkma hedefimize yönelik muhasebenin yapıldığı, bu hedef doğrultusunda azmin ve kararın bilendiği günler olmalıdır” dedi. Tören, Atatürk’ün sevdiği şarkılar ve türkülerin seslendirildiği konserle sona erdi.

Bölüm (Haber) 4**SEVDİĞİ ŞARKILAR SESENDİRİLEREK ANILDI**

Atatürk, vefatının 70. yıl dönümünde Kültür ve Turizm Bakanlığı’nda sevdiği şarkılar seslendirilerek anıldı. Kültür ve Turizm Bakanlığının Opera’daki binasında gerçekleştirilen anma etkinliği, saat 09.05’te saygı duruşunda bulunulması ve İstiklal Marşı’nın okunmasıyla başladı. Kültür ve Turizm Bakanlığı Müsteşarı İsmet Yılmaz, “Bizler Kültür ve Turizm Bakanlığı mensupları olarak O’nun ‘Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli kültürdür’ sözlerini hatırlatarak, bizlere gösterdiği yolda ilerlemenin buzurunu yaşıyoruz. Kültür tek seslilik değildir. Tek seslilikten ne yemek olur, ne düşünce olur. Kültür çok seslilik, çok farklılıkların hepsini bir arada kapsayabilmek bir arada görebilmek demektir diye konuştu. Yılmaz’ın konuşmasının ardından Kültür ve Turizm Bakanlığı Klasik Türk Müziği Topluluğu tarafından Atatürk’ün sevdiği şarkılar seslendirildi.

(Bu haber Vatan Gazetesi İnternet sitesinin 10 Kasım 2008 tarihli ana sayfasından alınmıştır.)

DÖRTGEN (KARE/BLOK) TEKNİĞİ

Haber yazmada ters piramit tekniğinin uygun bulunmadığı durumlarda genellikle tercih edilen teknik, dörtgen tekniğidir. Bu tekniğe kimi kaynaklarda kare ya da blok tekniği adı da verilmektedir. Haber yapılacak bilgilerin eş değer bulunması durumunda dörtgen tekniğine başvurulur.

Dörtgen tekniğinde haber üst üste dörtgen bloklar hâlinde düşünülebilir. Az ve özü veren haber girişinden sonra haberin ayrıntıları önemi azalan bir sıra hâlinde eş değer paragraflar içinde haber gövdesinde yer alır. Konu, açıklayıcı nitelik taşı-

yan eş değer paragraflar hâlinde anlatılır. Kimi zaman da haber gövdesinde olayın geçmişine ilişkin bilgi ve fikirler verilir.

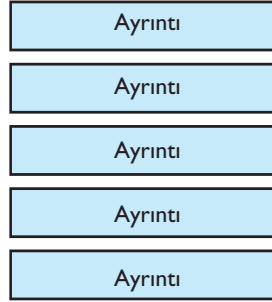
Daha çok yorumlayıcı haberler için geliştirilen dörtgen tekniği, daha çok haberi yazacak muhabir tarafından, haberi anlamlı bir çerçeveye oturtabilmek amacıyla kullanılır.

Yazılan haberde paragrafların her biri eş değer olduğundan okuyucu, haberin hepsini okumadan tamamını anlayamaz. Paragraflar bağlayıcı cümlelerle birbirine bağlıdır. Bu nedenle metinden bir paragrafın çıkarılması üslup ve anlamda da sorunlar yaratabilir.

Örneğin büyük bir araştırmanın bulgularının haber yapılacağını düşünün. Ters piramit tekniği ile bu araştırma haber yapılacak olsa, herhâlde şunun benzeri bir cümle ile giriş yapılır: “*Anadolu Üniversitesinde yapılan gazete okunurluğu konulu araştırmanın sonuçları açıklandı.*” Ardından da araştırmanın en önemli bulgularından başlanarak özetine değinilir ve konunun diğer detayları önemliden, daha az önemliye doğru sıralanır. Düz piramit tekniğinde ise ayrıntıyı ön plana çıkarmak gerekir. Örneğin araştırmanın bulgularından önemli görülen herhangi biri üzerinde durularak şöyle bir giriş yapılabilir:

Şekil 4.6

Dörtgen (kare/blok) Tekniğinin Anatomisi

“Gazete okumayan bir toplum olduğumuz hep söylenir. Ancak gazete okuduğunu söyleyenlerin de aslında okumadıkları yapılan bir araştırma ile ortaya konuldu. Her gün düzenli olarak gazete okuduğunu söyleyenlerin önemli bir bölümünün gazete okumaya yalnızca 10 dakika ayırdıkları anlaşıldı. Hemen şaşırmayın! Bu araştırma ilköğretim öğrencileri arasında yapıldı.(...)”

Bu şaşırtıcı girişin ardından haberde anlatılacak olan diğer bulgulara ve araştırma bilgisine yer verilir. En çok hangi gazetelerin okunduğu, hangi sayfaların tercih edildiği, hangi köşe yazarlarının beğenildiği, kimlerin gazete okumaya ne kadar zaman ayırdığı ve hangi tür haberlerin hiç okunmadığı gibi bilgiler ardı ardına sıralanır. Başka bir deyişle araştırmada elde edilen çarpıcı bilgiler önemliden daha az önemliye doğru bir kompozisyon bütünlüğü içinde anlatılır.

Örnek haber metni incelenebilir.

Başlık: Gelibolu Yarımadası ziyaretçilere tarihi yeniden yaşıyor

Giriş

Gelibolu Yarımadası tarihsel mirası ile Türk turizminin cazibe merkezlerinden biri olmaya devam ediyor. 19 Şubat 1915 – 9 Ocak 1916 tarihleri arasında gerçekleşen ve Dünya tarihinin akışını değiştiren Çanakkale Savaşları her yıl on binlerce insanı tarihi yarımadaya çekiyor. 20 yüzyılın en şiddetli çarpışmalarına sahne olan Gelibolu yarımadası her metrekaresinde barındırdığı anılar ve kalıntılarla yaşananları ziyaretçilere tekrar yaşıyor. “Barışa adanmış topraklar” olarak da anılan yarımada, Türkiye’nin dört bir yanından ve başta Avustralya ve Yeni Zelanda olmak üzere dünyanın her yerinden misafirlerini ağırlıyor.

Detay 1

Gelibolu yarımadasını ziyaret eden herkesin mutlaka görmesi gereken, orada yaşanan kanlı çarpışmaların şiddetini ve büyüklüğünü yansıtan Şehitler Abidesi'dir. 41, 70 metre yüksekliği olan devasa anıt 1944 yılında açılan ve 37 eser arasından birinci seçilmişti. Anıt Doğan Erginbaş ve İsmail Utkular Tarafından tasarlandı. Eserin temeli 17 Nisan 1954'de atıldı ve 21 Ağustos 1960'da tamamlandı. Hisarlık Tepedeki anıt Çanakkale Mubarebeleri sırasında şehit düşen ve birçoğunun nerede yattığı meçhul olan on binlerce Mehmetçiğin anısını yaşatmayı sürdürüyor. Çanakkale Şehitler Abidesi tören alanının boğaza bakan tarafında 70 metre yüksekliğindeki bayrak direği ona eşlik ediyor.

Detay 2

Tarihin tanıklık eden savaş alanının bir başka uğrak noktası Hisarlık tepe ve yama-cındaki kumsallar. Bu bölge İngilizlerin çıkarma yapmayı planladığı yerlerden biriydi. Plana göre tepenin alınması Morto koyuna hakim en önemli nokta ele geçirilmiş olacaktı. Planın gerçekleşmesi Seddülbahir'deki Türk savunmasını da arkadan vuracaktı. General Hamilton'un planlarında önemli bir yeri olan sabile ilk saldırı 5 Nisan 1915'de yaklaşık 750 kişilik Galli askerlerden oluşan tabur ile gerçekleşti. Onları karşılayan ise 80 kişilik bir takımdı ve coğrafi koşullar nedeniyle yardım alma olanakları da yoktu. İki ateş arasında kalan ve kendisinden on kat daha kalabalık bir düşmanla savaşan takım düşmanlarına büyük kayıp verdirerek geri çekilmek zorunda kaldı. Bu çarpışmalardaki en büyük başarı Türk Denizcilik tarihinin önemli parçalarından biri olan Muavemeti-i Milliye torpido gemisinin İngiliz zırhlısı Goliath'ı batırması oldu.

Detay 3

Savaşta kendi bayrağı altında çarpışmayan, sömürgeci devletlerin bayrağı altında çarpışmak zorunda kalan ulusların askerleri de vardı. Çanakkale Mubarebeleri sırasında Türk ordusunun karşısına çok farklı ulusların askerlerinden oluşan bir ordu çıktı. Seddülbahir bölgesinde Türk askeri ile çarpışan Fransız ordusu Fas ve Cezayir gibi sömürge ülkelerinden gönderilmiş askerlerden oluşuyordu. Bu çarpışmalarda 14 bin 382 kişi hayatını kaybetti. Fransız Hükümeti, Çanakkale Mubarebelerinden yaklaşık 10 yıl sonra Lozan Antlaşmasının savaş mezarlıkları ile ilgili hükümlerine dayanarak Tombabahçe'nin kuzeyinde şimdiki mezarlık alanında 1926-1930 yılları arasında bir anıt mezarlık inşa etti. Bu mubarebeler sırasında hayatını kaybeden askerler, 13 ayrı noktada oluşturulan mezarlıklara defnedildi.

Detay 4

İngiltere Çanakkale Savaşında düşman birliklerinin öncüsü konumundaydı. İngilizlerin ağır kayıplar verdiği yere Seddülbahir'di. Gözcü Baba Tepesi, yaklaşık 46 metre yüksekliğiyle, Seddülbahir'e hakim bir tepe. Gözcü Baba Tepesi Ertuğrul Koyuna, Tekke Köyü mevkiine, Akçatepe Köyü Kızlar Sirtına ve tekke Koyu'na hakim stratejik bir nokta. İngilizlerin Çanakkale'deki en büyük anıtı olan Helles Anıtı İlyas Baba Feninin birkaç yüz metre kuzey doğusunda denizden 46 metre yükseklikteki Gözcü Baba tepesinin üzerinde yer alır. Anıt Gelibolu sularına gömülen 20 bin 763 kişinin anısına dikilmiştir. Anıt üzerinde 18 bin 985 İngiliz, 248 Avusturyalı 1530 Hintli askerin adları yer almaktadır.

Başlık: Türk basınının en köklü iki kurumu Anadolu'daydı

Giriş

Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi tarafından düzenlenen “Geçmişten Günümüze Anadolu Ajansı ve Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü” konulu panel 28 Nisan’da Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesinde gerçekleştirildi. Başkanlığını İletişim Bilimleri Fakültesi öğretim üyesi Doç. Dr. Erkan Yüksel’in yaptığı panele konuşmacı olarak Anadolu Ajansı Genel Müdürü Dr. Hilmi Bengi, Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğünden Genel Müdür Salih Melek, Basın Yayın Dairesi Başkanı Hüseyin Topal, Yayın Şube Müdürü Rukiye Değer, Basın Şube Müdürü Nazan Er ve Hukuk Müşaviri Sübeyla Parmak Aydos konuşmacı olarak katıldı.

Detay 1

Anadolu Ajansı Genel Müdürü Dr. Hilmi Bengi “Dünden Bugüne Anadolu Ajansı ve Ajans Haberciliği” konulu konuşmasında “Memleketin her tarafı bir cephe hâline gelmiş düşmanla boğuşuluyor, böyle bir ortamda bir karargâh binası içerisinde devletin temelleri atılırken en önemli konulardan birisi Anadolu Ajansı’nın kurulması. Anadolu Ajansı bir anlamda yeni Türk devletinin kuruluşunun habercisi kurumdur” dedi. Bengi Anadolu Ajansı’nın arşivlerinin ve kaynaklarının dijital ortama aktarılma-ya başladığına değinerek bu kaynakların araştırmacılara açılacağını belirtti.

Detay 2

Başbakanlık Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürü Salih Melek “Dünden Bugüne Basın - Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü ve Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü’nün İletişim Fakültesi Mezunlarına Sunduğu Hizmetler” başlıklı konuşmasında Basın - Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü’nün yeni bir yapılanmaya gideceğini belirterek “Yaptığımız hesaplara göre tam olarak bir enformasyon bakanlığı gibi çalışmamız, ülkemizi daha ileriye götürebilmemiz için bizim 3 bin 500 iletişimciye ihtiyacımız var. 23 yurt dışı büromuz var. Yeni yapılanmamızda biz bütün dünyaya temsilciliklerimizi açmayı, bütün dünyayı takip etmeyi, her alanda bilgi almayı istiyoruz. Bunun için yaptığımız hesaplara göre kumrumuzda özellikle dil bilen 3 bin 500 iletişimciye ihtiyacımız var” dedi.

Detay 3

Basın - Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Basın Yayın Dairesi Başkanı Hüseyin Topal “Enformasyon Hizmetleri, Yabancı Basına Yönelik Çalışmalar ve Tanıtım” başlıklı bir konuşma yaptı. Topal, konuşmasında Basın Yayın Dairesinin Türkiye’de çalışmalarını sürdüren yabancı basın mensupları ile yapılan çalışmaları ve Türkiye’nin uluslararası alanda tanıtımı ile ilgili bilgiler verdi. Yayın Şube Müdürü Rukiye Değer ise “Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü’nün Haber - Yayın Hizmetleri ve Yerel Medyaya Katkısı” konulu bir konuşmasında, genel müdürlüğün haber, görsel içerik sağlama ve eğitim faaliyetleri ile Türkiye’de yerel basına verdiği destekler üzerine bilgi verdi.

Detay 4

Basın Şube Müdürü Nazan Er de “Basın Kartı Uygulaması” konulu konuşmasında, günümüzde basın kartı uygulaması, kartın getirdiği avantajlar ve basın kartı sahibi olmak için uygulanan prosedürler hakkında katılımcıları bilgilendirdi. Panelin son konuşmacısı olan Hukuk Müşaviri Sübeyla Parmak Aydos “İfade Özgürlüğü ve Basın Kanunu” başlıklı konuşmasında şu an yürürlükte bulunan basın kanunu hakkında ve kanunun ifade özgürlüğü temelinde uluslararası hukuk kuralları açısından uygunluğu hakkında bilgiler verdi.

Sonuç olarak bu ünite de ters piramit dışındaki haber yazma tekniklerinin belli başlıları betimlenmeye çalışılmıştır.

Özet

Piramit tekniğini betimlemek.

Kimi kaynaklarda ters piramit tekniğinin karşısı olarak “düz piramit” adı verilse de piramit tekniği, bir ayrıntıdan başlayarak olayı anlatmayı ifade eder. Piramit tekniğiyle yazılacak olaylar genellikle kısa haberlerdir. Piramit tekniğinde haber genellikle öyküleyici bir anlatımla başlar. En önemli ya da en değerli haber unsurunu içeren ayrıntı en başta verilir. Olayın diğer ayrıntıları ya da detayları haberin gelişme bölümünde okura sunulur. Piramit tekniği, daha çok dergi haberciliğinde tercih edilen bir yazım tekniğidir. Çünkü piramit tekniği daha çok güncel olmayan, yeterli zamana sahip okura seslenen, haberin yayımlanacağı yer ya da süreye ilişkin bir kısıtlama bulunmayan yayın organlarında daha çok kullanılır.

Wall Street Journal tekniğini betimlemek.

Literatüre Wall Street Journal tekniği olarak geçen bu haber yazma biçimi; bir kişiye, bir ana ya da olaya odaklanan yumuşak bir giriş ile başlar. Amaç olayın ana fikrini temsil edecek bir kişi, bir an ya da olayla başlayarak özelden genele ulaşmaktır. Kişi ya da olayın konuyla olan ilgisi örtülü ya da açık olarak bağlamın kurulduğu ikinci paragrafta verilir. İlk iki paragrafın ardından konunun detaylarını verecek haberin anlaşılmasını sağlayacak olan destekleyici bilgilerin yer aldığı üçüncü paragraf gelir. Haberin gövdesi farklı bakış açılarının yansıtılması ya da gelişmelerin aktarılmasıyla oluşur. Aktarılan görüşler ve gelişmelerin bağlamın kurulduğu ikinci paragrafta ilişkili olması gerekmektedir. Sonuç paragrafı mutlaka ilk paragrafta atıfta bulunan yani girişle ilişki kurulmasını sağlayan bir yapıda olmalıdır. Bu paragrafta başlangıçtaki kişinin sözlerinde alıntı yapılabilir. Olası gelişmeler hakkındaki görüşleri eklenerek geleceğe dönük bir yansıtım yapılması sağlanabilir.

Kronolojik dizi tekniğini betimlemek.

Kronolojik dizi yöntemi, gelişimi belirli bir zaman dilimi için olan ve sonucu bu gelişim sürecinin sonunda ortaya çıkan bir olayın zamansal gelişimine bağlı kalarak haberleştirilmesidir. Haber giriş paragrafı zaman sırasıyla oluşturulmuş gövde paragrafları ve muhabir tarafından gerekli görüldüğü durumlarda sonuç paragrafından oluşur. Haberin ilk paragrafı özetleyici giriş türündedir. 5N 1K sorularının yanıtı bu paragrafta verilir. Sonraki paragraflar zaman sırasını takip ederek oluşturulur. Her paragraf ait olduğu zaman

dilimi içinde gerçekleşen önemli bir olayı ele alır. Sonuç paragrafı olayın uzun bir zaman dilimine yayılması ya da sonucun olayın gelişim süreci içindeki farklı zaman dilimlerinde gerçekleşen olaylarla biçimlenmesi durumunda, muhabir tarafından gerekli görülürse eklenir.

Listeleme tekniğini betimlemek

Birden fazla önemli olay içeren haber konularının yazımında en kullanışlı yöntemlerden biri listeleme yöntemidir. Haberlere özetleyici girişle başlamak en ideal yöntemdir. Okurun çok ögeli haberin çerçevesini anlamaya yarayacaktır. Giriş haberin içindeki unsurları açıklayan, listenin maddelerini sıralayan ikinci paragraf yer alır. Ardından gelen paragraflar listenin maddelerini tek tek ele alınmasıyla gerçekleşir. Sonuç paragrafı ise giriş paragrafı ile bağlantılı olarak konunun toparlar ve geleceğe dönük tartışmaları ve görüşleri yansıtır.

Bölümleme tekniğini betimlemek.

Birbiriyle ilişkili çok parçalı olaylar bütününi haberleştirmek için uygun bir yöntemdir. Bölümleme tekniğinde her olay ayrı bir bölüm gibi ele alınır ve tek başına bir habermiş gibi girişi, gövdesi ve sonucu olan bir metin hâlinde yazılır. Haberin parçalarını birleştiren haberin başlığıdır. Bu tür başlıklara şemsiye başlık denir. Bölümleme tekniği, tek bir olaya değil de benzer olayların ortaya çıkardığı büyük resmin görülmesine yardımcı olur. Haber yazılırken bölümlerin arasına ara başlıklar konulmalıdır. Her bölümün yeterli kadar bilgi taşıdığından emin olunmalıdır. Bu yöntemdeki her bölümün kendi başına bir haber olabilecek kadar bilgi potansiyeli olması önemlidir. Her bölüm özetleyici giriş, ayrıntıları açıklayan paragraf ve sonuçtan oluşur.

Dörtgen (kare/blok) tekniğini betimlemek.

Haber yazmada ters piramit tekniğinin uygun bulunmadığı durumlarda genellikle tercih edilen teknik, dörtgen tekniğidir. Bu tekniğe kimi kaynaklarda kare ya da blok tekniği adı da verilmektedir. Haber yapılacak bilgilerin eş değer bulunması durumunda dörtgen tekniğine başvurulur. Dörtgen tekniğinde haber üst üste dörtgen bloklar hâlinde düşünülebilir. Az ve özü veren haber girişinden sonra haberin ayrıntıları önemi azalan bir sıra hâlinde eş değer paragraflar içinde haber gövdesinde yer alır.

Kendimizi Sıyalım

1. Her biri tek tek haber değeri taşıyan olayları bölümleme tekniğiyle haberleştirmek için aşağıdakilerden hangisi yapılmalıdır?
 - a. Şemsiye başlık ve özetleyici giriş kullanılmalıdır.
 - b. Konular azalan önem sırasına göre dizilmelidir.
 - c. Olaylar oluş sırasına göre düzenlenmelidir.
 - d. Olaylar protokol sırasına göre dizilmelidir.
 - e. Her konunun sonuna onu bir sonraki konuya bağlayan bir cümle yazılmalıdır.
2. İçinde birden fazla unsurun yer aldığı ve önem sırası yapılmayan olayların aktarımında hangi haber yazma tekniği kullanılır?
 - a. Dörtgen
 - b. Ters Piramit
 - c. Kronolojik Dizi
 - d. Zaman Çizelgesi
 - e. Ölçme
3. Hangi haber yazma tekniğinde olayın aktarılmasında “özelden genele ulaşmak” hedeflenir?
 - a. Ters Piramit Tekniği
 - b. Dörtgen Tekniği
 - c. Küre Tekniği
 - d. Wahington Post Tekniği
 - e. Wall Street Journal Tekniği
4. Hükümetlerce ya da kamu kurumlarınca çıkarılan yönetmelikler, yasalar gibi birden fazla unsuru barındıran konuların haberleştirilmesinde hangi haber yazma tekniği kullanılır?
 - a. Maddeleme
 - b. Listeleme
 - c. Özetleme
 - d. Karşılaştırma
 - e. Bölümleme
5. Bir olayın gelişimine bağlı kalarak öyküleştirmesi hangi haber yazma tekniğine uygundur?
 - a. Ters Piramit
 - b. Dörtgen
 - c. Piramit
 - d. Listeleme
 - e. Bölümleme
6. Haber yazmada, kronolojik dizi tekniğinde sonuç paragrafı hangi durumda yazılmalıdır?
 - a. Sonuç paragrafı kullanılmaz.
 - b. Olay sonuçlanmışsa
 - c. Olayın gelişimi ve sonuçlanması uzun bir zaman dilimine yayılmışsa
 - d. Haberin yapılması muhabirin çok zamanını alıyorsa
 - e. Haber çok kısaysa (olurmu?)
7. Aşağıdaki olayların hangisini haberleştirilirken listeleme yöntemi kullanılır?
 - a. Futbol karşılaşması
 - b. Cinayet
 - c. Hırsızlık
 - d. Kapkaç
 - e. Yüksek Askeri Şura kararları
8. Editörlüğünü yaptığınız gazetenin haber havuzuna alış veriş merkezi katlı otaparka dönüştü, iflas eden esnaf kendini yaktı, kredi kartı borçları bankaları zora soktu başlıklı üç ekonomi haber düştü. Bu haberleri her birinin haber değerini koruyarak tek bir haber hâline getirmek için hangi haber yazma tekniği kullanılır?
 - a. Ters piramit
 - b. Kronolojik dizi
 - c. Dörtgen
 - d. Listeleme
 - e. Bölümleme
9. Ekonomi, sağlık ve bürokrasi konularının haber hâline getirilmesinde sonucun gerçek hayattaki örnekleriyle ilişkilendirilerek anlatılmasını sağlayan haber yazma tekniği aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Dörtgen
 - b. Kronolojik Dizi
 - c. Wall Street Journal
 - d. Listeleme
 - e. Bölümleme
10. Hangi haber yazma tekniği, tek bir olaya değil de benzer olayların ortaya çıkardığı büyük resmin görülmesine yardımcı olur?
 - a. Ters piramit
 - b. Kronolojik dizi
 - c. Dörtgen
 - d. Listeleme
 - e. Bölümleme

Okuma Parçası

DAHA İYİ HABER NASIL YAZILIR?

Daha iyi haber yazmanın bilinen ya da kitaplarda yazan sihirli bir formülü bulunmuyor. Herkesin bildiği “5N1K formülü” yalnızca bir haberin “eksik” olup olmadığı sorusuna yanıt veriyor. Bunun dışında tüm bilinenler daha iyi haber yazmaya yönelik kimi temel noktalara işaret ediyor....Peki, daha iyi haber yazmak için ne yapmak gerekiyor? Bence hepsiyle birlikte biraz da okur odaklı düşünmek gerekiyor.

OKURU DÜŞÜNEREK YAZMAK...

“Gazete, okura çekilen telgraf gibidir” sözü okur odaklı yayıncılık anlayışını temsil ediyor. Okur, her gün para verip satın aldığı bir telgrafı okuyor. O nedenle parasının karşılığına geçecek bilgiyi istiyor. Siz okura kendi gazetenizi yapıp satarsanız, parasını okura ödetmeniz o kadar da kolay olmaz.

Okur, isterse 10 YKR verip satın almış olsun, kendi istediği gazeteyi okumak ister. Dolayısıyla kendisine çekilmiş telgrafı okumak ister. Okurun “bu haberden bana ne” dediği gazeteye para verip satın almasını beklemek işin zor kısmıdır.

Örneğin; bu bakış açısıyla, “X üniversitesinde A kişisi Y konulu bir konferans verdi” şeklinde yazılmış bir haber, daha çok X üniversitesinin ya da A kişinin “reklamı” izlenimi uyandırır. Okur kendi kendine şunu sorar: “Bana ne X üniversitesinde A kişinin verdiği konferanstır?”.

Muhabirin bu telgrafı çekerken “konu” ya da “ilgi” kısmına okuru ilgilendiren kısmını yazması okur odaklı yayıncılık anlayışının en temel ilkesidir. Örneğin bu konferansta geçen ve okuru ilgilendirebileceği düşünülen bir söz, toplantıda ortaya çıkan sıra dışı bir durum bu olayı bir haber ya da okurun para verip satın almak isteyeceği bir telgraf haline dönüştürür.

OKUR ODAKLI YAYINCILIK

Okur odaklı yayıncılık anlayışının Türkiye’deki en iyi örneklerinden gösterebileceğim ekonomi dergilerinde de doğrudan okurun menfaatine ya da kullanımına yönelik içerik sunulmasının anlamı da budur. Okur, İMKB’de dün olup bitenlerden çok, yarın neler olup biteceğine ilişkin beklentileri satın almak ister. Ekonomi dergilerinden satın alınan bilgi okurun günlük yaşamında kullanabileceği bir bilgidir. Uzman görüşleri, adres ve telefon numaraları, neyi nasıl yapacağı, neyi nerede bulacağı, kimin nerede göreve geldiği, yeni hangi ürün-

lerin çıktığı, kimin nasıl zengin olduğu, kimin hangi başarıları gösterdiği ekonomi habercilerinin aradığı haber başlıklarıdır....

Her bir haberin aslında okura çekilen ödemeli bir telgraf olduğu düşünülürse, her haber yazımından sonra şu soruları akla getirmek gereklidir: “Okur, bu haberi niye okuyacak? Ben bu haberi yazmakla okurun bilgisine ya da menfaatine ne sunuyorum? Okur, neden para verip bu haberi satın alacak?”

Sonra da haberi yazan muhabirin, haber metnine bakarak şu soruyu sorması gereklidir: “Acaba bu haberde okurun merak edebileceği hangi sorulara yanıt vermedim?” Böylece muhabir haberin eksik kalan yönlerinin olup olmadığını görebilir. Bir anlamda da böyle bir denetim, okurun parasını verip satın aldığı haberin niteliğine karşılık gelir. Okur, parasına geçecek gazeteyi satın almak isteyecektir. Eksik bilgiler içeren haber, okurun parasına geçecek bir haber olmayacaktır.

....

HABER, ÖDEMELİ TELGRAF GİBİDİR

Sonuç olarak gazetenin ya da haberin okura ödemeli olarak çekilmiş bir telgraf olduğu düşüncesi elbette farklı dünya algılamaları ve farklı bakış açıları çerçevesinde yorumlanabilir. Kimi yönleriyle haberin telgraftan çok farklı nitelikler taşıması gerektiği de savunulabilir. Ancak burada üzerinde durmaya çalıştığım nokta, haberin kimi yönleriyle ödemeli çekilmiş bir telgrafa benzetildiğinde “daha iyi nasıl haber yazılır” sorusuna farklı bir bakış açısıyla yanıt verilebileceğidir. Haber aynen bir telgraf gibi hızlı, yeni, önemli, kısa ve öz olmalıdır. Doğru, eksiksiz ve verilen paraya değer olmalıdır. Gücünü okurdan alan ve okur için çıkan gazetenin okurun ilgi ve ihtiyaçlarına seslenmesinden ve okurun parasının karşılığını vermesinden daha doğal ne olabilir ki?

Kaynak: Yüksel, E. (2006, 25 Nisan). “Daha iyi haber nasıl yazılır?”, **Dördüncü Kuvvet Medya**. Şu adreste erişilmiştir:

<http://www.dorduncukuvvetmedya.com/article.php?sid=6218>

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. a Yanıtınız yanlış ise “Bölümleme Tekniği” konusunu gözden geçiriniz.
2. a Yanıtınız yanlış ise “Dörtgen Dizi Tekniği” konusunu gözden geçiriniz.
3. e Yanıtınız yanlış ise “Wall Street journal Tekniği” konusunu gözden geçiriniz.
4. b Yanıtınız yanlış ise “Listeleme Tekniği” konusunu gözden geçiriniz.
5. c Yanıtınız yanlış ise “Piramit Tekniği” konusunu gözden geçiriniz.
6. c Yanıtınız yanlış ise “Kronolojik Dizi Tekniği” konusunu gözden geçiriniz.
7. e Yanıtınız yanlış ise “Listeleme Tekniği” konusunu gözden geçiriniz.
8. e Yanıtınız yanlış ise “Bölümleme Tekniği” konusunu gözden geçiriniz.
9. c Yanıtınız yanlış ise “Wall Street journal Tekniği” konusunu gözden geçiriniz.
10. e Yanıtınız yanlış ise “Bölümleme Tekniği” konusunu gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Wall Street Journal modeli bir kişiye, bir an’a ya da olaya odaklanan bir giriş ile başlar. Amaç özelden genele ulaşmaktır. Giriş bir tanığın sözlerinin aktarımıyla, tasvirle ya da öyküleme yöntemiyle gerçekleştirilir.

Sıra Sizde 2

Bu yöntem, özellikle spor karşılaşmalarının aktarımında ve genellikle 24 saatlik bir dilim içinde gerçekleşen olayların aktarımında tercih edilir. Olayın önemli anlarının belirli bir zaman dizgesi ışığında anlatılması esasına dayanan bu yöntem günümüzde haber siteleri tarafından sıklıkla kullanılmaktadır.

Sıra Sizde 3

Resepsiyon, kutlama, yasa ve yönetmelik değişikliği gibi birden çok sonucu olan, ancak detaylandırılması imkânsız ya da gereksiz olan olayların haber hâline getirilmesinde listeleme yöntemi kullanılır.

Sıra Sizde 4

Bölümleme tekniği farklı haberlerin bir araya getirilmesiyle oluşan yeni bir haberdur. Ortak yönleri olan bağımsız olayların bir araya getirilmesiyle daha büyük bir haberin ortaya çıkmasını sağlar. Bu nedenle bölümleme modeline uygun haberler ancak muhabirlerden ve ajanslardan gelen haberlerin hepsini görme ve yorumlayabilme şansına sahip kişilerce yapılır. Haber, haber merkezinde editörler tarafından oluşturulduğu için masa başı haberi olarak da nitelendirilir.

Yaralanılan Kaynaklar

- Aslan, K. (2002). **Haberin Yol Haritası**, İstanbul: Anahar Kitapları.
- Brooks, B.S., Kennedy, G., Moen, D.R. ve Ranly, D. (2002). **News Reporting and Writing**. 7. Baskı. ABD, Boston: Bedford/St.Martin’s.
- Fink, C.C. (1992). **Profesional News Writing**, London:Longman
- Girgin, A. (200t). **Haber Yazmak**, 3. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.
- Harriss, J., Leiter, K. ve Johnson, S. (1997). **The Complete Reporter**. NewYork: McMillan Publishing
- Itule, B.D. ve Anderson, D.A. (2003). **News Writing and Reporting**, Boston: McGrawHill
- Mencher, M. (1980). **Basic News Writing**. Iowa: Brown Publisher
- Mencher, M. (2003). **News Reporting and Writing**. 9. Baskı. ABD, Boston: McGraw Hill.
- Rich, C. (1997), **Writing and Reporting News-A Coaching Method**. 2. Baskı. ABD, California: Wadsworth.
- Tokgöz, O. (2005). **Temel Gazetecilik**. 5. Baskı. Ankara: İmge.
- Yüksel, E. (2010). **Medya ve Habercilik**. Konya: Çizgi.
- Yüksel, E. ve Gürcan, H.İ. (2005). **Haber Toplama ve Yazma**. Konya: Tablet.

5

Amaçlarımız

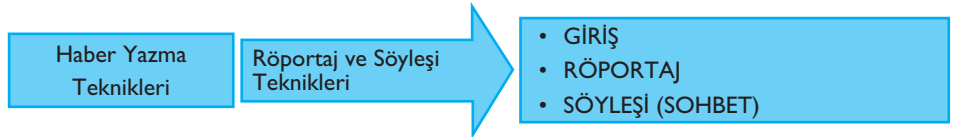
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Röportajı tanımlayabilecek,
- Röportaj ve haber arasındaki farkı anlatabilecek,
- Röportajın tarihçesini ve ünlü röportajcıları betimleyebilecek,
- Nasıl röportaj yazılacağını açıklayabilecek,
- Söyleşiyi tanımlayabilecek,
- Söyleşinin nasıl yapılacağını anlatabilecek,
- Söyleşinin nasıl yazılacağını betimleyebilecek bilgi ve becerileri kazanabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Röportaj
- Söyleşi
- Sohbet
- Görüşme
- Mülakat

İçindekiler

Röportaj ve Söyleşi Teknikleri

GİRİŞ

“Röportaj”, “görüşme”, “mülakat” “söyleşi” ya da “sohbet” kavramları günümüzde çoğunlukla birbirine karıştırılmakta ya da birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu ünite de öncelikle söz konusu kavramları tanımlayacak ve bunlar arasındaki farklılıkları açıklamaya çalışacağız.

RÖPORTAJ

Günümüzde pek çok kişi için röportaj, söyleşi, sohbet, mülakat ya da görüşme sözcüklerinin anlamı aşağı yukarı birbirine yakındır ve “karşılıklı konuşma” ya da “soru sorup yanıt alma” demektir. Ancak gazetecilik uygulamasında “**mülakat**” ya da “görüşme”, kişinin tutum ve fikirlerini öğrenmek amacıyla sorular sormak ve alınan yanıtlarla bir konuyu aydınlatmak üzere yapılan görüşmeye verilen addır. Bir deyim olarak “mülakat vermek”, görüş ya da “demeç vermek” anlamındadır. “Mülakat yapmak” da “görüş almak” anlamına gelir. Görüşme sonrasında haber ya da söyleşi yazısı yazılabilir. “**Röportaj**” ise bundan farklı olarak; daha çok araştırmaya, incelemeye, soruşturmaya dayalı, birtakım gerçeklerin belirlenmesine çalışılan, çok yönlü, renkli anlatıma sahip bir gazetecilik yazı türü olarak tanımlanır. “**Söyleşi**” ya da “sohbet” de bir başka yazı türünün adıdır. Edebiyat alanında söyleşi yazısı, karşılıklı konuşmayı andıran nitelikteki anlatıma karşılık gelir. Gazetecilik alanında ise söyleşi, görüşme yoluyla elde edilen bilgilerin bir sohbet havasında soru ve cevaba dayalı olarak kaleme alındığı yazı türüdür.

Fransızca “reporter” fiilinden türeyerek Türkçeye geçtiği kabul edilen röportaj (reportage), modern gazetecilikte çekirdeğini tanıklıktan alan bir yazı türüdür. Fransızcada “reportage” sözcüğü; “gazete için haber toplama”, “bu haberleri anlatan yazı”, “olayın geçtiği yerde derlendiği yazılı, sesli, görüntülü bilgilerin tümü”, “bir gazetecinin, bilgi kaynağı olarak nitelendirilen bir konuşmacı ile yaptığı görüşme”, “bir röportajcının araştırma ve incelemelerinden sonra yazdığı gazete yazısı” ve “görüşüm” gibi çeşitli anlamlara gelir (Girgin, 2007; Chenuaud ve Riboreau, 1998). Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü’nde de “röportaj” şöyle tanımlanır: “1. Bir yazarın, bir konuyu inceleyip araştırarak ve kendi görüşlerini, yorumlarını da ekleyerek oluşturduğu gazete yazısı. 2. Bir radyo ya da televizyon habercisinin bir konuyu inceleyip araştırarak hazırladığı ya da bir kimseyle görüşme biçiminde sunduğu program”.

Röportaj: Gazetecilik alanında röportaj; daha çok araştırmaya, incelemeye, soruşturmaya dayalı, birtakım gerçeklerin belirlenmesini amaçlayan, çok yönlü, renkli anlatıma sahip yazı türüdür.

Mülakat (görüşme): Kişinin tutum ve fikirlerini öğrenmek amacıyla sorular sormak ve alınan yanıtlarla bir konuyu aydınlatmak üzere yapılan görüşmedir.

Söyleşi (sohbet): Gazetecilik alanında söyleşi; görüşme yoluyla elde edilen bilgilerin, bir sohbet havasında soru ve cevaba dayalı olarak kaleme alındığı yazı türüdür.

O hâlde röportaj sözcüğünü gazete ve dergi gibi yazılı (basılı) ortamlar için ayrı, radyo ve televizyon gibi görsel ya da işitsel ortamlar için ayrı tanımlamakta yarar vardır. Bu bölümde röportaj konusu gazete ve dergi yazıları bağlamında ele alınmıştır.

K İ T A P

Radyo ve televizyonculukta röportaj konusu için Radyo ve Televizyon Programcılığı Önlisans Programı'ndaki Radyo ve Televizyon Haberciliği kitabına bakınız.

SIRA SİZDE

Röportaj, söyleşi ve mülakat kavramları arasındaki farklar nelerdir?

Gazetecilikte Röportajın Anlamı Nedir

Bir konuyu yazarlar anlatırsa “öykü” ya da “roman”; gazeteciler anlatırsa “röportaj” yazıları ortaya çıkar. En geniş ifadeyle, gazetecilik uygulamalarındaki röportaj yazılarına “haberlin büyütölmüşü” denir. Ancak haberi yazan muhabirden farklı olarak röportajcı; yani röportaj yapan ya da yazan kişi, yazısında kendi görüş, bilgi ve fikirlerini de kaleme alabilme özgürlüğüne sahiptir.

Gazetecilikte “mülakat” bir yazı türü olarak ele alındığında, “bir kaynağa sorular yönelterek alınan yanıtların aktarılması” anlamına gelir. Oysa röportaj yazmak için görüşme yapma, soru sorup yanıt alma zorunluluğı yoktur. Hiç görüşme yapmadan ya da gerektiğinde birden çok kişiyle görüşerek de röportaj yazılabilir. Mülakat yazıları genellikle kısa yoldan açık bir anlatımla konuşulanları ortaya koyarken, röportaj yazısında renkli bir anlatım ve süslü bir üslup kullanılabilir ve ayrıntılara girilebilir (Bölböl, 2000). Röportajda en önemli özellik; betimleme, tanıma ve tasvir bakımından inanç uyandırmaktır. Bunun için röportaj yazarının, yazdıklarının doğruluğunu ispatlayan fotoğraflarla konuyu, olayları tespit etmesi de beklenir. Hatta bu nedenle fotoğraf için “röportajın kardeşi” denir. Bu hâliyle röportajın yapısında haberden farklı olarak öznelliğın; yani duygu ve düşüncelere dayalı subjektifliğın ön plana çıktığı söylenebilir. Yine de röportajın duygusalılıkta ve anlatımda son derece ölçölü olması bir zorunluluk olarak tanımlanır.

Örneğın, Yaşar Kemal’in Bir Bulut Kaynıyor adlı röportaj kitabında yer alan yazılardan birini özetleyerek ele alalım. Bu röportajda toplumsal bir sorun ele alınarak, konuya ilişkin gözlem ve görüşmeler özne bir anlatım ve dramatik bir üslupla sunulmaktadır.

Bir Gecekonduyu Yıktilar!

Dün, Küçükçekmecedeki Menekşede bir gecekonduyu yıktilar. Kırk yaşında üç çocuklu Giresunlu Hasan Aksoyın gecekonduğunu yıktilar. Hasan Aksoy on iki yıl önce Cibangirde inşaat işçisi iken orada bir eczanede çalışan Fikriyeyle tanışıp evlenmiş. İkisi de gurbetçi. Fikriye Aksoy şöyle anlattı:

“Anamı sekiz yaşından beri görmedim. Bir anam var. Yaşadığını buraya gelen komşulardan duyuyorum. Sekiz yaşında beni evlatlık verdiler. İstanbula geldim. O yıl bu yıldır ne anamı gördüm,

ne de köyümü. Benim köyüm de Hasan oldu, evim de. Benim köyüm de Menekşe oldu, evim de.”

Evlendikten bir yıl sonra işte bu gecekondu yerine, Menekşe sırtlarına gelmişler. Paraları olmadığı için kendilerine bir çadır uydurmuşlar. Tam beş yıl, karda kıyamette, sıcakta tozda, susuz ışıksız mağara hayatı yaşar gibi tam beş yıl çadırda yaşamışlar. 1958’de de komşuların yardımlarıyla bu gecekonduyu, kırıp sarakarak yapmışlar.

.....

Dün sabah sırta dolaşıyordum. Güzel, belalı, insanın içini sevinçle dolduran bir güneş vardı. Deniz alabildiğine uzanıyor az ileride. Dünya yemyeşil ve ağaçlar çiçeğe durmuş. Yamaçta küçücük, fıkara gecekonduları. Güneşte babar tayıları gibi oynayan cıvı cıvı gecekonduları çocukları. İleride, yamacın başında bir kalabalık gördüm. İnsanlar telaşlıydılar.

“Nedir bu telaşınız?” dedim.

“Gecekonduyumuzu yıkmaya geliyorlar,” dediler.

“Sebebi?” dedim.

“Sebebi kolay,” dediler. “Sebebi var.”

“CHP iktidarı ele alır, onlar AP’lilerin gecekondularını yıktırır. AP iktidarı ele alır, onlar CHP’ye oy vermişlerin gecekondularını yıktırır. İkisi arasında oyuncağa döndü gecekondular.”

Az sonra iki cip dolusu adam geldi. İçine dört tane belediye zabıta memuru, bir polis komiseri, bir mühendis. Yakası Arı rozetli. Dikkat edin yakası Arı rozetli. Yakası Arı rozetli. Teknik Üniversite bitirmiş bir mühendis de vardı. İki de işçi vardı. Gecekonduyu yıkacak işçiler. Ellerinde kocaman kazmalar vardı. İşçiler önce çocukları çıkardılar evden. Küçücük el kadar çocuklar. Temiz pak. Sonra bir minder çıkardılar, eski ve tertemiz. Bu gecekondunun her şeyi eski, her şeyi tertemiz. Sonra iki yorgan. Sonra iki kapacak. Bir su küpü. Bir sacayağı, bir kırık iskemle. İşte o kadar. Gecekondunun bütün zenginliği o kadar. Ama tertemiz. İki de yeni doğmuş, yumuk yumuk kedi yavrusu attılar gecekondudan dışarı.

Bir de baktım, maballenin bütün kadınları gecekondunun dört bir yanına halka olmuşlar ağlıyorlar. Genç, yaşlı bütün kadınlar ağlıyorlar. Duyan geliyor, gelen ağlıyor. Çocuklar, kadınlar, genç kızlar ağlıyorlar. Kim bilir, burada şu oyuncak evler için bir fıkara gecekonduları

ne kadar gözyaşı döktüler? Kim bilir, kim bilir? Ağlayan kadınlar içinden, yıkılan gecekondunun sahibi kadını seçmek zor. Sordum gösterdiler.

.....

Yakası arı rozetli bana: “Fotoğraf çekemezsin,” dedi. Hem de öfkeyle. Kendimi tutmasam yüzüne tükürcektim. Elim ayağım titredi. Bu adamdan öğrendim. Bir adını öğrenirsem adını da yazırım. Bütün öfkemi yüzüne kusarım. Öğrendiğimi söylerim. Ben fotoğrafını çekmeyeceğim de onların bu iğrenç halini millet görmeyecek.

.....

Eli kazmalı işçi gecekondunun üstüne çıktı. Ev neredeyse çökecek. İşçi gecekondudan daha büyük. Elindeki kazma da daha büyük. Sonra edemedi indi. Koca kazmalı işçi gecekondunun üstünde çok duramadı indi. Aşağıdan yıkmaya başladı. Bir kazma vurdu, hooop, bütün gecekonduda dağılıverdi. Duvarlar kontraplaktanmış, incecik. Bütün duvarlar kontraplaktan, taş değil, çimento değil, tuğla değil kontraplaktan.

.....

Gecekonduları gibi bir cehennemde, susuz, ışıksız bir yerde insanları yaşamaya mahkum edenler, bir de utanmadan, bu çocuk oynacağı bile denemez kederli, hüznü, belalı evleri yıkıyorsunuz ayıp, rezalet. Gecekondularını oturtacak ev yapmadıkça, onları böyle yoksulluk içinde süründürdükçe ev yıkmayın. İhtar ediyorum, yıkmayın. Duydum ki sırasıyla gecekonduları yıkmaya karar vermişsiniz. Hemen vazgeçin. Yoksa başımıza belaların belası gelecektir. Türkiye’yi cehennem ettiğiniz insanlar, Türkiye’yi size cehennem edeceklerdir. Bu benim size ilk ihtarımdır.

Kaynak: Kemal, Y. (2007). **Bir Bulut Kaymıyor -Bu diyar baştanbaşa 4-**. 3. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Örnek metindeki gecekonduları yıkımının haberi yazılacak olsa, nasıl bir giriş yapılabilir?

Çoğu zaman edebiyatın bir dalı olarak gösterilen röportaj yazısında, olayın çatısını çatmak, kişilerin olay içindeki rollerini, sorumluluk ve yetkilerini tanımlamak, nedensel bağlantıları ortaya çıkarmak için genellikle araştırma, inceleme ya da so-

2

SIRA SİZDE

ruşturmaya gerek duyulur. Ancak, bunlar yapılmadan da röportaj yazılabilir. Örneğin bir gecekondu yıkımına tanıklık edilerek ve röportajın yapısal öğeleri kullanılarak çok iyi bir röportaj yazısı yazılabilir.

Röportajın sırrı yalnızca en iyi dil ya da anlatımda değil, konuyu en canlı taraflarıyla okuyucuya göstermesinde saklıdır. Röportaj, okura, sanki oradaymış gibi olayı adım adım izleme şansı sunar. Bu nedenle basit haberden daha çekici gelir. Röportaj yazarı, okurun olayı kendisiyle birlikte izlemesine olanak sağlar. Okur, olayın tanığı haline gelir. Röportajcı, kalemin üzerine tutturulmuş bir göz, bir burun ve bir kulaktır. Çünkü röportaj için görmek, işitmek, hissetmek, yaşamak ve dokunmak gerekir. Fikret Otyam (Milliyet Sanat Dergisi, 1975) röportaj için şöyle bir tanım getirir: “Yüreğinde katıksız insan sevgisi taşıyan, laf ebeliğinden kendini yüzde yüz irak tutan, geniş halk yığınlarının; renk, dil, din, mezhep, cinsiyet, ırk farkı kollamadan sorunlarına eğilen, salt onların çıkarını gözeten; olaylara, konulara bu açıdan, bu anlayış ve tanımla yaklaşan, eli kalem tutanların yaptığı bir anlatım biçimidir... Yalan kabullenmeyen tek anlatım dalıdır.”

Emin Özdemir’in (1999) ifadesine göre de röportaj, gerçeğe varmaya, gerçeğin kabuğunu kırıp ardında yatan nedenleri yansıtmaya yönelir. Bu yansıtmının açık seçik, içten olması gerekir. Yalana dolana, eski deyişle lafazanlığa yer yoktur röportajda. Öte yandan üzerinde durulan, anlatılmaya, değelenmeye çalışılan konu ya da sorunun da değişik boyutlarıyla ele alınması gerekir. Bunun için de çok yönlü bir çalışma düzeni içerisine girer röportajcı. Salt izlenimleriyle, gözlemleriyle yetinmez. Üzerinde çalıştığı konuyla ilgili kendinden önce kimler ne söylemişse onu bulur, okur, not alır. Fotoğraflar çeker, teyplerden yararlanır, ses alır. Amaç gerçeği çarpıtmadan konuyu düş gücüyle renklendirmeden vermektir. Bazen bilimsel veriler ve araştırma soruları da işin içine katılır. Böylece hem anlatım tekdüzeliğinden çıkarılır hem de anlatılanlara inandırıcılık kazandırılır. Özetle, röportaj bir doğruyu ya da gerçeği; araştırma, inceleme, gezip görme yoluyla ya da soruşturma yöntemiyle yansıtır ve böylece okuyucuyu yaşamın içine sokarak yansıttığı gerçeklerle yüz yüze getirir.

Örneğin Fikret Otyam’ın Uy Babo (Gide Gide 4) adlı kitabının ilk bölümünde yer alan yazının özetini aşağıda okuyabilirsiniz. Yazıda konuşmaların, konuşan kişinin diliyle verildiğine dikkat ediniz.

Sababın köründe bindiğimiz Muş-Tatvan otobüsü (!) daba Rahva Boğazına yaklaşmadan “bart” edip kara gömüldü... Tiftik başlıklı, kara yağız, bıyıklı, sert yüzlü genç şöför:

“Uy Baboooo!” Dedi, sol kapıyı omuzladı, atladı. Sağdaki kapıdan da ben.

Her yanımız, dağ taş, dere, bembeyaz kar içindeydi. Güneş vardı kara, soğuğa dış geçiremeyen... Yüce dağ başlarında kar beyaz beyazdı. Işıltılı morumsu, gümüşiüstü...

Şöför, kara gömülü ön tekere bir tekme attı, ırgaladı, sonra:

“Uy babooo... Uy baboooo..” Çekti yine..

Bıyıklarını dişledi.

Muavine bir işaret çaktı, muavin avuçlarına tükürdü, küreği kaptı, ön tekere doğru karlara saldırdı. Kara saplanmış otobüs bir yeldeğirmeniydi! Kürek de gömüldü kara!

“Uy baboooo... Uy!” Dedi muavin, yenisinden tükürdü ellerine, küreği zorla çekti, saldırdı...

.....

Kırktan fazla yolcuyduk Muş-Tatvan otobüsünde.. Rahva Boğazına gelmeden, şöförün iddiasına göre motörü 1960 model, fakat karoseri dökük, otobüse benzeyen, fakat asla otobüs olmayan o nesne “bart” edip kara gömülmüştü. Erkekleri indirdiler.. İçeride kadınlar, çocuklar, bir iki de hava değişimli asker kaldı.

Hakkari'nin bir ilçesine atanan oğlunun peşine takılan İstanbul'lu senlik nine ara sıra o korkunç dağlara bakıyor, dua mırıldanıyordu.

"Haminneciğim, görüyor musun şu izleri?"

Camı vurup baktırdım.

Başını salladı. Görüyormuş!

"Bunlar var ya bunlar, bunlar kurt izleri haminneciğim, kurt izleri..."

Dudakları yeniden kıpırdamaya başladı, okuyordu, Tanrı'ya sığınmıştı!

"Hay yavru ba! Di babam di, yüklenin ba, yüklenin!.."

Ben kendi dalgamdaydım, fotoğraf çekmek daha usuma geldi. Otobüs sallandı, kış attı, yeniden yola girdi ve hızlandı hızlandı ikiyüz metre ötede durdu, kurtulmuştuk.

Kaynak: Otyam, F. (1962). **Uy Babo (Gide Gide 4)**. Ankara: Dost Yayınları.

Röportaj ve Haber Arasında Ne Fark Vardır

Haber ve röportaj arasındaki ayrımın detaylarına girmeden önce, Hikmet Ferudun Es (Milliyet Sanat Dergisi, 1975)'in verdiği şu örnek olay üzerinde durulabilir. Es, bu yazısında neyin haber ve neyin röportaj konusu edilebileceğini anlatır.

Geçen gün, Küçükpazar'da bir kapıcı sokakta 350.000 lira buldu. Hemen evine koşup kapandı. Parayı arayan olacak mı? Olmayacak mı? Bir gün, kimse yok... İkinci gün kimse yok... Üçüncü gün kimse yok... Oooh artık 350.000 lira temelli kendisinin... Geçti o fukaralık günleri... Zengin oldu gitti kapıcı efendi... Çocuklara pirzolarlar ve manavdan en büyük karpuz...

Sonra da bakkalın vitrinindeki küçük rakı şişesi...

Lakin 350.000 lira ile geçen üç uzun günün sonunda kapıcı, akşam olurken dayanamıyor... Koşuyor karakola... Üç gece koyun koyuna yattığı, üç gece kendisinin olan paraları polise teslim ediyor... Her 500 liralığı ayrı ayrı okşayarak... Bulunuz sahibini komiser efendi...

Olayı, haber türünde gazeteler yazdı.

Adam parayı buldu; üç gün sonra da gelip teslim etti. Ve o kadardır hikaye... Haber budutları burada biter... Ama bir de adamın bütün yaşamı boyunca üç günlük bir zenginlik bayatı var. Üç gün 350.000 lira ile yatağa giren adam...

"Haber dediğimiz nesnenin "olmuştur", "bulmuştur" gibi tel örgüleriyle sınırlandırıldığı alanın öbür yanında ise röportaj başlar. Ve "olmuştur", "bulmuştur" diye anlatılardan da daha "insan ilgisi" ve ayrıntılara girerek... Dürüst babanın zeytin ekmek baskındaki çocuklarından başlayarak...

Kaynak: Es, H.F. (1975). "Röportaj yazarları, röportajın bir edebiyat dalı olduğunda birleşiyorlar", **Milliyet Sanat Dergisi** 147, 29 Ağustos 1975, s.6.

Haber ve röportaj arasındaki farkı Yaşar Kemal (Milliyet Sanat Dergisi, 1975) şöyle dile getirir: "Haber bir soyutlama, geniş bir çerçeve işidir. Haber bir yaşam değildir, belki de yaşamın geniş bir gölgesidir. Gazetecilikte haber, radyodan, televizyondan da önce okuyucu doyurmuyordu. Ancak röportaj çıkıncadır ki, okuyucu yaşamla, yaşamın, olayların özüyle karşı karşıya gelebildi. Haber, gerçeğin kaba yansıması; röportajsa yaşamın özüne, gerçeğin özüne doğru bir iniştir."

Hikmet Çetinkaya (Milliyet Sanat Dergisi, 1975)'nın ifadesine göre de röportaj, haberin vurucu gücünü pekiştiren, sağlam boyutlar getiren, belgesel ağırlığı fotoğrafla bütünleştiren, resmî verilere dayalı bir yazı türüdür. Nail Güreli (Milliyet Sanat Dergisi, 1975) de röportaj için “yaşamın bir kesitini edebiyatla belgeleme sanatıdır” der.

Bir yönüyle makale, bir yönüyle gezi yazılarını andıran röportaj yazıları, makale gibi sağlam bir düşünce ya da tezi savunur. Yazar sorunu yerinde inceler, gezip görür; halka, varsa mağdurlara ve yetkili kişilere sorular sorar, yanıtlar alır. Fotoğraflar çeker, belge ve bilgi toplar. Elde ettiği tüm verileri renkli bir anlatımla okuyucuya sunar. Bazen bu anlatım, dizi yazı şeklinde günlerce devam eder. Okuyucunun sıkılmadan, dikkatle ve merakla okuduğu bir yazı türü olarak röportajın, kamuoyunu en çok etkilediği varsayılan gazete yazı türü olduğu söylenebilir. Bu haliyle röportaj, öğretici bir yazı türüdür (İleri, 2001).

Daha sistematik olarak röportaj ve haber arasındaki belli başlı farklılık ve benzerlikleri, şu alt başlıklarla açıklamak mümkündür:

Yazar farkı: Genellikle röportajı yazan kişiye “röportaj yazarı” ya da “yazar” denirken, haber yazan kişiye “muhabir” adı verilir. Röportaj yazarı sıradan bir muhabir (bildirmen) değildir. Gazetede göreve yeni başlayan birine haber yazdırılabilir ama röportaj yazarlığı o kadar kolay değildir. Muhabir, tanık olduğu ya da bilgilerini derlediği olaylar hakkında olup bitenleri özet bir şekilde gerçeğe en yakın biçimde haber yazma kuralları çerçevesinde aktarır. Röportaj yazarı ise iyi bir görüşmeci, incelemeci, araştırmacı ve soruşturmacı olmanın ötesinde güçlü bir analizi ve yorumcu olarak yazısını kendi üslubuyla kaleme alır.

Anlatım dili: Röportaj, büyük ölçüde yazarın kendi deneyimlerinden hareketle, kendine özgü üslup ve anlatımını kullanabilmesine olanak sağlar. Hatta röportaj yazarı, “ben” ya da “biz” öznel anlatımda bulunabilir. Röportaj, öznelidir. Ancak haber muhabiri bu kadar özgür değildir. Büyük ölçüde haber yazma tekniklerinden birini izlemek durumundadır. Anlatım şekli de belirli kurallara uymak zorundadır. Kendisini olaydan soyutlayarak, üçüncü tekil şahıs kullanarak ve olayı tarafsız kalmaya çalışarak aktarır. Röportaj ise genellikle öyküleyici bir anlatıma sahiptir. Bu nedenle de genellikle anlatımda şimdiki zaman kullanılır. Haber dili ise genellikle di’li geçmiş zamandır. Haberdekinin aksine, röportajda gereksiz sözcük ya da tümce ögeleri kullanmaktan sakınılmaz.

Konu: Görülenler, duyulanlar ve hissedilenler röportaj yazısına aktarılabilir. Haberin arkasında neler var, neler dönüyor, ne yaşamlar, dramlar, sevinçler var bunlar röportaja konu edilebilir. Duygular kaleme alınabilir. Her haber konusunun ardından bir röportaj çıkarılabilir. Bir olayı haber yapan haber değerleri (ilginçlik, nadirlik, önemlilik vs) röportaj için de geçerlidir. Röportaj için mutlaka görüşme yapmak da gerekmez. Pınar Türenç’in dediği gibi bir ağacın, bir hayvanın, bir manzaranın, bir yangının, deniz kazasında bir geminin röportajı olabilir ya da Yazgülü Aldoğan’ın da ifade ettiği gibi röportaj, sadece konuştuğunuz kişinin size verdiği cevapları kapsamaz; daha uzun soluklu bir hikâyedir (Aktaran: Girgin, 2007).

Nesnellik: Haberin, gerçeğin bir yansıması olarak muhabir tarafından tarafsız, nesnel ya da objektif bir şekilde aktarılması istenir ya da bu iddiayı taşıması değerli bulunur. Haber yazmada, sıfat ve zarf kullanımında dikkatli olunması tavsiye edilir. Oysa röportaj yazısında yazarın öznel algı ve anlatımı söz konusudur. Bu nedenle sıfat ve zarf kullanımında yazar alabildiğinde rahat davranır. Ancak yine de kimilerine göre röportaj yazarının açık açık yorumda bulunması da uygun görülmez.

Gerçeklik: Haberde yer alan bilgilerin gerçekliğinin kuşku uyandırmaması beklenir. Bunun için de kaynaklara atıfta bulunulur ve çoğu zaman doğrudan anlatım tercih edilir. Oysa röportaj yazarı daha rahat değerlendirmede bulunabilir ve sonuç çıkarabilir. Röportajdaki yorum ve anlatım serbestliği, gerçeğin çarpıtılmasına yol açacak bir tutumun benimsenmesi anlamına da gelmez. Çünkü röportaj da haber gibi gerçeği yansıtmalıdır. Söylentiler, kaynağı doğrulanmamış bilgiler, kanıtlanmamış belgelerle ne röportaj yazısı, ne de haber yazılır. Röportaj yazarı var olmayan bir dünya yaratmakla değil; var olan dünyanın bilinmeyen, tanınmayan, saklı kalmış, vurgulanmayan yanlarını insanlara göstermekle yükümlüdür.

Edebiyat: Peki, bu hâliyle röportaj bir edebiyat dalı mıdır? Pek çok yazar bu konuda hemfikirdir. Yani röportajı edebî bir yazı türü olarak tanımlarlar. Çünkü haberin “kuru” anlatımı karşısında röportajda daha çok öyküleyici anlatım tercih edilir. Bunun için “iyi bir röportajcının” edebiyatın içinde olması, şiir bilmesi, çok okuması ve yazması gerektiği söylenir. Bugün “röportajcı” olarak anılan kişilerin pek çoğu da artık “ünlü yazarlar” olarak bilinen kişilerdir.

Röportaj türleri... “Haber türleri” denildiğinde akla çoğunlukla haberin konusu (emniyet, ekonomi, spor, magazin vs.) ya da yayımlanacağı kitle iletişim aracı (gazete, dergi, radyo, televizyon vs.) gelir. Gazetecilik uygulamalarında röportaj türleri denildiğinde ise “renkli haber” tanımından hareketle şu sınıflandırma dikkati çeker (Tokgöz, 2003):

1. **Haber röportaj:** Haberi oluşturan olaya bağlıdır.
2. **İlgi çekici (duygusal içerikli) röportaj:** Okuyucu, izleyici ya da dinleyiciyi duygusal yönden etkilemeyi amaçlar.
3. **Biyografik röportaj:** Röportaj yapılan kişiyi tanıtır.
4. **Tarihsel röportaj:** Doğum, evlenme, yıl dönümü, temel atma ve açılış törenleri, kentler, sanat eserleri, tiyatrolar, yıkıntılar, buluşlar ya da keşifler gibi tarihî olayları konu alır.
5. **Açıklayıcı ve yorumlayıcı röportaj:** Görünenin ötesini, sahne arkasını aktarmaya çalışır.
6. **Bir şeyin nasıl yapıldığını gösteren röportaj:** Yol gösterir, yöntem ve teknikleri tanıtır. Nasıl yemek yapılır, çiçeklere nasıl bakılır vs.
7. **Macera ve kişisel hikâye röportajı:** Anıları konu alır. Seyahatler, savaşlar vs.
8. **Yerel bir durumu anlatan röportaj:** Yerel bir toplumdaki konuları kapsar.

Son olarak haber ve röportaj ayırımına ilişkin olarak şunu da eklemek gerekir: Neredeyse her gazeteci röportaj yapar ve Binyazar’ın (1975) da ifade ettiği gibi “röportaj, önünde hesap verilen bir sınav tahtası gibidir”.

Röportajın Tarihçesi ve Ünlü Yazarlar

Röportaj yazı türünün tarihinin milattan önceki döneme uzandığı söylenir. Kimi yazarlar, Herodot (M.Ö.484-430)’u kaleme aldığı gezi yazıları nedeniyle dönemin insanlarını günümüze taşıyan kişi olarak “ilk röportaj yazarı” şeklinde gösterir. Herodot’un efsaneleri ve tanrıları da konu alan anlatımına karşın, olayları siyasi açıdan ele alan Yunanlılar’ın ikinci büyük tarih yazarı Thukydides (M.Ö. 460-395) de “röportaj yazarı” olarak kabul edilir (Girgin, 2007).

Gezgin İbn-i Battuta (1304-1369)'nın gezi notları, ünlü bir Osmanlı denizcisi olan Seydi Ali Reis (1494-1562)'in Mirat-ül Memalik (Ülkelerin Aynası) adlı eseri, büyük Türk gezgini Evliya Çelebi (1611-1682)'nin 10 ciltlik Seyahatname'si de "röportaj" yazıları olarak kayda geçmiştir. Türkler tarafından yazılan ilk gezi türündeki yazının ise Hoca Gıyasüddin Nakkaş tarafından Farsça kaleme alınan, Acaib-ül Letaif (Gazel Sözlerin Tuhaflığı) adlı eser olduğu belirtilmektedir. Gazetecilik anlamında ise ilk röportaj yazıları, 1840'da William Churchill tarafından yayımlanmaya başlayan Ceride-i Havadis'te yer almıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ise gezi yazılarında Ahmet Haşim (1885-1933) ve Falih Rıfkı Atay (1894-1971) gibi isimler ön plana çıkmıştır (Girgin, 2007).

İNTERNET

Adı geçen kişiler hakkında daha fazla bilgiye erişebilirsiniz: <http://tr.wikipedia.org>

Gezi yazısı: Bir yazarın gezdiği, gördüğü ve incelediği yerlerden edindiği bilgi, görgü ve izlenimleri yansıtan yazıya gezi yazısı denir. Gezilen yerin doğal güzelliklerini, insanların yaşayışını, kıyafetlerini töre ve geleneklerini, hukuki yapısını refah ve iş düzeylerini ve o yerin coğrafi özelliklerini anlatması bakımından önemlidir. Çoğunlukla tarih, coğrafya, hukuk, sosyoloji, dil, sanat ve edebiyat gibi bilim dallarına da kaynaklık eder.

Bu noktada **gezi yazısı** ile röportaj arasındaki ilişkiye değinmek yerinde olacaktır. Çünkü gezi yazılarıyla röportajın akrabalığı vardır. Ancak bu akrabalık, yöntemsel değildir. Gezi yazıları da röportaj yazılarının kullandığı araştırma, inceleme, bilgi ve belge toplama yollarından yararlanır. Dil ve anlatım yapısıyla, öyküleme yönüyle röportaj, gezi yazılarından ayrılır (Özdemir, 1999). Gezi yazılarında ilgi çekici yerler anlatılır; röportajda ise asıl amaç haberde de olduğu gibi belli konulara dikkat çekmek, belli sorunlara işaret etmek, olayların ardındaki gerçekleri sorgulamak ve sonuçta kamuoyu oluşturmaya çalışmaktır (İleri, 2001). Röportajlar, gezi yazılarına oranla yalnızca gözlemlerin ürünü değil, araştırma, soruşturma ve görüşmelerin sonucu yalın ve özgün biçim verilmiş, evrensel anlama ulaşmak için de iyice irdelenmiş tanıklık belgeleridir. Röportaj, gerçekleşen olayın özüne ulaşarak, olay yerinde bulunamayan okurun gözü kulağı olmak; gözlemci ve olay tanığı gibi davranarak görüleni, yaşananı, farkına varılanı, hissedileni ve işitileni abartmadan, kişisel değerlendirmeleriyle yoğurarak ama yozlaştırmadan, yorumlar katmadan, yandaş ya da karşıt olmadan, nesnel bir biçimde betimleyerek aktarmaktır (Girgin, 2007).

SIRA SİZDE

3

Gezi yazıları da röportaj sayılabilir mi?

İNTERNET

Gezi yazı türü konusunda daha fazla bilgi için şu Web sayfalarına bakılabilir: <http://www.edebiyatogretmeni.net/gezi.htm>; http://www.edebiyatogretmeni.net/gezi_turu_ve_ozellikleri.htm; <http://www.bilgicik.com/yazi/turk-edebiyatinda-gezi-yazisi-turu-tarihi-gelisimi-ve-onemli-temsalcileri/>

Tarihte röportajın mülakat ile ilişkisine gelince Binyazar (1975)'in anlatımına göre; aslında, başlangıçta röportaj türünün "mülakat" sözcünün anlamı içinde, ünlü birine soru sorma ve yanıt alma şeklinde düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Ruşen Eşref Ünaydın'ın, aralarında Abdülhak Hamit, Halit Ziya, Mehmet Emin, Halide Edip gibi ünlü yazar ve ozanlarla yaptığı "Diyorlar ki" adını verdiği konuşmalar, "edebî mülakat" biçimindeki röportajların ilk örnekleri sayılmaktadır (Binyazar, 1975; Özdemir, 1999). Başka bir deyişle röportaj, başlangıçta soru ve yanıtlardan oluşan "söyleşi" türünden farklı değilken, gazeteciliğin gelişmesi ve ünlü edebiyatçıların röportaj türünde eserler ortaya koymaya başlamasıyla daha çok araştırma, inceleme, soruşturmaya dayanan ve bazı gerçeklerin ortaya çıkmasına yardımcı olan bir tür olarak gelişmiştir.

Yıllar boyunca toplumsal yaşamdaki değişim ve dönüşümler, gazeteciliği olduğu gibi röportaj içeriklerini de etkiler. 1950'lerden önce röportaj, "suya sabuna dokunmayan ya da okuyucuların merakını kamçıl原因 konuların yöresinde dolanan, eğlence-lik" bir yazı türüdür. 1950'lerden sonra ise hız kazanan toplumsal değişimle birlikte, röportaja da büyük görevler düşer. Araştırma, soruşturma ve inceleme içeren; gerçeği arayan, ülkenin ve insanların sorunlarına parmak basan bir yönelim kazanır. Anadolu'ya yönelim başlar. Röportajın konu, dil ve anlatımıyla birlikte, düşünsel örüntüsü de değişir. 1960'tan sonra bu değişim daha da hızlanır. Sorunları yansıtır, toplumun kanayan gerçeklerine ayna tutma işlevi, röportajcılığın belirleyici özelliği hâline gelir. Anadolu gerçeklerine yönelen Fikret Otyam'ın röportajları o dönemde ün yapmış ve etkisini duyurmuştur (Binyazar, 1975; Özdemir, 1999; Girgin, 2007).

1980'lerle birlikte başlayan ve 1990'lar boyunca da devam eden gazetecilik mesleğindeki yapısal dönüşüm, gazete içeriklerini de yakından etkilemiş, röportaj dalı da bu değişimden uzak kalamamıştır. Habercilikte ön plana çıkan "nesnellik" vurgusu, röportajcılığın öznel anlatımıyla çatışmış ve yavaş yavaş röportaj dalından uzaklaşmıştır. Zamanla röportajcılık eski anlamını ve yaygınlığını yitirirken, söyleşi türündeki yazılara da kimi yayın organlarında röportaj adı verilmeye başlanmış ve kavramlar birbirinin yerine kullanılır olmuştur. Bugün "röportaj" adıyla anılan pek çok yazı aslında "söyleşi" türünde yazılardır.

Türk gazeteciliği ve edebiyatında Yaşar Kemal için "röportaj dalının piri" denilirken; Abdi İpekçi, Dursun Akçam, Faruk Şensoy, Fikret Otyam, Halit Çapın, Hikmet Çetinkaya, Hikmet Feridun Es, Mete Akyol, Mustafa Ekmekçi, Necmi Onur ve Yaşar Nabi Nayır gibi pek çok "usta" yazar ve gazeteci röportaj türünde yazılar kaleme almışlardır (Binyazar, 1975; Özdemir, 1999; Girgin, 2007). Dünya yazınında röportaj türünün usta adları ise J. London, E. Hemingway, M. Gorki, K. Simonov, L. Collins, N. Mailer, C. Malaparte, D. Lapierre, İ. Ehrenburg, M. Solohof, C. Malaparte, J.P. Sartre, R. Cartier, D. Lapierre şeklinde sıralanabilir.

Röportaj yazarları ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Girgin, A. (2007). Söyleşi mi, Röportaj mı? İstanbul: Der.

Şekil 5.1

Devrim Sevimay'ın Milliyet gazetesinde yayımlanan bir yazısı (7 Mayıs 2009).

'Bir yanda vahşiler bir yanda gül ağacı'

Bir yanda düğün basan sekiz kişi, öbür yanda gül ağacına koşan 80 bin kişi. Bu dünya nasıl bir dünya diye düşünürken karşınıza kocaman bir tük çıkıyor: **Hidrellez Şenliklerine Hoş Geldiniz!**

Aşırıya kaçmış bir dünya. Bir yanda düğün basan sekiz kişi, öbür yanda gül ağacına koşan 80 bin kişi. Bu dünya nasıl bir dünya diye düşünürken karşınıza kocaman bir tük çıkıyor: **Hidrellez Şenliklerine Hoş Geldiniz!**

Düğünler gül ağacına emektir

Bir yanda düğün basan sekiz kişi, öbür yanda gül ağacına koşan 80 bin kişi. Bu dünya nasıl bir dünya diye düşünürken karşınıza kocaman bir tük çıkıyor: **Hidrellez Şenliklerine Hoş Geldiniz!**

Bir yanda düğün basan sekiz kişi, öbür yanda gül ağacına koşan 80 bin kişi. Bu dünya nasıl bir dünya diye düşünürken karşınıza kocaman bir tük çıkıyor: **Hidrellez Şenliklerine Hoş Geldiniz!**

İnsanlar hep birlikte eğlenir

Bir yanda düğün basan sekiz kişi, öbür yanda gül ağacına koşan 80 bin kişi. Bu dünya nasıl bir dünya diye düşünürken karşınıza kocaman bir tük çıkıyor: **Hidrellez Şenliklerine Hoş Geldiniz!**

Bir yanda düğün basan sekiz kişi, öbür yanda gül ağacına koşan 80 bin kişi. Bu dünya nasıl bir dünya diye düşünürken karşınıza kocaman bir tük çıkıyor: **Hidrellez Şenliklerine Hoş Geldiniz!**

Şenlik, bize Fete Hüranite'yi anımsattı

Bir yanda düğün basan sekiz kişi, öbür yanda gül ağacına koşan 80 bin kişi. Bu dünya nasıl bir dünya diye düşünürken karşınıza kocaman bir tük çıkıyor: **Hidrellez Şenliklerine Hoş Geldiniz!**

Bir yanda düğün basan sekiz kişi, öbür yanda gül ağacına koşan 80 bin kişi. Bu dünya nasıl bir dünya diye düşünürken karşınıza kocaman bir tük çıkıyor: **Hidrellez Şenliklerine Hoş Geldiniz!**

Görüşme sırasında cezaevi müdürü, cezaevinde gazete çıkaran üç tutukluyu da sohbet katılmak üzere çağırmıştır. Ortalıkta gezinen stajyer muhabirleri meraklı bakışlarla izleyen tutuklular da olmuştur. Ancak hiçbir stajyer onlarla sohbet etmeyi düşünmemiştir. Mahkûmların kaldığı hücreleri ziyaret etmek, nasıl bir yerdir görmek isteyen bir muhabir de çıkmamıştır.

Peki ya stajyer muhabirler, not defterlerini yanlarında getirmemiş olsalardı ne olurdu? Öyle bir durumda muhtemelen çok az kişinin girebilme şansına sahip olduğu bu yabancı dünyaya gözlerini ve kulaklarını daha iyi açabilecek ve dikkat kesilebileceklerdir. Böylece kendi izlenim ve gözlemlerini daha iyi yazabileceklerdir. İşte o zaman gerçekten röportaj yazısı kaleme alabileceklerdir.

Schneider ve Reue (2000)'nin aktardığı bu örnek olay şunu ifade eder: “Gözleri dört açıp sonra da katıksız ve doğrudan anlatmak; işte bir röportaj için en uygun yöntem budur”. Ancak yazım diliyle ifade edilecek olursa, “öykülemek” pek de kolay bir iş değildir. Çünkü öykü türünde yazı yazmak çoğu zaman yazı ustalarını bile terletir. Röportaj ve haber arasındaki farkların neler olduğu hatırlandığında, röportaj yazmanın ayrı bir ustalık olduğunun altı çizilebilir.

Stajyer muhabir yetiştiren Hans-Joachim Schlüter, amatör yazarlar için şu tavsiyede bulunur: “Okuru alın, sizinle birlikte omzunuzun üstünden bakmasını sağlayın!” (Aktaran: Schneider ve Reue, 2000). Bu ne demektir? Röportaj okura, sanki oradaymış gibi, olayı adım adım izleme şansı sunduğu için, basit bir haberden daha çekici gelir. Muhabir, okurun olayı kendisiyle birlikte izlemesine olanak sağlar. O hâlde röportaj yazarken, okurun cezaevinin duvarlarının içini kendi gözleriyle görebilmesini sağlayın. Ünlü bir iş adamının yüksek bir binanın çatı katındaki çalışma ofisini ve o ofisin penceresinden gökyüzünün manzarasını anlatın. Maden ocağında, yerin metrelerce aşağısında kör bir aydınlatmanın ışığında kömürün karasını gösterin. Sabahın ilk ışıklarında soğuk sularda balık ağını toplayan balıkçıların yanında olduklarını hissettirin. Hiç görmedikleri, hiç gitmedikleri bir yeri gezdirin. Hiç duymadıkları, hiç fark etmedikleri bir şeyleri fark ettirin. Göçebeleri, yurtsuzları, hastaları, kahkaha atanları, suskunları, eylemcileri, sarhoşları, yalnızları, ev kadınlarını ve daha nice insan öykülerini kaleme alın. Bakılıp da görülmeyenleri, görülüp de yazılmayanları yazın...Bir röportaj yazmak için elbette bir keşif gezisinin kampında olmak gerekmez, hemen köşeyi dönünce de bir konu yakalanabilir. Muhabir asla salt basit haber yazmamalı, anlatabilmelidir de. Bu yeterlidir ve okuyucunun röportaj yazarından istediği budur. Dolayısıyla yalın, etkili ve doğru bir anlatıma sahip metinler röportaj olarak tanımlanabilir.

Aynen haber yazımındaki gibi röportaj yazısında da ilk cümle yani “giriş” büyük öneme sahiptir. Bununla birlikte, haber yazımının en popüler tekniği olan ters piramit, röportaj yazılarında pek de tercih edilmez. Çünkü özetleyici bir giriş ve en önemliden başlayarak daha az önemliye doğru yapılacak bir sıralama içeren anlatım, öyküleyici bir üslup için uygun değildir. Dolayısıyla röportaj yazısında giriş; ayrıntılı, sorulu, zıtlık ifade eden, bir kişi, konu ya da manzarayı betimleyici türde olabilir. Ardından, anlatılacak olan olay, kişi ya da konuya ilişkin “detayların nasıl ortaya konulacağı” sorusu gündeme gelir.

Kronolojik anlatım, en kolay röportaj yazısı hazırlama yollarından biridir. Çünkü olayın başlangıcından itibaren alınan notlar ya da yaşanan gelişmeler sırasıyla yazıya geçirilir. Öykü de doğal akışı içerisinde sunulur. Diğer türdeki yazıları hazırlamak ise biraz daha zordur. Çünkü konunun hangi noktadan anlatılmaya başlanıp, yazının hangi noktada sona erdirileceği konusunda bir belirsizlik yaşanır.

Kronolojik anlatım:

Öyküleyici anlatım da denir. En kolay röportaj yazısı hazırlama yollarından biridir. Çünkü olayın başlangıcından itibaren alınan notlar ya da yaşanan gelişmeler sırasıyla yazıya geçirilir.

Kronolojik anlatım tekniğini uygulamak için öncelikle bir “yazı planı” çıkarılması tavsiye edilebilir. İyi bir girişin ardından anlatılacak unsurlar belirli bir sıraya dizilir ve sonucun nasıl bağlanacağı bu planda öngörülür. Kronolojik anlatım, aynen bir öykü anlatımı gibi de düşünülebilir. Bu nedenle kronolojik anlatım için “**öyküleyici anlatım**” adı da verilebilir.

Diğer haber yazma teknikleri kullanılarak da röportaj yazısı hazırlanabilir. Ancak bu durumda da yazının odak noktasının ne olduğu sorusu gözden kaçırılmadan, konunun hangi hatlarının hangi planda anlatılacağı belirlenmelidir.

Röportaj yazarlığı zamanla gelişir. Bu nedenle her yazı öğretici bir niteliğe sahiptir. Zaman içinde kişi ya da konulara bakış açısında değişimler meydana gelir; olayların perde arkası daha rahat görülebilir. Heyecanlı ve ilgi çekici bir anlatım zamanla yakalanır. Yine zamanla, haber kaynaklarına erişmek de daha rahat hâle gelir. Çünkü haber kaynaklarının muhabire olan güvenleri zamanla gelişir. Başlangıçta konu bulamayan yazar, zamanla konu seçmeye başlar.

SIRA SİZDE

4

Röportaj yazısında hayal ürünü bir anlatım yapılabilir mi?

SÖYLEŞİ (SOHBET)

Açıklamalı Edebiyat Terimleri Sözlüğü’nde söyleşi şöyle açıklanır: “Bir konunun ya da düşüncenin bir başkasıyla konuşmuş gibi işlendiği yazı. Bir edebiyat türü değil, bir yazış ya da anlatım biçiminin adıdır. Eleştiri, inceleme, deneme türleri söyleşi biçiminde yazılabilir.” (Özkırımlı, 1991). Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde ise “söyleşi” için şu üç karşılık verilir: “1. Arkadaşça, dostça karşılıklı konuşma, hasbihâl, sohbet, 2. Belli bir konuda alanla ilgili kişilerin katıldığı bilgilendirme toplantısı, 3. Bir bilim veya sanat konusunu, konuşmayı andıran biçimde inceleyerek anlatan edebiyat türü, sohbet.”

Yazılı anlatım türleri arasında “söyleşi”, makaleye benzer bir yazı türü olarak tanımlanır. Konusu daha çok genel ya da günlük sanat olaylarıdır. Fakat konu, tez ve savunma amacı güdülmeyen ve karşılıklı konuşma havası içinde, sıcak bir dille yazılır (İleri, 2001). Gazetelerin köşe yazıları arasında söyleşi (sohbet) türünde yazılmış yazılar mevcuttur. Bu ünite de ise gazete ve dergilerin “söyleşi” başlıklı sayfalarında yer verilen, karşılıklı konuşma biçiminde sunulan ve genellikle haber-ciler tarafından kaleme alınan yazıları konu alacağız.

K İ T A P

Söyleşi yazı türü konusunda Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi yayınları arasından çıkan “Sözlü ve Yazılı Anlatım” adlı kitaba bakabilirsiniz. Aynı kitaba İnternet üzerinden de erişebilirsiniz: http://www.anadolu.edu.tr/aos/kitap/ilkogretim_lisans.aspx

Bilindiği gibi gazeteciliğin temeli soru sormaktır. Haber toplayan gazeteci öncelikle soru sorar. Habercilikte, görüşme sırasında sorulan soruların ve alınan yanıtların aynen karşılıklı bir konuşma gibi yayımlandığı yazı türüne “söyleşi” ya da “sohbet” denir. Bu noktada gazetecilikteki “görüşme” ile “söyleşi” arasındaki ilişki üzerinde durulabilir. Aslında söyleşi, görüşmeye dayanır. Ancak aradaki fark; söyleşinin büyük ölçüde belirli bir hazırlığın sonucu gerçekleşen görüşme olmasıdır. Görüşme ise çoğunlukla ani gelişir ve gündemdeki konuya ilişkin birkaç sorudan fazlasını içermez. Görüşmenin kısa olanı makbul sayılırken; daha fazla sorunun yönetileceği tahmin edilen ortalama bir söyleşi için yapılan görüşme çok daha

uzun sürecektir. Görüşme en temelde bir haber toplama tekniğidir ve pek çok haberde, haber kaynağı ile görüşmede bulunulur. Oysa “söyleşi” gazetecilikte bir yazı türüdür ve karşılıklı soru-yanıtı dayalı sohbeti konu alır. Söyleşinin yazım şekli de soru-yanıt şeklindedir. Görüşme, genellikle ters piramit tekniğiyle yazılan haberler için yapılır. Söyleşi yazısında ortam, konuşulan kişinin ruh hâli ve davranışları gibi görüşme konusu dışındaki unsurlara da yer verilirken, görüşmeyle yazılan haberlerde bunlar bulunmaz.

Söyleşi türünün Türk edebiyatındaki en önemli temsilcileri olarak Ahmet Rasim, Suut Kemal Yetkin, Melih Cevdet Anday, Nurullah Ataç, Cenap Şahabettin, Refik Halit Karay, Hasan Ali Yücel ve Atilla İlhan gibi isimler gösterilir. Ayrıca Ayşe Arman, Balçıçek Pamir, Devrim Sevimay, Emin Çölaşan, Deniz Som, Derya Sazak, Mine Şenocaklı, Nebil Özgentürk, Neşe Düzel, Nuriye Akman, Pınar Türeñç, Refik Durbaş, Savaş Ay, Yavuz Donat, Yazgölü Aldoğan ve Zeynep Oral gibi yazar ve gazeteciler de söyleşi türünde yazılar kaleme almışlardır ve almaktadırlar (Binyazar, 1975; Özdemir, 1999; Girgin, 2007).

Söyleşi Nasıl Yapılır

Söyleşi, işin özünde bir tür görüşmedir. Bu nedenle görüşmede dikkat edilmesi gereken kurallar, söyleşi için de geçerlidir.

Kitabınızın Haber Toplama Teknikleri ünitesinde tanımlanan “görüşme” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

K İ T A P

Söyleşi Kiminle Yapılır: Habercilik uygulamalarında söyleşi için genellikle gündemdeki kişiler, ünlüler ya da ilgi çekici, önemli, nadir görülen bir hikâyesi olanlar seçilerek görüşmede bulunulur. Görüşülecek kişinin belirlenmesi ya da bulunması, haber konusu bulmaktan farklı değildir. Ünlü bir konukla söyleşi yapılabileceği gibi yeni, farklı, nadir görülen, ilginç ve toplum tarafından önemli bulunan ya da merak edilen bir konuda belki de hiç de ünlü olmayan biriyle de söyleşi yapılabilir.

Söyleşiye Nasıl Hazırlanılır: Gazete ya da dergi için yapılan söyleşiler yüz yüze yapılabileceği gibi telefonla, postayla hatta İnternet ortamında bile gerçekleştirilebilir. Ancak makbul olanı, yüz yüze yapılanıdır. Söyleşi soruları tekniğe bağlı olarak önceden yazılı olarak iletebileceği gibi görüşme sırasında da yöneltilebilir.

Yüz yüze söyleşi yapmak üzere seçilen kişiden randevu almak, atılması gereken adımlardan ilkidir. Görüşülecek kişinin kim olduğuna bağlı olarak randevunun nasıl alınacağı değişir. Kendisi ile görüşülemeyen, sekreteri aracılığıyla randevu istenilebilen kişiler olabilir. Her iki durumda da önce kendimizi tanıtmamız ve daha sonra da ne yapmak istediğimizi açık bir dille ifade etmemiz ve görüşme talebimizi iletmemiz gerekir. Bu ön görüşmede randevu yeri ve saati belirlenmelidir. Ayrıca söyleşi konusunun ne olacağı da birkaç cümle ile konuşulabilir.

Randevudan önce mutlaka, görüşülecek konuyla ilgili yeterli bilgi toplamaya çalışılmalıdır. Hatta çoğu zaman kiminle görüşüleceğinin belirlenmesinde, toplanan bilgiler etkili olabilir. Konu hakkında ve görüşmenin yapılacağı kişi hakkında edinilecek bilgileri içeren “ön çalışmanın” iyi yapılması, görüşmenin sağlıklı geçmesinin ilk şartıdır. Görüşülecek kişinin kimliği ve yaşadıkları ya da konu hakkın-

da bilgi toplarken akla gelen tüm sorular bir kenara not edilebilir. Görüşmeden önceki “ev ödevi”, görüşmeye ilişkin olarak aşağı yukarı “beş soru” hazırlamaktan geçer. Görüşme için hazırlanacak sorular yeni bilgiler almaya yönelik, eldeki bilgileri doğrulatmaya yönelik ya da daha önce yayımlanmış bilgileri yalanlamaya yönelik olabilir. Sorular karşı bir tavrın ifadesi olmamalıdır ve muhabirin / yazarın kendi görüşlerini içermemelidir. Sorular kısa ve net olmalı, bir soru cümlesi birden çok soru içermemelidir. Sorular birtakım görüşleri onaylatmaya yönelik ifadeler yerine, açık uçlu ve görüş almaya dönük olmalıdır. Gizlenmiş bilgi içermemelidir. Sorular, belirli bir amaca yönelik “uygun” ve “mantıksal” bir sıra izlemelidir. Soruların dili; uzman dili olmaktan çok, halkın dili olmalıdır. Bu sırada söyleşinin amacı, ne şekilde yayımlanacağı, hedef kitlenin kim olduğu gibi noktalar da göz önünde bulundurulmalıdır. Öte yandan randevulu olmayan görüşmelerde “ön çalışma” imkânı olmaz ve o durumda “bilgi birikimine” başvurmak gerekir.

Görüşmeye gitmeden önce aynen bir habere gider gibi not defteri, kalem, fotoğraf makinesi, ses kayıt cihazı ve kamera gibi gerekli araç ve gereçlere ilişkin hazırlıklar da tamamlanmalıdır. Son bir nokta olarak, görüşmeden önce kılık kıyafette dikkat edilmesinin de ev ödevleri arasında olduğu söylenmelidir. Görüşülecek kişi, görüşme yeri ve saatine uygun kıyafet seçilmesi gerekir. Görüşmede ilk izlenim büyük ölçüde kılık kıyafet ve tavırlar çerçevesinde belirlenir. Bu nedenle söyleşinin sağlıklı yürütülebilmesi adına bu yönde de bir hazırlık yapılması yerinde olacaktır.

SIRA SİZDE

5

Randevulu bir söyleşiye gitmeden önce en az kaç soru hazırlamak yerinde olur?

Söyleşiye Nasıl Başlanır: Söyleşiye başlamadan önce konuşmaları, örneğin bir banda, kaydetmenin yararı üzerinde durulabilir. Bu üç açıdan önemlidir: Birincisi, söylenenlerin bir belgesinin olması; ikincisi, konuşma sırasında not tutmayı kolaylaştırması ve üçüncüsü de bir yanlış anlaşılma olduğunda tekrar geri dönüp dinleyebilme şansını tanıması. Ancak yine de bant kaydı “her şey” demek değildir ve kesinlikle not almaktan kaçınılmamalıdır. Söyleşi sırasında not almak pek çok açıdan pratiklik sağlar. Hem konuşma sırasında hem de sonrasında bu notlar yeni sorular sormaya yarar. Daha sonra da söyleşi metni yazılırken bu notlara başvurulabilir. Ayrıca bant kaydında meydana gelebilecek herhangi bir hasar durumunda notların elde bulunması büyük bir güvence sayılabilir.

Görüşmeden önce kendimizi ve kimliğimizi tanıtmak, karşı tarafa güven duygusu kazandırmak adına belirli bir yakınlaşmayı beraberinde getirir. Hiç kimse, hiç kimseye “sırf gazeteci diye” her soruyu “yalansız” bir şekilde açıklamak mecburiyetinde değildir. Hatta sizinle görüşme mecburiyetinde de değildir. Bu düşünceler tüm görüşme boyunca akıldan uzak tutulmalıdır. O hâlde kaynağın güvenini kazanmak pek çok kilitli kapıyı açar denilebilir.

Söyleşiye küçük bir selamlaşma ve sohbetle başlanabilir. Görüşmenin başında doğrudan konuya girmek ortamın yumuşatılması adına önemlidir.

Nezaketli olmak görüşmenin altın kuralıdır. “Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır” sözü akıldan çıkarılmamalıdır. Karşı tarafta korku uyandırmamak da gerekir. Bu nedenle, öncelikle daha genel sorulardan başlayıp görüşülen kişinin sizi tanımasına ve size açılmasına fırsat tanınmalıdır. Daha özel sorular görüşmenin ortalarına saklanmalıdır ki, meydana gelecek ilişkinin üzerine bunlara daha samimi cevaplar verebilsin.

Nezaket: Başkalarına karşı saygılı ve incelikli davranma, incelik, naziklik, zarafet.

Söyleşide asıl olan ilk sorudan başlayarak ön önemli soruları arka arkaya sıralamak değildir. En önemli olan, sorulan sorulara “yanıt alabilmek” ve bu yanıtları tüm taraflar için “yanlış anlaşılmaya neden olmayacak” bir biçimde yazabilmektir. Söyleşinin makbul olanı, karşılıklı sohbet havasında geçirilenidir. O nedenle soru sormaktan ve konuşmaktan çekinmemek gerekir.

Söyleşi Sırasında Neler Yapılır: Söyleşi sırasında genellikle önceden hazırlanmış olan sorular görüşülen kişiye sorulur. Alınan yanıtlar akılda yeni sorular uyandırıyorsa, bunlar da yöneltilir. Yanıttan tatmin olunmazsa, soruyu başka bir biçimde yeniden sormak gerekir. Eğer yanıt anlaşılıyorsa, “Tam olarak ne demek istiyorsunuz?” diye soruyu tekrar sormak da yerinde olacaktır. Ancak görüşülen kişinin yanıtlamaktan kaçındığı sorularda ısrarcı ya da zorlayıcı olmamak da önemlidir. Bunun için acele edilmemeli ve görüşmenin belki de ilerleyen süreci içinde uygun bir fırsatta soru tekrarlanmalıdır. Bu tür durumlar karşısında kaynağı rahatlatmak, yumuşatmak ve bu şekilde yanıtı almaya çalışmak önemli bir tekniktir.

Kendi duygu ve düşüncelerimizi görüşmeye ortak etmemek, önemli bir söyleşi kuralıdır. Bir görüşme, asla bir “tartışma” değildir. Karşımızdakinden “kendi görüşlerimiz doğrultusunda yanıtlar alabilmek”, onu yönlendirerek “istediğimiz sözcükleri duymaya çalışmak” ise hiç değildir. Söyleşi, karşımızdakinin görüşlerini alabilmek için bizim isteğimizle gerçekleşen bir görüşmedir. O nedenle kendi düşüncelerimizi kendimize saklamak uygun olacaktır.

Söyleşi sırasında başka kişi ya da kurumlardan, onlara cevap hakkı doğuracak şekilde söz ediliyorsa, görüşülen kişiye sözlerini doğrulamakta yarar vardır. Aslında bu tekrarlar, doğru anlaşılmanın sağlanması adına kimi önemli açıklamalar sırasında da yapılmalıdır. “Yani burada şunu mu demek istediniz?”, “Söyledikleriniz tam olarak şu mu?” gibi ifadelerle görüşülen kişinin gerçekten ne demek istediği daha anlaşılır bir biçimde ortaya konulmalıdır. Bu doğrulamalar, karşımızdaki kişiyi “doğru anlamamıza” ve onun da “kendini doğru anlatmasına” yardımcı olacaktır.

Söyleşi Nasıl Sonlandırılır: Söyleşinin sonuna gelindiğinde, varsa gerginliği önleyecek ve sohbeti mutlu sonla bitirecek soruların sorulması tercih edilir. Sizi doğru ve iyi hatırlamasına yardımcı olacak hazır sorularınızın olması bu anlamda yararlı olacaktır. Söyleşi, daha sonra yeniden görüşme dilekleri ve teşekkürlerle tamamlanmalıdır. Görüşmenin tamamlanmasının ardından görüşülen kişiden bir telefon numarası ya da kartvizit alınmasında da yarar vardır.

Söyleşi Nasıl Yazılır

Bir söyleşi yazısını yazmaya başlamadan önce yapılması gereken ilk iş, görüşmenin baştan sona gözden geçirilmesidir. Bant kaydı metne dökülmeli, tutulan notlar ve bu notlarda önemli bulunduğu için altı çizilen yerler tekrar hatırlanmalıdır. Bu aşamadan sonra yazıya giriş yapılabilir.

Öncelikle, gazete ve dergilerde söyleşi yazmanın haber yazmak kadar keskin hatlarının olmadığını söylemek gerekir. Bununla birlikte pek çok yönüyle söyleşi yazmak, haber ve röportaj yazmaya benzer. Genel olarak söyleşi yazılarında iki ayrı tekniğin uygulandığı görülür. Bunlardan ilki kronolojik anlatımdır. Bu teknikte söyleşi başından sonuna, gerçekleştirilmiş olduğu gibi kaleme alınır. Çarpıcı bir girişte bulunulur ve sorular görüşme sırasında sorulduğu sıra ile yazılarak alınan yanıtlar alta eklenir. Görüşmenin son cümlesi (teşekkür), yazının da son cümlesi olur.

Giriş Nasıl Yazılır: Bir haber için giriş cümlesi ne ise, söyleşi için de giriş aynı nitelikte önemlidir. Söyleşi yapılan konuğu ya da konuyu ortaya koyan giriş yazısı, aynen haber girişlerindeki gibi “giriş yazım tekniklerine” başvurulabilir. Örneğin tanımlayıcı girişte, söyleşi yapılan kişinin kim olduğu, hangi niteliklere, yeteneklere, özelliklere sahip olduğu, hangi olayları yaşadığı ya da hangi olaylara şahit olduğu anlatılabilir.

Gülmek biraz da düşünmek / Oynamakla, insanları güldürmekle geçen bir yaşam onunki. Ama öyle olmadık şeylere atılan kabakbalardan bahsetmiyoruz. Hep iktidarla uğraşıyor Müjdat Gezen. Bu uğraştan zaman zaman payına hapislik de düşmüş, geçinme zorluğu da. Şikayeti yok. Kendiyle dalga geçmeyi de biliyor. Adını taşıyan okulu bu yıl da onlarca öğrenciye sabnenin merdivenlerini tırmanma şansı veriyor. Gezen yakında sanatta 50. yılını dolduracak, bir jübile yapmayı planlıyor, ama bu sabneden ineceği anlamına gelmiyor. Gerisi ondan... (Esra Açıkgöz, Cumhuriyet Hafta Sonu, 24 Mayıs 2009).

Kimi zaman da “önemli olan”, görüşülen kişinin tanıtılmasından çok, onun yaşamış olduğu önemli bir olaydır. Bu gibi durumlarda da önce olay tanımlanır, ardından da söz, olayı anlatacak olan kişiye verilir.

“40 yılın Yıldırım Mayruk’unu ve Türk kadını anlatacağım” / Modacı olarak değil de dikiş ustası olarak anılmak istediğini belirten Yıldırım Mayruk, kasım ayında bir sergiyle karşımıza çıkacak. “İlk Elbisem” isimli sergide geçmişten günümüze uzanan kıyafetlerinin Gümüşsuyu’ndaki yeni modaevinde sergileyecek. “40 yılın Yıldırım Mayruk’unu anlatacağımı” belirten tanınmış modacının görülebilecek kıyafetleri arasında ünlü isimler için tasarladığı elbiseler de olacak. (Burcu Bulut, Milliyet Cumartesi, 22 Ekim 2004).

Bir başka söyleşi giriş tekniği olarak **“sorulu girişler”** de yaygın bir kullanıma sahiptir. Bu tür girişlerde kamuoyunun ilgisini çeken, merak edilen kimi sorular ardı ardına sıralanır ve “... uzmanı ... ile ... konusu üzerine konuştuk” gibi bir ifadeyle soru-cevap bölümüne başlanabilir.

Zekasına güvenen hacker varsa beni back’lesin! / Acaba medyada sık sık işlendiği gibi Türkiye hacker cenneti mi, ‘bizim’ hacker’lar dünyanın en iyileri mi? Güvenlik uzmanı olan ve geçen hafta Bilgi Üniversitesi’nde hacker yarışması düzenleyen Huzeýfe Önal hacker’ları çağırıyor; ‘zekasına güvenen hacker’lar benim sitemi back’lesin!’ (Eyüp Tatlıpınar, Akşam Cumartesi, 19 Aralık 2009).

“Alıntılı girişler” de çoğu zaman çarpıcıdır. Görüşülen kişinin yaptığı en önemli açıklama yazının başına konur. Genellikle tırnak içinde verilen bu açıklamayı, söyleşinin genel olarak çatısını ortaya koyan anlatım ya da sözün sahibinin tanıtımı izler. Ardından da sorulara ve yanıtlarına yer verilir. Bu açıklama genellikle bir olay ya da konu üzerine olur.

Cansu Dere: Sosyal fobim var / Cansu Dere diyor ki, “Oyuncunun iyisi kötüsü yok mu? Magazincinin de vardır elbette. Ben bir erkek kameraman ve bir kadın muhabir görünce aranızda bir şey var mı diye sormuyorum.” Soğuk görüntüsünün altında belli ki bu düşünceler var Dere’nin. Magazin basımından yana çok dertli. “Karşı cins ile sevişmeden de ilişki kurabilirim” demesi de bu yüzden. (Alper Turgut, Cumhuriyet Hafta Sonu, 19 Aralık 2009).

Giriş bölümü klasik bir biçimde “... sorularımızı yanıtladı”, “... A gazetesinin sorularına çarpıcı yanıtlar verdi”, “... konusunda önemli açıklamalarda bulundu”, “... konusunu konuştuk” gibi bitebilir. Sorulara geçişte “... üzerindeki sır perdesini araladı” gibi daha yaratıcı ifadeler de bulunabilir. Kimi söyleşi yazılarında ise böyle bir ifadeye gerek duyulmaz, doğrudan giriş ifadesinin ardından soruya geçilir. Kimilerinde de sayfa başlığına “söyleşi” denilerek ya da “söyleşi” vurgusu yalnızca üst başlıkta ifade edilerek doğrudan “çarpıcı” sorularla metne başlandığı da görülür.

Sorular ve Yanıtları Nasıl Yazılır: “Soru ve yanıt bölümünde” sorularla yanıtların ilk bakışta birbirinden ayrılabilmesi önemlidir. Bu nedenle genellikle soruların başına konuşma çizgisi ya da kare gibi sembollerin konulması, gazete ya da derginin adının yazılması yaygın kullanım biçimlerindendir. Kimi yerlerde de sorular koyu, yanıtlar normal stilde yazılarak bu ayırım sağlanmaktadır.

Genel olarak söyleşi metninin içten, samimi ve doğal olması gerektiği söylenebilir. Bu nedenle anlatılanların günlük konuşma dilinde olması beklenir. Söyleşi metninde kurulan cümleler, karşılıklı konuşmadaki gibi devrik yapıda olabilir. Yazının konuşuyormuş hissi uyandırması adına, kimi zaman yazarın, metin içinde parantez açarak ortamı ya da davranışları anlatması da uygun görülür. Örneğin konuşma sırasında görülen kişinin bir soru üzerine gülmesi parantez açılarak “(Gülüyor...)” şeklinde verilebilir. Yazının “keyifli bir söyleşi” olabilmesi de yazarın üslubuna ve kolay okunabilirliğine bağlı olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

Söyleşi Yazısı Nasıl Sonlandırılır: Kronolojik anlatımda söyleşi genellikle görüşme nasıl sonlanmışsa o şekilde tamamlanır. Genellikle de “teşekkürlerle” biter. Ancak “bölümleme” anlayışında böyle bir sonlandırmadan söz edilemez. Çünkü her bir soru ve yanıt grubu kendi içinde bağımsızdır ve söyleşinin nasıl gerçekleştiğinden ve nasıl sonlandırıldığından çok, sorulan önemli sorular ve alınan önemli yanıtlar daha ön plandadır. Bu şekilde yayımlanan söyleşi yazılarının “bir görüşmeden çıkarılan birden çok haber” gibi görülmesi yararlı olabilir. Bir ya da birkaç soru ve yanıt ayrı ayrı çerçevelenerek başlıklandırılır ve bunlar sayfanın farklı yerinde önem derecesine göre yayımlanabilir. Dolayısıyla bir sonuç bölümü de bulunmaz.

Sonuç olarak bu ünitenin ilk bölümünde; röportaj nedir, ne değildir sorusundan hareketle gazetecilikte röportajın anlamı, röportaj ve haber arasındaki ayırım, röportajın tarihçesi ve ünlü yazarlar gibi konulara değinilerek röportajın nasıl yazılacağı sorularına yanıt verilmiştir. İkinci bölümde ise söyleşi (sohbet) konusuna değinilerek, nasıl söyleşi yapılacağı ve söyleşinin nasıl yazılacağı konularına değinilmiştir.

Özet

Röportajı tanımlamak.

Röportaj; daha çok araştırmaya, incelemeye, so-
ruşturmaya dayalı birtakım gerçeklerin belirlen-
mesine çalışılan, çok yönlü bir gazetecilik yazı
türüdür. En geniş ifadeyle, gazetecilik uygulama-
larındaki röportaj yazılarına “haberlin büyütül-
müşü” denir. Röportaj yazmak için herhangi bir
görüşme zorunluluğu da yoktur. Hiç görüşme
yapmadan ya da gerektiğinde birden çok kişiyle
görüşerek de röportaj yazısı yazılabilir. Röportaj-
da en önemli özellik; betimleme, tanııtma ve tas-
vir bakımlarından inanç uyandırmaktır. Bunun
için röportaj yazarının, yazdıklarının doğruluğu-
nu ispatlayan fotoğraflarla konuyu, olayları tes-
pit etmesi beklenir. Hatta bu nedenle fotoğraf
için “röportajın kardeşi” de denir. Bu hâliyle rö-
portajın yapısında haberden farklı olarak öznel-
liğin; yani duygu ve düşüncelere dayalı subjektif-
liğin ön plana çıktığı söylenebilir. Yine de röpor-
tajın duygusalıktta ve anlatımda son derece ölçü-
lü olması bir zorunluluk olarak tanımlanır.

Röportaj ve haber arasındaki farkı anlatabilmek.

Haber, gerçeğin kaba yansıması; röportajsa yaşı-
manın özüne, gerçeğin özüne doğru bir inıştır. Rö-
portaj, büyük ölçüde yazarın kendi deneyimle-
rinden hareketle, kendine özgü üslup ve anlatı-
mını kullanabilmesine olanak sağlar. Haberin
muhabir tarafından; tarafsız, nesnel ya da objek-
tif bir şekilde aktarılması istenir; ancak röportaj
yazısında yazarın öznel algı ve anlatımı söz ko-
nusudur. Haberde yer alan bilgilerin gerçekliği-
nin kuşku uyandırmaması beklenir. Oysa röpor-
taj yazarı daha rahat değerlendirmede bulunabi-
lir ve sonuç çıkarabilir. Röportaj aynı zamanda
edebi yazı türü olarak tanımlanır.

Röportajın tarihçesini ve ünlü röportajcıları be- timlemek.

Röportaj yazı türünün tarihinin milattan önceki
döneme uzandığı söylenir. Kimi yazarlar, Here-
dot'u (M.Ö.484-430) kaleme aldığı gezi yazıları
nedeniyle dönemin insanlarını günümüze taşı-
yan kişi olarak “ilk röportaj yazarı” şeklinde gös-
terir. Gezglin İbn'i Battuta'nın (1304-1369) gezi
notları, ünlü bir Osmanlı denizcisi olan Seydi Ali

Reis'in (1494-1562) Mirat-ül Memalik (Ülkelerin
Aynası) adlı eseri, büyük Türk gezgini Evliya Çe-
lebi'nin (1611-1682) 10 ciltlik Seyahatname'si de
“röportaj” yazıları olarak kayda geçmiştir. Türk-
ler tarafından yazılan ilk gezi türündeki yazının
ise Hoca Gıyasüddin Nakkaş tarafından Farsça
kaleme alınan, Acaib-ül Letaif (Gazel Sözlerin
Tuhafılığı) adlı eser olduğu belirtilmektedir. Ga-
zetecilik anlamında ise ilk röportaj yazıları
1840'da William Churchill tarafından yayımlan-
maya başlayan Ceride-i Havadis'te yer almıştır.
Türk gazeteciliği ve edebiyatında Yaşar Kemal
için “röportaj dalının piri” denilmektedir.

Nasıl röportaj yazılacağını açıklamak.

İlk tavsiye, klişeleşmiş gazetecilik ya da muhabir-
lik uygulamalarının dışına çıkmaktır. İkinci tavsi-
ye, “okuru alın, sizinle birlikte omzunuzun üs-
tünden bakmasını sağlayın” şeklindedir. Bu an-
lamda, öyküleyici nitelikteki, yalın, etkili ve doğ-
ru bir anlatıma sahip metinler röportaj olarak ta-
nımlanabilir. Aynen haber yazımındaki gibi rö-
portaj yazısında da ilk cümle yani giriş, büyük
öneme sahiptir. Ancak haber yazımının en yay-
gın tekniği ters piramit röportaj için pek de uy-
gun değildir. Kronolojik anlatım, en kolay röpor-
taj yazısı hazırlama yollarından biridir. Çünkü
olayın başlangıcından itibaren alınan notlar ya
da yaşanan gelişmeler sırasıyla yazıya geçirilir.
Öykü de doğal akışı içerisinde anlatılır.

Söyleşiyi tanımlamak.

Gazetecilikte görüşme sırasında sorulan sorula-
rın ve alınan yanıtların aynen karşılıklı bir ko-
nuşma gibi yayımlandığı yazı türüne “söyleşi” ya
da “sohbet” denir. Açıklamalı Edebiyat Terimleri
Sözlüğü'nde söyleşi şöyle açıklanır: “Bir konu-
nun ya da düşüncenin bir başkasıyla konuşur-
muş gibi işlendiği yazı. Bir edebiyat türü değil,
bir yazış ya da anlatım biçiminin adıdır. Eleştiri,
inceleme, deneme türleri söyleşi biçiminde yazı-
labilir.”

Söyleşinin nasıl yapılacağını anlatmak.

Önce görüşülecek konu ve kişi bulunur. Ardından randevu alınır. “Ev ödevi”, görüşme öncesi bilgi toplamak demektir. Bu anlamda, görüşme sırasında sorulabilecek kimi sorular bir yere not edilmelidir. Görüşmenin başında, önce kendimizi ve kimliğimizi tanıtmak karşı tarafa güven duygusu kazandırmak adına belirli bir yaklaşmayı beraberinde getirir. Söyleşiye küçük bir selamlaşma ve sohbetle başlanabilir. Nezaketli olmak görüşmenin altın kuralıdır. Söyleşi sırasında genellikle önceden hazırlanmış olan sorular görüşülen kişiye sorulur. Alınan yanıtlar akılda yeni sorular uyandırıyorsa, bunlar da yöneltilir. Başka kişi ya da kurumlardan, onlara cevap hakkı doğuracak şekilde söz ediliyorsa, görüşülen kişiye sözlerini doğrulamakta yarar vardır. Söyleşinin sonuna gelindiğinde, varsa gerginliği önleyecek ve sohbeti mutlu sonla bitirecek soruların sorulması tercih edilir.

Söyleşinin nasıl yazılacağını betimlemek.

Yapılması gereken ilk iş, görüşmenin baştan sona gözden geçirilmesidir. Bant kaydı metne dökmeli, tutulan notlar ve bu notlarda önemli bulunduğu için altı çizilen yerler tekrar hatırlanmalıdır. Bu aşamadan sonra yazıya giriş yapılabilir. Genel olarak söyleşi yazılarında iki ayrı tekniğin uygulandığı görülür. Bunlardan ilki kronolojik anlatımdır. Bu teknikte söyleşi başından sonuna gerçekleştirilmiş olduğu gibi kaleme alınır. İkinci, teknik biraz daha haber yazmaya yakındır. Çünkü ters piramit tekniğinde olduğu gibi yalnızca önemli olanlara öncelik verilmesi öngörülür. Bu da görüşmenin en çarpıcı, en can alıcı, en çok merak edilen, en çok ilgi uyandıracak kısımlarının öne çıkarılması anlamına gelir. Bu tür söyleşiler, kimi zaman ara başlıklarla ya da bir şemsiye başlığı altında ayrı başlıklarla çerçevelenerek de yayımlanır.

Kendimizi Sıyalım

1. Bir sohbet havasında soru ve cevaba dayalı olarak hazırlanan gazete yazısına ne ad verilir?
 - a. Haber
 - b. Mülakat
 - c. Söyleşi
 - d. Görüşme
 - e. Demeç
2. Daha çok araştırmaya, incelemeye, soruşturmaya dayalı, bir takım gerçeklerin belirlenmesine çalışılan çok yönlü ve renkli yazı türüne gazetecilikte ne ad verilir?
 - a. Röportaj
 - b. Mülakat
 - c. Söyleşi
 - d. Konuşma
 - e. Demeç
3. Kişinin tutum ve fikirlerini öğrenmek amacıyla sorular sorularak alınan yanıtlarla bir konuyu aydınlatmak üzere yapılan görüşmeye ne ad verilir?
 - a. Röportaj
 - b. Mülakat
 - c. Söyleşi
 - d. Konuşma
 - e. Demeç
4. Aşağıdaki gazete yazı türlerinden hangisi büyük ölçüde yazarın kendi deneyimlerinden hareketle, kendine özgü üslup ve anlatımını kullanabilmesine olanak sağlar?
 - a. Röportaj
 - b. Mülakat
 - c. Söyleşi
 - d. Konuşma
 - e. Demeç
5. Aşağıdakilerden hangisi gazetecilikte röportaj türlerinden biri **değildir**?
 - a. Haber röportaj
 - b. İlgi çekici (duygusal içerikli) röportaj
 - c. Biyografik röportaj
 - d. Sormaca röportaj
 - e. Açıklayıcı-yorumlayıcı röportaj
6. Türk basın tarihi içinde röportaj yazılarının çıktığı **ilk** gazete aşağıdakilerden hangisidir?
 - a. Takvim-i Vekayi
 - b. Tercüman-ı Ahval
 - c. İrade-i Milliye
 - d. Tasvir-i Efkar
 - e. Ceride-i Havadis
7. Randevulu bir söyleşi öncesinde bilgi toplamak, soru hazırlamak ve uygun kıyafet seçmek daha çok aşağıdakilerden hangisiyle ifade edilir?
 - a. Ev ödevini iyi yapmak
 - b. İyi bir konu yakalamak
 - c. İyi bir istihbarat yapmak
 - d. İyi bir ön görüşmede bulunmak
 - e. Haber müdürünün gözüne girmek
8. Kronolojik anlatımda söyleşi yazısı genellikle nasıl sonlanır?
 - a. Teşekkür edilerek
 - b. Kartvizit alınarak
 - c. Yazının ne zaman çıkacağı söylenerek
 - d. Yayımlanacak yazı görüşülen kişiye okutularak
 - e. Yanıtlanmayan sorular gözden geçirilerek
9. Aşağıdakilerden hangisi en kolay söyleşi yazma tekniği olarak gösterilebilir?
 - a. Ters piramit tekniği
 - b. Piramit tekniği
 - c. Kare/dörtgen tekniği
 - d. Kronolojik anlatım
 - e. Sorulu anlatım
10. Aşağıdakilerden hangisi röportaj dalının “piri” olarak anılır?
 - a. Yaşar Kemal
 - b. Sait Faik
 - c. Ahmet Haşim
 - d. Falih Rıfkı Atay
 - e. Evliya Çelebi

Okuma Parçası

BEN HORMONSUZ OLMAYI SEVİYORUM

Komedi de yaptı, ekranların en 'kötü adam'larını da oynadı... Her ne yaptıysa tam da onun gibi oyuncular için kullanılan deyimle 'hayvan' gibi oynadı, her rolün hakkını verdi, 'vay be' dedirtti. Her seferinde de damaklarımızda nefis bir tat bırakıp ortalıktan kayboldu. Evet, hiçbir yerde görünmüyor, konuşmak istemiyor, fotoğraf dahi vermektan kaçıyor. Tam da bu yüzden galiba, ben onu hep utangaç, içe kapanık, iletişim kuramayan biri olarak düşündüm. Meğer tam aksiyim; neşeli, kendine güvenli, hatta hayli konuşkan çıkması mı? Haliyle, bir kez daha 'görüntü yanıltıcı olabilmemiş' dedim kendime. Acayip iyi anlaştık; niye bu kadar mesafe koyuyor, neden kaçıyor, duvar örüyor, bu kadar iyi bir oyuncuymken neden bu kadar az projede yer alıyor, hepsini bu röportajda anlattı. Küçük, ufak bir adam gibi görünüyor ama adı gibi olgun, oturaklı. İşte merak edenler için bütün hayat hikâyesiyle Olgun Şimşek... En baştan başlayalım mı? Nerede doğuyorsunuz, nasıl bir ailede?

- Yıl 1971. Bursa Orhanlı'nın Yenice Köyü'nde doğmuşum. Uludağ eteklerinde bir dağ köyü. Güzel bir köy... Annem ev hanımı, babam ilkokul öğretmeni. Baba biraz da sürgüne müsait bir öğretmeni...

- Solcu mu yani?

- Hem solcu, hem Alevi, hem de Kürt!

- Üçü bir arada!

- Evet, aynen. Anne tarafı ise Türkmen. Aslında son zamanların popüler deyimle açılımın ta kendisiyim ben! - Bu kimliklerin farkında büyümenizi mi sağladı aileniz, özgür mü bıraktı sizi?

- Bunlar konuşulurdu ama dikte etmezlerdi. Yaşananı olduğu gibi görebilen bir çocuktum ben. Eğer biraz özgüvenim varsa babamdan kaynaklanan bir şeydir; 'Kendin gibi ol, kendi fikirlerinle kendini ifade et, üç beş köşe yazarının lafıyla konuşan insanlardan olma,' derdi hep.

- Kürt olduğunuz fazla bilinmiyor...

- Bu bilinsin diye özel bir şey yapmıyorum çünkü, Kürt olduğum için sokaklarda başka türlü yürümüyorum.

- Nasıl bir çocukluk geçirdiniz peki?

- Babam Kürt ve solcu olunca, 'dur bakalım arkadaş nereye sürelim' diye olmayacak şeyler geldi başına. Anne de çalışmıyor, iki kardeşiz, dolayısıyla yokluk vardı hayatımızda. Çok paramız olmadı ama parayla ilgili açgözlü iştahlarım da olmadı hiç. Daha çok param olsun diye her sene dizi çekmedim mesela!

- Kaç yaşına kadar köyde yaşadınız?

- Lise 1'de babam yine ufak bir sürgün yaşadı. Gittiğimiz yerde de lise yoktu. O sıralar, öğretmen çocuklarını öğretmen okullarına yatılı alan bir uygulama vardı, o kontenjanla Adapazarı Harbiye Öğretmen Lisesi'ne gittim. Bir yıl okuyabildim.

Kaynak: Şirin Sever, "Açılımın ta kendisiyim", **Sabah Pazar**, 18 Ekim 2009.

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. c Yanıtınız yanlış ise, "Söyleşi (Sohbet) Nedir, Ne Değildir?" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. a Yanıtınız yanlış ise, "Röportaj Nedir, Ne Değildir?" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. b Yanıtınız yanlış ise, "Röportaj Nedir, Ne Değildir?" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. a Yanıtınız yanlış ise, "Röportaj Nedir, Ne Değildir?" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. d Yanıtınız yanlış ise, "Röportaj ve Haber Arasında Ne Fark Vardır?" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. e Yanıtınız yanlış ise, "Röportajın Tarihçesi ve Ünlü Yazarlar" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. a Yanıtınız yanlış ise, "Söyleşiye nasıl hazırlanılır?" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. a Yanıtınız yanlış ise, "Söyleşi nasıl sonlandırılır?" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. d Yanıtınız yanlış ise, "Söyleşi nasıl yazılır?" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. a Yanıtınız yanlış ise, "Röportajın Tarihçesi ve Ünlü Yazarlar" konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Mülakat, kişinin tutum ve fikirlerini öğrenmek amacıyla sorular sorularak alınan yanıtlarla bir konuyu aydınlatmak amacıyla yapılan görüşmedir. Röportaj, daha çok araştırmaya, incelemeye, soruşturmaya dayalı birtakım gerçeklerin belirlenmesine çalışılan çok yönlü bir gazetecilik yazı türüdür. Söyleşi ise görüşme yoluyla elde edilen bilgilerin bir sohbet havasında soru ve cevaba dayalı olarak kaleme alındığı yazı türüdür.

Sıra Sizde 2

Haber giriş tekniklerinden herhangi biri kullanılarak girişte bulunulabilir. Örneğin özetleyici girişle yapılacak bir anlatımda olup bitenler 5N1K formülüne uygun biçimde sıralanır. Olayın ne olduğu, nerede olduğu, ne zaman olduğu, nasıl olduğu ve neden olduğu sorularına yanıt verilir.

Sıra Sizde 3

Gezi yazılarıyla röportajın akrabalığı vardır. Ancak bu akrabalık, yönlemseldir. Gezi yazıları da röportaj yazılarının kullandığı araştırma, inceleme, bilgi ve belge toplama yollarından yararlanır. Dil ve anlatım yapısıyla, öyküleme yönüyle röportaj, gezi yazılarından ayrılır. Bu yapısıyla gezi türü ile röportaj türünü birbirinden ayırmanın pek de kolay olmadığı söylenebilir.

Sıra Sizde 4

Gerçeklerden uzaklaşmak ya da hayal dünyasını gerçekmiş gibi sunmak bir muhabirin asla yapmaması gereken işler arasındadır. Röportaj yazılarının en çok dikkat edilmesi gereken yönü budur. Röportaj yazarı asla bir masal anlatıcısı değildir ve yalan söyleyen bir gazeteci de gazeteci değildir.

Sıra Sizde 5

Görüşmeden önceki “ev ödevi”, görüşmeye ilişkin olarak aşağı yukarı “beş soru” hazırlamaktan geçer.

Yararlanılan Kaynaklar

- “Röportaj yazarları, röportajın bir edebiyat dalı olduğunda birleşiyorlar”, **Milliyet Sanat Dergisi** 147, 29 Ağustos 1975, s.4-12.
- Binyazar, A. (1975). “Türkiye’de ‘Röportaj’ın Tarihçesi: Başlangıçta ‘mülakat’ kavramı içinde düşünülen röportaj, günümüzde geniş boyutlara ulaşmıştır”, **Milliyet Sanat Dergisi** 147, 29 Ağustos 1975, s.13-16.
- Chenuaud, B. ve Riboreau, G. (1998). “Radyo’da Röportaj ve Yuvarlak Masa Toplantısı”, **Radyo Teknikleri**. Çev.: A. Yapar, G. Yücedoğan ve Ö. Gönenç. İstanbul: Öz Ofset, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını.
- Fitzgerald, T.W.H. (Tarih Belirtilmemiş). **Ireland and Her People**. 7 Aralık 2009’da şu adreste erişilmiştir: http://books.google.com/books?id=XkBoI3wpocMAC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_v2_summary_r&cad=0#v=onepage&q=&f=false
- Girgin, A. (2007). **Söyleşi mi, Röportaj mı?** İstanbul: Der Yayınları
- Göğüş, B., Oğuzkan, F., Öneroy, O., Ünlü, M. ve Koçak, S. (1998). **Yazın Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Dil Derneği.
- İleri, C. (2001). “Yazılı Anlatım Türleri I”, **Sözlü ve Yazılı Anlatım**. Ed. H. Pilancı. İkinci Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi.
- Özdemir, E. (1999), **Yazınsal Türler**. Dördüncü Baskı. Ankara: Bilgi.
- Özkırımlı, A. (1991), **Açıklamalı Edebiyat Terimleri Sözlüğü**. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Püsküllüoğlu, A. (1997). **Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü**, Ankara: Arkadaş.
- Schneider, W. ve Raue, P.J. (2000). **Gazetecinin El Kitabı**. Çev.: I. Aygün. Ankara: Konrad Adenauer Vakfı.
- Tokgöz, O. (2003). **Temel Gazetecilik**. Beşinci Baskı. Ankara: İmge.
- Yüksel, E. ve Gürcan, H.İ. (2005). **Haber Toplama ve Yazma**. Konya: Tablet.

6

Amaçlarımız

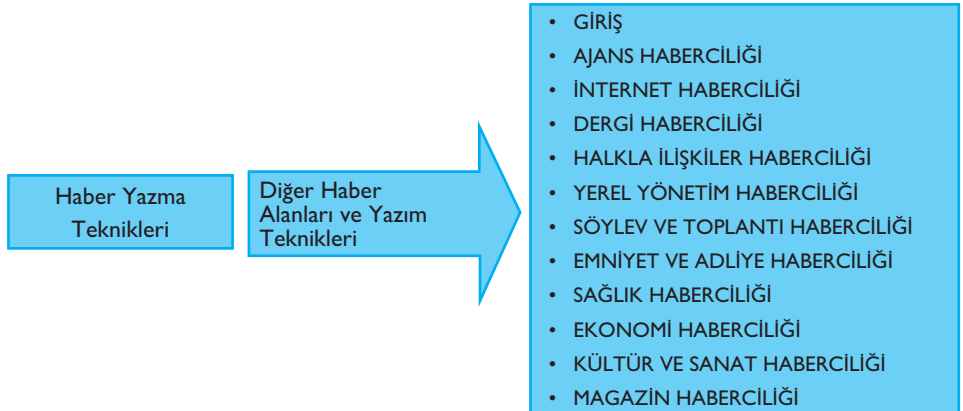
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Ajans haberciliğini açıklayabilecek,
- İnternet haberciliğini tanımlayabilecek,
- Dergi haberciliğini anlatabilecek,
- Halkla ilişkiler haberciliğini açıklayabilecek,
- Yerel yönetim haberciliğini tanımlayabilecek,
- Söylev ve toplantı haberciliğini anlatabilecek,
- Emniyet ve adliye haberciliğini açıklayabilecek,
- Sağlık haberciliğini açıklayabilecek,
- Ekonomi haberciliğini tanımlayabilecek,
- Kültür ve sanat haberciliğini anlatabilecek,
- Magazin haberlerini tanımlayabilecek bilgi ve becerilere sahip olabilirsiniz.

Anahtar Kavramlar

- Ajans Haberciliği
- Halkla İlişkiler Haberciliği
- Emniyet ve Adliye Haberciliği
- Yerel Yönetim Haberciliği
- Söylev ve Toplantı Haberciliği
- Sağlık, Ekonomi, Kültür, Sanat ve Magazin Haberciliği

İçindekiler

Diğer Haber Alanları ve Yazım Teknikleri

GİRİŞ

Haberciliğin çeşitli alanları bulunmaktadır. Bu alanlar, haber olarak ilgilendiği konu ile adlandırılmakta olup, birbirinden ayrı uzmanlık alanlarını oluşturmaktadır. Önceki ünite, bu alanlardan en popüler olanları ve haber toplamaya ilişkin özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu ünite ise diğer alanlar konu edilecektir.

AJANS HABERCİLİĞİ

Haber ajansları; medya kuruluşları ile hızlı haber alma gereksinimi duyan kamu ya da özel sektör kuruluşlarına, amaçları doğrultusunda olayları izleyerek, bunları tarafsızlık, doğruluk ve hızlilik ilkelerine bağlı kalarak değerlendirmeye tabi tutan ve sonra da edindiği bilgileri çeşitli yol ve yöntemlerle, en geniş şekilde abonelerine ulaştıran kuruluşlardır (Bülbul, 2001). Ajanslar; gazete, dergi, radyo, televizyon ve internet sitelerine; yerel, ulusal ve uluslararası haberlerle birlikte, bunlarla ilgili fotoğraf ve video görüntüsü de sağlamaktadırlar. Başka bir deyişle ajanslar, haber satıcıları olup haber ve diğer yan ürünlerini (fotoğraf, video vb.) sözleşmeler yaparak belirli bir ücret karşılığında abonelerine satmaktadırlar. Ticari kuruluş olarak gelirlerini abonelerinden aylık, yıllık gibi periyotlarla aldıkları ücretlerden elde etmektedirler. Genel olarak ajanslar haberlerini internet bağlantısı üzerinden abonelerine ulaştırmakta ve aboneler de kendilerine verilen şifrelerle, ajansın web sitesi üzerinden haberleri alabilmektedirler. Haber ajansları, ürettikleri haberleri yalnızca medya kuruluşlarına dağıtmakla kalmazlar; ajansa abone olan resmi ya da özel sektör kuruluşları, sivil toplum örgütleri, meslek odaları ya da dernekler gibi hızlı haber alma ihtiyacı içerisindeki tüm kişi ve kurumlar ajanslarla abonelik sözleşmeleri yapabilmektedirler.

Haber ajanları genel olarak ulusal ve uluslararası olmak üzere iki gruba ayrılır.

Ulusal haber ajansları: Yurt genelinde yaygın olarak il ve ilçelerdeki ücretli çalışan ya da haber başı (telif) ücret alan muhabirleri aracılığıyla topladıkları haberleri, en kısa zamanda, görüntüleriyle birlikte abonelerine ulaştırmakla ilgilenerler. Ulusal haber ajansları, ürettikleri haberleri, siyaset, ekonomi, spor, kültür ve sanat gibi haber kategorilerine göre de servis ederler. Ulusal haber ajansları, abone oldukları uluslararası ajanslardan gelen ve ilgi çekici haberleri de tercüme ederek abonelerine sunarlar. Bu ajansların pek çoğu, medyadan ya da başka kuruluşlardan abone olan her kuruluşa haber gönderirken, medya kuruluşlarının ortak olduğu bazı ajanslar ise çoğunlukla kendi ortak kuruluşlarına haber servisinde bulur.

nurlar. Örneğin Doğan Haber Ajansı gibi... Türkiye'deki ulusal haber ajanslarından başlıcaları şunlardır: Anadolu Ajansı, Cihan Haber Ajansı, İhlas Haber Ajansı, Anka, Doğan Haber Ajansı.

Uluslararası haber ajansları: Dünya genelinde yaygın muhabir ağıyla haber toplayıp abonelerine servis eden kuruluşlardır. Bu ajansların pek çok ülkede büroları ya da muhabirleri bulunmaktadır. Ayrıca bu ajanslar, abone olarak ya da haber değiş-tokuşu gibi anlaşmalarla çeşitli ülkelerdeki ulusal ve yerel ajanslardan aldıkları haberleri de kendi isimleriyle servis etmektedirler. Dünya çapında tanınan uluslararası haber ajanslarından başlıcaları şunlardır: Associated Press -AP- (Amerika Birleşik Devletleri), Reuters (İngiltere), United Press International -UPI- (Amerika Birleşik Devletleri), Agence France Press -AFP- (Fransa), Cable News Network -CNN- (Amerika Birleşik Devletleri), Al-Jazeera (Katar).

Şekil 6.1

Ulusal ve uluslararası haber ajanslarından bazılarının logoları.

Ajans haberlerinin genel ilkeleri; hızlılık, doğruluk, tarafsızlık ve ayrıntıdan oluşur. Ajanslar, toplayıp değerlendirdikleri haberleri, en hızlı şekilde; yani en kısa sürede abonelerine ulaştırmak işini yerine getirirler. Medya kuruluşları, genel olarak, yayın politikaları çerçevesinde habere yön verebilmektedirler. Ancak ajans haberlerinde, farklı görüşlere sahip abonelere haber sağlandığı için, haberlerin yazımında tarafsızlığı en üst düzeyde sağlamak gerekmektedir. Ajanslarda üretilen haberler, her türlü görüş, anlayış ve tutumdaki medya kuruluşlarına ulaştırılacağından, mutlaka doğru ve tarafsız bir şekilde sunulmalıdır. Aksi halde ajanslar birçok medya kuruluşuna haber dağıttığı için, doğru olmayan bir ifadenin birçok iletişim aracında yayınlanması sorunu ortaya çıkacaktır. Bu nedenle ajanslarda hızlılık kadar, haber içeriğinin doğruluğu da en fazla önem gösterilen unsurlar arasındadır. Ajans haberciliğinde, bitmiş ya da süren bir olayı en kısa zamanda ve doğru bir şekilde abonelerine duyurmak büyük önem taşımaktadır. Ayrıca ajanslar haberlerini ayrıntılı vermek zorundadır. Ayrıntı, medyanın haberi kullanımında daha kolay çalışmasını sağlamaktadır. Bu amaçla örneğin, haberin yetkililerden teyit edilen kısmı abonelere duyurularak, diğer gelişmeler daha sonraki ilavelerle yeni bir haber olarak da iletilebilmektedir. Bu doğrultuda, ajans haberleri, “gelen en son haber en yeni haberdur” mantığına göre akmaktadır. Son gelen önemli haberler “Flaş” anonsuyla verilmektedir. Ajans haberleri; “ilk yayın”, sonraki gelişen durumlara göre “ek”ler ya da “arkası gelecek” şeklinde belirtilerek birbirini takip eden gelişmeler zinciri içinde abonelere duyurulmaktadır.

Her yazının bir başlangıcının olması gerektiğinden, ajans haberciliğinde, devam eden olaylara ilişkin haberlerde **“B yazısı Tekniği”** (Beginning-Başlama / Giriş) kullanılır. Bu teknikte habere bir giriş yazılır ve sonra yazıya devam edilir. Ardından olay gelişip de daha cazip bir giriş yazısı yazılabilme olasılığı ortaya çıkınca, yeni bir giriş yazılarak bu yayınlanır. Bu şekilde parça parça hazırlanan yazılar

(özellikle siyasi toplantılar, duruşmalar vb.) “ARKASI VAR”, diye işaretlenir, sonra-ki yazılar da “1’inci GİRİŞ”, “2’nci GİRİŞ”, “3’üncü GİRİŞ” diye belirtilir.

Genellikle ters piramit tekniğine uygun olarak yazılan ajans haberinin gövde kısmı kronolojik sıra izler ve gereğinde EK’ler yayınlanır ve bu şekilde haberin ayrıntıları abonelere duyurulmuş olur. Böylece ajanslardan abonelere geçilen haberlere bakıldığında, haber konularının uzayıp gittiği, eklerle devam ettiği, bu eklerin kimi zaman girişi ve kimi zaman da haberin gövdesindeki ayrıntıya yönelik olabildiği görülür. Gelişmeleri bu şekilde takip eden medya kuruluşları da çoğunlukla bu haberleri en son gelişmeler çerçevesinde yeniden düzenleyerek ya da olduğu gibi yayınlama yolunu tercih eder. Yer durumu ya da süreye göre de haberlerin ayrıntılarından atarak gerekli kısaltma işlemini yerine getirirler (Hohenberg, 1963).

Ajans haberlerinde, başlıklar genellikle kısa olmak zorunda olmayıp, olayı özetler şekilde ve cümle olarak verilmektedir. Haber girişlerinde de olayı özetleyen tek cümlelik girişler yerine, birkaç paragrafla belirtilebilen çoklu girişler yer almaktadır.

Ajans haberlerinde muhabir ismi genellikle belirtilmemektedir. Bunun yerine kod sistemi kullanılmakta olup, bununla ajans, haberin hangi büro ve muhabirden geldiğini görebilmektedir. Bu kod, aboneler için önem taşımamaktadır. Ancak muhabirin adını açıkça ifade eden ve bu adın da abonelerce yayınlanacak haberlerde, ajansın mahreciyle birlikte kullanılmasını isteyen haber ajansları da bulunmaktadır.

Haberin yayına konulduğu tarih ve saat de haber ajanslarından geçilen metinlerde mutlaka yer almaktadır.

Ajans haberciliğinin özellikleri nelerdir?

İNTERNET HABERCİLİĞİ

Bir kitle iletişim aracı olarak internetin 1990’lı yılların ortalarından sonra habercilik alanında giderek artan bir hızla kullanılmaya başlanması, internet haberciliğinin gelişimini sağladığı gibi diğer kitle iletişim araçlarına da yeni boyutlar kazandırmıştır. Günümüzde her gün milyonlarca internet kullanıcısı, gazetesini internetten okuyup, radyosunu ya da televizyon programlarını internetten izleyebilmektedir. Bununla birlikte yeni ortaya çıkan internet haberciliği olgusu da kendine ait ayrı bir kulvarda hızlı gelişimini sürdürmektedir.

İnternet haberciliği, en genel çerçevede, çeşitli kaynaklardan derlenen haberlerin, bir web sitesinin altında, birbirine bağlarla (linklerle) bağlı dokümanlar olarak yayımlanmasını ifade etmektedir. Bu işi de büyük ölçüde internet editörleri üstlenmektedir. Bilgisayarların birbirlerine telefon hatlarıyla, kablolu bağlarla ve diğer ağ teknolojileriyle bağlanarak oluşturdukları bilişim ağının ifadesi olan internet, kullanılmaya başlandığı 1995’den bu yana çok hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu gelişimin bir sonucu olarak da internet haberciliği her geçen gün teknolojik ilerlemeler sayesinde sahip olduğu yenilikleri bünyesine katmaktadır.

İnternetin herkese yayım yapabilme imkânı vermesiyle, örgütsel bir yapıya sahip gazeteler ile birlikte, kişilerin kendi çabalarıyla oluşturdukları kişisel haber siteleri de ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla internette haber yayıncılığı yapan haber sitelerinin pek çoğunun, muhabir kadrosundan ve haber merkezi yapısından yoksun olduğu söylenebilir. Haber sitelerinin çoğu, abone olunan haber ajanslarından gelen haberlerden seçilenlerle birlikte, diğer haber siteleri ile gazetelerin sitelerinden derlenen haberlerin yeniden yayımını yapmaktadır. Bu süreçte, haber sitelerinde, internet editörleriyle haberlerin derlenmesi, yazılması ve yayımlanması sağlanmaktadır. Bu çerçevede, internet haber sitelerinde, yoğun bir araştırma-

İnternet: Bilgisayarlar ya da benzeri cihazların, kablolu ya da kablolu ağlarla oluşturduğu bilgisayar ve iletişim (bilişim) ağıdır.

İnternet editörü: İnternetteki haber siteleri için, haber ajansları ile diğer sitelerden haber derleyen ve bu haberleri düzenleyerek yeniden kurgulayan ve sitede yayıma koyan kişi.

ya, görüşmeye dayalı özel haber dosyaları ortaya çıkarabilmek -şimdilik- yapılan işler arasında görünmemektedir.

İnternet haberciliğinin diğer kitle iletişim araçlarında yayınlanan haberlerden farklı olarak şu özellikleri bulunmaktadır:

Hipermetin: İnternet ortamındaki bilgi ya da haber, doğrusal olmayan hiyerarşik bir yapıda bulunur ve bunlar arasında oluşturulan bağlarla sayfalara, görüntülere ulaşılabilir.

Etkileşimlilik: İnternetteki sayfalarda yer alan haberler, insan veya makine olarak bir etkileşim ortamı sunmaktadır. İnternet kullanıcıları, haberlere ilişkin yorum yaparak aktif etkileşim gösterebildikleri gibi, bir haberi kaç kişinin hangi yerden bağlanarak okuduğu ve ne kadar süre sayfada kaldığı, bu sayfadan hangi sayfaya geçtiği gibi sanal izler bırakarak pasif ve sistem dışı bir etkileşim de gösterebilmektedir.

Doğrusal olmayan yapı: İnternette enformasyon, kullanıcıdan gelecek esnek isteklere sahiptir ve kullanıcı, arama sitelerini kullanarak gereksindiği enformasyona kolayca ulaşabilmektedir. Bu nedenle internetteki enformasyon birbirine bir sıra içinde bağlı ya da birbirini izleyen bir sunumda değil, farklı sayfalarda hatta farklı sitelerde, farklı başlıklarla; diğer bir anlatıma doğrusal olmayan bir yapıda sunulmaktadır. Örneğin bir kitaptaki yazılar birbirini izleyen ve tamamlayan yapıdadır. Bir gazetede ise haberler önem ve sayfa özelliğine göre birbirini izleyen bir yapıda, diğer deyişle doğrusal bir biçimde sunulmaktadır. Oysaki internette sunulan haberler, birbirini izleyen bir yapıda değil, farklı sayfalarda ve farklı dokümanlar şeklinde hatta farklı sitelerdeki dokümanlara da linklerle bağlantılı verilmektedir.

Çoklu ortam: İnternet ortamında, yazı, ses, görüntü birlikte kullanılarak çoklu içerik ortamı kullanımına olanak sağlamaktadır.

Yöndeşme: Yöndeşme (convergence), yalnızca içeriğin üretim, dağıtım ve tüketiminde yeni yollar sunan teknolojik bir olgu olmadığı, aynı zamanda medya ekonomisiyle ve düzenleyici yapılarla yakın ilişki içinde olduğunu tanımlamaktadır. Yöndeşme, yeni bir medya manzarasının ortaya çıkmasının temelinde yer alan teknolojik, düzenleyici ve endüstriyel değişimlerle; politik ve sosyo-kültürel bağlamdaki değişimlerin birleşiminin bir sonucudur.

İsteğe göre değiştirmek ve kişiselleştirmek: İçeriği ve sunumu, bireysel ihtiyaç ve isteklere göre şekillendirmek. İnternet gazeteciliğinde tüm bu unsurları kapsayan süreçtir. İnternet gazeteciliğinde hareketlilik vardır. Teknoloji değişmekte ve gazetecilik kavramı ve tanımı da buna göre şekillenmektedir. Dijital medya; dijital televizyon, kişisel dijital cihazlar (PDA), web tabanlı telefonlar, cep telefonları, uydu tabanlı teknolojiler, taşınabilir ve kişisel bilgisayarlarla kuşatılmıştır.

Şekil 6.2

İnternet haber siteleri, internet kullanıcılarının en yoğun ziyaret ettikleri sitelerin başında gelmektedir.

DERGİ HABERCİLİĞİ

Dergi haberciliği, gazete ve televizyon haberciliğinden ayrı olarak, “zaman kısıtlılığı olmayan” bir habercilik türüdür. Bu nedenle dergi haberciliği; günlük haberciliğin rutin, detaylı bilgi içermeyen ve acil sunumu dışında olarak; daha ayrıntılı, geçmiş de kapsayan ve derinlemesine incelemelerle doğru bilgi aktarımı sağlayan, farklı bakış açılarıyla haberin sunulmasını sağlayan bir yapıya sahiptir. Dergiler, gazetelere göre daha fazla “bilgilendirici” içeriklidir. Haberleri, gazete ve televizyonların ele aldığı biçimin dışında farklı yönleriyle ele alarak anlatır ve açıklarlar. Dergilerde çoğunlukla farklı hayat hikayeleri, yaşamışlıklar ve farklı dünyalar ile getirilir. Dergi haberciliği daha çok öyküsel bir dille ve yalın bir anlatımla sunulur. Dergilerde, en karmaşık konular bile bir bütünlük içerisinde ve en yalın dille öykülendirilmektedir.

Derginin haber dili, günlük rutin haberciliğin sert diline karşın, öyküleyici anlatıma sahiptir. Okurla, “siz”li “biz”li olabilen, okurunu anlayabilen ve onunla bağ kuran bir haber dili kullanarak, okurla daha sıcak ilişki kurabilmektedir. Bu nedenle dergi haberciliğinde gazeteciliğin en yaygın kullanılan haber yazma tekniği olan ters piramit tekniği yerine, uzun konuların öykü tadında yazılmasına imkan veren diğer haber yazma teknikleri daha çok tercih edilir.

Kimi zaman da dergilerde dosya niteliğinde haberlere yer verilir. Bunun anlamı aynı konudaki birden çok haberin bir dergide yer almasıdır. Kimi zaman özel ilgi alanlarına yönelik dergilerin bu kimi konulara yönelik özel sayılar çıkardıkları da görülür.

İnsanların beklentilerinin çeşitlendiği ve insanların daha özel alanlara yönelik yayınlara yöneldiği günümüzde dergiler, okurların bu isteklerine daha kolay yanıt verebilmektedir. Bunda etken rol oynayan unsur ise dergilerdeki haberlerin daha kolay ve öykü tarzında sunulmasında bulunmaktadır.

Dergiler okurların ilgilerine göre farklı olduğundan, haberlerde de çeşitlilik görülmekte, okurun sosyal sınıfı, beklentileri, yaşı gibi değişkenlere göre farklı biçimlerde haberlerin yazılmasını ortaya çıkarmaktadır.

Dergiler bireysel amaçlara daha fazla uyum göstermektedir. Bu nedenle kişisel ilgilere yönelecek ve okuru daha fazla kapsayacak şekilde, özellikle de haberi öyküleştirerek verilmesi yönünde bir biçim uygulanmaktadır. Dergilerde haber, bir yaşam biçimi şeklinde ve bir eylem sürecinde işlenerek aktarılır.

HALKLA İLİŞKİLER HABERCİLİĞİ

Halkla ilişkiler çalışmaları içinde, kurumların medyayla ilişkilerinde basın bültenleri önemli bir yer tutar. Basın bültenleri, kurumların medyaya açılan yüzüdür. Bu nedenle hazırlanması ve haber merkezlerine ulaştırılması, ayrı bir habercilik tarzını oluşturur. Basın bültenleri, belirli bir formatta yazılır. Çoğunlukla kişileri, kurumları ya da etkinliklerle ilgili duyuruları konu alır. Temelde medyada görünür olma amacı taşıyan basın bültenleri, bülten içeriğindeki konunun yayın içeriklerinde haber ya da köşe yazısı olarak işlenmesi ve kamuoyunun dikkatinin bu istendik yöne çekilmesi amaçlarını taşır. Doğru hazırlanmış bir basın bülteni, istendik hedef kitleye mesajın doğru ve etkili bir şekilde iletilmesi anlamında değerli bulunur.

Basın bülteni sonuç olarak bir haber metni olarak değerlendirilebilir. Bir basın bülteni hazırlarken unutulmaması gereken en önemli nokta, amacın -kişi, kurum ya da ürünün- reklamını yapmak olmadığıdır. Bu anlamda satış artırmaya yönelik, aşırı övgü içeren yazım dili kullanmamaya özen gösterilmelidir. Mümkün olduğunca geniş zaman kipi tercih edilmeli, edilgen fiiller yerine daha güçlü ve canlı fiiller ve sözcükler seçilmelidir.

Basın bültenlerinde, haber dilinde yoğun kullanılan “belirtti, söyledi, ifade etti” gibi (dolaylı anlatım) haber sonlandırma yüklemelerinin yerine, kişinin sözlerini verip, “dedi” ifadesinin kullanılması (doğrudan anlatım) daha uygundur. Basın bülteni; haber yazmanın temel formülü olan 5N1K’daki tüm sorulara yanıt vermelidir (Kurumsalhaber, 2009).

Genel olarak bir basın bülteni; başlık, giriş, gövde, görseller ve sonuç (kapanış) bölümlerinden oluşan bir haber metnidir. Standart bir basın bülteni 300 ile 800 arasında kelime arasında uzunluğa sahiptir. Şimdi, standart bir basın bülteninin temel unsurlarını ayrıntılı olarak inceleyelim.

Başlık: Basın bülteninin en önemli bölümü, tüm haberlerde olduğu gibi başlıktır. Çoğu zaman medya mensupları, basın bülteninin başlığına bakıp bülteni değerlendirmektedir. Kurumun vermek istediği ana mesaj, başlıkta açık bir şekilde belirtilerek hedef kitlenin dikkati çekilmelidir. Başlık, haberdeki başlık gibi birkaç sözcükle değil, haberin konusunu kapsayacak şekilde yazılmalıdır ve genellikle 10 sözcüklü bir anlatım tercih edilmektedir. Çünkü editörler, bülten başlığına göre haberi değerlendirmekte, yayınlanmasını uygun buldukları haberleri gerekli gördükleri şekilde kısa başlık atmaktadırlar. Ancak kimi zaman basın bültenlerindeki başlıkların olduğu gibi kullanıldığı da görülmektedir. Bu gibi durumlarda da daha yayınlanabilir nitelikte olan kısa başlıkların ön plana çıktığı bilinmektedir.

Giriş: Çarpıcı ve iyi düzenlenmiş bir başlık oluşturduktan sonra açıklayıcı ve bülten ile ilgili temel bir fikir ortaya koyan bir giriş yazılmalıdır. Giriş paragrafı, tüm haberi 15-20 sözcükle özetlemelidir ve “kim, nerede, nasıl, neden” sorularına yanıt vermelidir.

Gövde: Haberle ilgili detayların açıklandığı bölüm haberin gövdesidir. En önemli detaylar üst paragraflarda yer almalı ve alt paragraflara doğru genel bilgi-

ler ya da diğer detaylarla haber metnine devam edilmelidir. Temel olarak ters piramit tekniğinin uygulandığı söylenebilir.

Görseller: Basın bülteniyle birlikte gönderilecek fotoğrafların neler olduğu ve bu fotoğraflarla ilgili tanımlamalar yazılmalıdır. Kimi zaman da video görüntüleri de yer verilebilir. Ancak şu unutulmamalıdır: Haber çoğu zaman görüntü ile birlikte değerlidir ve görüntü yoksa haber de yoktur denir. Bir haber bülteninin yayınlanmasının en dikkate değer unsurlarından biri de kuşkusuz sahip olduğu görüntü değeridir.

Sonuç (Kapanış): Haberin sonuç paragrafında; kurum, kişi ya da etkinlik ile ilgili genel bilgiler (kurumun tarihçesi, ciroosu vb.) verilebilir. Haber yazmada sonuç ifadesi anlamındaki bu cümle dışında, ayrıca haber bültenlerinin sonuna, bültenle ilgili olarak temas kurulabilecek kişi veya kuruluşun iletişim bilgilerine de yer verilmektedir. Bu nedenle bu bölüme kapanış adı verilmektedir.

Basın bültenini oluşturan bölümler nelerdir?

KURUM Tarih: ... /... /...	LOGOSU
BASIN BÜLTENİ	
BAŞLIK (Haber'in içeriğini anlatır, ideal olanı yaklaşık 10 kelimeden oluşur)	
Giriş paragrafı, haber başlığının hemen altında yer alır. Haberin içeriğinin bir-iki cümle ve yaklaşık 25 kelime ile özetler.	
Bir basın bülteni, bir haber yazısı gibidir. Cümleler ve paragraflar kısa tutulmalıdır. İdeal olarak her paragrafta üç veya dört cümle kullanılır. İlk paragraflarda kim, ne, nerede, ne zaman, neden ve nasıl sorularına cevap verilmelidir.	
Medya bir basın bülteninden bilgi alabilir veya basın bültenindeki bir içerikten cümlesi cümlesine olduğu gibi alıntı yapabilir. Ancak genel olarak bir basın bülteni olduğu gibi alınıp birebir kullanılmaz.	
Standart bir basın bülteni 300 ile 800 kelimeden oluşur. İdeal başlık 80 karakter uzunluğundadır. Tavsiyemiz basın bülteninin başlığını ve özet paragrafını en son yazmanızdır.	
Basın bülteninin diğer içerikleri giriş paragrafında yer alan mesajın detaylarını içerir. Basın bülteninde bahsi geçen kişi, ürün, şirket, hizmet ile ilgili tüm detaylar yer alır.	
Genelde basın bültenleri yeni ürün duyurusu, stratejik bir iş birliği, alınan bir ödül, yeni bir yazılımın tanıtımı ve yeni bir web sitesinin duyurumu gibi konular içerir. Gazete ve dergi ilanlarında kullanılan reklam amaçlı çalışmalardan farklı olarak yazım dili doğal ve tarafsız olmalıdır. Basın bülteninde asıl ulaşılmak istenen kitle basın mensupları ise doğrudan tüketiciye veya hedef kitleye hitap etmekten kaçınılmalıdır. Online basın bültenleri kullanılarak müşterilere doğrudan ulaşılması hedefleniyorsa hitap dili farklılaşabilir.	
XYZ şirketi hakkında: Şirketinizi tanıtan birkaç cümle yazın. Kuruluş tarihi, faaliyet alanları, başarıları, müşterileri gibi şirket hakkında ön bilgi verebilecek içerik kullanın.	
İletişim: A B., Halkla İlişkiler Müdürü XYZ Şirketi Telefon: Web sitesi:	

Kaynak: Kurumsalhaber, 2009'dan uyarlanmıştır.

YEREL YÖNETİM HABERCİLİĞİ

Haber kaynakları arasında yerel yönetimlerin hiç şüphesiz önemli bir payı vardır. Özellikle de yerel yayın kuruluşları için yerel yönetimlerden gelecek haberler çok daha değerlidir. Haber değerleri anlamında "coğrafi yakınlık" bu tür haberleri daha önemli kılar. Bir muhabirin yerel yönetimlerle ilgili haber yazarken, yerel yöneti-

cilerin yaptığı etkinlikleri izlemesi ve bunlarda bazı unsurları göz önünde bulundurması gerekir. En genel çerçevede bir yerel muhabirin, aşağıda belirtilen örnek bazı noktalara dikkat ederek haber yazdığı söylenebilir: (Menchler, 1991; Nel, 2005)

- Halkın refah içinde yaşamı için su hatlarının yenilenmesi, sokaklar, yeni inşaatlar, köprüler, viyadükler gibi yapılaşmalarda yerel yönetimlere verilen yetkiler,
- Bunların inşası sonucu halkın üstleneceği finansal yük,
- Toplu taşıma imkânlarındaki değişiklikler, gelişmeler,
- İnşaat, temizlik, belediye hizmetlerini bölgelere ayırma gibi faaliyetlere halkın uyum sağlayabilmesi,
- Halk sağlığı, sosyal yardımlaşma ve güvenlik için konulan yeni kurallar,
- Kent içi trafik kuralları ve yeni trafik güzergâhları,
- Belediye hizmetlerini planlama ve bölgeler oluşturmadaki (örneğin kentsel dönüşüm ya da bir alanı ticari bölge yapma) halkın talepleri,
- Kent yöneticileriyle kent sorunlarına yönelik görüşmeler,
- Kent yöneticilerinden görev değişikliği yapılanlar ya da görevden alınanlar,
- Kamulaştırma ve kamuya ait yerlerin satışı,
- Kamuya ait yerlerin kiraya verilmesi,
- Belediye hizmetleri için açılan ihaleler,
- Belediye, özel idare ve şehirdeki resmi kurumların kente yönelik bütçelerinin harcanmasındaki durum vs.

SIRA SİZDE

4

Yerel haberleri oluşturan konular neler olabilir?

Yerel habercilik, haberin konusu anlamında yerel konulara eğilmesi anlamını taşır. Bunun dışında yazılacak haberin yazım tekniği diğer haber yazma tekniklerinden farklı değildir. Yine kitle iletişim aracının türüne, yazılacak konunun niteliğine bağlı olarak farklı haber yazma teknikleri tercih edilebilir. Aşağıda örnek bir yerel haber uygulaması sunulmaktadır:

Belediye ile seyyarları karşı karşıya

Sivas'ta zabitanın, seyyar satıcılara göz açtırmaması, belediye ile seyyar satıcıları karşı karşıya getirdi. Belediye yetkilileri, vergi veren esnafı korumak için var olan bir mevzuatı kararlılıkla uygulamaya başladıklarını belirtirken, seyyar satıcılar da mağdur edildiklerini savunuyor.

Sivas'ta zabitanın, seyyar satıcılara göz açtırmaması, belediye ile seyyar satıcıları karşı karşıya getirdi. Belediye yetkilileri, vergi veren esnafı korumak için var olan bir mevzuatı kararlılıkla uygulamaya başladıklarını belirtirken, seyyar satıcılar da mağdur edildiklerini savunuyor.

Sivas Belediyesi'nin seyyarların sabit noktalarda satış yapmasını yasaklayan mevcut kararı uygulamaya başlaması, seyyar satıcılarla simitçileri ayağa kaldırdı. Belediye, yasak kararını Ramazan ayı içinde aldığı bir kararla kararlılık içinde uygulamaya koydu. Bayram sonrası zabıta'nın sıkı kontrollerinden canı yanan seyyar satıcılar ile simitçiler, karara tepki gösteriyor. Kendi aralarında imza toplayan simit satıcıları, kendilerine sabit yerler gösterilmesini ve oradan da belediyenin kendilerinden kira almasını öneriyor.

Yıllardır Sirer Caddesi üzerinde simit sattığını söyleyen Fikret Parlak, belediye başkanı ile görüşmelerine rağmen tekliflerine olumlu bir cevap alamadıklarını ifade etti. Çocuk okuttuğunu belirten Parlak, belediyenin şehir merkezi olarak kabul edilen Atatürk ve İsmet İnönü Caddeleri ile Ahmet Yesevi Caddesi'nin kesiştiği alanda simit satışı yasaklayan kararına anlam veremediğini ifade etti. Bu alan dışında seyyar olarak simit satışına izin verildiğini dile getiren Parlak, 60 yaşında olduğunu ifade ederek gezerek simit satmasının mümkün olmadığını anlattı. Mağdur edildiklerini iddia eden Parlak, "Hiçbir ilde böyle bir uygulama yok. Belediyeden, yasak getirmek yerine simit satışına belirli bir standart getirmesini bekliyoruz. Bize gösterilecek yerler karşılığında belediyeye kira ödemeye hazırız." şeklinde konuştu.

Var olan mevzuatı uyguladıklarını ve kendilerinin yeni bir yasak kararı almadıklarını belirten Belediye Başkanı Doğan Ürgüp de vergisini veren esnaflarla seyyar satıcılar arasında kaldıklarını ifade etti. Seyyar satıcıların da zor durumda kalmasını istemediklerini anlatan Ürgüp, "Yerleşik esnaf, vergisini vererek bu işi yapıyor. Bizler, bu insanların haklarını koruma ve şehir düzenini sağlama adına yürürlükte olan mevzuatı uyguluyoruz. Seyyar satıcıların, belirlenen sınırlar için sabit yerlerde satış yapmamalarını istiyoruz." diye konuştu. (Ciban Haber Ajansı, 10 Ekim 2009)

SÖYLEV VE TOPLANTI HABERCİLİĞİ

Uzman ya da toplumun sevdiği, değer verdiği bir kişinin, bir topluluk önünde yaptığı söylev, konferans, seminer, basın toplantısı gibi bilimsel ya da kurumsal etkinliklerin haber olarak yazımında, genellikle ters piramit tekniği kullanılır.

Dinleyicilere bilim, sanat, edebiyat gibi bir konuda bilgi vermek için yapılan konuşmaya "**konferans**" adı verilir. Bir konu ile ilgili bilgi vermek ve bu bilgiler üzerinde tartışmak amacıyla birkaç yetkilinin yönetimi altında düzenlenen toplantı ise "**seminer**" diye adlandırılır. Dinleyiciler önünde, seçilmiş bir konuşmacı grubunun bir konuyu tartışmak amacıyla düzenlediği toplantı, toplu görüşme, açık oturum ise "**panel**" şeklinde tanımlanır. Belli bir konuda düzenlenen oturum veya seminerler serisi "**sempozyum**" adıyla anılır. Bir kuruluşun, temel sorunları konuşmak üzere belli sürelerle yaptığı genel toplantıya da "**kongre**" denilmektedir. Yetkili ya da ilgili bir kimsenin, bir konu ya da çeşitli konular üzerinde açıklamada bulunmak için kitle iletişim araçlarında görevli kimselerle yaptığı toplantı ise "**basın toplantısı**" diye adlandırılmaktadır. Bu tür toplantılar üzerine yazılan haberler ise genel olarak "**toplantı haberi**" adını almaktadır. Kimi zaman da bu tür toplantılar birer "etkinlik" olarak görüldüğü için, bu haberler "etkinlik haberleri" olarak da yorumlanabilmektedir (Yüksel, 2010).

Bir toplantıyla ilgili olarak üç tür haber yazılabilir. Bunlardan ilki toplantının ileriki bir zamanda yapılacağını duyurumdur. Bu haberde toplantının adı, konusu, kimlerin katılacağı, nerede ve ne zaman yapılacağı bilgilerine yer verilir. Bu haberler genellikle toplantı davetiyesi ya da toplantının yapılacağına ilişkin, toplantıyı düzenleyenler tarafından yazılmış "hazır" haber bültenleri aracılığıyla yazılır. İkinci türdeki toplantı haberi, "toplantı bugün" ya da "yarın yapılacak" konusunu işler. Böylece toplantıya katılmak isteyenler bilgi edinir ya da daha önce okuduğu toplantının yapılacağı haberini hatırlar. Üçüncü türdeki haberler ise toplantı sonrasında yazılan ve olup bitenleri anlatan ve "toplantı duyurusu haberi" olmaktan çok, "toplantı haberi" olarak adlandırılabilir nitelikteki haberlerdir (Yüksel, 2010). Bu haberlerde genellikle toplantıda konuşulan temel konular, konuşmacıla-

rın önemli mesajlar içeren sözlerinden alıntılar, toplantıda alınan kararlar ve bunların etkilerinin neler olacağı hedef kitleye aktarılır.

Basın Toplantısı Haberleri

Kurum ve şirketlerin yönetim binalarında, medya mensuplarının davet edilerek yapılan toplantılardır. Bu toplantılar, şirkette uygun büyüklükte ve teknik donanımına sahip yer bulunmadığında ya da basınla daha iyi ilişkiler kurmak gibi amaçlarla lüks otellerin toplantı salonlarında da gerçekleştirilebilmektedir.

Her basın toplantısı haber değeri taşımayabilir. Ancak niteliği ya da önemi ne olursa olsun; toplumdaki kurum ve kuruluşlar kendi hedef kitleleri için önemli olduğunu düşündükleri her konuda basın toplantıları gerçekleştirirler. Örneğin kurum ve kuruluşlarının yeni faaliyetleri ya da eski faaliyetlerinin değerlendirilmesi, yeni üretilen mal ya da hizmetler, firma ortaklıkları gibi çalışma hayatına yönelik etkinlikleri, sivil toplum kuruluşlarının etkinlikleri, eylemleri, yürüyüşleri basın toplantılarının konusu olabilir.

Basın toplantılarının gerçekleştirileceğine ilişkin duyuru metinleri ya da davetiyeler ya da çağrı telefonları yayın kuruluşlarının istihbarat birimlerine, yöneticilerine ya da muhabirlerine bir şekilde bildirilir. Bu bildirimdeki amaç, muhabirleri toplantıya davet etmek kadar, konu hakkında bilgili ve hazırlıklı olarak ve belki de soru hazırlayarak katılmalarına da yardımcı olmaktır. Böylece muhabirler hakkındaki bilgi ve varsa soru sahibi oldukları toplantılara katılabileceklerdir.

Basın toplantısı haberleri, toplantı amacını veya muhabirlerin toplantıya çağırılma nedenlerini içermelidir. Toplantı atmosferi, beklenmedik bazı şeyler olması ya da toplantı amacına yönelik olarak çeşitli görseller gösterilmesiyle önem kazanabilir ve muhabirler toplantı haberi dışında ilginç haberler yakalayabilirler.

Konferans, Sempozyum, Panel Haberleri

Konferans, sempozyum ya da panel gibi toplantılarda yapılan oturum ya da konuşmalarda dile getirilen ifade ya da tartışmalar, tümü için geçerli olmasa da, kamuoyu açısından pek çok biçimde haber değeri taşıyabilir. Özellikle toplumsal ya da siyasi konulardaki toplantılarda dile getirilen görüşler, ortaya konulan veri, bulgu ya da sonuçlar, dikkat çekilen noktalar önemli haber konuları olarak yazılabilir.

Bu tür toplantılarda dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, temel haber yazma kurallarının gözden uzak tutulmamasıdır. Haberin odak noktasının bulunması, bilgilerin eksiksiz toplanması, yazım tekniğine karar verilmesi ve yazmaya başlanmasının dışında, sempozyum ya da panel gibi birden çok konuşmacının söz aldığı toplantılarda muhabirin yanıtlaması gereken en önemli sorulardan birisi de şudur: “Kimin, hangi söylediği yazılacak? Hepsi de yazılacak mı?”. Bu sorular çoğu zaman amatör muhabirler için sorun kaynağı olur. Ancak deneyimli muhabirler genellikle birden çok konuşmacının bulunduğu toplantılarda “neyin” ya da “kimin söylediği neyin” daha önemli olduğu kararını vererek haber yazmaya başlarlar. Dolayısıyla “haberin odak noktasını” bularak haberi onun üzerine inşa ederler.

Bu tür toplantı haberlerinde genellikle şu kurallara dikkat edilir:

- Sempozyum ya da panel haberleri, genel olarak toplantının üzerinde durduğu temel konuyu alır ve özetler. Örneğin bu tür bir haberde şöyle bir giriş bulunabilir: “Çevre kirliliği konusunda yapılan sempozyumda konuşan dört akademisyen, çevre kirliliğinin yarınlarımızı ve çocuklarımızın yaşamlarını ciddi biçimde tehlikeye soktuğunu söyledi.”

- Aynı ya da farklı fikirler konu olarak seçilebilir. Örneğin şöyle yazılabilir: “Türk tarım politikasını tartışmak üzere bir araya gelen öğretim üyeleri, tarım yerine yükseköğretimdeki sorunları konuştular.”
- Ana konu bir-iki paragrafta verildikten sonra, her konuşmacının söylediğine birkaç cümle ile yer verilebilir. Bu tür bir haber yazımında konuşmacıları ve konuşmalarını sırayla vermek yerine, önemli olanlara öncelik vermek daha doğru olur.
- Bir konuşmacının diğerlerinden farklı olarak ilgi çekecek bir konuda haber değeri taşıyacak şeylerden konuşması da haberin bu noktaya odaklanmasını sağlayabilir. Örneğin bir haberde şöyle denilebilir: “Kaliforniya Sağlık Araştırma Ekibi tarafından şeker hastalığına yönelik bir tedavi yöntemi bulunduğ bildirildi. X üniversitesindeki Y toplantısında Kaliforniya Sağlık Araştırma Ekibinden John Daniel, ... olduğunu söyledi.”
- Birkaç konuşmacıyı bir arada içeren haber metninde, birden çok ara başlık kullanmak okuyucuyu rahatlatır. Bununla birlikte, genel olarak konunun karıştırılmasının önlenmesi açısından, birkaç konuşmacının konuşmalarından alıntılar yapmaktan ve çoklu konulardan sakınmak iyi olacaktır. Bu tür haber metinleri, söylenen sözlerle kurulur ve çok sayıda söze, alıntıya yer verilir.

Toplantı öncesi habere örnek:

RTÜK'den “Medya Hukuku” konferansı

Aylık RTÜK Toplantıları çerçevesinde düzenlenen konferanslarda ‘Medya Hukuku’ konuşulacak. Konuşmacılar Prof. Dr. Ahmet Çifçi ve Dr. A. Vahap Darendeli. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tarafından “Aylık RTÜK Toplantıları” adı altında her ay yapılmakta olan konferansların altıncısı, 30 Eylül 2009 Çarşamba günü saat 15:00’de, Üst Kurul’un Ankara Bilkent’teki merkezinde düzenlenecek. “Medya Hukuku” konulu konferansa Üst Kurul Üyesi Dr. A. Vahap Darendeli ve Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ahmet Çifçi konuşmacı olarak katılacak (haber7.com, 29 Eylül 2009).

Toplantı sonrası habere örnek:

Rekabet Kurumu: Et fiyatlarında kartel bulamadık

Rekabet Kurumu Başkanı Nurettin Kaldırım, et fiyatlarına ilişkin, ‘Rekabetçi açıdan müdabil olmamızı gerektirecek bir durum yok’ dedi.

İSTANBUL - Rekabet Kurumu Başkanı Prof. Dr. Nurettin Kaldırım, et fiyatlarına ilişkin gelen şikâyetler üzerine bir ön araştırma başlattıklarını belirterek, “Rekabetçi açıdan müdabil olmamızı gerektirecek bir durum yoktur. Kartel dediğimiz türden bir rekabet ihlali bulunmadığı yönünde bir kurul kararı oluştu. Bir soruşturma açılmadı” dedi.

Kaldırım, İstanbul Sanayi Odası’nda (İSO) Uluslararası Rekabet Ağı ve 2010 Rekabet Mektubu konferanslarına yönelik düzenlediği basın toplantısına gazetecilerin sorularını yanıtladı. Nurettin Kaldırım, et sektörüne ilişkin hazırlanan ön araştırma raporunun kısa sürede kamuoyu ile paylaşılacağını açıklarken, kurumun balen 15 başlık altında soruşturma yürüttüğünü, bunlar arasında ulaştırma, enerji, sağlık, tıbbi aletler, finansal hizmetler, basın yayın, kimyasal ürünler ve telekomünikasyon sektörlerinin ağırlıklı olduğunu belirtti.

Kaldırmacı, şöyle devam etti: “Ama konuyla ilgili şunu söyleyebilirim; Bize şikâyetler geldi. Basından, medya ortamından bareketle biz konuyu resen anlamlı da gördük, müdabil olduk. Bir ön araştırma yaptık ama, ön araştırmamızda vardığımız sonuç, yapısal unsurların daba önemli, daba belirleyici olduğu ve fakat örgütlü, kartel dediğimiz türden rekabet iblali tespiti yapmaya imkân verecek bir tablonun bulunmadığı şeklinde bir kurul kararımıza dönüştürüldü. Yani ön araştırma sonucunda bir soruşturma açmamış olduk.”

Kaldırmacı, “İthalat bu konuda çözüm olabilir mi?” sorusu üzerine de çözümlerden birini ithalatın oluşturabileceğini söyledi. Kaldırmacı, “Ama kalıcı sonuçlar için herhalde başka şeyler üzerinde durmak gerekir” diye konuştu. ‘Sektörde kamu yardımı sizce rekabette dezavantaj oluşturabilir mi?’ sorusuna da Kaldırmacı, şöyle yanıt verdi: “Yapısal unsur dediğimiz başlık altında hayvancılığın, etin kamu yardımları açısından özel bir kategori olduğunu ifade edebilirim. Devlet yardımlarıyla ilgili Batı’da ve dünyanın pek çok ülkesinde mevzuat belirlenirken tarım, hayvancılık bazen dışta bırakılır. Çünkü orası biraz özelliği olan bir alandır. Küçük işletmeler vardır, örgütsüzdür. Türkiye’de de bu alandaki örgütlenme süreci, mevzuat çalışmaları devam ediyor. Ama yapısal temelde verimli işletmeler ortaya çıkmadıkça, ölçek meselesi halledilmedikçe bilgi meselemiz, çağdaş teknolojiyle bu alanda üretim, dağıtım konusuna bir çözüm sağlanmadıkça zannederim inişler-çıkışlar devam edecektir.”

/anka

(27 Nisan 2010 tarihinde şu adreste erişilmiştir: <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=993678&Date=29.04.2010&CategoryID=101>)

Toplantı haberlerinde dikkat edilmesi, not alınması ve haberi yazarken göz önünde bulundurulması gereken başlıca kurallar şunlardır: (Menchler, 1991)

- Toplantının amacı, zamanı ve yeri,
- Gündem konuları,
- Toplantıda yapılan temel eylem: seçim, karar, politik konular vb.
- Tartışma ve görüşme,
- Toplantının süresi,
- Katılımcı, uzman ya da konuşmacıların adı, soyadı ve unvanı,
- Önemli olarak ne söylediği, konuşmanın ana başlıkları,
- Konuşmanın durumu ve ilerleyişi,
- Toplantı sırasında gerçekleşen beklenmedik şeyler (varsa),
- Toplantıda alınan kararların etkilediği, oylama veya politikalarla ilgili kişiler ve yetkililerin görüşleri ve yorumları,
- Arka plan bilgileri,
- Gündem dışı görüşülen konular,
- Gelecek toplantının gündemi (varsa),
- Toplantıda beklenmedik olaylar (varsa).

EMNİYET VE ADLİYE HABERCİLİĞİ

Emniyet ya da adliye kaynakları aracılığıyla erişilen ya da bu kaynaklardan bilgi alınarak yazılan haberler “emniyet-adliye” ya da “polis-adliye” haberleri olarak tanımlanır. Ancak haberin konusuna bağlı olarak buralardan alınarak yazılacak ha-

berler farklı nitelikler taşır. Genel olarak emniyetle ilgili haberlere, emniyet müdürlüğünden izin alınarak yapılan telsiz dinlemeleri ya da emniyet müdürlüğü tarafından günlük yayımlanan basın bültenlerinden ulaşılabilmektedir. Yeni gelişen bir adli olayla ilgili haber yaparken çok dikkatli olmalı, soruşturmayı etkileyebilecek, suçluların yakalanmasını engelleyebilecek, kişileri haberde yargılayıp suçlayacak nitelikte haber yazılmaması gereklidir.

Polis ya da emniyet muhabirlerinin başlıca görevleri şöyle sıralanabilir:

- **Kazalar:** Trafik, uçak gibi kazalar, boğulmalar, suikastlar, çeşitli kurtarma operasyonları.
- **Suçlar:** Suç haberleri, soruşturmalar, tutuklama ve gözaltına almalar, aramalar, mahkemeye sevk etmeler.
- **Yangınlar:** Yangın mahalline giden polislerden ya da itfaiyecilerden alınan raporlar ve olay yeri izlenimleri.
- **Emniyet politikaları:** Polis ve halka yönelik politikalar, işlemler ve standartların duyurulması.
- **Emniyet faaliyetleri:** Polislerin çeşitli etkinliklerinin duyurulması.

Bir polis muhabiri, hangi tür görevleri yerine getirir?

Cinayet ve Yaralama Haberleri

Cinayet ve yaralama türü olaylar polis telsizi dinlemelerinden öğrenilip, sıcağı sıcağına olay yerine gidilip bilgi ve görüntü elde edilerek haber haline getirilebilir. Bunun dışında, emniyet basın bültenlerinden de bir gün önceye ait cinayet ve yaralama gibi adli olaylara ilişkin olaylar öğrenilerek de bu tür haberler yazılabilir. Cinayet ve yaralama haberlerini yazarken dikkat edilecek başlıca kurallar şunlardır: (Yüksel ve Gürcan, 2005)

- Emniyet yetkililerinden olay ve kişiler hakkında bilgi alınmalı,
- Olayın tanıkları ile görüşerek bilgi alınmalı,
- Olaya karışan kişileri tanıyan kişilerden ve yakınlarından bilgi alınmalı; ancak yanlış bilgi ve yönlendirmeye karşı dikkatli olunmalı,
- Ölü ve yaralı sayısının kesin bir biçimde öğrenilmeli,
- Olaya adı karışanların kimlikleri, adresleri ve yaşamları hakkında bilgi toplanmalı,
- Olay ile ilgili aranan kişiler varsa bunların kimlikleri ve eşkâlleri tanımlanmalı,
- 18 yaşından küçüklerin kimlikleri açık bir biçimde belirtilmemeli (Basın Kanunu buna yasak getirmektedir),
- Cinayet ya da yaralamanın olası nedenleri ve sonuçları farklı kaynaklardan sorgulanmalı,
- Olayın neden ve sonuçları duygusallıktan arındırılarak aktarılmalı,
- İleri sürülen nedenlerle ilgili olarak bir kez daha “iyi ama neden?” sorusu sorulmalı,
- Cinayette ya da yaralamada kullanılan aletler ve uygulanan yöntem net olarak öğrenilmeli,
- Mümkünse yaralıların, zanlıların, emniyet görevlilerinin, savcının, adliye doktorunun, görgü tanıklarının ve diğer görevlilerin sözleri kaydedilmeli,
- Ölülerin defnedilmesi ya da yaralıların tedavisi takip edilmeli,
- Haberin başka kişilere örnek olmasını önlemek için detayların verilmemesine özen gösterilmeli,

- Olayda suçlanan kişinin bir “suçlu” değil “zanlı” olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü bir kişinin “suçlu” olduğu ancak mahkeme kararı sonucu söylenebilir.

SIRA SİZDE

Cinayet ve yaralama haberinde dikkat edilecek başlıca unsurlar nelerdir?

Örnek bir cinayet /yaralamaya ilişkin emniyet basın bülteni şöyle gösterilebilir:

BASIN BÜLTENİ (ASAYİŞ ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ)

17.09.2009 günü saat 01.00 sıralarında Asayiş Şube Müdürlüğüne bağlı ekibimiz tarafından Borsalar Birliği İnşaatı yan tarafında nizami bir şekilde park edilmiş camları filmli bir aracın şüpheli uyandırması üzerine, görevlilerimizce araç kontrol edilmiş ve arka koltukta kanlar içerisinde yatan bir şahsın olduğu görülmüştür. Araç içerisindeki şahsa ulaşılmaya çalışılmış ancak araç kapısının kilitli olduğu ve içerideki şahıstan cevap alınamaması üzerine araç kapısı açılıp içeri girildiğinde şahsın EX olduğu olay yerine gelen sağlık görevlilerince tespit edilmiştir. Olay yerinde gerekli emniyet tedbiri alındıktan sonra araç içerisindeki şahsın kimlik tespiti ile ilgili yapılan araştırmada Mersin Tarsus nüfusuna kayıtlı Hipodromda Nalbant olarak görev yapan M.S. isimli şahıs olduğu, yine görevlilerimiz tarafından yapılan araştırmada M.S. isimli şahsın Elazığ iline iş gereği S.Y. isimli şahıs ile geldikleri ve S.Y. isimli şahsın kaldığı yerde yapılan aramada olay ile ilgili suç unsurları ile birlikte bulunduğu görevlilerimiz tarafından tespit edilmiştir. Şüpheli S.Y. isimli şahıs C.Savcısının talimatı ile gözetim altına alınarak 17.09.2009 günü adli mercilere mevcutlu olarak sevk edilmiştir. Görevlilerimiz tarafından konu ile ilgili araştırmalar devam etmektedir. (Şu adreste erişilmiştir: <http://www.elazig.pol.tr/> - [tophttp://www.elazig.pol.tr/announcements.asp](http://www.elazig.pol.tr/announcements.asp))

Arama ve Tarama Haberleri

Polis arama ve taramalarının çok az da olsa bazılarında medya mensupları davet edilebilmekte ya da bu çalışmalar sırasında medya mensupları da bulunabilmektedir. Arama ve taramalar, düzenli olarak devriye gezen ekipler tarafından gerçekleştirilebildiği gibi, çok sayıda polis ile ansızın gerçekleştirilen bir etkinlik de olabilmektedir. Rutin arama ve taramalar, genellikle medyaya haber verilmeden ve her zaman yapılabilen etkinliklerdir. Önceden belirlenen bir günde ve hedefe yönelik olan gerçekleştirilen arama ve tarama faaliyetlerinde ise son ana kadar medyaya bilgi verilmez. Eyleme geçileceği zaman yaklaştığında ya da çok az bir süre kaldığında medyaya haber verilerek muhabirlerin gelmesi sağlanır. Bununla birlikte, medya mensuplarının izlemesinin sakıncalı olabileceği bir kısım arama ve tarama faaliyetlerine medya mensupları davet edilmez. Bunun yerine, eylem gerçekleştirilirken polis kameralarının kaydettiği görüntüler ve gerekli bilgileri içeren basın bülteni olayın ardından yayın organlarına ulaştırılır.

Kopuk camdan giren kolla 60 kilometre

Karanlık otoyolda bir cisme çarpan 4 arkadaş, yola devam etti. Kırılan camdan içeri bir insan kolunun düştüğünü kilometrelerce sonra anlayan gençler, gözaltına alındı. Adana'dan bir iş için İstanbul'a gelen 25 yaşındaki Ertuğrul Yavuz, Mehmet Avcı, Mustafa Özcan ve Cumali Tabak, önceki akşam geri dönmek üzere yola çıktı. **ARACI İNCELEDİLER VE...**

Ancak saat 22. 00 sıralarında TEM Otoyolu Sapanca mevkisinde, Ertuğrul Yavuz'un kullandığı otomobil, karanlıkta ne olduğunu fark edemedikleri bir cisme çarptı. Çarpmanın etkisiyle kırılan aracın ön camından da içeriye bir parça düştü. Paniğe kapılan ve büyük korku yaşayan 4 arkadaş, hiç durmadan yollarına devam etti. Bu şekilde 60 kilometre giden 4 arkadaş, daha sonra sakinleşince otomobili kenara çekip içini incelediler ve ön koltuğun altında bir insan kolu gördüler.

KİMLİĞİ BELİRLENEMEDİ

Dehşete kapılan ve bir insana çarptıklarını anlayan 4 arkadaş, daha sonra 115 Polis İmdat Hattını arayarak durumu bildirdi ve bulundukları yeri tarif etti. Kısa süre sonra otomobilin bulunduğu yere giden polisler, içinde kopuk bir kol görünce gözlerine inanamadı. Kazanın olduğu yere de giden polisler, aracın çarptığı kişinin cesedini buldu. Yapılan incelemede üzerinde kimliğiyle ilgili hiçbir belge bulunamayan ceset, otopsi yapılmak üzere İstanbul Adli Tıp Kurumu'na gönderildi. Gözaltına alınan 4 arkadaş ise ifadelerinin ardından serbest bırakıldı.

(18 Ağustos 2009 tarihinde şu adreste erişilmiştir: http://www.sabah.com.tr/Yasam/2009/08/18/kopuk_camdan_giren_kolla_60_kilometre)

Öldürme, Tutuklama ve Diğer Adli Haberler

Öldürme, tutuklama gibi adli haberler, polis muhabirliği kapsamında olsa da suçun türü ve habere ilişkin bilgilerin toplanması nedeniyle farklılık gösterir. Öldürme olaylarına ilişkin haber yaparken etik kurallara daha fazla titizlik gösterilmeli ve özellikle ölen kişinin görüntüsü verilmemeli, bir savcı gibi davranmamalı ve haber içeriğinde herhangi bir suçlamada bulunmamalıdır. Adli haberleri yaparken, **“gözaltına alma”** ile “tutuklama” arasındaki farka da dikkat etmek gerekir. Emniyet görevlileri “gözaltına” alır; tutuklamaz. Gözaltına alınan kişi, cezaevine konmaz; Emniyet'te gözetim altında tutulur. Tutuklama kararını mahkemeler verir. Tutuklanan kişi, cezaevine götürülür.

Suçlara ilişkin haberlerde aşağıdaki unsurların bulunmasına özen gösterilmelidir: (Menchler, 1991)

- Kurbanın kimliği,
- Olayın gerçekleştiği zaman, gün ve yer,
- Kullanılan silah türü,
- Yetkililerin olayla ilgili açıkladığı şeyler, öldürme nedeni,
- Polisin açıklamaları, suçun nedenleri,
- Cesedi kimin bulduğu,
- İpuçları, katile yönelik tanımlanan şeyler,
- Ölen ve öldürülenin komşu ve arkadaşlarının yorumları,
- Suça ilişkin suç kayıtları, daha önceki bir suçla bağlantısının olup olmadığı,
- Olayın, kurbanın ailesindeki yansıması.

Adam öldürme nedeniyle tutuklama haberlerinde de şu unsurlara dikkat edilmelidir: (Menchler, 1991)

Gözaltına Alma: Bir “tutuklama” değildir. Polis gözaltına alarak mahkemeye sevk eder. Tutuklama kararını mahkemeler verir.

- İsimler, tutuklanan kişinin tanımı,
- Öldürülenin ismi, zaman, gün ve yeri,
- Tam olarak suç nedir?
- Tutuklama sonuçları,
- Olayın nedeni,
- Araştırma sonuçları,
- Tutuklamayla ilgili görevliler,
- Aramalar,
- Yargılanmak üzere mahkemeye çıkarma ve kefalet durumu var mı?
- Şüphe uyandırabilecek kayıt, bilgi veya belge var mı?

Hırsızlık haberlerini yazarken aşağıdaki unsurlara ilişkin bilgilerin bulunması, haberin objektifliğini sağlayacağı gibi olayın anlaşılmasını da kolaylaştıracaktır: (Menchler, 1991)

- Mağdurların kimliği (ismini açık şekilde değil, baş harflerle vermek),
- Çalınan para ve mallar ile bunların değeri,
- Zaman, yer ve suçun işlendiği gün,
- Mülke nasıl girildiği,
- Silah kullanıldı mı?
- Yaralanma oldu mu?
- İpuçları var mı?
- Olağandışı durumlar (gözden kaçan şeyler, o bölgedeki suçlarda artış vb.),
- Mağdurların ve şahitlerin anlattıkları.

SIRA SİZDE

8

Bir hırsızlık olayında hangi unsurlara yönelik bilgi toplamak gerekir?

SAĞLIK HABERCİLİĞİ

Sağlık haberciliği, halkın sağlıkla ilgili her türlü gelişme konusunda aydınlatılması ve hastalıklarla ilgili bilgilendirilmesi amaçlanan haberlerdir. Sağlık haberciliğinde, teşhis ve tedaviye yönelik haberler yapmamalı, hastalıklar ve sağlıklı yaşam için yapılması gerekli eylemler, bilgilendirici şekilde sunulmalıdır. Sağlık haberlerinde yapılacak herhangi bir yanlış, haberden etkilenen birçok kişinin hayatını olumsuz yönde etkileyebilecektir. Bu nedenle sağlık habercilerinin, halkı yanlış yönlendirebilecek ve olumsuz yönde etkileyebilecek haber konularından uzak durulması gerekmektedir.

Sağlık habercilerine yönelik Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde (Madde 5) şu hüküm yer almaktadır: “Sağlık konusunda sansasyondan kaçınılmalı, insanlara umutsuzluk veya sahte umut verecek yayım yapılmamalıdır. Tıbbi alandaki araştırmalar, kesinleşmiş sonuçlar gibi yayımlanmamalıdır. Hastanelerde araştırmalar yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci kimliğini belirtmeli ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmelidir. Yetkilinin hastanın veya yakınının izni olmaksızın hastane ve benzeri kurumlarda hiçbir yolla ses ve görüntü alınmamalıdır.”

Dünya Sağlık Örgütü tarafından sağlık muhabirleri için hazırlanan rehberde (Moskova Rehberi; 28-30 Mayıs 1998'de Moskova'da toplanan “Sağlık için İletişim” toplantısında alınan kararlar) şu ilkelere dikkat çekilmektedir:

- Öncelikle halka zarar verme,
- Araştır, doğruyu bul,
- Umud verme (özellikle mucizevi tedaviden bahsetme),
- Kendine “bu haberden kim yararlanır” sorusunu sor,

- Haber kaynağının gizliliği ilkesini unutma,
- Vereceğiniz haberler hasta, sakat ve çocuklara aitse, bir kez daha düşün,
- Özel hayatı ve acıları haber yapma,
- Acıyı, duygu sömürüsü için asla kullanma,
- Kararsız kalırsan haberden vazgeç!

Bu bakış açısıyla, muhabirlerin ve sağlık editörlerinin haberleri yaparken; halkın bu haberden etkilenecek verilen önerileri uygulamaya koyacaklarını düşünmeli ve sağlık önerilerini, teşhis ve tedavi boyutunda olmayarak, mutlaka bir uzmanın ifadeleriyle vermelidir.

Sağlık haberciliğinde nelere dikkat etmek gereklidir?

EKONOMİ HABERCİLİĞİ

Ekonomi haberleri toplumda yaşayan hemen herkesi yakından ilgilendiren haberlerdir. Satın alınan temel ihtiyaç maddelerine gelen zamlar, ücret, maaş ve emekli aylıklarındaki artışlar, konut sektöründeki durgunluk, otomotiv sektöründeki ilginç tablo, döviz, altın ya da borsadaki ani değişimler, petrol fiyatları, ithalat ve ihracat kararları, ihaleler, özelleştirmeler, yeni yasal düzenlemeler, aylık ekonomik göstergeler ve daha pek çok konudaki ekonomi haberi cebinde parası olan ve parayla iş yapan tüm kesimleri yakından ilgilendirir.

Bir ekonomi muhabirinin öncelikle şu konulara hâkim olması gerektiği söylenebilir:

- **Yerel spot haber öyküleri:** Kentteki dükkân ve mağazaların açılış ve kapanış saatleri, şirketlerdeki personel değişiklikleri, yeni inşa edilen ticari yapılar, iş iklimindeki değişimler, şirketlere ilişkin aylık-yıllık veriler haber konusu yapılabilir.
- **Ekonomide göze çarpan unsurlar:** Yeni ürünler, firmaların çalışma potansiyelleri ve çalışanların profilleri haber yapılabilir.
- **Borsa hareketleri:** İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'ndaki işlem gören kâğıtlar, borsadaki yükselme/düşme ve bunun döviz piyasalarındaki yansımaları, yerel düzeyde ise ticaret borsalarındaki işlemler haber olarak değerlendirilebilir.
- **Açıklayıcı ekonomi öyküleri:** Ekonomi aktörlerinin ulusal ve uluslararası ekonomik gelişmelerin işletmeler üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri; yerel sanayi ve işletme yöneticilerinden lider konumunda bulunanların ekonomi, ekonomi politikaları, para piyasaları, ihracat, ithalat, vergi gibi konularına ilişkin görüşleri, haber haline getirilebilir.

Ekonomi muhabirliği, haberciliğin diğer alanlarına göre daha fazla uzmanlığa gereksinim duyar. Pek çok ekonomi haberinde; oranlar, yüzdeler, kâr/zarar durumları, üretim ve tüketim endeksleri, muhasebe kavramları ve ekonomi dünyası jargonları kullanılmakta olup, muhabirin mutlaka bu kavramlara hakim olması beklenir. Ekonomi muhabiri, parayı yönetenlere, yatırımcılara ve manipülatörlere karşı aynı uzaklıkta bulunmalı ve objektifliğini korumalıdır.

Ekonomi muhabirlerinin dikkat etmesi gereken başlıca kurallar şu şekilde sıralanabilir: (Menchler, 1991)

- Şüphe içinde olduğunda, haberin genel kitleye yönelik olduğu unutulmamalı ve iyice araştırmadan yazılmamalı,
- Jargonlardan ve ekonomik terimlerden kaçınılmalı, kullanılmak zorunda kalan özel kavramlar mutlaka açıklanmalı,
- Habere konu olan olay açıklanmalı, ancak aşırı açıklamalardan da kaçınılmalı,

- Birinci sayfaya ya da haber sırasına girecek ekonomi haberinde daha fazla açıklamalarda bulunmalı; çünkü bu haberler ekonomi sayfalarını okuyanlara kıyasla çok daha genel bir kitleye hitap etmektedir,
- Ekonomik trendin ya da gelişmelerin ne olduğuyla birlikte, nasıl olduğu da tanımlanmalı,
- Konunun önemine göre analiz, anekdot, örneklendirme ve canlandırma unsurları da kullanılmalıdır.

Ekonomi haberlerinin kaynakları genellikle şu kişilerdir: Banka yöneticileri, finans kuruluşları yöneticileri, ticaret-sanayi-ziraat odaları yöneticileri, işçi ve memur sendikaları, finansal danışmanlar ve analistler, emlak kuruluşları yöneticileri, meslek odaları ve diğer ticari örgüt yetkilileri, taşıma ve gümrükleme şirketleri yöneticileri ile danışmanları, ticaret ve sanayi bakanlığı yetkilileri...

SIRA SİZDE

10

Ekonomi muhabiri hangi haber kaynaklarıyla sıcak ilişkiler kurmalıdır?

Ekonomi haberlerinde kaynaklar genellikle iki yönden kullanılır: “Haberi destekleyici ya da aktarıcı **alıntılar yapmak** için” ya da “habere ilişkin **arkaplan bilgi** aktarımında”. Kaynaktan alıntı yapılırken, kişinin haber konusuyla ilgili ve o konuda uzman olup olmadığına özellikle dikkat etmek gerekir. Örneğin bir banka haberinde, bir üniversitedeki ekonomi profesöründen bilgi almak ve onun ağzından haberi vermek yeterli değildir. Bankacılık sektöründeki uzman kişilerden de bilgi almak gereklidir. Arka plan bilgi için ise daha çok haberi destekleyecek bilgiye sahip kişi ya da basılı kaynaklardan yararlanılabilir.

Örneğin milli gelire ilişkin haber yaparken şunlara dikkat etmelidir:

- Yılın çeyrek yarısındaki artma ya da azalma oranı,
- Artma ya da azalmanın nedenleri,
- Yılın belli bir yarısındaki gayri safi milli hasılanın (GSMH) net miktarı, bunun önceki dönemlerle karşılaştırılması,
- GSMH, tüketici ve üretici endekslerindeki kalemlerin kısa tanımlaması,
- Kişi başına düşen toplam gelir miktarının dönemlere göre dağılımı.

KÜLTÜR VE SANAT HABERCİLİĞİ

Kültür ve sanatla ilgili haberler; konserler, sanat sergileri, sinema, tiyatro gösterileri, yeni çıkan kitap, yeni çıkan albümler, en çok satan eserler, vizyona giren filmler, yeni sahnelenen tiyatro eserleri, sanatçıların hayat öyküleri gibi konulardan oluşmaktadır. Bu tür haberler, gazetelerde, diğer haberlerden bağımsız sayfalarda verilirken, radyo ve televizyonda bültenlerinde, haberin önemine göre alt sıralarda yer bulabilmektedir. Ancak radyo ve televizyonlarda kültür ve sanatla ilgili bağımsız program kuşakları da yayınlanmaktadır.

Kültür ve sanat haberciliği geniş bir bilgi birikimi gerektirmektedir. Bu haber türü; edebiyat, arkeoloji, sanat tarihi, antropoloji, müzik, sahne sanatları, plastik sanatlar, sinema, yayıncılık gibi alanlarda bilgi sahibi olmayı gerektirmektedir. Kültür - sanat muhabirinin her şeyi bilmesi zorunlu değildir; ancak ilgili alanlarda temel bilgi birikiminin olması, haber konuları ortaya çıkarmasında ve ilgi çekici haberler yazmasında önemlidir.

Kültür ve sanat muhabirleri, diğer alanlarla ilişki bulunmasından dolayı, her alana yönelik bilgi sahibi olmalıdır. Ancak belli bir alanda uzmanlaşmak yararlı olacaktır. Muhabir, kültür-sanat etkinliklerini yakından takip etmeli ve bunları kaçırmamalı, sergilere, müzelere ve konserlere ilgi duymalıdır. Muhabirler; haber öz-

nesi konumundaki yazar, yayıncı, menajer, ressam, ses sanatçısı, galeri sahibi gibi kişilerle iyi ilişkiler kurmalıdır.

Kültür ve sanat haberleri, düz haber gibi verilebildiği gibi, röportaj olarak ya da haber hikayeleştirilerek de verilebilir. Bu haberlerin yazımında genellikle pramit tekniği kullanılır. Bu haberlerde; bilgi vermeyle, yorumlarla ya da izlenim aktarmayla olaya farklı açılımlar getirilebilir.

Kültür ve sanat haberlerinde göz önünde bulundurulacak unsurlar ise şöyle sıralanabilir:

- Etkinliğin yer ve zamanı,
- Etkinliği düzenleyenlerin ve katılımcıların isimleri,
- Etkinliği izleyenlerin sayısı,
- Etkinliğe katılanların görüşleri,
- Sanatçılar ve yaptıkları işler,
- Serginin konusu,
- Müzayedenin konusu ve yüksek fiyatlı satılacak eserler,
- Kültür merkezlerindeki etkinliklerin konuları,
- Kültür - sanatla ilgili seminer, panel ve akademik toplantılar,
- Tiyatro, sinema, opera, bale gösterileri ve kimlerin katıldığı,
- Kitap tanıtımları,
- Sanatsal içerikli festivaller,
- “En çok satanlar” listelerinde de mutlaka kaynak belirtilmelidir. Çünkü bu tür listeler farklılık göstermekte ve sorunlar yaratmaktadır.

MAGAZİN HABERCİLİĞİ

Magazin haberciliği; halkın çoğunluğunu ilgilendirecek, çeşitli konulardan söz eden ve bol resim ya da görüntü ağırlıklı, genellikle sanat, eğlence ve spor dünyasında tanınmış kişilerle ilgili yapılan habercilik türüdür.

Magazin haberleri genel olarak; sosyete dedikoduları, sanatçıların özel yaşamları, güzellik ve ses gibi çeşitli yarışmalar, basit sokak eylemleri, dramatik kavga ya da cinayet haberleri, hayat pahalılığı, zayıflama yöntemleri, yemek tavsiyeleri, fal yorumları gibi çok çeşitli konuları kapsamaktadır. Bu nedenle magazin haberleri çoğunlukla “yumuşak haber” olarak adlandırılmaktadır.

Magazin gazeteleri ya da programlarında çoğunlukla insanları düşünmeye yönleltmeyen içerikler sunulmaktadır. Haberler, fanteziye; diğer deyişle kurmacaya dönük ve yumuşak içeriktedir. Bununla birlikte magazin haberciliği, “infotainment” olarak da adlandırılan “eğlendirici bilgi” içeren, eş deyişle eğlendirirken bilgi veren haber türünü benimsemiştir. Bu tür habercilik, görsel malzeme kullanımına önem vermekte ve ayrıca “duygusallığı” da ön planda tutmaktadır. Bu nedenle gazetelerdeki magazin haberciliğinde bol fotoğrafı, büyük puntolu, fakat az yazının yer aldığı bir şekilde haber sunumu gerçekleştirilmektedir.

Magazin haberciliğinde; insanları oyalamak, modern yaşamın monoton, sıkıcı düzeninden çıkartarak düş dünyasına götürmek ve onların duygularına hitap etme yanında, okur ya da izler kitlenin ilgisini çekmek önemli amaçlardandır. İnsanı bilgilendirmek temel amacı yerine daha çok hoşça vakit geçirmesini amaçlayan bu tür haberler, genel olarak her eğitim düzeyine hitap edebildiğinden, pek çok kişi tarafından zevkle ya da vakit geçirmek ya da oyalanmak amacıyla takip edilmektedir.

Paparazzi: Sansasyona yol açabilecek bir haber için açık ya da gizli şekilde, etik kuralları da hiçe sayan bir yaklaşımla üretilen haberlerdir.

Sansasyonel haber: Çoğu kişi üzerinde ilgi ve heyecan uyandıran, bu heyecanı artıran haberlerdir.

Magazin haberciliği denilince öncelikle ünlüler hakkında yapılan haberler gelse de; aslında her olayın magazin yanı bulanabilmektedir. Siyasetten ekonomiye, spor- dan cinayet haberine kadar her haber konusunu magazinleştirmek mümkündür.

Magazin haberciliğinde **“paparazzi”** ve **“sansasyonel haber”** kavramlarını da tanımlamak gereklidir. Paparazzi, İtalyanca bir kelime olup, sansasyona yol açabi- lecek bir öykü için hakkında bıkmadan, usanmadan açık ya da gizli şekilde araş- tırma yapan, haber konusu kişiyi takip eden muhabir olarak tanımlanır. Bu türde içeriğe sahip haber ya da programa da aynı ad verilir. Sansasyonel haber ise, pek çok kimse üzerinde heyecan uyandıran, heyecanı en üst düzeye çıkarmayı amaç- layan haberlerdir.

Haberlerde “magazin eğilimi” iki türlü görülebilmektedir. Bunlardan ilki doğru- dan **“magazin haberi”** olarak nitelendirilen haberler ve ikincisi de **“içeriği ma- gazinleştirilmiş haberler”**dir. Magazin haberleri, daha çok konuların olabildi- ğince kişilere dayandırılması, dramatik etki yaratılması, sansasyonel hale getirilme- si ile diğerlerinden ayırt edilir. Haber bültenlerinde mankenlerin, şarkıcıların, fut- bolcuların ve diğer ünlü kişilerin özel hayatlarına ilişkin bilgi ve görüntüler aktarı- lır. Hatta bu haberlerin sunumunda fon müziği dikkat çeker. Haber içeriğinin ma- gazinleştirilmesi ise habere konu olan olaydaki asıl unsurun bir yana bırakılarak, ikincil ve belki üçüncül önemdeki unsurların öne çıkarılmasına karşılık gelir. Siya- sal, ekonomik ya da toplumsal nitelikli ciddi haber konularının, haberdeki daha az önemdeki unsurların öne çıkarılarak eğlenceli bir şekilde sunulması bu şekilde ta- nımlanır. Örneğin, bir siyasi parti başkanının yaptığı basın toplantısında söylediği- nin değil de giydiği takım elbisenin kumaşının ve markasının öne çıkarılması, “ha- beri magazinleştirme çabası” olarak yorumlanır.

Magazin haberlerinde **“kişiselleştirme”** ve **“dramatize etme”** anlayışları da yaygın olarak kullanılmaktadır. Özellikle magazinleştirilmiş haberlerde kişiselleş- tirme daha yaygındır. Örneğin, bir uçak kazası olayında, kazayı görüp olay yerine koşan bir “kahramanın” yaptıklarının anlatılması haberin kişiselleştirilmesidir. Ha- berin dramatize edilmesi ise, gerçekleşen olay içerisinde, haber değeri taşıyan un- surların gözetilmeyerek daha dramatik unsurların öne çıkarılmasıdır. Örneğin, bir uçak kazasının haber yapılması yerine, kazada ölen birinin okuduğu kitaptan yo- la çıkarak o kişinin yaşam öyküsünün anlatılması haberin kişiselleştirilmesidir. Bu- rada, haber dramalarında, aktarılan olay öyküsündeki aktörler üzerine olay yapı- landırılmaktadır. Yaşanılan olayların bireysel etkilerinin vurgulanmasıyla “skandal” ve “sansasyon” gibi sözcüklerin de haberlerdeki önemini artırmaktadır. Elbette bunlar, habercilik adına eleştirilen durumlardır.

Sonuç olarak bu ünite de haber ajanslarında, internet alanında, halkla ilişkiler gibi alanlarda haber yazmanın ayrıntıları üzerinde durduk. Yerel yönetim, gezi ve tatil, eğitim, sağlık ve ölüm haberlerinin ayrıntılarını inceledik. Habercilik, farklı alanlara yönelik farklı uzmanlık ve bakış açısı getirmektedir. Olayın ortaya çıkışı özelliği ve haberleştirme unsurlarının birbirinden farklı olması, muhabirin bu ko- nularda uzmanlaşmasını sağlamaktadır. Bu ünite de, çeşitli habercilik uygulamaları bağlamında muhabirlerin nelere dikkat etmesi gerektiği üzerinde durduk. Burada söz edilenlerin pekiştirilmesi, bu konularla ilgili haberler yapıldıkça sağlanacaktır.

Özet

Ajans haberciliği açıklamak.

Haber ajansları; medya kuruluşları ile hızlı haber alma gereksinimi duyan kamu ya da özel sektör kuruluşlarına, amaçları doğrultusunda olayları izleyerek, bunları tarafsızlık, doğruluk ve hızlilik ilkelerine bağlı kalarak değerlendirmeye tabi tutan ve sonra da edindiği bilgileri çeşitli yol ve yöntemlerle, en geniş şekilde abonelerine ulaştıran kuruluşlardır. Haber ajansları; ulusal ve uluslararası olarak ikiye ayrılır. Ajans haberlerinin genel ilkeleri; hızlilik, doğruluk, tarafsızlık ve ayrıntıdan oluşur.

Ajanslar, toplayıp değerlendirdikleri haberleri, en hızlı ve kısa sürede abonelerine ulaştırmak zorundadır. Ajans haberlerinde, farklı görüşlere sahip abonelere haber sağlandığı için, haberlerin yazımında tarafsızlığı en üst düzeyde sağlamak gerekmektedir. Ajanslar haberlerini tüm ayrıntılarıyla vermek zorundadır. Ajans haberleri, “gelen en son haber en yeni haberdır” mantığına göre akmaktadır. Rutin ajans haberlerinde ters piramit yöntemi kullanılmaktadır. Haberlerde başlık kısa olmak zorunda olmayıp, olayı özetler şekilde ve cümle olarak verilmektedir. Haberin yayına konulduğu tarih ve saat de haber metinlerinde görülmektedir.

İnternet haberciliğini tanımlamak.

İnternet haberciliği, çeşitli kaynaklardan derlenen haberlerin, bir web sitesinin altında, birbirine bağlarla (linklerle) bağlı dokümanlar olarak yayımlanmasını ifade etmektedir. Haber sitelerinin çoğunluğu, abone olunan haber ajanslarından gelen haberlerden seçilenlerle birlikte, diğer haber siteleri ile gazetelerin sitelerinden derlenen haberlerin yayımını yapmaktadır. İnternet haber sitelerinde, yoğun bir araştırmaya, görüşmeye dayalı özel haber dosyaları ortaya çıkarabilmek mümkün olmamaktadır. İnternet haberciliğinin diğer medyadan farklı olarak şu özellikleri şunlardır: Etkileşimlilik, hipermetin, doğrusal olmayan yapı, çoklu ortam, yöndeşme, isteğe göre değiştirmek ve kişiselleştirmek.

Dergi haberciliğini açıklamak.

Dergi haberciliği, zaman kısıtlılığı olmadan, günlük haberciliğin dışında olarak; daha ayrıntılı, geçmiş de kapsayan ve derinlemesine incelemelerle doğru bilgi aktarımı sağlayan, farklı bakış açılarıyla haberin sunulmasına olanak sağlar. Dergiler, daha fazla “bilgilendirici” içeriklidir. Haberler, farklı yönleriyle ele alınarak açıklanır. Dergilerde çoğunlukla farklı hayat hikayeleri, yaşanmışlıklar ve farklı dünyalar dile getirilir. Haberler öyküsel bir dille ve yalın bir anlatımla sunulur. Dergilerde, konular bir bütünlük içerisinde ve en yalın dille öykülendirilir.

Halkla ilişkiler haberciliğini açıklamak.

Basın bültenleri belirli bir formatta yazılmakta olup; kişiler, kurumlar ve etkinliklerle ilgili duyuruları içermektedir. Bu duyuruların, medyada, haber olarak ya da köşe yazısı olarak işlenmesi ve kamuoyunun dikkatinin çekilmesi amaçlanmaktadır. Basın bülteni bir haber metni olup, hedef kitleye bilgi veren standart bir formata sahiptir. Basın bültenini hazırlarken unutulmaması gereken en önemli nokta, amacın reklam yapmak olmadığıdır. Satış artırmaya yönelik, aşırı övgü içeren yazım dili kullanılmamaya özen gösterilmelidir. Basın bülteni, 5N1K temel sorularına yanıt vermelidir. Basın bülteni; başlık, giriş, gövde, görseller ve sonuç (kapanış) bölümlerinden oluşan bir haber metnidir. Standart bir basın bülteni 300 ile 800 arası kelimedenden oluşmaktadır.

Yerel yönetim haberciliğini tanımlamak.

Yerel medya kuruluşları için yerel yönetim haberleri, ulusal ve uluslararası haberlere göre çok daha fazla önemlidir. Bir muhabir, yerel yönetimlerle ilgili haber yazarken yerel yönetimlerin yaptığı tüm etkinlikleri izlemesi ve bunlarda bazı unsurları göz önünde bulundurması gereklidir. Yerel yönetim haberlerini; halkın refahı içinde yaşamı için su hatlarının yenilenmesi, sokaklar, yeni inşaatlar, köprüler, viyadükler gibi yapılaşmalarda yerel yönetimlere verilen yetkiler, toplu taşıma imkânlarındaki değişiklikler, halk sağlığı, sosyal yardımlaşma ve güvenlik için konular yeni kurallar gibi konular oluşturmaktadır.

Söylev ve toplantı haberciliğini anlatmak.

Uzman ya da toplumun sevdiği, değer verdiği bir kişinin, bir topluluk önünde yaptığı söylev, konferans, seminer, basın toplantısı gibi bilimsel ya da kurumsal etkinliklerin haber olarak yazımını ifade eden habercilik türüdür. Toplantı haberciliğinde, toplantı öncesinde, toplantının konusu ve kimlerin katılacağı, hangi konuların tartışılacağına duyurumu yapılırken, toplantı sonrası haberlerde, toplantıda konuşulan temel konular, konuşmacıların önemli mesajlar içeren sözlerinden alıntılar, toplantıda alınan kararlar ve bunların etkilerinin neler olacağı hedef kitleye aktarılır.

Emniyet ve adliye haberciliğini açıklamak.

Bu tür haberlere emniyet müdürlüğünden izin alınarak telsiz dinlemeleri ya da emniyet müdürlüğü tarafından günlük yayımlanan basın bültenlerinden ulaşılabilmektedir. Yeni gelişen bir adli olayla ilgili haber yaparken çok dikkatli olmalı, soruşturmayı etkileyebilecek, suçluların yakalanmasını engelleyebilecek, kişileri haberde yargılayıp suçlayacak nitelikte haber yazılmaması gereklidir. Emniyet ve adliye haberleri; trafik kazası haberi, uçak kazaları, felaket haberleri, cinayet ve yaralama haberleri, polis arama ve tarama haberleri, öldürme, tutuklama ve diğer adli haberler olarak alt sınıflara ayrılmaktadır.

Sağlık haberciliğini açıklamak.

Sağlık haberciliği, halkın sağlıkla ilgili her türlü gelişme konusunda aydınlatılması ve hastalıklarla ilgili bilgilendirilmesi amaçlanan haberlerdir. Sağlık haberciliğinde, teşhis ve tedaviye yönelik haberler yapmamalı, hastalıklar ve sağlıklı yaşam için yapılması gerekli eylemler, bilgilendirici şekilde sunulmalıdır. Sağlık haberlerinde yapılacak herhangi bir yanlış, haberden etkilenen birçok kişinin hayatını olumsuz yönde etkileyebilecektir. Bu nedenle sağlık habercilerinin, halkı yanlış yönlendirebilecek ve olumsuz yönde etkileyebilecek haber konularından uzak durması gerekmektedir.

Ekonomi haberciliğini tanımlamak.

Ticari ve ekonomik konulardaki haberler hemen herkesi yakından ilgilendirmektedir. Satın aldığımız temel ihtiyaç maddelerine gelen zamlar, maaş ve emekli aylıklarına verilen zam oranları, ev

kiralardaki artış, döviz-altın-borsadaki değişimler, aylık ekonomik göstergeler gibi konularda yapılacak haberler, ilgili tüm kesimlerin ilgisini çekmektedir. Bir ekonomi muhabirinin hâkim olacağı unsurlar; yerel spot haber öyküleri, ekonomide göze çarpan özellikler, borsa seansları ve etkileri, açıklayıcı ekonomi konulu öykülerdir.

Kültür ve sanat haberciliğini anlatmak.

Kültür-sanat haberciliği, farklı alanları kapsamakta ve geniş bir bilgi birikimini gerektirmektedir. Edebiyat, arkeoloji, sanat tarihi, antropoloji, müzik, sahne sanatları, plastik sanatlar, sinema, yayıncılık gibi alanlarda bilgi sahibi olmayı gerektirmektedir. Kültür - sanatla ilgili haberler; konserler, sanat sergileri, sinema, tiyatro gösterileri, yeni çıkan kitap, yeni çıkan albümler, en çok satan eserler, vizyona giren filmler, yeni sahneleyen tiyatro eserleri, sanatçıların hayat öyküleri gibi konulardan oluşmaktadır.

Magazin haberciliğini tanımlamak.

Magazin haberleri; halkın çoğunluğunu ilgilendirecek, çeşitli konulardan söz eden ve bol resim ya da görüntü ağırlıklı haberlerdir. Genellikle sanat, eğlence ve spor dünyasında tanınmış kişilerle ilgili habercilik türüdür. İnsanın hoşça vakit geçirmesini amaçlayan bu tür habercilik türü, her eğitim düzeyine hitap edebildiğinden, pek çok kişi tarafından zevkle, vakit geçirmek veya oylanmak amacıyla izlenmektedir. Magazin haberlerinde haber konuları, sosyete dedikoduları, sanatçıların özel yaşamları, güzellik ve ses gibi çeşitli yarışmalar, basit sokak eylemleri, dramatik kavga ya da cinayet haberleri, hayat pahalılığı, zayıflama yöntemleri, yemek tavsiyeleri, fal yorumları gibi çok çeşitli konulardan oluşmaktadır.

Kendimizi Sınayalım

1. Haber ajansları, aşağıdakilerden hangisine haber ve görüntü **sağlamamaktadır**?
 - a. Gazete
 - b. Dergi
 - c. Radyo
 - d. Kitabevleri
 - e. İnternet siteleri
2. Aşağıdakilerden hangisi ulusal resmi haber ajansı-mızdır?
 - a. Cihan Haber Ajansı
 - b. İhlas Haber Ajansı
 - c. Anadolu Ajansı
 - d. ANKA
 - e. Doğan Haber Ajansı
3. Aşağıdakilerden hangisi ajans haberlerinin genel il-kelerini oluşturan unsurlardan biri **değildir**?
 - a. Hızlılık
 - b. Doğruluk
 - c. Tarafsızlık
 - d. Ayrıntı
 - e. Kurum bilgisi
4. Aşağıdakilerden hangisi internet haberciliğinin özel-liklerinden biri **değildir**?
 - a. İstem dışı kişiselleştirme
 - b. Doğrusal olmayan haber yazımı
 - c. Hipermetin
 - d. Çoklu ortam
 - e. Yöndeşme
5. Basın bülteninde aşağıdakilerden hangi bölüm yer **almamaktadır**?
 - a. Başlık
 - b. Giriş
 - c. Gövde
 - d. Görseller
 - e. Öneriler
6. Aşağıdakilerden hangisi, yerel yönetim haberciliği kapsamında **değerlendirilmez**?
 - a. Milli eğitim sistemindeki değişiklikler
 - b. Belediye otobüsü ve dolmuş güzergâhlarında yapılan değişiklikler
 - c. Yeni imara açılan alanlara ilişkin değişiklikler
 - d. Kent yöneticilerinin söylemleri
 - e. Hafta sonunda elektrik verilmeyecek mahalle ve sokaklar
7. Yangın, trafik kazası ve suçlara ilişkin haberler daha çok hangi haber türüne girer?
 - a. Ajans haberciliği
 - b. Yerel yönetim haberciliği
 - c. Emniyet ve Adliye haberciliği
 - d. 3. Sayfa Haberciliği
 - e. Marazi Haberler
8. Aşağıdakilerden hangisi sağlık haberciliğinde dikkat edilmesi gereken etik ilkelerden biri olarak **görülmez**?
 - a. Öncelikle halka zarar verme
 - b. Araştır, doğruyu bul
 - c. Umut verme, mucize tedaviden söz etme
 - d. Kendine “bu haberden kim yararlanır” sorusunu sor
 - e. Ölen ve yaralanan kişilerin adlarını ve yaşlarını belirt
9. Aşağıdakilerden hangisi ekonomi haberciliğinde ye-rel spot haber öykülerine karşılık gelir?
 - a. Kentteki şirketlerin personel değişiklikleri
 - b. Yeni ürünler
 - c. Hisse senedi piyasasındaki hareketler
 - d. Ekonomi aktörlerinin gelişmelere ilişkin görüşleri
 - e. Yerel şirket yöneticilerinin ekonomi politikaları-na ilişkin görüşleri
10. Aşağıdakilerden kültür ve sanat haberciliğinde ön-celikle dikkat edilen unsurlardan biri **değildir**?
 - a. Etkinliğin yer ve zamanı
 - b. Sanatçılar ve yaptıkları işler
 - c. Katılımcıların isimleri
 - d. Tanıtım ve pazarlama faaliyetleri
 - e. Kitap tanıtımları

Okuma Parçası

AÇIKLAMA HABERLERİNİN ANATOMİSİ

Bir açıklama, demeç, konuşma ya da görüşmenin haberini yazmaya başlamadan önce “bu olayı yakın bir arkadaşınıza anlatacak olsanız, en başta ne söylerdiniz?” sorusuna yanıt vermek gerekiyor. Bir açıklamayı arkadaşınıza anlatacak olsanız, ilk olarak ona ne söylersiniz?

Sanırım bu sorunun öncelikli yanıtı, “açıklamayı yapan kişinin ne dediği” ya da “o kişinin sizin için en önemli cümlesi” olacaktır.

Haber yazarken de metne, bu en önemli sözle başlamak gerekiyor. Çünkü açıklamayı yapan kişinin kendi sözlerine öncelik vermek; o kişinin ne anlattığı, neye dikkat çektiği, neyi vurguladığı ya da neyin altını çizdiğinden daha fazla önem taşıyor.

Çünkü arkadaşınızla bu konu hakkında sohbet ederken de bu tür yorumlar karşısında “peki ne dedi” sorusuyla karşılaşabilirsiniz. Haber yazmak da öyledir. O kişinin ne dediğini kendi sözleriyle vermek hem anlatımı kolaylaştırır hem de merakı giderir.

O halde haberde en doğru yaklaşım, açıklamayı yapan kişinin sözlerine olabildiğince çok yer vermekten geçer. Daha en başında açıklamayı “özetlemeye” kalkmamak ya da “aktarmak” yerine “anlatmayı” denememek gerekir. Çünkü bu hem “en zor”, hem de “en fazla” yanlış anlaşılmalara ya da yanlış yorumlamalara neden olabilecek yazım tarzıdır. O nedenle muhabirlere söylenecek en önemli tavsiye şudur: “Bırakın, açıklamayı yapan kişi konuşsun. Siz de yazın”.

Şimdi de gazetelerde yayımlanmış kimi açıklama haberlerinin giriş bölümleri üzerinde duralım. Girişler üzerinde durmamızın nedeni, haberci adaylarının en zorlandıkları kısmın haberlerin giriş bölümü olması. Genç muhabirlerin deyişiyle, “giriş yapılırsa, haberin devamı geliyor”.

Buradaki çözümlemelerde, 5N1K formülündeki soruların yanıtlarının bulunduğu yerlere, hangi soruya karşılık geldiği yazılmış durumda...

- (Kim?)... olduğunu söyledi. (Nerede?)... bir basın toplantısı düzenleyen (kim?), ...belirterek, şöyle devam etti: “...”
- (Kim?)... söyledi. (Kim?), (nerede?) yaptığı konuşmada, ... kaydetti. (Kim?), “...” diye konuştu. ... kaydeden (kim?), ... hatırlattı. (Kim?), “...” dedi.
- (Kim?)... belirterek, “...” dedi. (Kim?)... (nerede?)... katıldı. ... vurgulayan (kim?), ...söyledi. ... da değinen (kim?), “...” diye konuştu. (Kim?), ... belirterek, şöyle konuştu: “...”.

- (Kim?)... açıkladı. ... kaydeden (kim?), ... söyledi. (Kim?) ... (nerede?)... basın mensuplarına yaptığı açıklamada, ... (konusunda) bilgi verdi. “...” diyen (kim?), ...söyledi. ... belirten (kim?), ... açıkladı. (Kim?)... kaydederek, “...” şeklinde konuştu.
- ...olduğu açıklandı. (Kim?) “...” dedi. (Nerede?)... düzenlenen (etkinlikte) konuşan(kim?) ... belirtti.
- (Ne?)...başladı. (Kim?)... dikkat çekti. (Kim?)... söyledi. (Kim?) şöyle dedi: ...
- (Kim?)...açıkladı. (Kim?)... söyledi. (Kim?) “...” dedi. ...olduğunu söyleyen (kim?), “...” diye kaydetti. (Kim?), “...” sorusuna, “...” yanıtını verdi. ... bilgisini veren (kim?),”...” dedi. (Kim?), ... vurguladı.
- (Kim?)...(ne zaman?)... (nerede?) düzenlenen toplantıda ... eleştirdi. ... savunan (kim?)şunları söyledi: ...

Siz de gazetelerdeki haberleri benzer şekilde inceleyebilir ve haberlerin anatomisini çıkarabilirsiniz.

Şunu da unutmanızı tavsiye ederim: Daha iyi haber yazmanın yolu ilk yolu daha fazla okumaktan ve ikinci yolu da daha fazla yazmaktan geçer...

Kaynak: Yüksel, E. (2010). Medya ve Habercilik. Konuya: Çizgi.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. d Yanıtınız yanlış ise, "Ajans Haberciliği" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. c Yanıtınız yanlış ise, "Ajans Haberciliği" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. e Yanıtınız yanlış ise, "Ajans Haberciliği" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. a Yanıtınız yanlış ise, "İnternet Haberciliği" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. e Yanıtınız yanlış ise, "Halkla İlişkiler Haberciliği" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. a Yanıtınız yanlış ise, "Yerel Yönetim Haberciliği" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. c Yanıtınız yanlış ise, "Emniyet ve Adliye Haberciliği" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. e Yanıtınız yanlış ise, "Sağlık Haberciliği" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. a Yanıtınız yanlış ise, "Ekonomi Haberciliği" konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. d Yanıtınız yanlış ise, "Kültür ve Sanat Haberciliği" konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Ajans haberlerinin genel ilkeleri; hızlılık, doğruluk, tarafsızlık ve ayrıntıdan oluşur. Ajanslar, toplayıp değerlendirdikleri haberleri, en hızlı ve kısa sürede abonelelerine ulaştırmak zorundadır. Ajans haberlerinde, farklı görüşlere sahip abonelere haber sağlandığı için, haberlerin yazımında tarafsızlığı en üst düzeyde sağlamak gerekmektedir. Ajanslar haberlerini tüm ayrıntılarıyla vermek zorundadır. Ajans haberleri, "gelen en son haber en yeni haberdır", mantığına göre akmaktadır.

Sıra Sizde 2

İnternet haberciliğinin diğer kitle iletişim araçlarından farklı olarak şu özellikleri bulunur: Etkileşimlilik, hipermetin, doğrusal olmayan yapı, çoklu ortam, yöndeşme, isteğe göre değiştirmek ve kişiselleştirmek.

Sıra Sizde 3

Basın bülteni beş bölümden oluşur: Başlık, giriş, gövde, görseller ve sonuç (kapanış). Başlık, basın bülteninin konu başlığını oluşturmakta olup, çoğu bülten bu başlığa göre haber değerlendirmesine alınır. Giriş, basın bültenini oluşturan haber konusunun 15-20 kelimeyle özetlenmesidir. Gövde, genellikle ters piramit

yöntemiyle yazılmış haber metni şeklindedir. Görseller, basın bülteni konusuyla ilgili fotoğrafların tanımlanması ve çoğunlukla foto-altı yazılarıyla verilmesidir. Sonuç ya da kapanış bölümü ise basın bülteni yayımlayan kurumla ilgili temel bilgileri içerir.

Sıra Sizde 4

Yerel haberleri şu konular oluşturabilir: Su hatlarının yenilenmesi, yeni yolların inşası, yol güzergahlarının değişmesi, yeni köprü, viyadük inşaatları ve bunlarla ilgili finansal kaynaklar, toplu taşımada yapılacak her türlü değişiklikler, temizlik ve inşaatla ilgili alınan belediye kararları, kent yöneticilerinin kente yönelik görüşleri, halk sağlığı ve sosyal yardımlarla ilgili konular, belediye hizmetlerinin planlanması, kent yöneticilerinde görev değişiklikleri, kamulaştırmalar, kent hizmetlerine yönelik ihaleler vb.

Sıra Sizde 5

Toplantının amacı, zamanı, yeri, gündem konuları, toplantının temel eylemi, tartışmalar, toplantı süresi, katılımcıların görüşleri, toplantı kararlarına yönelik eleştiriler, arka plan bilgileri, gündem dışı konular, beklenmedik olaylar.

Sıra Sizde 6

Suçlar: Suç haberleri, soruşturmalar, tutuklama ve göz altına almalar, aramalar, mahkemeye sevk etmeler. Kazalar: Trafik, uçak gibi kazalar, boğulmalar, suikastlar, çeşitli kurtarma operasyonları. Yangınlar: Yangın mahalline giden polislerden ya da itfaiyecilerden alınan raporlar ve olay yeri izlenimleri. Emniyet politikaları: Polis ve halka yönelik politikalar, işlemler ve standartların duyurulması. Emniyet faaliyetleri: Polislerin çeşitli etkinliklerinin duyurulması.

Sıra Sizde 7

Emniyet yetkililerinden olay ve kişiler hakkında bilgi alınmalı, olayın tanıkları ile görüşerek bilgi alınmalı, olaya karışan kişileri tanıyan kişilerden ve yakınlarından bilgi alınmalı; ölü ve yaralı sayısının kesin bir biçimde öğrenilmeli, olaya adı karışanların kimlikleri, adresleri ve yaşamları hakkında bilgi toplanmalı, olay ile ilgili aranan kişiler varsa bunların kimlikleri ve eşkallemi tanımlanmalı, 18 yaşından küçüklerin kimliklerinin açık bir biçimde belirtilmemeli, cinayet/yaralamanın olası nedenleri ve sonuçları farklı kaynaklardan sorgu-

lanmalı, olayın neden ve sonuçları duygusallıktan arındırılarak aktarılmalı, ileri sürülen nedenlerle ilgili olarak bir kez daha “iyi ama neden?” sorusunun sorulmalı, cinayetle/yaralamada kullanılan aletler ve uygulanan yöntem net olarak öğrenilmeli, mümkünse yaralıların, zanlıların, emniyet görevlilerinin, savcının, adliye doktorunun, görgü tanıklarının ve diğer görevlilerin sözleri kaydedilmeli, ölülerin defnedilmesi süreci takip edilmeli, olayın başkalarına örnek olmasını önlemek için detaylarının aktarılmasına özen gösterilmeli, olayda suçlanan kişinin “zanlı” olduğu unutulmamalı.

Sıra Sizde 8

Mağdurların kimliği, çalınan para ve mallar ve bunların değeri, zaman, yer ve suçun işlendiği gün, silah kullanılmış mı, mülke nasıl girildiği, yaralanma oldu mu, ipuçları var mı, olağandışı durumlar, mağdurların ve şahitlerin anlattıkları.

Sıra Sizde 9

Sağlık haberlerinde sansasyon yaratacak konulardan kaçınmalı, insanlara umutsuzluk ya da sahte umut verecek haberler vermemeli, tıbbi araştırmalarda kesinleşmiş sonuçları haberleştirirken dikkatli olmalı, yanlış yönlendirme ve etkilemede bulunmaktan kaçınmalı, hasta ile ilgili haberlerde hasta veya yakınının iznini almalıdır.

Sıra Sizde 10

Banka yöneticileri, finans kuruluşları yöneticileri, ticaret-sanayi-ziraat odaları yöneticileri, işçi ve memur sendikaları, finansal danışmanlar ve analistler, emlak kuruluşları yöneticileri, meslek odaları ve diğer ticari örgüt yetkilileri, taşıma ve gümrükleme şirketleri yöneticileri ile danışmanları, ticaret ve sanayi bakanlığı yetkilileri...

Yararlanılan Kaynaklar

- Applegate, E. (1996). *Print & Broadcast Journalism, A Critical Examination*. London: Praeger.
- Başkut, C. F. (1967). *Gazetecilik Dersleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü.
- Bülbül, A. R. (2001). *Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar*. Ankara: Nobel.
- Dağlı, N. (1995). *Gazete Yayımlama Teknikleri*. Ankara: İmaj.
- Girgin, A. (1998). *Haber Yazma Teknikleri*. İstanbul: İnkılâp.
- (2009). “Röportaj ve mülakat”. 12 Haziran 2009 tarihinde şu adreste erişilmiştir: http://www.atilla-girgin.net/makaleler/mak_ropsoymul_1.htm.
- Hohenberg, J. (1963). *Gazetecilik Mesleği*. Çev.: F.Oflu-oglu. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti.
- Kaya, A. Y. (2005). *Araştırmacı Habercilik Kavram, Süreç ve İlkeleri*. Konya: Çizgi.
- Kurumsalhaber (2009). 11 Ekim 2009 tarihinde şu adreste erişilmiştir: <http://www.kurumsalhaberler.com/pr/basin-bulteni-nasil-hazirlanir.aspx>.
- Mencher, M. (1991). *News Reporting and Writing*. Du- buque: Wm.C. Brown Publishers.
- Murphy, D. (1991). *The Stalker Affair and the Press*. Boston: Unwin Hyman.
- Pape, S. (2005). *Newspaper Journalism: A Practical In- troduction*. London: Sage.
- Rudin, R. ve Ibbotson, T. (2002). *An Introduction to Jo- urnalism, Essential Techniques and Background Knowledge*. Oxford: Focal Press.
- Tokgöz, O. (1994). *Temel Gazetecilik*. Üçüncü Baskı. Ankara: İmge.
- Türkçeçiler (2009). 24 Eylül 2009 tarihinde şu adreste erişilmiştir: http://www.turkceciler.com/yazi_turle- ri/sohbet.html.
- Yüksel, E. (2010). *Medya ve Habercilik*. Konya: Çizgi.
- Yüksel, E. ve Gürcan, H.İ. (2005). *Haber Toplama ve Yazma*. Konya: Tablet.

7

Amaçlarımız

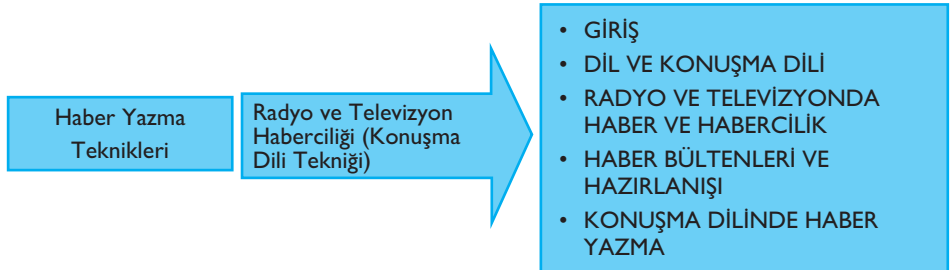
Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Dil ve konuşma dilinin özelliklerini tanımlayabilecek,
- Radyo ve televizyonda haber ve haberciliğin genel özelliklerini açıklayabilecek,
- Haber bülteninin nasıl hazırlandığını betimleyebilecek,
- Konuşma dilinde haber yazmanın temel unsurlarını açıklayabilecek bilgi ve becerileri kazanabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Dil ve konuşma dili
- Radyo ve televizyonda haber ve habercilik
- Haber bültenleri ve hazırlanışı
- Konuşma dilinde haber yazma

İçindekiler

Radyo ve Televizyon Haberciliği (Konuşma Dili Tekniği)

GİRİŞ

Bireyin var olduğu günden bu yana, yakın ve uzak çevresiyle haberleşme isteği ve ihtiyacı, iletişim teknolojilerinin doğuşunda ve yaygınlaşmasında en temel gerekçelerden biridir. Bugün, en uzak coğrafyalarda dahi hangi olayların meydana geldiğini, ne tür siyasi, ekonomik kararların alındığını, kültürel ve toplumsal değışimleri ve haber konusu olabilecek ne varsa her şeyi medya aracılığıyla öğrenmek; radyodan sesli olarak dinlemek, televizyondan sesli ve görüntülü izlemek, gazete ya da dergilerden de ayrıntılı olarak okumak mümkündür.

Haberin konusu ne olursa olsun, gazetede okunan haberle, televizyonda ya da radyoda dinlenen haberin dil ve anlatım yapısı birbirinden farklı niteliklere sahiptir. Bundan önceki ünitelerde genel olarak gazete, dergi ve İnternet gibi ortamlarda yaygın olarak kullanılan ve hedef kitlenin “okunma” eylemine yönelik olarak hazırlanmış olan haberler üzerinde durulmuştur. Bu üniteye ise radyo ve televizyon için hazırlanacak, hedef kitlenin “dinlenme” ya da “izlenme” eylemine yönelik haberler ve bu haberlerin nitelikleri üzerinde durulacak; en genel yapısıyla da “konuşma dili tekniği” açıklanacaktır.

DİL VE KONUŞMA DİLİ

Toplumsal bir varlık olan insanoğlunun, sosyalleşme (toplumsallaşma) sürecinde fizyolojik olarak doğuştan sahip olduğu en önemli ayırt edici özelliği; kuşkusuz, dil ve dili kullanabilme üstünlüğüdür. Sosyalleşme ihtiyacı ve çabası içinde olan birey iletişim kurmak, kendisini anlatabilmek, duygularını, düşüncelerini ifade edip paylaşabilmek amacı ve arzusuyla tarihin her döneminde farklı yöntemler geliştirmiş ve günümüzün üstün iletişim teknolojisini yaratmıştır. Bugün teknoloji ne denli hızlı ilerlese de iletişimin temelini oluşturan çekirdek, dildir.

Gündelik hayatta bireyin amaçlarını, uğraşlarını, isteklerini, düşüncelerini, durumunu ifade etmek için kullandığı da; günlük gazetelerin, televizyon ve radyo kanallarının haberlerini, toplumsal kültürü, ortak kanaatleri okuyucusuna ve dinleyicisine iletmek için kullandığı da, dildir.

Elbette örneklenen ortamların her birinde kullanılan dil, yapı ve içerik anlamında birbirinden farklı nitelikler taşır. Ancak burada ortak olan, dilin ister bireyler arasında ister kitle iletişim araçlarında ve isterse bireylerin bu araçlarla girmiş olduğu etkileşim ve iletişim sürecinde en önemli kod ve kodlama ögesi olmasıdır.

Sosyalleşme (Toplumsallaşma): Bireyin kişilik kazanarak belli bir toplumsal çevreye hazırlanması, toplumla bütünleşmesi süreci.

Konuşma dili: Tasarlanan mesajların sesli titreşimler aracılığıyla, ses, sözcük, dil bilgisi bütünlüğü içinde farklı tonlama, vurgulama, tını ve duraklamalarla ve yazı diline göre daha günlük ve daha az resmi olan (informal) ifade biçimidir.

Sesçil: Yazıldığı gibi okunan, okunduğu gibi yazılan dil

Kısaca bireylerin duygu, düşünce ve isteklerini ortak kabul görmüş kodlar aracılığıyla ifade etmesine ve karşısındaki bireyi anlamasına yardımcı olan bir sistem olan dil, bir kodlama dizgesidir. Dil; bir anlaşma aracıdır, kurallar dizgesidir, sosyal kurumdur, kültürün aynasıdır, doğal bir araçtır, canlı bir varlıktır.

Dil; ifade biçimi olarak, yazı ve **konuşma dili** olarak ikiye ayrılır. Yazı dilinde, toplumsal sistem içerisinde ortak kılınmış ve geliştirilmiş birtakım sembol ve işaretler kullanılır. Konuşma dilinin en temel öğeleri ses ve sesin farklı kullanım biçimleri ve sözcük dizgeleridir. Dilin farklı kullanım biçimleri sesin vurgulanması, tonlanması, şiddeti, sözcüklerin uyumu, zaman belirteçlerinin yerinde kullanımıdır. Her dilin söyleyiş özellikleri birbirinden farklı olabilir. Örneğin İngiliz dili ile Latin dilinin söyleyiş (vurgu, tonlama gibi) biçimleri aynı değildir.

Konuşma dili yazı diline göre gerek yapısal ve gerekse resmîyet (formal) açısından farklılık gösterir. Konuşma dilinde sözcüklerin değişimi, yazı diline oranla daha hızlı olabilmektedir. Konuşma dili aynı zamanda yazı diline oranla daha doğaldır; bu nedenle, cümledeki kurallar dizgesine, söyleyişlere yazı dilindeki kadar dikkat edilmeyebilir. Ancak yine de konuşma dilinin de, kendine özgü söyleyiş yönelt kurallarının olduğu unutulmamalıdır.

Türkçe **sesçil** bir dildir. Zaman zaman yazı dilinde kullanılan ancak konuşma dilinde kullanılmayan ses ve harfler mevcuttur: Örneğin, ‘ğ’ harfi yazı dilinde kullanılmasına karşın, konuşma dilinde farklı biçimde telaffuz edilmektedir. Konuşma dilinde zaman içerisinde kelimelerin söyleyiş biçimleri değişebilirken, yazı dilinde bu değişimin daha yavaş olduğu söylenebilir. Bu nedenle radyo ve televizyon haberciliğinde konuşma diline uygun olarak haber yazılmasının da kendine özgü birtakım kuralları vardır.

RADYO VE TELEVİZYONDA HABER VE HABERCİLİK

Her ne kadar “medya” şemsiyesi altında “kitleseletişime olanak sağlayan araçlar” adıyla bir araya gelmiş olsa da, gazete ve dergilerle radyo ve televizyonlar birçok açıdan birbirinden farklı niteliklere sahiptir. Öncelikle teknolojik olarak gazete ve dergiler baskı teknolojisinin ürünleri iken, radyo ve televizyonlar gökyüzündeki frekansları kullanan elektronik teknolojinin ürünleridir. İnsanın duyu organları anlamında bakıldığında; gazete ve dergiler göze, radyo kulağa ve televizyon da göze ve kulağa birlikte seslenir. Gazete içeriğine erişmek için her seferinde bir satıcı ya da dağıtıcıdan, genellikle belirli bir ücret karşılığında bunları temin etmek gereklidir. Oysa radyo ve televizyon için bir kez cihaz parası ödemek yeterlidir; yayınlar için -özel bazı yayınlar hariç- ücret ödemek gerekli değildir. Gazete ya da dergi içeriğini anlamak için okuma-yazma bilmek bir zorunluluktur. Oysa radyo ve televizyon içeriğini anlamak için özel bir beceri ya da eğitime gerek yoktur. Gazete ya da dergi okumak için özel bir zaman ayırmaya ihtiyaç duyulur. Oysa radyo dinlemek ya da televizyon izlemek için özel zaman ayırma zorunluluğu da yoktur. Bir yandan yayın takip edilirken, bir yandan başka işler de yapılabilir. Örneğin otomobil kullanırken, radyo dinlenebilir ama gazete okunamaz. (Bakınız: Yüksel ve Gürcan, 2005).

Gazete ve dergiler günlük, haftalık ya da aylık periyotlarla yayımlanır ve bunları istenen zamanda, istenen yerde tekrar tekrar okumak mümkündür. Ancak radyo ve televizyon içeriğini tekrar dinlemek ya da izlemek için video kaydı almak bir zorunluluktur. Çünkü radyo ve televizyon yayıncılığı anlık yayın anlayışıyla çalışır.

Eş deyişle günün her anında yayın içeriği akar. Aksi takdirde bu içeriği tekrar dinleme ya da izleme şansı yoktur. Eğer bir haber bülteninde yer alan haber kaçırılmışsa, bir sonraki bülten beklenerek gelişmelerle birlikte -eğer haber gündemden düşmemişse- yeniden dinlenebilecek ya da izlenebilecektir. Aksi takdirde böyle bir şans da mümkün değildir.

Bir olay olduğunda radyo ve televizyonlar canlı yayınla olup biteni anında dinleyici ya da izleyiciye ulaştırabilirler. Ancak gazete ya da dergi için en erken süre, ertesi gün ya da acil/önemli olaylarda görülen erken baskılardır. Olayları sıcağı sıcağına radyo ve televizyondan dinlemek/izlemek mümkünken, gazetelerde çoğunlukla daha ayrıntılı içerik ve köşe yazıları bulunmaktadır. Meydana gelen bir olayı, yaşandığı anda ve yaşandığı yerden aktarabilme özelliğine sahip televizyona karşın, gazetede aynı haber, farklı yorum ve fotoğraflarla okunabilir.

Öte yandan teknolojik anlamda yayın içeriklerinin hazırlanmasındaki süreçlerin de birbirinden farklı olduğu unutulmamalıdır. Yayın araç ve gereçleri teknolojik nitelikler nedeniyle tamamen birbirinden farklıdır. Bunun önünde ise, yayın içeriğinin hazırlanmasına yönelik araçların da farklı olduğu gerçektir. Bir haber konusunu gazete için kalem, kâğıt ve fotoğraf makinesi ile haberleştirmek mümkünken, radyo için kayıt cihazına, televizyon için de kameraya ihtiyaç duyulur.

Sonuç olarak bütün bu sıralanan unsurlar, haber dilindeki farklılıkların da temelini oluşturur. Gerek kitle iletişim aracının teknik ve yapısal özellikleri, gerekse habere konu olan olayın içeriğine göre haber sunumlarında farklılaşan dil; diğer deyişle, söylem ve ifade biçimleri farklılık gösterir. En başta televizyon ve radyo **haber bültenlerinde** izleyiciye/dinleyiciye dakikalarla sınırlandırılmış bir süre içerisinde haberin/bilginin en anlaşılır ve açıklayıcı bir dille, “karşılıklı konuşmuş gibi” verilmesi gerekir. Televizyon kulağa ve göze, radyo ise kulağa hitap eden araçlar olduğu için elbette kullanılan dilin de bu duyu organlarına yönelik olması beklenir.

Haber bülteni: Radyo ve televizyon kuruluşlarının haber merkezleri tarafından hazırlanan ve yayımlanan günün yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası gelişen olayları hakkında kamuoyuna sunulan bilgilerin yer aldığı haber programı.

HABER BÜLTENLERİ VE HAZIRLANIŞI

Haber bültenleri, her televizyon ve radyo kurumu/ kanalı için en üst düzeyde saygınlık ve itibar değeri taşıyan ve genellikle o kanalın izleyiciler ya da dinleyiciler tarafından bir tercih edilme nedeni olarak gösterilen programlardır. Bu nedenle haber bültenlerinin hazırlanması ayrı bir önem ve değere sahiptir. Bültenler, diğer kitle iletişim araçlarına göre radyo ve televizyonculuğun sahip olduğu tüm üstün ya da ayrı unsurlardan sonuna kadar yararlanarak hazırlanır.

Radyo ve televizyonculuğun diğer kitle iletişim araçlarına göre en önemli üstünlüğü, şüphesiz “anıdalık”, “canlılık” ve “hızlılık” unsurlarına sahip olmasıdır. Meydana gelen olaylar çok kısa bir sürede televizyonda görüntü ve sesle, radyoda ise sesle aktarılabilir. Haber hâline getirilen herhangi bir olay günlük gazetelerde okuyucuya en erken, erken baskı yapılmazsa ertesi sabah ulaşabilirken televizyon ve radyo izleyicisine birkaç saniye içinde ulaşabilir.

Ancak burada altı çizilmesi gereken en önemli nokta haberin “doğru” ya da “gerçek” bilgiye dayalı olarak verilmesidir. Çünkü radyo ve televizyon haberciliğindeki “hız”, kimi zaman haberlerin doğruluğunun kontrolünün geri plana atılması anlamında bir “sorun” olarak karşımıza çıkabilmektedir. Örneğin 2008 yılında meydana gelen bir tren kazasında; olay yerine oldukça kısa bir süre içinde ulaşan televizyon haber ekipleri kazadaki ölü sayısının yüksek olduğu haberlerini izleyicilere duyurmuş; ancak kısa bir süre sonra resmî makamlar tarafından ya-

pılan açıklamada ölü ve yaralı sayısının habercilerin duyurduğundan çok daha az olduğu ortaya çıkmıştı. Bu, televizyon haberciliğinde zamana karşı verilen yarışta haberi en hızlı vermekle, haberi doğru olarak vermek arasındaki ayrıma dikkat çekilmesi açısından anlamlı bir örnektir. Hızlı olmak zaman zaman doğru haberciliğin önüne bir engel olarak da çıkabilmektedir. Dolayısıyla, önemli olan haberin doğruluğu ve sonrasında en kısa zaman içerisinde izleyiciye/ dinleyiciye ulaştırılmasıdır.

Görüntü ve ses unsurları dikkate alınarak hazırlanan radyo ve televizyon haberleri “haber bültenleri” çerçevesinde kamuoyuna sunulur. Bültenlerde, bültenin niteliğine bağlı olarak sayısı değişen nitelikte günün önemli ve en yakın süre içerisinde meydana gelmiş haberlerine yer verilir.

Radyo ve televizyon haberciliğine yönelik bu genel anlatımlardan sonra, haber bültenlerinin ayrıntılarına ayrı başlıklar halinde değinilebilir.

Radyo Haber Bültenleri

Radyo yayını içerisinde haber bültenleri genellikle saat başlarında, bazen de yarım saatlerde verilmekte ve haber bültenleri, bir ya da iki spiker tarafından seslendirilmektedir. **Radyoda genellikle haberlerin özet olarak ya da başlıklarıyla yayınlandığı ara bültenler ile haberlerin detaylarıyla verildiği ana haber bültenleri yer almaktadır.** Ana haberlerde, haberler detayları ile sunulurken, ara haber bültenlerinde ise, haberin başlığı ile spotu verilmektedir. Radyoda ana haber bültenleri genellikle sabah, öğlen ve akşam (07.00-13.00-19.00 gibi) saatlerinde 5-10 dakika arasında sunulmaktadır. Ara haber bültenleri ise genellikle her saat başında ve 3-5 dakika arasında özet olarak verilmektedir.

Genel olarak bir radyo haber bülteni şu özelliklere sahiptir (Yüksel ve Gürçan, 2005):

- Radyo haber bülteni, program müziği (jingle) ile başlar.
- Bülteni spiker sunar.
- Haberlerde ilk haberden başlayarak en önemliden daha az önemliye doğru bir sıralama izlenir.
- Kimi bültenlerde dış haberler, ekonomi haberleri, finans haberleri, hava ve yol durumu gibi haberler için ayrı duyurum müzik, efekt ya da sesleriyle hazırlanmış program müzikleriyle değişik bölümlere gidilebilir.
- En önemli haber ilk sunulan haberdur.
- Haberler ilgi çekme temeline dayanır.
- Genel bir sunumla dikkatler çekilip, habere giriş yapılır.
- Asıl olan hızlılıktır.
- Açıklamadan çok bilgi önemlidir.
- Olabildiğince geçmiş zaman ifadeleri kullanmaktan kaçınılmalıdır. Bununla birlikte “Az önce aldığımız bir bilgiye göre” demek ya da bu ifadeyi haberleri sunarken akılda tutmak bu sorunu halledebilecektir.
- Radyo haberlerinde genellikle “dün” ifadesi kullanılmaz. Çünkü haber radyo için bayat bir haberdur.
- Bültekte özel ses efektleri, teyp kaydı ya da telefon bağlantısı ile söyleyenin ağzından da sözler aktararak canlılık yaratılabilir.
- Haberler, taze haber alma gereksinimini sağlayan açık, anlaşılması kolay ifadeler üzerine kuruludur.

- Kulağa yönelik bu haberler, olabildiğince kısa cümleli, az heceli ve telaffuzu kolay sözcüklerle oluşturulur.
- Haber türünün en zayıf yönü, tekrarlanmazsa geri dönüş olanağının bulunmamasıdır.

Belirli bir haber programı müziği (jingle) eşliğinde sunumla başlayan bülten-de en önemli haber, ilk sunulan haberdır. Kimi bültenlerde program müziğinin ardından fon müziği kullanılırken, kimi bültenlerde kullanılmaz. Ses unsuru ön plana çıkan radyo haberlerinde, özel ses efektleri, teyp kaydı ya da telefon bağlantısı ile söyleyenin ağzından sözlerde aktarılabilir. Gazete ve dergi haberinden daha kısa olan radyo haberlerinde asıl olan hızlıktır. Haberi ilk elden ve sıcaklığına duyurma imkânına sahip olan radyo haberciliği bu açıdan üstünlük taşır.

Haber değerleri anlamında radyo ve televizyon haberlerinde zamanlılık ögesi ön plandadır. Gazete ve dergi haberinden daha hızlı ve anlık olan radyo haberlerinde açıklamadan çok, bilgi önemlidir. Haberler daha detaylı açıklamalar yerine daha özet bilgilerle oluşturulur.

Konuşma dili tekniğiyle yazılan radyo haberleri taze haber alma gereksinimini sağlayan açık, anlaşılması kolay ifadeler üzerine kuruludur. Kulağa yönelik bu haberler, olabildiğince kısa cümleli, az heceli ve telaffuzu kolay kelimelerle oluşturulur. Haber türünün en zayıf yönü haber metni tekrarlanmazsa ya da tekrar okunmazsa, geri dönüş olanağının bulunmaması, eş deyişle haberin kaçırılmasıdır.

Ara ya da ana haber bültenlerindeki zaman sınırlılığı düşünülecek olursa, radyo haber bülteninde, kısa zamanda haberleri iletebilme becerisinin ön planda olduğu söylenebilir. Bu nedenle haber metinleri oldukça basit, açık, anlaşılır ve kısa cümlelerden oluşmalıdır. Araçsal özellik olarak sadece sese dayalı olan radyo haberlerinde bu, dinleyicinin söz konusu olayı anlaması açısından oldukça önemlidir. Ayrıca, haberin dinleyici üzerindeki etkisini artırmak ve dikkati çekmek üzere ses efektlerinin kullanılması da genellikle radyo bültenlerinde tercih edilen uygulamalardandır.

Televizyon Haber Bültenleri

Televizyon haber bültenleri konuşma dilinde yazılan, ses ve görüntünün bir arada bulunduğu programlardır. Ortalama olarak televizyonda ana haber bültenleri 30-50 dakika, ara haber bültenleri ise 10- 15 dakika olarak tasarlanmaktadır. Görüntü ve sesin eş zamanlı iletebildiği televizyon haberciliğinde; radyodaki gibi kısa, anlaşılır ve basit cümleler üzerine kurulu anlatım tercih edilmektedir.

Belirli bir jenerikle başlayan haber bülteninde, haberleri bir ya da iki spiker sunar. İlk haber en önemli haberdır. Genellikle fon müziği kullanılmazsa da, özel ses ve görüntü efektleri, görsel malzemeler, canlı bağlantılar oldukça yaygın biçimde kullanılır. Önemli olanın hızlılık ve tazelik olduğu televizyon haberinde görüntü, haberi tamamlayan en önemli unsurdur. Haberin son kelimesi son görüntü ile son bulur.

Diğer habercilik türlerine göre televizyon haberciliği daha fazla yaratıcılık ve ekip çalışması gerektirmektedir. Dramatik bir bütünlük gerektiren televizyon haberlerinde bir yandan üslup ön planda iken, spiker ve muhabirlerin bilgi ve becerileri de haber sunumunu etkiler (Yüksel ve Gürçan, 2005).

Televizyon haberleri de ana ve ara haber bültenleri şeklinde hazırlanır. Ana haber bültenleri akşam saatlerinde (19.00 ya da 20.00 gibi) yayımlanan, yaklaşık 15 - 20 haberin önem sırasına göre verildiği ve haber başına ortalama 90 saniyenin ayrıldığı bültenlerdir. Ara haber bültenleri ise, gün içinde ve gece yarısı birkaç defa olmak üzere kısa sürelerle haber özetleri şeklinde verilen bültenlerdir.

Bir televizyon haber bülteni şu özelliklere sahiptir (Yüksel ve Gürcan, 2005):

- Haber bülteni, program jeneriği ile başlar.
- Spiker, programın açılış konuşmasını yaptıktan sonra genellikle haber özetleri verilir.
- Dramatik bir bütünlük gerektiren televizyon haberlerinde bir yandan üslup ön planda iken, spiker ve muhabirlerin bilgi ve becerileri de haber sunumunu etkiler.
- Bültende, ilk haber en önemli haberdur.
- Asıl olan hızlılık ve tazeliktir.
- Ses ve görüntü bir aradadır. Genellikle fon müziği kullanılmazsa da, özel ses ve görüntü efektleri, görsel malzemeler, canlı bağlantılar oldukça yaygın biçimde kullanılır. Görüntü, haberi tamamlayan en önemli unsurdur.
- Haberin son kelimesi son görüntü ile biter. Haber metninin uzun ve görüntünün az olduğu durumlarda, görüntünün birkaç kez döndürüldüğü ve arka planda da haber metninin okunduğu görülmektedir.
- Haberlerde gazetedeği gibi bölümlenmeler görülmez. Ancak haberlere özel jeneriklerle haber turu, kısa kısa, gündem, özel haber, güncel vb. başlıklarla ayrımlamalar yapılabilir.
- Haber bültenlerinin sonunda, bazı televizyon kanallarda uygulanan bir yöntem olarak bir de gazetecinin ya da köşe yazarının gündemdeki olayları yorumladığı “yorum” bölümleri dikkat çeker.
- Spor ve hava durumu haberleri genellikle ayrı bir şekilde farklı bir sunucu tarafından verilir. Dolayısıyla, televizyon haberciliğinde daha fazla yaratıcılık ve ekip çalışması gerekmektedir.

Haber Bültenlerinin Hazırlanışı

Genel olarak radyo ve televizyonculukta haber giriş cümlesi, konuşma dili tekniğine uygun biçimde yazılır. Haber metinleri basit, düz ve günlük cümlelerle yazılır; uzun, monoton ve gereksiz bilgilerin yer aldığı cümlelerden ve uzun paragraflardan kaçınılır. Temel amaç, haberin en çabuk ve anlaşılır biçimde ve bir haber hikâyesi biçiminde dinleyiciye aktarılmasıdır. Bu habercilik türü daha çok izleyici ya da dinleyici üzerinde görsel -işitsel etki yaratma amacı güder. Bu nedenle kaza, tören, müsabaka, yangın gibi görüntü ağırlıklı dikkat çeken haberler televizyonda görseelliğin etkisi açısından daha önemli bir yer tutar (Brooks ve diğerleri, 1988).

Gerek radyo gerekse televizyon haber bültenlerinde, yayın sırasında canlı telefon bağlantılarının gerçekleştirilmesi ya da stüdyoya alınan konukların görüşlerine yer verilmesi, bültene daha dinamik bir hava katar. Bu uygulama aynı zamanda konuya ilişkin izleyicilerin/dinleyicilerin farklı bakış açıları geliştirmelerine de yardımcı olur.

Teknik olarak ele alındığında televizyon haberinin ifade biçimi olarak iki dile sahip olduğunu ve bunların haber içeriğini anlatan metin dili ile olayı gösteren görüntü dili olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bir yanda okunan metin ile diğer yanda gösterilen video görüntünün birbiriyle tutarlı olması gereklidir. Bu nedenle görüntü kayıtlarının numarası ve süresinin, spikerin okuyacağı metinle uyumlu ol-

ması şartı söz konusudur. Programı yöneten yönetmenin de, her iki ortama ilişkin başlangıç ve bitiş sürelerini bilmesi ve ona göre davranması bir zorunluluktur. Bu çerçevede, bir televizyon haber bülteninde haberlerin sıra numarası, spikerin okuyacağı metin, önceden hazırlanmış haber bandının numarası, süresi ve son sözünün ne olduğu önceden belirtilmelidir. Örnek bir haber bülteninin formatı şöyle gösterilebilir (Yüksel ve Gürçan, 2005):

Haber no: 1

Görüntü: Kamera spikerde

Spiker: Ankara bu raporu tartışıyor... Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulunun hazırladığı azınlık hakları ile ilgili rapor, Ankara'nın önemli gündem maddelerinden biri hâline geldi. Raporda "Sevr Sendromu"nın bitmesi, Lozan Anlaşması'nın gerektiği gibi uygulanması isteniyor.

Görüntü: Off-ses -sessiz görüntü (Spiker metni okumaya devam ediyor)

Başbakan Erdoğan'a, Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu tarafından sunulan raporda çok kimlikli, çok kültürlü, özgürlükçü ve çoğulcu bir toplum modelinin benimsenmesi istendi.

Görüntü: Video (Band) 1 / **Süre:** 1'28" /

Son söz: ... olmadığımı belirterek yanıtlamadı.

...

Yazılan haberin üzerinde gerekli son düzenlemelerin yapılması; diğer bir deyişle, redaksiyonu, editör tarafından yapılır. Yazım aşamasından sonra radyo bülteni için gerekli ses kayıtları, televizyon bülteni için ise görüntü kayıtlarının düzenlenmesi ve yayına hazır hâle getirilmesi gereklidir. Sonraki aşamalarda ses ve görüntü kurguları, efekt ve grafik tasarımların hazırlanması da gerekmektedir. Tüm bu aşamalarda sürecin teknik işleyişinden sorumlu olan, haber yönetmeni, haber teknik yönetmeni, stüdyo şefi gibi mesleki kişilikler de yer alır.

Radyo ve televizyon haberciliği konusunda yapım ve yayın süreçleri, bu süreçlerdeki mesleki kişilikler ve görevleri, radyo ve televizyon haberinin hazırlanma süreçlerine ilişkin daha detaylı bilgi edinmek için Açıköğretim Fakültesi yayınları arasından çıkan "Radyo ve Televizyon Haberciliği" kitabına başvurabilirsiniz.

K İ T A P

KONUŞMA DİLİNDE HABER YAZMA

Karşılıklı konuşur gibi âdeta "senli-benli" haber yazmak, gazetecilik uygulamalarının rutin alışkanlıkları arasında "aykırı" bir durum yaratır. Bu nedenle radyo ve televizyonculuğun haber dili "konuşma dili tekniği" olarak ayrı bir biçimde ele alınarak incelenmelidir. Bu teknikte görüntü ve sesle haberi kamuoyuna aktarmak, izleyiciyi sıkmamak, merakını sağlamak ve duyduklarını anlaması için ona yardımcı olmak başlıca unsurlar arasındadır. Basit gibi görünse de konuşur gibi yazmak, pek de kolay olmadığı gibi oldukça fazla yaratıcılık da gerektirir.

Sıcak ya da anlık haberler aktaran radyo ve televizyon haberciliğinde, yaygın olarak konuşma dili tekniği kullanılmaktadır. İnsanların birbirleriyle anlaşmak için sesli olarak konuştukları dile "**konuşma dili**" denir. Haberlerin sesli olarak birine anlatılıyormuşçasına sunulduğu radyo ve televizyon haberlerinde kullanılan ko-

Konuşma dili: İnsanların birbirleriyle anlaşmak için sesli olarak konuştukları dile "konuşma dili" denir. Haberlerin sesli olarak birine anlatılıyormuşçasına sunulduğu radyo ve televizyon haberlerinde kullanılan konuşma dili tekniği, karşıdaki insanlarla konuşuyormuş gibi haberi yazma temeline dayanır.

nuşma dili tekniği, karşıdaki insanlarla konuşuyormuş gibi haberi yazma temeline dayanır. Çünkü yazılan bu haber, bir spiker tarafından sesli olarak okunarak izleyenlere sunulacaktır. Anahtar ilkeleri, “konuştuğunuz gibi yazın” ya da “yazdıklarınızı sesli olarak okuyun” olan konuşma tekniğinde, sunucuların izleyenlerine “şimdi ne olduğunu duyduğunu ya da gördüğünü aktarması” esastır. Konuşma dilindeki gibi basit ve kısa cümlelerle yapılan bu anlatımda edilgen cümlelerden de yararlanılır. Bağlaç kullanımı ve dolaylı anlatım yaygındır. Bununla birlikte haberlerin anlaşılabilir özetlikte olması gerekir. Kelime zenginliği yerine, daha az kelimeyle daha çok bilgi aktarılmaya çalışılır. Açıklamalar ve geçmiş hakkındaki bilgilere yer verilmeyebilir (Yüksel ve Gürcan, 2005).

Konuşma dilinde radyo ve televizyon haberi hazırlarken, dinleyici profili az çok biliniyorsa, genel olarak saptanılan ortalama dinleyicinin bir adım ötesinde bir hedef tutturmak gereklidir. Haber sunulurken ne çok mesafesiz (popüler), ne de çok mesafeli (seçkin) olunmalıdır (Duran, 2003).

Genel olarak kitle iletişim araçlarında sunulan içerik tüm insanların kullanımına açık bir nitelik taşır. Toplumda yaşayan her yaş, cinsiyet, eğitim ya da diğer sosyal gruplar çerçevesinde tanımlanabilecek herkes, bu içeriklerle bir şekilde karşılaşma şansına sahiptir. Kamuya açık her medya içeriği (dizi, film, köşe yazısı, İnternet portalı, radyo oyunu, reklam vs.) genel olarak belirli bir hedef kitleyi göz önüne alarak tasarlanırsa da, sonuçta o içerikle karşılaşanların kimler olduğuna ilişkin kesin ya da eksiksiz bir bilgiye ulaşmak oldukça zahmetli araştırmalar yapılmasını gerekli kılar. Aksi takdirde mesajın kimler tarafından alındığını bilmek neredeyse imkânsızdır. Bu bilgiyle birlikte, haber bültenlerinde yer alacak mesajların toplumdaki ortalama eğitim, gelir, yaş, sosyal sınıflara göre tasarlandığı söylenmelidir. Dolayısıyla haber bültenleri, toplumun geneli tarafından izlendiği ya da dinlendiği varsayılarak hazırlanmaktadır. Ancak toplumdaki tüm kesimlerin de bu içeriğe maruz kaldığı gözden uzak tutulmamalıdır.

SIRA SİZDE

Radyo ve televizyon haberlerinin konuşma dilinde yazılmasının dinleyici ya da seyirci açısından ne tür faydaları bulunabilir?

İşte bu noktada araçsal özellikler de göz önünde bulundurularak radyo ve televizyon haberi hazırlarken özellikle dikkat edilmesi gereken noktalar şu üç unsura işaret eder:

- Haber öğelerini vermek
- Konuşur gibi yazmak
- İmgelem yaratabilmek

Haber Öğelerini Vermek

Diğer haber türleri için olduğu gibi radyo ve televizyon haberciliğinde de bir haberin “olmazsa olmaz” koşulları sayılan 5N1K formülündeki haber öğelerinin mutlaka bulunması gerekir. Başka bir deyişle radyo ve televizyon haberciliğinde de bir haber metninin şu sorulara yanıt vermesi beklenir:

- Ne (Olay nedir, ne oldu?),
- Nerede (Olay nerede oldu?),
- Ne zaman (Olay ne zaman oldu?),
- Neden (Olayın neden/nedenleri nelerdir?),
- Nasıl (Olay nasıl gerçekleşti?),
- Kim (Olayı yaratan ya da olayda var olan kişi/ kişiler kimlerdir?).

Radyo haberlerinin sadece sesle iletildiği dikkate alındığında bu soruların cevaplarının anlaşılır biçimde dinleyicinin merakını ve ihtiyacını giderecek bir anlatımla (haber dili kodlaması ile) verilmesi koşulu ortaya çıkar. Örneğin, bir radyo haberindeki şu giriş sunuma dikkat ediniz.

Sayın dinleyiciler, aşırı hız yine can aldı! (NEDEN?) Sabah saatlerinde (NE ZAMAN?) Ankara-İstanbul kara yolunun 8'inci kilometresinde (NEREDE?) meydana gelen kazada üç kişi yaşamını yitirdi (NE?). Yoğun sis ve aşırı hız nedeniyle iki otomobilin çarpışması sonucu meydana geldiği bildirilen kazada (NEDEN?), üç ölü ve dört yaralı olduğu, yaralıların ambulanslarla en yakın sağlık kuruluşlarına sevk edildikleri öğrenildi. Kazada ölenlerin isimleri şunlar: Otomobil sürücüsü Ahmet Aydın ile Zebra Duru ve Meltem Duru (KİM?). Kazayla ilgili gelişmeleri sizlere aktarmaya devam edeceğiz. Şimdilik, kara yolunda geçişler kontrollü olarak tek şeritten sağlanıyor.

Bültenin girişinde dinleyenlere yönelik bir hitap dikkati çeker. Spiker, dinleyenlere seslenir: “Sayın dinleyiciler”. Bunun gibi bir hitabın ardından haberin ilk cümlesi gelir: “Sabah saatlerinde Ankara-İstanbul kara yolunun 8'inci kilometresinde...” Örnek haber metninde özetleyici bir girişte bulunmaktadır. Cümleler kısa; okunabilir ve anlaşılabilir düzeydedir. Asıl olanın hızlılık olduğu radyo ve televizyon haberciliğinde genellikle en son gelişmelere yer verilmekte, yeni gelişmeler bir sonraki bültende duyurulmaktadır. Bu haberde de benzer bir yöntem izlenmiş, olayla ilgili edilen belli başlı bilgiler aktarılmıştır.

Konuşur Gibi Yazmak

Haberlerin sesli olarak birine anlatılıyormuşçasına sunulduğu konuşma dili tekniği; haberi, “karşıdaki insanlarla konuşuyormuş gibi” yazma temeline dayanır. Çünkü bu teknikle yazılan haber, bir spiker tarafından sesli olarak okunarak izleyenlere sunulmaktadır. Anahtar ilkeleri “konuştuğunuz gibi yazın” ya da “yazdıklarınızı sesli olarak okuyun” olan konuşma tekniğinde, sunucuların izleyenlerine “şimdi ne olduğunu duyduğunu ya da gördüğünü aktarmasıdır” anlayışı esastır (Yüksel ve Gürcan, 2005).

Konuşma dili tekniğinde kullanılan dil, gerçekte günlük yaşamda kullanılan konuşma dilinden farklı olmamalıdır. Çünkü radyo dinleyicisi ile haberi veren kişi arasında ses ve sözcüklerden başka hiçbir öge ya da aracı bulunmamaktadır. Bu bir anlamda; dinleyicinin hemen karşısında ya da yanında başka biri varmış gibi, baş başa olmayı, samimiyet hissini ve dikkati konuşan sese odaklama güdüsünü de uyandırmaktadır. Radyo haber metninde dikkati ve dinleyici ile arada kurulan gizli iletişim sürecini basit, kısa ve az cümleli ifadeler kullanarak devam ettirmek, en temel ilke olarak düşünülmelidir. Uzun açıklamalardan kaçınılarak doğrudan habere konu olan olay hakkında açık ve net bilginin verilmesi yine dikkatin yoğunlaştırılması açısından önemli bir noktadır. Örnek haber metnine dikkat ediniz:

Sayın dinleyiciler, Yunan bandıralı bir yolcu gemisi, içinde 300 yolcu ve 70 mürettebatı ile İtalya açıklarında henüz bilinmeyen bir nedenle battı. Yetkililer, gemi ile kurulan son telsiz bağlantılarından, geminin motor sisteminde teknik bir arızanın meydana gelmiş olabileceği ihtimali üzerinde durulduğunu bildirdi. Yetkililerden alınan ilk bilgilere göre gemiden atlayarak kurtulan yolculardan bazılarına sağ olarak ulaşıldı.

Örnek metinde kullanılan dil, gündelik hayatta kullanılan; sanki “karşımızda biri varmış ve olayı o kişiye anlatıyormuş ya da o kişiden dinliyormuşuz” düşüncesi

ya da hissi yaratan ifadelerden oluşmaktadır. Haberlerde ayrıca uzun açıklamalara yer verilmemesi ve doğrudan özet ve anlaşılabilir bilginin dinleyiciye ulaştırılması da dikkati çekmektedir.

Aşağıda daha farklı örnek haber metinleri sunulmaktadır (Yüksel ve Gürçan, 2005). Parantez içinde vurgulanan haber öğelerine de dikkat ediniz.

İtalyan Hava Yolları'na ait, içinde 250 yolcu bulunan bir uçak (NE?), Roma-Hong-kong seferini yaparken (NE ZAMAN?) bomba ihbarı üzerine (Neden?) İstanbul Atatürk Havalimanı'na (NEREYE?) zorunlu iniş yaptı (NASIL?). MD-11 tipi uçak (NE?), Roma'dan havalandıktan sonra Roma Emniyet Müdürlüğüne yapılan bomba ihbarı üzerine (NEDEN?) Türk hava sahasında Siirt üzerindeyken İstanbul'a (NEREYE?) dönüş yaptı. Uçaktaki yolcular indirildikten sonra yapılan aramada herhangi bir patlayıcı maddeye rastlanmadığı bildirildi.

Hollanda'nın başkenti Amsterdam'da (NEREDE?) İsrail Havayolları'na ait bir uçağın (NE?) blok apartmanlara çarpması sonucu (NASIL?) ölenlerin sayısı 120 olarak belirlendi. Uçağın çarpmasıyla çöken apartmanların enkazından 50 ceset çıkarıldığı, bunlardan ancak 9'unun kimliğinin belirlenebildiği bildirildi. Kimliği belirlenenler arasında Türk bulunmuyor.

İmgelem Yaratabilmek

Sadece kulağa seslenen radyoda dinleyenler gerçekte ne düşünecekleri konusunda tamamen özgürdürler. Diğer bir deyişle dinleyici; gazete, İnternet ya da televizyondaki gibi görüntünün koşullandırmasına maruz kalmamaktadır. Bu, dinleyiciye bir anlamda duyulan her mesaja dair canlandırma/**imgelem** yaratma üstünlüğünü ve ayrıcalığını da sağlamaktadır.

Dinleyicinin kendi içinde imgelem yaratabilmesi için ise konuşma dilinin en temel kuralı olan kısa, özlü ve açık ifadeler kullanılması gerekir. Örneğin altı çizili verilen şu ifadelerle yaratılan imgeleme dikkat ediniz:

- **Görkemli** Boğaz manzarası eşliğindeki konser **nefesleri kesti**.
- Küçük pandaya **anne şefkati**.
- Sokak köpeklerinin **hâli içler acısı**.
- Terör saldırısı yine **yürekerimizi burktu**.

Televizyonda ise imgelem büyük ölçüde görüntü demektir. Ancak görüntüye her zaman haber metni eşlik eder. Televizyon için haber metni hazırlarken göze ve kulağa çok kısa sürelerde ve kısa süreliğine ulaşılabileceği düşünülerek, kısa ve açık ifadeler kullanılması en temel zorunluluktur. Bir gazete haberini yüzlerce kelime ile detaylı olarak anlatabilirken, televizyonda zaman sınırlılığı nedeniyle aynı haberin 60- 90 saniye içinde verilmesi gerekir. Haberin oluş biçimini, habere konu olan olay ya da kişileri ve haberde olayın nasıl ve ne zaman olduğunu doğru ve hızlı olarak vermek için büyük bir titizlikle, gereksiz detay ve tekrarlardan kaçınarak, sadece televizyona özgü bir haber dili geliştirilmesi zorunludur. Hele de ekranda aynı bülten içinde izleyicinin haberi sadece bir kez izlenme şansı olduğu düşünüldüğünde, bu zorunluluğa “anlatım ve ifade etme” becerisinin eklenmesi gerekliliği de ön plana çıkar.

Televizyon haberindeki en önemli unsurun “görüntü” olduğu düşünürse, spike-rin okuyacağı metnin tasarlanması kadar, gösterilecek görüntünün de tasarlanma-

İmgelem: Hayal etmek, canlandırmak, imajinasyon.

sı ve hatta haber görüntülerinin de öyküsel bir anlatım ile verilmesi gerekmektedir. Görüntü öyküsü ya da hikâyesinin metnin ifadeleriyle örtüşmesi, her ikisinin de birbirini destekler nitelikte ve eş zamanlı aktarılması da zorunludur. Dolayısıyla televizyon haber bülteni için metin yazılırken, eldeki mevcut haber görüntülerinin izlenerek bunlar çerçevesinde de metne dikkat edilmesi gerekmektedir.

Konuşma Dilinde Haber Girişleri

Gazetecilik uygulamasında haber girişi neyse, radyo ve televizyonculukta da giriş aynı şeydir. Başka bir deyişle, neredeyse bir haberin en önemli bölümüdür. Haberin giriş cümlesi dinleyicinin ve izleyicinin ilgisini habere çekmek açısından önemli bulunur.

Tıpkı gündelik hayatta bireyler arasındaki iletişim sürecinde olduğu gibi radyo ve televizyon haberinin giriş cümlesi de, dikkat uyandıracak bir anlatım ve ses tonlamasıyla yapılmalıdır. Aynen karşımızda biri varmış da, ona seslenir ya da onunla konuşur gibi konuşma dili haberciliğinde ilk cümlelerin “bakar mısın?”, “beni dinler misin?” şeklinde olması beklenir. İzleyenlerin ya da dinleyenlerin dikkatlerinin habere çekilmesi ve “şimdi bunu dinleyeceksiniz” denilmesi anlamındaki bu haberlerde, genel bilgi içerir tarzda ya da haber öğeleriyle haber girişi yapılabilir.

Haberin giriş bölümü genellikle spiker ya da sunucu tarafından bir metni okur gibi değil; daha çok bir olayı bir arkadaşına anlatır gibi bir üslupla aktarılır. Televizyon haberciliğinde spikerin anonsu ile başlayan bu bölüm, “Kamera Spikerde” olarak adlandırılır. Üsluba da uygun şekilde kurulan cümlelerin kısa, anlaşılır ve güncel dildeki sözcüklerle örülü olmasına özen gösterilir. Kullanılan ifadelerin sıkıcı ya da monoton olmaması, yığma bilgiler içermemesi ve kendine özgü bir canlı ruhunun bulunması dikkat edilecek unsurlar arasındadır (Yüksel ve Gürcan, 2005).

Sizce, radyo ve televizyonun haber dili ile gazete haber dili arasındaki en belirgin farklılıklar nelerdir?

SIRA SİZDE

Bazı örnek haber girişleri şu şekilde verilebilir:

- *Sayın seyirciler/dinleyiciler, bugün 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı...*
- *Tekel işçilerinin protesto eylemleri bugün de devam ediyor...*
- *Hatay'da akıl almaz facia!*
- *Trafik canavarı dün gece Bursa Eskişehir kara yolunu kana buladı.*
- *Dünyanın gündemi ekonomik kriz. İşsizlik raporlarının ortaya koyduğu rakamlar, ekonomik krizin büyüklüğünü bir kez daha gözler önüne serdi.*
- *Günlerdir beklenen transfer gerçekleşti. Guiza, artık Fenerbahçe forması giyecek.*
- *İşsizlik cinneti Kayseri'de bir aileyi yok etti.*
- *Bursaspor'da teknik adam krizi...*
- *Türkiye'nin ilk klon buzağısı Efe 2 yaşına girdi.*
- *Merkez Bankası'ndan dolara şok müdahale...*
- *Yarın, Olimpiyat meşalesi İstanbul'da...*
- *Ve Obama yemin etti...*

Siz de radyo ve televizyon bültenlerinde dinlediğiniz ya da izlediğiniz haberlere dikkat ediniz. Giriş cümlelerine ilişkin olarak hangi haber giriş tekniklerinin kullanıldığını tanımlamaya çalışınız.

DİKKAT

Konuşma Dilinde Haber Aktarma Yüklemeleri

Gazetecilik uygulamasında hangi haber yüklemelerinin kullanıldığını üçüncü ünite- de ele almıştık. Peki, bu yüklemeler arasında radyo ve televizyon haberciliğinde hangileri daha çok tercih edilmektedir?

Genel olarak haber yüklemelerinin belirli bir çeşitlilikte kullanmak ve ardı ardına tekrarlamamak haber yazmanın altın kuralları arasındadır. Konuşma dili için de aynı şey geçerlidir. Bu bağlamda konuşma dilinde yazılan haberlerde en çok kullanılan haber yüklemeleri şunlardır (Yüksel ve Gürcan, 2005):

- i) **Doğrudan anlatım yüklemeleri:** “açıklamak”, “anlatmak”, “demek”, “söylemek”, “belirtmek”, “diye konuşmak”, “ileri sürmek”, “vurgulamak”, “kaydetmek”, “şöyle konuşmak”...
- ii) **Dolaylı anlatımda yüklemeleri:** “açıklanılmak”, “belirtilmek”, “bildirilmek”, “önerisinde bulunulmak”, “ileri sürülmek”...

Bazı örnek ifadeler ise şöyle gösterilebilir:

... açıklamak

- Başbakan..., tesislerin en geç iki ay içinde hizmete gireceğini açıkladı.

... açıklama yapmak

- Gazetecilere bir açıklama yapan Başbakan..., şöyle konuştu: “...”.
- Gazetecilere bir açıklama yapan Başbakan ..., şunları söyledi: “...”.

... anlatmak

- Eğitime verdikleri önemi anlatan Milli Eğitim Bakanı..., şu açıklamayı yaptı: “...”.

... belirtmek

- Başbakan..., tesislerin en geç iki ay içinde açılacağını belirtti.

... kaydedilmek

- Tesislerin en geç iki ay içinde hizmete gireceği kaydedildi.

... öğrenilmek

- Tesislerin en geç iki ay içinde açılacağı öğrenildi.

... bildirilmek

- Yapılan açıklamada mahalleye iki hafta su verilemeyeceği bildirildi.

DİKKAT

Radyo ve televizyon bültenlerinde dinlediğiniz ya da izlediğiniz haberlerde en çok kullanılan haber yüklemelerinin neler olduğuna dikkat ediniz.

Örnek Uygulamalar

Genel olarak haber süreci yukarıda sıralanan temel bileşenlerden oluşmaktadır. Şimdi radyo için hazırlanan bir haber örneğini inceleyelim (Yavuz, 2008):

- *Pakistan’da Devlet Başkanı Pervez Müşerref’in hafta sonu ülkede olağanüstü hâl ilan etmesine ve Anayasa’yı askıya almasına gerek ülke içinden gerekse dışından tepkiler gelirken, Müşerref’in 6 Ekim’deki seçimler öncesinde söz verdiği gibi Genelkurmay Başkanlığı görevinden ayrılmasının artık ‘ibtimal dışı’ olduğu açıklandı. Enformasyon Bakan Yardımcısı Tarık Azim, “Müşerref, devlet başkanlığı seçimleri öncesinde yemin etmeden önce üniformasını çıkaracağına söz vermişti, ancak olağanüstü hâl ilan edilmesi nedeniyle bu olasılık mümkün değil.” dedi. (Cumburiyet, 6 Kasım 2007)*

Aynı haber radyoda verildiğinde şöyle iki farklı biçimlendirme ile verilebilir:

- *Pakistan Enformasyon Bakanlığı, Devlet Başkanı Pervez Müşerref'in Genelkurmay Başkanlığı görevinden ayrılmasının 'ihtimal dışı' olduğunu açıkladı. Enformasyon Bakan Yardımcısı Tarık Azim, olağanüstü hâl ilan edilmesi sebebiyle, Müşerref'in üniformasını çıkarmasının mümkün olmadığını belirtti.*
- *Pervez Müşerref 6 Ekim seçimlerinden sonra genel kurmay başkanlığından ayrılacağını söylemişti. Ancak hafta sonu Pakistan'da olağanüstü hâl ilan edilmiş ve Anayasa askıya alınmıştı. Pakistan'da söz konusu gelişmeye tepkiler devam ediyor.*

Şimdi radyo için verilen örneği televizyon için biçimlendirelim:

- *Sayın seyirciler, Pakistan Devlet Başkanı Pervez Müşerref, ülkede olağanüstü hâl ilan etti. 6 Ekim'de yapılacak seçimlerden sonra görevinden ayrılacağını söyleyen Müşerref'in olağanüstü hâl ilanı ile görevine devam edeceği Enformasyon Bakan Yardımcısı Tarık Azim tarafından resmen açıklandı. Karara ülke içi ve dışından tepkiler sürüyor.*

Gerek radyo ve gerekse televizyon bülteni için hazırlanan örnek haber metninin en çarpıcı noktaların, haberdeki kişi ve olayın geçtiği yer ve zamanın ilk belirtilen unsurlar olduğuna dikkat ediniz.

Şimdi bir başka örnek üzerinde duralım:

- *Anadolu Üniversitesi Basın ve Halkla İlişkiler Merkezinden yapılan açıklamaya göre 2010-2011 eğitim öğretim yılında Açıköğretim Fakültesine 5 yeni ön lisans programı daha açılacağı açıklandı. Programlarla ilgili ön çalışmaların tamamlanarak yeni öğrenci kayıtlarına bir ay sonra başlanacağı, gerekli tüm bilgilerin fakülte web sayfasından duyurulacağı bildirildi. Talebin yoğun olmasının beklendiği yeni programlardan gerekli not ortalaması sağlandığı takdirde, öğrencilere 4 yıllık bölümlere geçiş imkânının da tanınacağı açıklamada yer aldı.*

Aynı haberin radyo bülteni için hazırlanmış hali de şu şekilde:

- *Sevgili dinleyiciler, Açıköğretim Fakültesinden 5 yeni programın daha müjdesi geldi... Anadolu Üniversitesinden yapılan açıklamaya göre, önümüzdeki eğitim öğretim yılında öğrenci alımına başlayacak olan bölümler, gerekli not ortalaması sağlandığı takdirde öğrencilere 4 yıllık örgün fakültelere geçiş hakkı da tanıyacak...*

Aynı haberin televizyon bülteni için biçimlendirilmesine bakalım:

- *Sevgili seyirciler, eğitimdeki ataklarına devam eden Anadolu Üniversitesi, önümüzdeki yıl 5 yeni ön lisans programı daha açıyor. Açıköğretim Fakültesi bünyesinde açılacak olan yeni bölümlere kayıtlar, Nisan ayında başlayacak ve öğrenciler gerekli not ortalamasını sağladıkları takdirde 4 yıllık örgün fakültelere de geçiş yapabilecek.*

Örneklerdeki gibi televizyon ve radyo haber bülteni için metin yazarken daha coşkulu, dinleyende ve izleyende heyecan ve ilgi uyandıracak bir üslubun kullanılması daha yerindedir. Cümleler kısa, anlaşılır ve birkaç saniye içinde gerekli olan temel bilgileri aktarabilecek biçimde oluşturmalıdır.

Şimdi de başka bir örnek haberi inceleyelim. Aşağıdaki metin bir gazete için yazılmıştır:

- *Endonezya'da iki gün önce meydana gelen 7.2 şiddetindeki deprem ve sonrasında tsunami felaketinde ölenlerin sayısının 1000'e yaklaştığı belirtiliyor. Endonezya Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada kara yollarının çoğunun kapalı olmasından dolayı henüz pek çok yerleşim birimine ulaşılamadığına, gelen yardımların da dağıtılmadığına dikkat çekiliyor. Bölgede sağlık hizmetlerinin de yeterince verilemediğini belirten yetkililer, ölü sayısının artmasından endişe edildiğini belirtiyor. Türkiye'den 10 kişilik arama kurtarma ekibinin de katıldığı kurtarma çalışmalarında bu sabah 10 yaşındaki bir çocuğa sağ olarak ulaşıldı.*

Aynı olay bir radyo haberi olarak şu şekilde sunulabilir:

- *Endonezya deprem yaralarını sarmaya çalışıyor. Ölü sayısının artmasından endişe eden yetkililer, 1000'e yakın kişinin yaşamını yitirdiği depremde henüz ulaşamayan pek çok yerleşim birimi olduğunu belirtti. Bu sabah, aralarında Türk kurtarma ekibinin de katıldığı çalışmalarda 10 yaşında bir çocuğa sağ olarak ulaşıldı.*

Televizyon haberciliği için de şöyle bir metin uygun olabilir:

- *Sayın seyirciler, Endonezya'da iki gün önce meydana gelen deprem ve tsunami felaketinin bilançosu artıyor. Yetkililer ölü sayısının 1000'e yaklaştığını, kara yollarının kapalı olmasından dolayı pek çok yerleşim birimine ulaşılamadığını ifade ediyor. Türkiye'den de 10 kişilik bir ekibin katıldığı arama kurtarma çalışmaları devam ederken, bugün enkazdan 10 yaşında bir çocuğa sağ olarak ulaşıldı.*

Aşağıdaki örnek olayda da yine gazete, radyo ve televizyon haberleri ardı ardına sıralanmaktadır:

- *Kenya'da düzenlenen 18. Dünya Salon Atletizm yarışlarında, dünya ve olimpiyat şampiyonu 100 metre koşucusu Amerikalı atlet Alex Richardson, yarışın ortalarında bayıldı. Bir süre pistte hareketsiz yatan Richardson, sağlık ekiplerinin ilk müdahalesinden sonra hastaneye kaldırıldı. Kalp krizi geçirdiği bildirilen atletin tüm müdahalelere rağmen kurtarılamadığı açıklandı.*

Radyo haber metni ise şu şekilde olabilir:

- *Kenya'da düzenlenen 18. Dünya Salon Atletizm yarışlarında, dünya ve olimpiyat şampiyonu Amerikalı atlet Alex Richardson 100 metre koşusu sırasında kalp krizi geçirdi. Yarışın ilk saniyelerinde yere yığılan Richardson tüm müdahalelere rağmen kurtarılamadı.*

Televizyon haber metni de şöyle olabilir:

- *Dünya ve olimpiyat şampiyonu Amerikalı atlet Alex Richardson, bugün son kez yarıştı. Kenya’da düzenlenen 18. Dünya Salon Atletizm yarışlarında 100 metre koşusu için pistteki yerini alan Richardson, yarışın ilk saniyelerinde binlerce izleyicinin gözleri önünde sendeleyerek yığıldı. Sağlık ekiplerinin ilk müdahalesi sonuç veremeyince hastaneye kaldırılan Richardson, yaşamını yitirdi.*

Radyo ve televizyon haberciliği konusunda daha detaylı bilgi edinmek için Açıköğretim Fakültesinin Radyo ve Televizyon Programcılığı Önlisans Programı’ndaki “Radyo ve Televizyon Haberciliği” kitabına başvurabilirsiniz.

K İ T A P

Sonuç olarak bu ünite de radyo ve televizyon haberciliğine özgü olan konuşma dili tekniğinin belli başlı unsurlarını açıklamaya çalıştık. Dil ve konuşma dilinin önemini, radyo ve televizyon haberciliği ve haber bültenlerini, konuşma dilinin temel unsurlarını tanımlayarak örnek haber metinlerini inceledik.

Radyo ve televizyon haberciliği konusunda yapım ve yayın süreçleri, bu süreçlerdeki mesleki kişilikler ve görevleri, radyo ve televizyon haberinin hazırlanma süreçlerine ilişkin daha detaylı bilgi edinmek için Açıköğretim Fakültesinin Radyo ve Televizyon Programcılığı Önlisans Programı’ndaki derslere ve özellikle de “Radyo ve Televizyon Haberciliği” kitabına başvurabilirsiniz.

Özet

Dil ve konuşma dilinin özelliklerini tanımlamak. Bireylerin en temel ihtiyaçlarından biri olan iletişim, pek çok yöntemle gerçekleştirilebilmektedir. Gündelik yaşamda en çok kullanılan iletişim yöntemi konuşma dili gerçekleştirilendir. Dil, en önemli ortak paydalardan biri olmasının yanı sıra, bireyler arasında en etkili olduğu düşünülen iletişim biçimidir. Konuşma dili resmîyeti daha az olan, daha samimi ve duyguların daha etkili biçimde aktarılabilirdiği bir ifade biçimidir. Konuşma dilinin temelini oluşturan sözcükler ve ses, tonlama, vurgulama gibi farklı kullanım biçimleriyle iletişimin etkililiğini artıran özelliklerdendir.

Radyo ve televizyonda haber ve haberciliğin genel özelliklerini açıklamak. Radyo ve televizyon gündelik hayattaki kullanım sıklığı ile diğer kitle iletişim araçlarından ayrılmaktadır. Yayıncılıkta kullanılan teknolojinin de getirdiği üstünlüklerle, oldukça kısa zaman diliminde gelişen olaylardan haber verebilmek yine önemli bir ayrıcalık olarak düşünülebilir. Bu bağlamda haber ve habercilik söz konusu olduğunda radyo ve televizyona has özellikler ve uygulamalar da farklılık göstermektedir.

Haber bülteninin nasıl hazırlandığını betimlemek. Radyo ve televizyon haber bültenleri yoğun ve zahmetli bir çabanın sonucunda izleyicilere/dinleyicilere ulaşmaktadır. Ekip çalışmasının ve uyumunun esas olduğu bu süreçte, haberin toplanmasından bültenin yayına verildiği ana kadar pek çok kişi görev almaktadır. Burada ünitemiz çerçevesinde vurgulanan, radyo ve televizyon haberinin nasıl yazıldığının verilen örneklerle pekiştirilmesidir.

Konuşma dilinde haber yazmanın temel unsurlarını açıklamak. Radyo ve televizyon haberleri konuşma dilinde, göze ve kulağa hitap edilerek yazılır. Bu, izleyicinin/dinleyicinin kısa bir zaman dilimi içerisinde gündeme dair gelişme ve haberleri öğrenebilmesi açısından önemlidir. Konuşma dili, yazı diline oranla daha az resmî ve günlük bir olduğu için, kısa ve basit ifadelerle haber içeriklerini daha anlaşılır olarak verebilmektedir. Dil, karşılıklı konuşma şeklindedir. Bununla birlikte sesin vurgulama, tonlama gibi farklı kullanımlarıyla izleyicinin/dinleyicinin üzerinde daha etkili olunabilmektedir.

Kendimizi Sınayalım

1. Toplumsal sistem içinde ortak kılınmış ve geliştirilmiş semboller daha çok aşağıdakilerden hangisine uygundur?
 - a. Konuşma dili
 - b. Yazı dili
 - c. Grafik
 - d. Şekil
 - e. Broşür
2. Aşağıdaki habercilik alanlarından hangisinde diğerlerine göre daha “samimi” ve “karşılıklı konuşmaya dayalı” bir haber dili kullanılmaktadır?
 - a. Gazeteler
 - b. Magazin dergileri
 - c. Radyo ve televizyon haberciliği
 - d. İnternet haberciliği
 - e. Popüler dergiler
3. Aşağıdakilerden hangisi dilin özelliklerinden biri **değildir**?
 - a. Dil, bir anlaşma aracıdır.
 - b. Dil, bir kurallar dizgesidir.
 - c. Dil, sonradan öğrenilemez.
 - d. Dil, bir sosyal kurumdur.
 - e. Dil, kültürün aynasıdır.
4. Aşağıdakilerden hangisi konuşma dilinin özelliklerinden biri **değildir**?
 - a. Sesin vurgulanması
 - b. Sesin şiddeti ve tonlanması
 - c. Sözcüklerin uyumu
 - d. Resmî olması
 - e. Sesin farklı kullanımı
5. Radyo ve televizyon haberinin diğer kitle iletişim araçlarında yer alan haberlerle kıyaslandığında **en belirgin** özellik olarak aşağıdakilerden hangisi ortaya çıkar?
 - a. Anındalık/hızlılık ve canlılık
 - b. Resmî bir haber dili olması
 - c. Arşiv görüntüsü kullanılabilmesi
 - d. Yaygın kullanılması
 - e. Üstün teknolojiye sahip olmaları
6. Aşağıdakilerden hangisi radyo ve televizyonda konuşma dili ile haber vermenin **en temel** nedenidir?
 - a. İfadelerin kolay, anlaşılır ve net olması
 - b. Habere ayrılan zamanın uzun olması
 - c. Dilin kültürün aynası olması
 - d. Sadece belli yaş gruplarının anlaması
 - e. Göze hitap etmesi gerekliliği
7. Aşağıdakilerden hangisi radyo ve televizyonda günün gelişen olaylarının özetle aktarıldığı kısa haber programı türüdür?
 - a. Açık oturum
 - b. Haber- yorum programı
 - c. Ana haber bülteni
 - d. Ara haber bülteni
 - e. Belgesel
8. Aşağıdakilerden hangisi radyo haberini kulağa hitap ederek yazarken **en çok** dikkat edilmesi gereken unsurlardan biridir?
 - a. Uzun cümleler kurmak
 - b. Resmî bir dil kullanmak
 - c. Konuşur gibi yazmak ve imgelem yaratmak
 - d. Haber yazma kurallarının bazılarını yer vermek
 - e. Habere yorum katmak
9. Aşağıdakilerden hangisi televizyon haber metni yazarken **en çok** dikkat edilmesi gereken unsurlardan biridir?
 - a. Resmî dil kullanmak
 - b. Göze ve kulağa hitap ederek metni yazmak
 - c. Haber yazım kurallarını dikkate almamak
 - d. Haber görüntüsünü dikkate almamak
 - e. Arşiv görüntülerinden yararlanmak
10. Radyo ve televizyon haberciliğinin giriş cümlesi nasıl olmalıdır?
 - a. Kısa, çarpıcı ve ilgi uyandırıcı bir ifadeyle
 - b. Uzun cümlelerle
 - c. Karmaşık cümlelerle
 - d. Yüksek bir ses tonuyla
 - e. Resmî bir anlatımla

Okuma Parçası

Günümüz insanının yakın ve uzak çevresinde olup bitenlere dair bilgilenmek, haberdar olmak ve bir anlamda yaşadığı topluma ve toplumsal olaylara katılım sağlamak üzere sıklıkla kullandığı kitle iletişim araçları olan radyo ve televizyon, birbirinden farklı içerikleri, ile yaşamın vazgeçilmez birer parçası haline gelmiştir. Radyo ve televizyonun temel işlevlerinin başında gelen habercilik, aynı zamanda en zor ve sorumluluk gerektiren mecralardan biridir. Zamana karşı yarışmak, en kısa zamanda doğru ve güvenilir haberi izleyiciye/dinleyiciye aktarmakla yükümlü olunan habercilik sürecinde, ekip çalışması en önemli unsurlardan biridir. İyi organize olmuş bir ekipten beklenen ise, habercilik temel ilkelerine sadık kalarak kamuoyuna gerçeği iletmeleridir. Araçsal özellikleri göz önünde bulundurulduğunda radyo ve televizyonda, haber yazma süreci ünitemizde anlatıldığı üzere, farklı bir uzmanlık gerektirmektedir. resmî haber dilinin, konuşma dili biçiminde tasarlanması bu gerekliliklerin başında gelmektedir. Bunun en temel nedeni ise, bu araçların göze ve kulağa hitap ediyor olmalarından kaynaklanmaktadır. Radyoda dinleyicilerin imgelem yaratabilmesini sağlamak, sözcüklerin aktarılış biçimi ile doğrudan ilintilidir; haberdeki olayın dramını, coşkusunu, sevincini, üzüntüsünü sadece sözcükler dinleyiciye hissettirebilmektedir. Televizyonda ise haberi anlatan görüntüler ve yine haberi anlatan eş zamanlı sözcükler aynı işlevi görmektedir. Söz kadar söyleyişin de en ön planda olduğu bu araçlarda, habercinin dile olan hakimiyeti en az habercilik ilkeleri kadar önem taşımaktadır.

Kendimizi Sınayalım Yanıt Anahtarı

1. b. Yanıtınız yanlış ise, “Dil ve Konuşma Dili” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. c. Yanıtınız yanlış ise, “Radyo ve Televizyonda Haber ve Habercilik” konusunu gözden geçiriniz.
3. c Yanıtınız yanlış ise, “Dil ve Konuşma Dili” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. d Yanıtınız yanlış ise, “Dil ve Konuşma Dili” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. a Yanıtınız yanlış ise, “Radyo ve Televizyonda Haber ve Habercilik” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. a Yanıtınız yanlış ise, “Radyo ve Televizyonda Haber Bülteninin Hazırlanışı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. d Yanıtınız yanlış ise, “Radyo ve Televizyonda Haber Bülteninin Hazırlanışı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. c Yanıtınız yanlış ise, “Radyo ve Televizyon İçin Konuşma Dilinde Haber Yazma” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. b Yanıtınız yanlış ise, “Radyo ve Televizyonda Haber ve Habercilik” konusunu yeniden gözden geçiriniz
10. a Yanıtınız yanlış ise, “Radyo ve Televizyon İçin Konuşma Dilinde Haber Yazma” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Radyo ve televizyon haberlerinin konuşma dilinde yazılmasının temel gerekçeleri vardır. Haber bültenlerindeki zaman baskısı nedeniyle kısa zamanda çok fazla bilgiyi izleyiciye/dinleyiciye aktarmak gerekmektedir. Konuşma diline oranla daha resmî olan yazı dilinde bunu başarmak kolay değildir. Benzer şekilde izleyicinin/dinleyicinin hemen karşındaymış gibi haberi anlatma üslubu, mesajın ilgi çekici olması, anlaşılması ve etki uyandırması açılarından önemlidir.

Sıra Sizde 2

Gazetede, radyo ve televizyona oranla zaman/yer baskısı daha az olduğu için daha resmî bir dil kullanılması söz konusudur. Yazı dili daha uzun anlatımlar ve ifadeler gerektirdiği için konuşma diliyle arasındaki en temel farklılığının bu olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca televizyon ve radyo haberlerinde, haberin anlatılmış gibi izleyiciye/dinleyiciye aktarılması, gazetede kullanılan yazı dili ile mümkün olamamaktadır. Konuşma dilinde yaratılabilen ses tonlamaları, vurgulamalar izleyici/dinleyici üzerinde farklı etkiler yaratarak heyecan ve ilgi çekicilik düzeyini artırabilir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Brooks, B.S., Kennedy, G., Moen D.R., Ranly, D. (1988). *News Reporting and Writing*. New York: St. Martin Press.
- Duran, R. (2003). “*Bir Haber Medyası Olarak Radyo*”, **Habercinin El Kitabı Radyo ve Radyoculuk**, Der: S. Alankuş. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Girgin, A. (2002). **Haber Yazmak**. İstanbul: Der Yayınları
- Yavuz, Y. (2008). **Radyonun ABeCe'Sİ**. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Yüksel, E. ve Gürçan, H. İ. (2005). **Haber Toplama ve Yazma**. Konya: Tablet Yayınları

8

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- Denetim ve doğrulama sürecini açıklayabilecek,
- Ahlak ve etik kavramlarını betimleyebilecek ve temel yaklaşımları açıklayabilecek,
- Basın meslek ahlakı kavramını betimleyebilecek ve belli başlı kurumların ahlak ilkelerini örnekleyebilecek,
- Belli başlı etik sorun ve tartışmaları yorumlayabilecek,
- Düzeltme işaret ve kurallarını tanımlayabilecek bilgi ve becerileri kazanabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Denetim ve doğrulama
- Ahlak
- Etik
- Temel ahlak yaklaşımları
- Basın meslek ahlakı
- Etik sorun ve tartışmalar
- Tarafsız habercilik
- Özel yaşama müdahale
- İzinsiz bilgilerin yayımlanması
- Okunurluk ve anlaşılabilirlik
- Gizlilik kaydıyla verilen bilgilerin yayımlanması
- Olay yaratarak haber yapma
- Paralı habercilik
- Çıkar haberciliği
- İlan ve reklam baskısı
- Kriz haberciliği
- Düzeltme işaretleri

İçindekiler

Haber Yazma
Teknikleri

Haber Yazmada
Denetim ve
Doğrulama

- GİRİŞ
- DENETİM VE DOĞRULAMA SÜRECİ
- AHLAK, ETİK VE TEMEL YAKLAŞIMLAR
- BASIN MESLEK AHLAKI
- ETİK SORUN VE TARTIŞMALAR
- DÜZELTME (TASHİH) İŞARET VE KURALLARI

Haber Yazmada Denetim ve Doğrulama

GİRİŞ

Bu ünite de haber yazma sürecinin son aşaması olan denetim ve doğrulama; bir başka deyişle gözden geçirme ve düzeltme aşamasında neler yapılması gerektiği üzerinde ayrıntıları ile durmaya çalışacağız.

DENETİM VE DOĞRULAMA SÜRECİ

Haber yazma sürecinde taslak metin ortaya çıktıktan sonra denetim ve doğrulama; yani gözden geçirme ve düzeltme aşamasına geçilir. Bu son aşama haberin gerçekliğinin ve doğruluğunun kontrolü anlamında önem taşır. Çünkü habercilikte asıl olan gerçeklik ve doğruluktur. Yanlış anlaşılmanın önüne geçmek de habercinin sorumluluğundadır. Bunun için haberlerin yayından önce mutlaka tekrar tekrar okunması ve gözden geçirilmesi gereklidir. Zarar vermemek, kamu yararını ön planda tutmak, çıkar amaçlı haber yazmamak, etik ve hukuk kurallarına bağlı kalmak da habercinin sorumlulukları arasındadır. Ayrıca haberin okunurluğunun ve anlaşılabilirliğinin denetlenmesi anlamında da bu son aşama oldukça değerlidir. Çünkü bir deyişe göre “en iyi haber, ilk cümlesinin ikinci cümlesini; ikinci cümlesinin üçüncü cümlesini okutturabilen haberdır” ve “en iyi haber, sonuna kadar okunan haberdır.” Bu görüşe göre okunmayan haber, iyi bir haber değildir. O halde haberlerin bu bakış açıları çerçevesinde gözden geçirilmesinde ve bu sayede son şeklinin verilmesinde yarar vardır. Aşağıda denetim ve doğrulama aşamasında dikkat edilmesi gerekenler maddeler halinde sıralanmıştır.

1. İlk okuma: Taslak hâli yazılan haber metni baştan sona okunur.

2. Yazım yanlışlarının denetimi: Okuma sırasında, haberin ilk aşamasında belirlenmiş olan “odak noktası” yeniden hatırlanır ve bu odak noktasından hareketle öncelikle yazım hataları, cümle ve anlatım bozuklukları kontrol edilir. Yanlış alanda kullanılan sözcükler denetlenir. Yanlış cümleler belirlenerek düzeltilir. Hemen ardından da cümlelerdeki özne-yüklem uyumu kontrol edilir. Her bir cümle nin öznesi ve yüklemi arasındaki uyum denetlenir. Haber metinleri çoğu zaman uzun cümlelerle kurulu olduğu için özne-yüklem uyumu gözden kaçabilmektedir. Art arda gelen cümlelerde aynı haber yüklemelerinin kullanılmış olup olmadığı da bu aşamada kontrol edilir ve tekrarın önüne geçilir. Uzun tonlamalar, jargon, anlaşılmasız sözcükler, teknik sözcükler, karışık ve anlansız sözcükler metinden çıkartılır. Noktalama işaretlerine ayrı bir özen gösterilir. Ayrıca haberin bir kez de

“sesli okunması” ve kulağa hoş gelmeyen kelimelerin atılması ya da başka sözcüklerle değiştirilmesi de tavsiyeler arasındadır.

3. Okunurluk ve anlaşılabilirlik denetimi: Haber, çok sayıda kişinin anlayabileceği bir metin olmalıdır. Bu nedenle haberde geçen rakamlar, bilimsel bilgiler, istatistiksel sonuçlar basitleştirilerek, okuyucuların anlayabileceği biçime dönüştürülmelidir. Denetim aşamasında bu bilgilerin yeterince anlaşılır olup olmadığı tekrar düşünülmelidir. Cümleler olabildiğince kısa ve sözcükler olabildiğince kolay okunabilir olmalıdır.

Kolay okunabilirlik ve anlaşılabilirlik üzerine birbirinden farklı ölçüt ya da formüller geliştirilmiştir. Ancak hepsinin ortak noktası; bu tür metinler oluşturmak için az harfli heceler, az harfli kelimelerin ve az kelimeli cümlelerin tercih edilmesi gerektirir. Özet olarak şunları söylemek mümkündür: Bir metindeki her 100 sözcükteki harf sayısı 200’e yaklaşıyorsa okunabilirlik “çok zor” kategorisindedir. 150’ler ve altında ise “kolay okunabilir” denilebilir. Cümlelerin kelime sayısı 25 ve üzerinde ise bunların “zor okunan” metinler olduğu söylenebilmektedir. 29 ve üzeri ise, “çok zor okunabilir” metinler olarak yorumlanmaktadır. 21 kelime ve altı da **“kolay okunabilir”** nitelikte bulunmaktadır.

Öte yandan, 29 ve üzeri kelime sayısına sahip cümlelerin “can sıkıcı”, 21 ve altında kelimeye sahip olanların da “heyecanlandırıcı” kategorisinde yer aldığını belirtmek gereklidir. Kişisel sözcüklerin ve kişisel ifadeliler cümlelerin fazla kullanılması da okumayı kolaylaştırmakta ve ilgi çekici nitelikte değerlendirilmektedir.

Alman dil bilimciler göre ise cümleler, kelime sayısına göre üç anlaşılabilirlik kategorisinde sıralanmaktadır. Buna göre 1-13 arasında kelimeli cümleler “çok kolay anlaşılabilir”, 14-18 kelimeli cümleler “kolay anlaşılabilir” ve 19-25 kelimeli cümleler de “anlaşılabilir” cümleler olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlama da yine daha az kelimeden oluşan cümlelerin “daha kolay anlaşılabilir” cümleler olduğuna işaret etmektedir. Bu sınıflandırmaya göre 25 kelimeden daha fazla sözcük içeren cümlelerin “zor anlaşılabilir” cümleler kategorisine girdiği anlaşılmaktadır.

Türk diline ilişkin olarak okunabilirlik ve anlaşılabilirlik üzerine geliştirilmiş özel bir formül bulunmamaktadır. Bununla birlikte yabancı dillerdeki çalışmalarından elde edilen düşünceler Türk dili için de fikir verici niteliktedir. Türkiye’de gazetelerin okunabilirlikleri üzerine yapılan çalışmalar özellikle yerel gazetelerdeki dilin “daha zor” bir yapıda olduğunu ortaya koymaktadır (Yüksel ve Gürcan, 2005). Bu doğrultuda, Türkçe metinler içinde kolay okunabilirlik ve anlaşılabilirlik için bir cümle için en fazla 20 kelimeden oluşması ve mümkünse 25 kelimeden aşmaması tavsiye edilebilir.

4. Fazlalıkların denetimi: Haberde gereksiz bulunan ayrıntı ya da fazlalık olarak görülen noktalar bu aşamada atılmalıdır. Aynen bir telgraf metni hazırlanırken gereksiz ya da fazla bulunan sözcüklerin metinden çıkarılması gibi haber metninde de benzer bir denetim yapılmalıdır. Haberde asıl olan “özün” verilmesidir. O nedenle, “*Acaba yazdığım cümlelerden hangilerini atarsam anlam bozulmaz?*” ve “*bu cümleden hangi kelimeleri atarsam anlam bozulmaz?*” biçimindeki sorularla haberdeki fazlalıklar hafifletilir. Haber metnindeki tekrarlar, fazla cümle ya da kelimeler bu aşamada metinden çıkartılır. Haber dili sadece anlaşılır hale getirilir.

5. Eksik bilgi denetimi: Her ne kadar bitmiş sayılsa bile haber yazıldıktan sonra muhabirin kendi kendine “*acaba bu haberle ilgili daha başka hangi unsurlara yanıt verilmesi gerekiyordu?*” ya da “*bu haberde hangi sorulara yanıt vermedim?*” biçimindeki sorularla haberin bir kez daha kontrol edilmesi yararlıdır. Ha-

berde yanıtı bırakılmış sorular olduğu akla geliyorsa, bu soruların yanıtları bu aşamada tamamlanmalıdır.

6. Yanlış bilgi denetimi: Bir başka denetim ve belki de yapılacak denetimlerin en önemlisi, haberdeki bilgilerin doğruluğunun kontrolüdür. Bu bağlamda şu noktalara dikkat edilmelidir:

- Haberde aktarılan bilgiler doğru mudur?
- Bu bilgilerin doğruluğu ikinci kaynaklardan kontrol edilmiş midir?
- Haberde adı geçen tüm kişilerin adları ve soyadları doğru yazılmış ve bu kişiler doğru bir şekilde tanıtılmış mıdır?
- Haberde geçen ifadeler, haber kaynağı olarak gösterilen kişilere mi aittir ve bu kişilere doğru atıflar yapılmış mıdır?
- Haber metni herhangi bir kuşkuyla ihtimal vermekte midir?

Son soru hariç, diğer soruların yanıtları “evet” olacak şekilde haber metni yeniden kontrol edilmeli ve gerekli düzeltmeler yapılmalıdır.

7. Yorumsuzluk/tarafsızlık denetimi: Haber metninde kullanılan sıfat ve zarflara dikkat edilmeli ve haber metninin “yorumsuz”, “tarafsız” bir metin olması adına, metindeki sıfat ve zarfların gerekli olup olmadığı tekrar düşünülmelidir. Haberde nesnelliğin sağlanması adına karşıt görüşlere yer verilip verilmediği ve eşit şekilde söz hakkı tanınıp tanınmadığı bu aşamada denetlenmelidir. İki boyutu bulunan konularda mutlaka karşıt görüşe de eşit biçimde “söz hakkı” tanınmalıdır.

Ayrıca bu aşamada net olmayan ifadelerin neler olduğuna da dikkat edilmelidir ve bunlar daha somut hâle getirilmelidir. Örneğin metinde geçen “*büyük bir alan*” ifadesi yerine “*5 dönümlük bir alan*” ya da “*kalabalık bir kitle*” yerine “*500 kişi*” gibi somut ifadeler kullanılmalıdır.

Örneğin kalabalık bir toplantı ya da mitinge ilişkin olarak “kaç kişinin katıldığına” ilişkin bir bilgi alınamıyorsa; sık olan kalabalıklarda bir metrekaareye 6, az sıklıkta olanlarda bir metrekaareye 4 kişi hesabıyla katılımcıların sayısı hesaplanabilir. Bir salonun ya da meydanın kaç metrekaare geldiği, eni ve boyu çarpılarak bulunabilir ve daha sonra orada kaç kişinin var olduğu hesaplanabilir. “*Kalabalık*” sözcüğünün, “*peki ama kaç kişi*” sorusunu gündeme getireceği akıldan çıkarılmamalıdır.

8. Etik ve hukuk kurallarına uygunluk denetimi: Son aşamada haberin evlere, iş yerlerine, çocuk, genç ve yaşlılara da seslenildiği unutulmamalı, haberin yemek ya da kahvaltı masalarında okunabileceği ya da izlenebileceği bilinmeli, okurun her şeyi bildiği gözden uzak tutulmamalıdır. Bu bağlamda haberin etik değerlere duyarlılığı ve hukuk kurallarına uygunluğu denetlenmelidir. Haber metninde temel habercilik değerlerine ya da hukuk kurallarına uygunluğu konusunda şüpheye düşülen noktalar aydınlatılmalıdır.

9. Son okuma: Son olarak ise haberin “yayıma hazır” ya da “tamam” olduğuna karar verildikten sonra haber metni yeni baştan okunmalı ve tüm denetim sürecinin aşamaları hızlıca “yeniden” gözden geçirilmelidir. Bu aşama da tamamlandıktan sonra haber metni yayımlanabilir hâle gelmiş demektir. O hâlde **son aşama** “haber metnini denetle ve doğrula” şeklinde özetlenebilir.

10. Geri bildirimin takip edilmesi: Bir muhabir için haberin yazılıp haber merkezine gönderilmesi ile haber yazma süreci tamamlanır ancak iletişim sürecinin tamamlanabilmesi için habere gelecek geri dönüş ya da tepkilerin de takip edilmesi gerekir.

Ahlak: Belli bir dönemde, belli insan topluluklarının benimsenmiş, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen geleneksel davranış kurallarıdır. Yanlış ve doğru, iyi ve kötü, erdem ve kusur ile yaptıklarımızı ve yaptıklarımızın sonuçlarını değerlendirmeye ilgilidir.

Etik: Töre bilim demektir. Ahlak kurallarını ve bunların nitelikleriyle uygulamalarını konu alan bilim dalının adıdır. Ahlak alanında düşünme, felsefe yapma sürecinin insana kazandırmış olduğu bir etkinliktir. Konusu ahlaklı ve sorunsal, ahlakın açıklanması ve buna bağlı ilkelerin belirlenmesidir.

Hukuk: Genel anlamda, toplumu yöneten, düzenleyen kurallar (yasalar) sistemidir. Hukuk kuralları eylemleri doğru ya da yanlış şeklinde sınıflandırırken, etik kurallar hangi eylemlerin iyi olduğunu söyler.

Ödevci ahlak anlayışı: “Öyle davran ki, davranışının evrensel bir yasa hâline gelmesini arzula.”, “Hiçbir amaç, hiçbir koşulda, hiçbir ahlak dışı aracı haklılaştırılmaz.”, “Her koşulda doğru araçları kullan, doğruları yaz”.

AHLAK, ETİK VE TEMEL YAKLAŞIMLAR

Ahlak, “sana yapılmasını istemediğini sen de başkasına yapma” temel düşüncesi-ne dayanan ilkeler olarak tanımlanır. Ahlak, hem toplumsal hem kişisel vicdanla ilgili bir olgudur. Yanlış ve doğru, iyi ve kötü, erdem ve kusur ile yapılanları ve yapılanların sonuçlarını değerlendirme ile ilgilidir. Ahlak, insanın iyi ya da kötü olarak nitelendirilmesine yol açan manevi özelliklerin, huyların ve bunların etkisiyle ortaya konan iradeli davranışların bütünüdür. Etik ise, ahlaki anlamda düşünme, felsefe yapma, sürecinin insana kazandırdığı etkinliktir. Başka bir deyişle etik, insan davranışlarını ahlak koşulları içinde araştıran, savunan ya da eleştiren felsefe dalıdır.

İyiye ulaşmak için insanın kendi kendine uymayı zorunlu hissettiği manevi ve ruhsal kurallar, hukuk kurallarından ayrıdır. Her ne kadar kökeninde etik kurallar bulunsun da **“hukuk kuralları”**, uyulması zorunlu olan ve uyulmadığı takdirde belli bir yaptırım (hapis, para cezası, hak mahrumiyeti, vs) olan davranışlarla ilgilidir. Hukuk kuralları kişilere davranışlarıyla ilgili belli görevler yüklerken, belli haklar da sağlar. Hukuk kuralları daha açık, belirleyici ve yazılı olan kurallardır; oysa etik kurallar çoğunlukla insanların bilincinde yaşar ve onlara rehberlik etmeyi amaçlar; emretmekten çok öneri getirir. Başka bir deyişle hukukta yaptırım maddi, etikte ise vicdanidir.

Ahlak öğretilerinde ortaya çıkan ayrılıklar temelde, iyi ve kötünün tanımlanmasındaki farklı yaklaşımlardan kaynaklanır. Antik Yunan çağından başlayarak tarihte “bireyci ahlak anlayışı”, ve “sofistik ahlak anlayışı” gibi farklı yaklaşımlar dikkati çeker.

Ödevci Ahlak Anlayışı

Felsefeye “ödev ahlakı” kavramını Alman düşünür Immanuel Kant (1724-1804) kazandırmıştır. Kimi eserlerde **“görevci ahlak anlayışı”** da denilmektedir. Ahlak olgusuna akıl bağlamında yaklaşan Kant, akıl ve ahlak arasında bağ kurarak ahlakı insana özgü temellere oturtmaya çalışmıştır. Evrensel bir ahlak anlayışı denemesi yapan Kant, her zaman, her yerde, herkes için geçerli, asla zıtlık oluşturmeyen ahlaki değerlerin ne olduğunu sorgulamıştır. Aristo gibi Kant da en yüksek ahlaki değerlerin insanın aklını işletmesi ile bulunabileceğini savunmuştur.

Ahlaksal eylemlerde daha çok “iyi istencin” varlığına önem veren Kant, bu istenç ile ahlaksal eylemin değerliliği arasında bağ kurar. Salt akıl yolu ile iyinin hedeflenmesi ve bu doğrultuda davranılması insanı ahlak yolundan ayırmayacaktır. Birey, salt akıl yoluyla kendine iyiyi hedefleyerek ve bu doğrultuda davranarak ahlaksal bir varlık olabilecektir (Özgen, 1998).

Ödevci ahlak anlayışına göre, ahlaki eylemde önemli olan hedef ya da amaçlanandır. Bu nedenle hiçbir amaç, kullanılan etik dışı bir aracı haklılaştırılmaz. Ahlaksal eylemde, eylemi ortaya koyan kişinin bu eylemden maddi ya da manevi bir kazancının olmaması şartı aranır. Kişi salt olarak iyiyi hedeflemekle yükümlüdür. Eylem ancak ödev anlayışı, yani iyinin istenmesi ile ortaya konulmalıdır. Bu anlamda en önemli formül şöyle tanımlanır: “Öyle davran ki, davranışının evrensel bir yasa hâline gelmesini arzula”.

Gazetecilik mesleği açısından ise ödevci ahlak anlayışı bir haberin ortaya çıkacağı sonuçlarla değil, haberin yapılma amacı ile ilgilenmesi açısından dikkati çeker. Gazeteci eğer aklının emrettiği doğrulara her zaman uyarsa ve eğer bu doğrular her yerde ve zamanda geçerli olursa, ödevci anlayışa göre etik davranış gerçek-

leşmiş olur. Ayrıca gazeteci “Hiçbir amaç, hiçbir koşulda, hiçbir ahlak dışı aracı haklaştırmaz” ilkesine göre her koşulda doğruları yazmak ve doğru araçları kullanmak yükümlülüğündedir.

Yararcı Ahlak Anlayışı

Yararcı felsefe 18’inci yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkmıştır. “Maddeci yaklaşım” bu felsefe sisteminin temel hareket noktasını oluşturduğu için, yararcı felsefe, nesneleri sağladıkları yarar temelinde ele almıştır. Jeremie Bentham’ın (1748-1832) temellerini atıp, John Stuart Mill’in (1806-1873) geliştirdiği yararcılık öğretisine göre töresel gerçeğin ölçütü yarardır. Bunun da anlamı “olabildiği kadar çok insanın, olabildiği kadar çok mutluluk sağlaması”dır.

Yararcı ahlak anlayışı, ahlakı bencillik ve kişisellikten uzaklaştırarak, sonuçların toplum içindeki çoğunluğa bakılarak değerlendirilmesini ve en üstün iyunin yarar olduğunu savunur. İyi ile kötüyü ayırmada yarar ilkesini ön plana çıkartır ve ölçüyü yarar olarak tanımlar. Toplumsal duyguların sürekli geliştiğini savunan yararcı anlayış, ahlak anlayışının da bu gelişime ayak uydurması gerektiği, sürekli yenilenerek ve güçlenerek kalıcı bir niteliğe ulaştığını iddia eder (Özgen, 1998).

Ödevci anlayışın amaç odaklı bakış açısına karşın yararcı anlayış; amacın değil, sonucun önemli olduğu üzerinde durur. Önceden belirlenmiş kural ve ilkelerden çok sonuçlarla ilgilenir. Doğru ile yanlış belirleyen şeyin amaçtan çok sonuç olduğunu kabul eder. Yararcı anlayışın en önemli davranış formülü şudur: “En çok insan için en büyük mutluluğu sağlayan davranış etik davranıştır.”

Dolayısıyla gazetecilik mesleği anlamında da haber yaparken haberin doğurabileceği sonuçların önceden düşünülüp, kararın bu çerçevede verilmesi yararcı ahlak anlayışı çerçevesinde yorumlanabilir. En çok bireyi, en çok mutlu edecek haber, gazetecilikte etik davranmanın ölçütü sayılabilir. Bu anlamda kamu yararı, bireysel yarardan önce gelir. Saklanması gereken bilgi, kamu yararı ciddi biçimde gerektirmedikçe yayımlanmaz. Ancak kamu yararı büyükse her tür bilgi kaynağının rızası dışında da yayımlanabilir. Bu durumda kaynağın hakları, kamu haklarına göre ikincil plandadır.

BASIN MESLEK AHLAKI

Gazetecilik **meslek ahlakına** ilişkin tartışma, ilk kez 17. yüzyılda görülmüş; basın özgürlüğü, sansür ve bu alandaki hukuksal düzenlemelere ilişkin tartışmalarla birlikte gelişim göstermiştir. Mesleğin toplumsal düzendeki işlev ve sorumluluklarının neler olması gerektiğine ilişkin soru ve tartışmalar, etik ilkelerin şekillenmesinde etkili olmuştur.

Dünyanın farklı yerlerinde meslek örgütleri ya da yayın kuruluşlarının kendileri tarafından açıklanmış farklı anlayışlar çerçevesinde yorumlanmış çeşitli meslekî ahlak ilkelerinden söz edilebilir. Hatta kimi zaman ve yerlerde kamu otoritelerince belirlenen kurallar ya da çıkarılan yasalar da söz konusudur. Bütün bunlar arasında ortak olduğu söylenebilecek kimi ilkelerin yanında, ortak olmayan pek çok noktaya da rastlamak mümkündür. Nasıl toplumsal düzende iyi ya da kötünün ne olduğuna ilişkin anlayışlar birbirinden farklı ise, medya ahlakının nasıl olması gerektiğine ilişkin anlayışlar da birbirinden farklı olabilmektedir. Ancak genel olarak şu üç işleve vurguda bulunulur: Mesleğin hizmet ilkelerini korumak, meslek içi rekabeti düzenlemek ve yetersiz ve ilkesiz üyeleri ayıklamak (Girgin, 2000).

Yararcı ahlak anlayışı: “En çok insan için en büyük mutluluğu sağlayan davranış etik davranıştır.”, “Kamu yararı, gazetecilikte etik davranışın ölçütü sayılabilir”.

Meslek ahlakı: Çeşitli meslek mensuplarının, mesleklerinin icrası sırasında uymaları beklenen, meslek grubunun davranışlarına ve bu grubun topluma karşı sorumluluklarına yönelik kurallardır. En ünlüsü, hekimlik mesleğinde uyulması gereken ahlaki kuralları içeren, geleneksel tıbbın babası sayılan Hipokrates'in (M.Ö. 460-377) "Hipokrat Yemini"dir.

"Basın meslek ahlakı" ya da basın etiğinin, Batı dünyasında görece özgür biçimde çalışan gazetecilerin artan çeşitli baskılara karşı kendilerini ve mesleklerini korumak, okurun güvenini kazanmak ve korumak amacıyla uymaya söz verdikleri kurallar olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Amerikan Gazete Editörleri Derneği'nin 1923 yılında yayımladığı ilk ilkeler dizisi, bu alandaki ilk yazılı metindir. Geçmişte ve günümüzde bazı ülkelerde bu ilkeler; kural ya da etik kodlar, deontoloji, ahlak ilkeleri gibi çeşitli adlar altında, pek çok basın örgütü (cemiyyet, dernek, sendika, konsey vs.) ya da yayın kuruluşunun kendisi tarafından belirlenmiş ve ilan edilmiştir. Bazı ülkelerde ise bunlar, siyasal iktidarlar tarafından kanunlar, kararnameler ya da yönetmelikler çerçevesinde zorunlu olarak kabul ettirilmiştir. Bilinen ilk yazılı basın ahlak yasası 1900'lerin başında İsveç'te kaleme alınmıştır (Girgin, 2000). Ardından pek çok ülkede benzer yasaların çıkarıldığı görülmektedir.

SIRA SİZDE

"Basın meslek ahlakı, ilke ya da kuralları" dünyanın her yerinde aynı ya da evrensel geçerliliğe sahip birtakım kurallar değil midir?

Genel olarak basın meslek ilkelerinin büyük bölümü basının doğru bilgi verme ve gerçeği olduğu gibi aktarma işlevine, gazetecinin bilgiye erişebilme, düşünceyi açıklama ve ifade özgürlüğüne, mesleki sırların korunmasına ve haber kaynaklarının açıklanmamasına ilişkindir. Bunlarla birlikte genel ahlak ilkelerini de kapsayan açıklamaları, meslektaşlar arasındaki ilişkileri konu alan düzenlemeler izler (Girgin, 2000). Maddi yaptırım gücü olmamakla birlikte basın ahlakının, kamu vicdanı ve meslek çalışanları arasında vazgeçilmez bir yeri vardır. Gönüllü kuruluşlarca yerine getirildiği için çoğu zaman hukuk kuralları gibi caydırıcı bulunmayan ahlak ilke ve kurallarının çiğnenmesi durumunda; örneğin Basın Konseyi, üyelerine "uyarma", "kınama" ve "teşhir" yaptırımlarını (müeyyide ya da cezalarını) uygulamaktadır. Ancak bunun dışında "para cezası" ya da "meslekten çıkarma" türünde cezalar kimi Batılı ülkelerde görölse de Türkiye'de söz konusu değildir (Bülbül, 2001). Basın ahlak yasası şeklindeki uygulamalar ise çoğunlukla basın mensuplarının topluma karşı davranışlarını düzenler ve çeşitli biçimlerde yaptırımlara sahiptir.

Dünyada "basının kendi kendini denetlemesi", **"öz denetim"** ya da "otokontrol" mekanizmalarının başında geldiği söylenebilecek, basın konseylerinin başlıca işlevi, toplumla kitle iletişim araçları (medya) arasında bir denge unsuru olmalarıdır. Ancak her ikisinden de bağımsız bir konumda olduklarından toplum tarafından "güvenilir" bulunurlar. Basın konseylerinin ortak özelliği, basın özgürlüğünün kötüye kullanılmasını önleyerek, siyasal iktidarların basına müdahalesine fırsat vermeme amacına hizmet eden, bizzat gazeteciler tarafından istenerek oluşturulan gönüllü kuruluşlar olmalıdır. (Girgin, 2000)

Bir başka "öz denetim" kurumu ise **"ombudsmanlık"** olarak anılır. "Vatandaş koruyucusu" karşılığındaki bu sözcük, İsveççe kökenlidir. İsveç örneğinden yola çıkarak, ABD'de uygulama alanı bulan basındaki ombudsmanın görevi, okuyuculardan gelen yayın içeriklerine ilişkin şikâyetleri, yayın organının yetkililerine bildirmek ve bunların tekrarlanmasını önlemektir. Eş deyişle çalıştığı gazetenin gözetimcilğini ve eleştirmenliğini yapmaktır. Bu uygulama ilk kez Louisville Courier Journal ve Louisville Times'ta (ABD) gerçekleştirilmiştir (Girgin, 2000).

Basında öz denetim:

Mesleki saygınlığı sağlamak, doğru, güvenilir haber vermek, yorumları inanılır kılmak, okuyucunun güvenini sürdürmek için yapılması ve yapılmaması gerekenlerin bütünüdür (Alemdar, 1990).

Basın meslek etiğinin tarihsel gelişimi ve çeşitli uygulamalar konusunda şu kaynaklara bakılabilir: Bülbül, A.R. (2001). İletişim ve Etik. İkinci Baskı. Ankara: Nobel; Girgin, A. (2000). Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i, İstanbul: İnkılap; Özgen, M. (1998). Gazetecinin Etik Kimliği. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti.

K İ T A P

Türk basın tarihinde ise ilk gazete olan Takvim-i Vekayi'nin (1831) yayımlanmasıyla birlikte başlayan baskı, sansür ya da denetim tartışması, ilerleyen yıllar içerisinde artarak devam etmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra 1935'te 1. Basın Kongresi toplanmış, 1938'de yasayla Basın Birliği kurulmuştur. Aynı yasayla meslek haysiyet divanları da oluşturulmuş, ancak 1946'da "Batılı ülkelerde benzeri bulunmadığı gerekçesiyle" kaldırılmıştır. Bu süreç içerisinde aynı yıl Ankara, İstanbul ve İzmir'de gönüllü meslek örgütleri olarak gazeteciler cemiyetleri kurulmuştur.

24 Temmuz 1960 günü İstanbul (Türkiye) Gazeteciler Cemiyeti ve İstanbul (Türkiye) Gazeteciler Sendikasının ortak girişimiyle Basın Ahlak Yasası gazeteciler ve yayın kuruluşlarının temsilcileri tarafından imzalanmıştır. Uygulamaları denetlemek için de Basın Şeref Divanı kurulmuştur. Düzenlenen törende "24 Temmuz" (II. Meşrutiyet'in ilanı ile basında sansürün kaldırılışının yıl dönümü) "Basın Bayramı" olarak ilan edilmiştir. Divan, 1967 yılında işlevi "başarısızlıkla" sona erene dek 148 olayı incelemiş ve bunlar arasında 41 kez ihlal edildiği belirlenen madde şu olmuştur: "Şahıs, müessese ve zümreleri hedef tutan yazılarda galiz kelimeler kullanılmaz, şeref ve haysiyetlere karşı haksız yayın yapılamaz".

1972 yılında bir başka girişim olarak İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) tarafından hazırlanan "Gazetecilerin Basın Ahlak Kuralları"nı kabul etmiştir.

"Dışarıdan müdahale edilmeksizin basının kendi kendini denetlemesine dönük olarak" 1986'da bir grup gazetecinin önderliğinde başlayan örgütlenme çabası, 1988 yılında 194 gazetecinin katılımıyla Basın Konseyi'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Basın Meslek İlkeleri'ni kamuoyuna ilan eden Basın Konseyi, yapılan başvurular nedeniyle basın mensuplarını ve/veya basın organları hakkında "şikâyeti yersiz bulma", "uyarma" ya da "kınama" kararı alabilmektedir.

Basın Konseyinin internet sayfalarına şu adreste erişebilir ve daha fazla bilgi edinebilirsiniz: <http://www.basinkonseyi.org.tr/>

İ N T E R N E T

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi

Türkiye Gazeteciler Cemiyetinin 1997 yılında kurulmuş olan Meslek İlkelerini İzleme Komitesi'nin taslağını hazırladığı "Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi", Cemiyet'in 3 Kasım 1998 yapılan yönetim kurulu toplantısında kabul edilerek kamuoyuna açıklanmıştır. Bildirge, ek bölümüyle birlikte şu şekildedir:

Giriş:

Aşağıda tanımı yapıldığı üzere her gazeteci ve basın - yayın organı, gazetecinin haklarını savunmalı ve meslek ilkelerine uymalı, uyulmasını gözetmelidir. Basın - yayın organlarında, gazeteci olmadıkları hâlde çeşitli biçimlerde gazetecilik faaliyetine katılanlar ile dışarıdan Türkiye'ye ve Türkiye'den dışarıya dönük yayın yapanlar da bu sorumluluklar kapsamındadır. Basın yayın organları yöneticileri; genel yayın yönetmeni yahut müdürü, yazı işleri müdürleri yahut sorumlu müdürler, sıfatları ne olursa olsun, kuruluşlarında görevli gazeteciler ile yayınların meslek ilkelerine uygun olmasını gözetir. Gazetecinin hakları, halkın haber alma hakkının ve ifade özgürlüğünün; meslek ilkeleri ise dürüst ve doğru iletişimin temelidir. Meslek ilkeleri gazetecinin ve basın - yayın organlarının özdenetimini öngörür ve değerlendirme mercii öncelikle vicdanlardır.

A. İnsan ve yurttaş hakkı: Herkes, bilgi edinme ve haber alma, özgür düşünce, ifade ve serbest eleştiri hakkına sahiptir. Düşünce ve ifade özgürlüğünün kullanılması'nın başlıca yolu olan basın ve yayın özgürlüğü temel insan haklarından. Bu hakların demokratik hukuk devletinde anayasal güvence altında olması esastır.

B. Gazeteci tanımı: Düzenli bir şekilde, günlük yahut süreli bir yazılı, görüntülü, sesli elektronik veya dijital basın ve yayın organında, kadrolu, sözleşmeli ya da telif karşılığı, haber alma, işleme, iletme veya görüş, fikir belirtme görevi üstlenen ve asıl işi ile başlıca geçim kaynağı bu olup, çalıştığı işletme ile ilgili yasalar karşısındaki konumu bu tanıma uygun olanlar gazetecidir. Basın ve yayın alanındaki her işletme, çalıştırdıkları gazetecileri, yasaların gazetecilere tanıdığı haklardan yararlandırmak zorundadır.

C. Gazetecinin sorumluluğu: Gazeteci, basın özgürlüğünü, halkın doğru haber alma, bilgi edinme hakkı adına dürüst biçimde kullanır. Bu amaçla her türlü sansür ve otosansürle mücadele etmeli, halkı da bu yönde bilgilendirmelidir. Gazetecinin halka karşı sorumluluğu, başta işverenine ve kamu otoritelerine karşı olmak üzere, öteki tüm sorumluluklardan önce gelir. Bilgi ve haber ile özgür düşünce, herhangi bir ticari mal ve hizmetten farklı olarak toplumsal bir nitelik taşır.

Gazeteci, ilettiği haber ve bilginin sorumluluğunu üstlenir ve paylaşır. Gazetecinin özgürlüğünün içeriğini ve sınırlarını, öncelikle sorumlulukları ile meslek ilkeleri belirler.

D. Gazetecinin hakları:

1. Gazeteci tüm bilgi kaynaklarına serbestçe ulaşma ve kamu yaşamını belirleyen, halkı ilgilendiren tüm olayları izleme, araştırma hakkına sahiptir. Gazetecinin karşısına çıkarılacak gizlilik ve sır gibi engeller kamusal işlerde yasaya, özel işlerde açık ve ikna edici gerekçelere sahip olmalıdır.
2. Gazeteci, çalıştığı basın ve yayın organının kendisiyle yaptığı sözleşmede de kaydedilmiş olması gereken temel çizgisini dikkate alır. O temel çizgi dışındaki ve onunla çelişen veya orada açıkça belirtilmemiş olan tüm telkin, öneri, istek ve talimatları reddetme hakkına sahiptir.
3. Gazeteci, inanmadığı bir görüşü savunmaya veya meslek ilkelerine aykırı bir iş yapmaya zorlanamaz.
4. Gazeteciler, özellikle de yazı işleri çalışanları, basın - yayın işletmesinin işleyişini belirleyen, etkileyen önemli kararlardan haberdar edilmeli ve gereğinde kararların alınmasına katılmalıdır.
5. İşlevi ve sorumlulukları ışığında, gazeteciler örgütlenme hakkının yanı sıra görevinin maddi ve manevi güvencesini sağlayan kişisel sözleşme yapma hakkına sahiptir. Gazeteci ekonomik bağımsızlığını garanti eden toplumsal rolüne ve emeği ile yeteneğine uygun bir ücret almalıdır.

6. *Gazeteci, kaynakların gizliliği ilkesi uyarınca, kaynağını açıklamaya ve tanıklık yapmaya zorlanamaz. Kaynağı izin verdiği takdirde gizlilik ortadan kalkabilir. Kaynağı tarafından açıkça yanıltıldığı durumlarda gazeteci kaynağını açıklayabilir.*

E. Gazetecinin temel görevleri ve ilkeleri:

1. *Halkın bilgi edinme hakkı uyarınca, gazeteci, kendi açısından sonuçları ne olursa olsun, gerçeklere ve doğrulara saygı duymak ve uymak zorundadır.*
2. *Gazeteci; bilgi ve haber alma, yorum yapma ve eleştirme özgürlüklerini ne pahasına olursa olsun savunur.*
3. *Gazeteci; başta barış, demokrasi ve insan hakları olmak üzere, insanlığın evrensel değerlerini, çok sesliliği, farklılıklara saygıyı savunur. Milliyet, ırk, etniste, cinsiyet, dil, din, sınıf ve felsefi inanç ayrımcılığı yapmadan tüm ulusların, tüm halkların ve tüm bireylerin haklarını ve saygınlığını tanır. İnsanlar, topluluklar ve uluslar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Bir ulusun, bir topluluğun ve bireylerin kültürel değerlerini ve inançlarını (veya inançsızlığını) doğrudan saldırı konusu yapamaz. Gazeteci; her türden şiddeti bakh gösterici, özendirici ve kışkırtan yayın yapamaz.*
4. *Gazeteci; kaynağını bilmediği bilgi ve haberleri yayımlamaz; kaynak açık olmadığında, yayımlamaya karar verdiği durumlarda da kamuoyuna gerekli uyarıları yapmak zorundadır.*
5. *Gazeteci; temel bilgileri yok edemez, görmezlikten gelemmez ve metinlerle belgeleri değiştiremez, tabrif edemez. Yanlış, yanıltıcı ve tabrif edilmiş yayın malzemesi kullanmaktan uzak durur.*
6. *Gazeteci, bilgi, haber, fotoğraf, görüntü, ses, belge elde etmek için yanıltıcı yöntemler kullanamaz.*
7. *Gazeteci, kamuya mal olmuş bir şahsiyet bile olsa, halkın haber alma, bilgilendirme hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiçbir amaç için, izin verilmedikçe özel yaşamın gizliliği ilkesini ihlal edemez.*
8. *Gazeteci, yayımlanmış her yanlış en kısa sürede düzeltmekle yükümlüdür. Gazeteci, istismar edilmemesi, kötüye kullanılmaması ve kabul edilebilir boyutlar ile biçimde yapılması kaydıyla, cevap hakkına saygılı olmalıdır.*
9. *Gazeteci, kendisine güvenilerek verilmiş bilgilerin, belgelerin kaynaklarını, kendileri izin vermediği sürece, mesleki gizlilik ilkesi uyarınca, hiçbir şekilde açıklamaz.*
10. *Gazeteci, çalıntı, iftira, hakaret, lekeleme, saptırma, manipülasyon, söylenti, dedikodu ve dayanaksız suçlamalardan kesinlikle uzak durur.*
11. *Gazeteci, bir bilginin, haberin yayını ya da yayımlanmaması karşılığı hiçbir maddi veya manevi avantajın peşinde olamaz. Gazeteci, devlet başkanından milletvekiline, iş adamından bürokratına kadar haber kaynağı olarak da kabul edilen kişi ve kurumlarla iletişimini ve ilişkisini meslek ilkelerini gözeterek yürütür.*
12. *Gazeteci, mesleğini, reklamcılıkla, halkla ilişkilerle veya propagandacılıkla karıştıramaz. İlan - reklam kaynaklarından herhangi bir telkin, tavsiye alamaz, maddi çıkar sağlayamaz.*
13. *Gazeteci, hangi konuda olursa olsun, elde ettiği bilgileri geniş biçimde yayın konusu yapmadan kendi yararına kullanamaz. Mesleğini, ne şekilde olursa olsun, (yasaların ve yönetmeliklerin kendisine tanıdığı hakların dışında) ayrıcalıklar kazanmak amacıyla kullanamaz.*
14. *Gazeteci, her ne amaçla olursa olsun, tehdit ve şantaj gibi yollara başvurmaz. Gazeteci bu şekilde baskılara da karşı koyar.*

15. Gazeteci her türlü baskıyı reddeder ve çalıştığı basın - yayın organındaki yöneticileri dışında kimseden işiyle ilgili talimat alamaz.
16. Gazeteci sıfatını taşımayı hak eden herkes meslek ilkelerine en yüksek seviyede uymayı taahhüt eder. Ülkesindeki yasalara saygılı olmakla birlikte, hükümet ve benzeri kurumların müdahalelerine kapalıdır. Mesleki olarak yalnızca meslektaşlarının ve kamuoyunun değerlendirmeleri ile bağımsız yargı organlarının kararlarını dikkate alır.
17. Gazeteci, devleti yönetenlerin belirlediği ulusal ve uluslararası politikalar konularında önyargılara değil, baskın haber alma hakkına dayanır. Onu mesleğin temel ilkeleri ve özgürlükçü demokrasi kaygıları yönlendirir.

GAZETECİNİN DOĞRU DAVRANIŞ KURALLARI

Haber-Yorum: Haber ile yorum ve görüş ayrımı açık yapılmalı, okurun ve izleyicinin neyin haber, neyin yorum olduğunu kolayca seçebilmesi sağlanmalıdır.

Fotoğraf - Görüntü: Fotoğraf ve görüntünün güncel olup olmadığı açık biçimde belirtilmeli, canlandırma görüntülerde de bu, izleyicinin farkedebileceği biçimde ifade edilmelidir.

Haber - İlan (Reklam): Haber ve yorum metinleri veya görüntüleri ile ilan - reklam amaçlı metinlerin ayrımı hiçbir karışıklığa yer bırakmayacak ölçüde yapılmalıdır.

Yargı: Hazırlık soruşturması sırasında soruşturmayı zaafa uğratici, yönlendirici biçimde haber ve yorumdan kaçınılmalıdır. Yargılama sürecinde de haberler her türlü ön yargıdan uzak ve kesinlikle doğruluğundan emin olunarak sunulmalıdır. Gazeteci yargı sürecinde taraf olmamalıdır. Yargı kararı kesinleşmedikçe, bir sanık suçlu ilan edilmemelidir. Haberlerde ve yorumlarda suçluymuş gibi değerlendirmeler yapılmamalıdır.

Çocuk: Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda sanık, tanık ya da mağdur (maktul) olsun, 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayımlanmamalıdır. Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır.

Cinsel saldırılar: Cinsel saldırı mağdurlarının fotoğrafları, görüntüleri veya kimlikleri, açık kamu yararı olmadıkça yayımlanmamalıdır.

Kimlik veya özel durum: Açık kamu yararı olmadıkça ve olayla doğrudan ilgisi, bağlantısı bulunmadıkça, bir insanın davranışı veya işlediği suç, onun ırkına, milliyetine, dinine, cinsiyetine, cinsel eğilimine, hastalığına veya fiziksel, zibinsel özür-lü olup olmamasına dayandırılmamalıdır. Kişinin bu özel durumu, alay, bakaret, önyargı konusu yapılmamalıdır.

Sağlık: Sağlık konusunda sansasyondan kaçınılmalı, insanları umutsuzluk veya sabote umut verecek yayın yapılmamalıdır. Tıbbi alandaki araştırmalar kesinleşmiş sonuçlar gibi yayımlanmamalıdır. İlaç tavsiyesinde mutlaka uzmana danışılmalıdır. Hastanelerde araştırmalar yapan, bilgi ve görüntü almaya çalışan gazeteci, kimliğini belirtmeli ve girilmesi yasak bölümlere ancak yetkililerin izniyle girmelidir. Yetkilinin, hastanın veya yakınının izni olmaksızın hastane ve benzeri kurumlarda hiç bir yolla ses ve görüntü alınmamalıdır.

Hediye: Yayın öncesi kararlarla ve yayınlarla ilgili önyargı, kuşku yaratacak her cinsten kişisel hediye ve maddi menfaat reddedilmelidir.

Müessese Çıkarı: Gazetecinin bir basın - yayın organındaki işlevini "Hak ve Sorumluluk Bildirgesi" ndeki hakları, sorumlulukları ve görevleri belirler. Gazeteci, bu mesleki çerçeve ile yayın organının çizgisi dışında, müessese çıkarı söz konusu olsa dahi, hiçbir faaliyete gönüllü olarak veya zorla katılmamalıdır.

Özeleştir: Gazeteci ile basın - yayın organları, tekzip ve cevap hakkı gibi zorunlulukların dışında da, yanlışları düzeltmeli ve özeleştir yapmalıdırlar.

Taraf olma: Gazeteci ve yayın organı, her ne nedenle ve her ne biçimde olursa olsun, taraf oldukları bir olaydaki konumlarını kamuoyuna açıkça belirtmelidir. Yayın organı yabut yorumcu, siyasi, ekonomik ve toplumsal terciplerinin doğrultusunda yayın yapabilir. Bu durumda bu tavır açıkça ortaya konulmalı, ayrıca yorum ile haber - olay ayrımı kesin biçimde yapılmalıdır.

Özel hayat: Asıl olan kamu yararadır. Özel hayatın gizliliğinin geçersiz sayılabileceği başlıca durumlar şöyle sıralanabilir:

- a) Büyük bir suç yabut yolsuzluk üstüne araştırma ve yayın
- b) Toplumı kötü etkileyici bir tutumla ilgili araştırma ve yayın
- c) Toplumun güvenliğinin veya sağlığının korunması
- d) İlgili kişinin sözleri yabut eylemleri sonucu balkın yanılmasının, yanıtılmasının veya yanlış yapmasının engellenmesi

Bu durumlarda dahi, özel hayatın kamuya açılan kesiti mutlaka konuyla doğrudan ilgili olmalı veya ilgili kişinin özel hayatının onun kamusal faaliyetini de etkileyip etkilemediği gözetilmelidir.

Bilgi-Belge: Doğrudan kamu yararı olmadıkça, sabibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses yabut görüntü alınmamalıdır. Kamu yararı söz konusu olduğunda dahi, yurtdakilerin başka biçimde elde edilmeyeceğine kesin kanaat getirilmiş olması gerekir.

Haber için para: Gazeteci belge veya görüntü sağlamak amacıyla, bir suçla ilgili sanık, tanık veya onların yakınlarına para teklif etmemeli ve vermemelidir.

Sarsıcı durumlarda: Üzüntü, sıkıntı, tehlike, yıkım, felaket ya da şok hâlindeki insanlar söz konusu olduğunda gazetecinin olaya yaklaşımı ve araştırması insani olmalı ve gizliliklere uyularak duygu sömürsünden kaçınılmalıdır.

Suçlu yakınları: Gazeteci, sanıkların ve suçluların akrabalarını, yakınlarını, olayla ilgileri olmadıkça veya olayın doğru anlaşılması için gereği bulunmadıkça teşbir etmemelidir.

İntihar olayları: İntihar olayları hakkında haber çerçevesini aşan ve okuyucu veya izleyiciyi etki altında bırakacak nitelikte ve genişlikte yayın yapılmamalıdır. Olayı gösteren fotoğraf, resim veya film yayınlanmamalıdır.

Ekonomik, mali bilgi: Yasalarla yasaklanmış olmasa dahi, gazeteci elde ettiği ekonomik - mali bilgileri geniş biçimde yayımlanmadan önce kendisinin yabut yakınlarının çıkarları için kullanmamalıdır. Gazeteci, kendisinde ve yakınlarında bulunan hisse senedi ve benzeri mali araçlar konusunda, yayın organındaki sorumluları bu menkul kıymet sahipliği hakkında doğru bilgilendirmediği sürece yayın yapmamalıdır. Gazeteci, hakkında haber ve yorum yazdığı ya da yazmayı tasarladığı taşınır ve taşınmaz kıymetlerin doğrudan veya dolaylı alım satımını yapmamalıdır.

Ambargo: Önceden görme - Off the record: Gazeteci, kendi çabasıyla elde etmedikçe, bir kaynağın verdiği bilgi veya belgenin yayımlanma tarihi konusundaki isteğe uymalıdır. Gazeteci, röportaj, haber, yorum veya görüntü, yayın şekli ne olursa olsun, hazırlığını yayın organındaki sorumlular dışında, kaynağı da dâhil kimseye denetletmekle yükümlü değildir. Gazeteci, açıklanmaması kaydıyla (off the record) verilen bilgiyi ve sarfedilen sözleri yayınlamamalıdır.

Rekabet: Gazeteci, rekabet nedeniyle de olsa, bir başka gazeteciye bilinçli ve açık, mesleki zarar vermekten kaçmalıdır. Bir mesleğinin yayını engelleyici davranışlarda bulunmamalıdır.

Kaynak gösterme: Gazeteci, başta haber ajansları olmak üzere, bir meslektaşının ve herhangi bir yayının sunduğu bilgileri kullandığında mutlaka kaynağı belirtmelidir.

Gazeteci olmayanlar: Bir yayının organında, sürekli veya zaman zaman, gazetecilik kapsamına giren alanlarda faaliyet gösterenlerin asıl sıfatları, asli işleri uygun şekilde belirtilmeli, kamuoyu onların temel konumu hakkında bilgilendirilmelidir.

Özdeşleşme: Gazeteci, uzmanlık alanı ne olursa olsun öncelikle gazetecidir. Polis muhabiri, polis veya sözcüsü, spor muhabiri kulüp yöneticisi veya sözcüsü, herhangi bir partiden sorumlu muhabir onun üyesi veya sözcüsü gibi davranmamalı ve bu yönde, yayını yapmamalıdır.

ABD Profesyonel Gazeteciler Derneği Etik İlkeleri

Amerika Birleşik Devletleri'nde Profesyonel Gazeteciler Derneğinin (Association of Professional Journalist) 1996 yılında kabul ettiği etik ilkeler ise şu şekildedir: (Aktaran: İrvan, 2003).

Profesyonel Gazeteciler Derneği üyeleri, kamuyu aydınlatmanın, adaletin önceli ve demokrasinin temeli olduğuna inanırlar. Gazetecinin görevi, gerçeği arayarak ve olaylarla sorunlar hakkında adil ve kapsamlı açıklamalar sağlayarak bu amacı gerçekleştirmektir. Tüm medyadaki ve özel nitelikli yayın organlarındaki vicdanlı gazeteciler, kusursuz ve dürüst davranarak kamuya hizmet etmeye çabalarlar. Derneğin üyeleri etik davranışa bağlılığı paylaşırlar ve aşağıdaki ilkeleri benimserler.

Gerçeği ara ve aktar

Gazeteciler enformasyon toplarken, aktarırken ve bu enformasyonu yorumlarken dürüst, adil ve cesaretli olmalıdırlar.

Gazeteciler;

- Tüm kaynaklardan elde edilen bilgilerin doğruluğunu araştırmalı ve dikkatsizlikten kaynaklanan hatalardan kaçınmak için çaba göstermelidirler. Bilinçli çarpıtmalara asla izin verilemez.
- Haberlere konu olan kişilere, kendilerine ilişkin suçlamalara yanıt verme fırsatı sağlamak için gayretli bir şekilde ulaşmaya çalışmalıdırlar.
- Kaynakları mümkün olduğunca belirtmelidirler. Kamuoyu, kaynakların güvenilirliği konusunda bilgi edinme hakkına sahiptir.
- Kaynağı gizleme sözü vermeden önce kaynağın gerçek niyetini daima sorgulamalıdırlar. Bilgi karşılığında yapılan vaatlere ilişkin koşulları açıklığa kavuşturmalıdırlar. Sözlerine sadık kalmalıdırlar.
- Haber başlıklarının, haber duyurularının, promosyon materyallerinin, fotoğrafların, görüntülerin, seslerin, grafiklerin ve alıntılarının doğruları temsil ettiğinden emin olmalıdırlar. Olayları bağlamlarının dışına çıkarmamalı veya basitleştirmemelidirler.
- Haber fotoğraflarının veya görüntülerinin içeriğini asla çarpıtmamalıdırlar. Teknik berraklık açısından görüntüyü büyütmek boş görülebilir. Montajlar ve resimli betimlemeler açıkça belirtilmelidir.
- Aldatıcı canlandırmalardan veya kurmaca haberlerden kaçınmalıdırlar. Eğer bir olayı anlatmak için canlandırma gereklyse, canlandırma olduğunu belirtmelidirler.
- Kamu açısından yaşamsal değere sahip enformasyonu geleneksel yöntemlerle elde etmek mümkün olduğu sürece, kimlik gizlemek veya diğer bileli yöntemlere başvurmadan kaçınmalıdırlar. Bu tür yöntemler kullanmışlarsa haberde bunun nedenini açıklamalıdırlar.
- Asla aşırma yapmamalıdırlar.

- Genel kabul görmese bile, habere konu olan insani deneyimleri tüm boyutlarıyla ve başlıklarıyla birlikte cesaretle söylemelidirler.
- Kendi kültürel değerlerini sorgulamalı ve bu değerleri başkalarına empoze etmekten kaçınmalıdırlar.
- Irk, cinsiyet, yaş, din, etnik kimlik, coğrafya, cinsel eğilim, sakatlık, fiziksel görünüm ya da toplumsal statüye ilişkin basmakalıp yargılardan kaçınmalıdırlar.
- İğrenç olduğunu düşünseler bile her türlü fikrin serbestçe değişimini desteklemelidirler.
- Sessizlerin sesi olmalıdırlar; resmî ve gayriresmî enformasyon kaynakları eşit derecede geçerli kaynaklar olabilirler.
- Haberi ve destekleyici yorumu birbirinden ayırmalıdırlar. Analiz ve yorumlar açıkça belirtilmeli ve bunlar gerçeği veya bağlamı çarpıtmamalıdırlar.
- Haberleri reklamlardan ayırmalı ve ikisi arasındaki çizgiyi bulanıklaştıran haber-reklamlardan kaçınmalıdırlar.
- Kamusal işlerin usulüne uygun yürütüldüğünü ve hükümet kayıtlarının denetime açık olduğunu sağlamanın görevleri arasında bulunduğunu unutmamalıdırlar.

Zararı en aza indir

Etik değerlere bağlı gazeteciler, kaynaklara, haberlere konu olan kişilere ve meslektaşlarına saygılı davranırlar.

Gazeteciler;

- Haberlerden olumsuz biçimde etkilenebilecek kişilere karşı sevecen olmalıdırlar. Çocuklar ve deneyimsiz kaynaklar ya da kişilere ilişkin haberlerde özel duyarlılık göstermelidirler.
- Bir faciadan ya kazadan etkilenen kişilerle röportaj yapmak veya bu kişilerin fotoğrafını çekmek gerektiğinde duyarlı olmalıdırlar.
- Haber toplama ve aktarmanın zarara ya da rahatsızlığa yol açabileceğini bilmelidirler. Haber takip etmek küstahlık yapmaya ruhsat vermez.
- Özel kişilerin kendilerine ilişkin bilgiler üzerinde, kamu görevlilerinden ve iktidara talip olan, etkide bulunmak isteyen ya da dikkat çekmeye çabalayan kişilerden daha fazla denetim hakkına sahip olduklarını kabul etmelidirler. Bir kişinin özel yaşamına müdahale, sadece çok önemli bir kamusal çıkar söz konusu olduğunda haklı görülebilir.
- İyi niyetli olmalıdırlar. Sansasyon yaratma meraklarını gidermeye çalışmamalıdırlar.
- Çocuk yaştaki sanıkların ve tecavüz kurbanlarının kimliklerini açıklamaktan özenle kaçınmalıdırlar.
- Resmî suçlamalar öncesinde suç sanıklarının kimliklerini belirtirken dikkatli olmalıdırlar.
- Sanıkların adil yargılanma hakkını, halkın bilgilenme hakkıyla dengelemelidirler.

Bağımsız davran

Gazeteciler, kamunun bilme hakkı dışında hiçbir çıkara karşı yükümlü olmamalıdırlar.

Gazeteciler;

- Her tür çıkar çatışmalarından kaçınmalıdırlar.
- Dürüstlüklerini tehlikeye sokacak veya güvenilirliklerine zarar verebilecek ilişkilerden ve etkinliklerden kaçınmalıdırlar.
- Armağanları, iyilikleri, biletleri, bedava gezileri ve özel muameleleri reddetmeli, gazeteci dürütlüğünü zedeleyebilecek ikinci iş, siyasal bağlantı, kamu görevi ve sivil toplum örgütlerinde hizmet gibi işlerden kaçınmalıdırlar.

- Kaçınılması mümkün olmayan çatışmaları açıklamalıdır.
- İktidara sahip olanları sorumlu tutma konusunda uyanık ve cesaretli olmalıdır.
- Reklamcılar ve özel çıkar çevrelerinin kendi lehlerinde haber beklentilerini reddetmeli, bunların haberler üzerinde etkide bulunmalarına karşı koymalıdır.
- Para ya da iyilik karşılığı bilgi önerenlerden sakınmalıdır; haber için açık artırma girmekten kaçınmalıdır.

Sorumlu ol

Gazeteciler okurlarına, dinleyicilerine, izleyicilerine ve birbirlerine karşı sorumludur. Gazeteciler;

- Haber süreçlerini aydınlatmalı ve açıklamalı, gazetecilik davranışı konusunda kamuyu tartışmaya davet etmelidirler.
- Kamuyu, medyadan duydukları rahatsızlıkları dile getirmeye teşvik etmelidirler.
- Hatalarını kabul etmeli ve bunları derhal düzeltmelidirler.
- Gazetecilerin ve medyanın etik dışı pratiklerini sergilemelidirler.
- Başkalarını sorumlu tuttıkları aynı yüce ilkelere kendileri de uymalıdır.

İNTERNET

Meslek etiği anlamında ayrıca başka kaynaklara da başvurulabilir. Örneğin 195 sayılı Basın İlan Kurumu Kanunu'nun 49'uncu Maddesinde yer alan "Basın Ahlak Esasları"na ilişkin genel kurul kararına şu adreste erişebilirsiniz: <http://www.bik.gov.tr/mevzuat/basin5.htm>

Çağdaş Gazeteciler Derneği İlkeleri'ne şu adreste erişebilirsiniz: <http://www.cgd.org.tr/default.asp?id=202>

Doğan Medya Grubu Yayın İlkeleri'ne şu adreste erişebilirsiniz: http://kurumsal.milliyet.com.tr/kurumsal_yonetim_menu_1_2.asp

Medya Etik Konseyi'nin Basın Meslek İlkeleri'ne şu adreste erişebilirsiniz: <http://www.medyaetikkonseyi.com/Detaylar.aspx?Soru=ilkeler>

Ekonomi Muhabirleri Derneği'nin Etik İlkeleri'ne şu adreste erişebilirsiniz: <http://www.emd.org.tr/emd-etik.html>

ETİK SORUN VE TARTIŞMALAR

Etik anlayışların temel hedefi, medyanın bir kurum olarak saygınlığını ve güvenilirliğini artırmaktır. Etik tartışmaların temel amacı ise medya çalışanlarının mesleklerini sürdürürken daha iyiye ulaşmak adına dikkat etmeleri gereken temel kural ya da ilkelerin neler olduğunu belirlemektir. Bu başlık altında medyada dikkati çeken kimi etik sorun ve tartışmalara konular bazında yer verilecektir.

Haberin Tarafsızlığı, Haber ve Yorum Ayırımı

Öncelikle bir haber metninin sade (yalın) ve açık (anlaşılır) bir anlatıma sahip olması; doğru (gerçek) ve kesin (tereddütsüz) bilgi içermesi beklenir. Gazeteciliğin can damarı, gerçekleri aktarmaktır. Doğruluk ise haber içeriğinde verilen bilginin gerçeği yansıtması anlamına gelir. Dolayısıyla doğruluğundan şüphe duyulan içeriğin yayımlanmaması habercinin sorumluluğundadır. Bir diğer unsur ise haber metninin tarafsız (yansız, nesnel ya da objektif) olmasıdır.

Aslında pek çok olayda doğrunun ya da gerçeğin en yakın olanın aktarılması süreci karmaşık bağlantıları içinde barındırır. Basit diye nitelenebilecek bir trafik kazası haberini bile en doğru ve gerçeğe en yakın biçimde aktarmaya çalışmak ancak titiz bir çalışma ile mümkündür. Kişisel önyargı ve genellemelerden uzak ka-

arak, “Mars’tan gelen bir adam” gibi olaylara mesafeli yaklaşmak ve tarafsız kalmaya çalışmak, isim ve sıfat tamlamalarını özenle seçerek ya da hiç yer vermeyerek haberi oluşturmak pek de kolay değildir. Bu nedenle haberde tarafsızlık konusu, oldukça tartışmalı konulardan biridir.

Tarafsızlık tartışması, daha ileride, basın özgürlüğü tartışmalarına karışır. Çünkü halkın haber alma özgürlüğü olarak tanımlanan basın özgürlüğü, yaygın anlayışa göre muhabirin objektifliğine dayanır. Muhabir haber kaynağına ulaşacak ve tarafsız olarak bu bilgileri okuruna/izleyicisine sunacaktır. Ancak eleştirel bakış açısına göre, muhabirin ve dolayısıyla haberin tarafsız olması pek de mümkün görülmez. Çünkü aynen bir fotoğraf ya da kamera objektifi gibi her türlü olay, muhabir tarafından kendi şartları içinde çerçevelenmekte ve belli filtrelerden geçirilerek sunulmaktadır. Dolayısıyla “yorumsuzluk” mümkün değildir ve hatta “yorumsuzmuş gibi” yapıldığında ya da bu ön kabul hareket edildiğinde de çoğunlukla “egemen söylem” yeniden inşa edilmektedir.

Eleştirilere rağmen, yaygın anlayışta, objektiflikten uzaklaşmak, ona yaklaşmaya çalışmaktan daha tehlikeli görülür ve bu nedenle çeşitli kurallar ortaya konur.

Haberde tarafsızlık tartışması biraz daha ileride “haber ve yorum” ayrımı üzerinde kilitlenir. Pek çok basın ahlakına ilişkin açıklamada “haber” ve “yorum” arasındaki çizginin kesin bir şekilde ortaya konulması gerektiği ifade edilir. Haberin, gerçeklere ve verilere dayalı bir bilgilendirme olduğu; buna karşın yorum yazılarının ise yayımlayanın düşünce, inanç ya da kişisel yargılarını içerdiği kaydedilir. Bu nedenle haberin gerçeklere dayandırılması ve doğruluğu ispatlanabilir olması koşulu aranır. Haber sunumunda ve betimlemelerde tarafsız olunması, haber başlığı ve özetlerinin mümkün olduğunca doğruları ve eldeki verileri yansıtmaları beklenir.

Özel Yaşama Müdahale

Basın meslek etiğinin en çok tartışılan konularının başında, “özel yaşama müdahale” gelir ve pek çok yerde “özel hayatın gizliliğine saygı gösterilmesi gerektiği” kaydedilir. Ancak gazeteciler çoğu zaman “kamunun bilme hakkı” adına “özel yaşamın gizliliği hakkını” göz ardı ederler. Dolayısıyla ikisinin arasındaki çizginin ne olması gerektiği konusu her zaman tartışma yaratır. Asıl sorun da “kamu yararının” ne olması gerektiği noktasında düğümlenir. Çünkü özel yaşamın gizliliği “söz konusu bilginin toplumsal sonuçlarıyla ilgili bir ölçüt” olarak, “kamu yararı” dikkate alınarak “kabul edilebilir” bulunur. Ancak kamu yararının ne olup olmadığı konusu da “göreceli” bir çağrışıma sahiptir ve gazetecinin bu noktada geçerli ve önemli bir açıklama yapması beklenir. Özel yaşamı ihlal ederek elde edilen bilginin, bu ihlali haklılaştıracak amaca uygun olması şartı aranır. Örneğin bu anlamda “kamuunun merakını gidermek” yeterli bir açıklama değildir ve yasal ya da uygun bir çıkarın somut bir şekilde tanımlanması gerekir.

“Söz konusu kişinin kimliğiyle ilgili bir ölçüt” olarak da “kamuya mal olmuş kişilerin özel yaşam hakkı” ile diğer kişilerin hakkı arasındaki ayrım, dikkati çeker. Kamusal kişilik elde etmiş olanların özel yaşam alanlarının sıradan kişilerden daha küçük olduğu, hatta ünlülük ya da popülerlikle özel yaşam alanının genişliği arasında ters bir ilişki olduğu söylenir. Ancak yine de sınırın nerede olacağı konusu tartışmalıdır. Bu konuda Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi ise şöyle der: “Kişilerin özel hayatlarını gizli tutma hakkına saygı gösterilmelidir. Devlet ile ilgili işlerde görevli insanlar, devlet işlerini etkilemediği sürece özel hayatlarını gizli tutma hakkına sahiptirler. Bu gibi işlerde görevli insanlar sırf bu yüzden özel hayatlarını gizli tutma hakkından mahrum kalmazlar.” Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumlulukları Bildirgesi’nde

Paparazi: Ünlülerin kendilerinden habersiz çekilmiş, onları güç durumda bırakacak netilikteki fotoğrafları; bu tür fotoğrafların yayımlanması; bu fotoğrafı çeken kimse

de bu konuda şöyle denir: “Gazeteci, kamuya mal olmuş bir şahsiyet bile olsa, halkın haber alma, bilgilenme hakkıyla doğrudan bağlantılı olmayan hiçbir amaç için, izin verilmedikçe, özel yaşamın gizliliği ilkesini ihlal etmez”.

Özel yaşam alanının nerede başlayıp nerede bittiği konusunda ise şu söylenebilir: “Kamuya açık alan” herkesin, herkes tarafından serbestçe girip çıkabileceği ya da görülebildiği alanlardır. Genel olarak kişilerin evi, evinin bahçesi ve ek yapıları, otel ve hastane odaları “özel mekân” kapsamındadır.

Bir başka tartışmalı nokta, polisin “özel alan” niteliğindeki yerlere yönelik; ev baskını, arama ve tutuklama gibi operasyonlarında, yanında medya mensuplarını bulundurma ve bu sayede elde edilen bilgi ve görüntülerin yayımlanmasıdır. 1990’lı yılların başında, ABD’de, Anayasa Mahkemesi niteliğindeki Yüksek Mahkeme, bu tür durumları “hedef alınan kişilerin özel hayatına tecavüz” olarak nitelendirmiş ve yasaklamıştır. Mahkeme Başkanı William Rehnquist, “Polis, bir evi ararken yanında medya mensuplarının bulunmasına izin verdiği zaman, o evde oturanların Anayasa’nın 4. Maddesinden kaynaklı mahremiyet haklarını ihlal etmiş oluyor. Bu aynı zamanda, yüzlerce yıldır ‘özel bir mekân olarak’ kabul edilen evin sınırlarının ihlalidir. Bu hak ve sınırlar, polisin elinde arama emri olduğu zaman bile geçerlidir. Medyanın böyle bir eve girme hakkı yoktur” demiştir (Aktaran: Bülbül, 2001).

İngiltere’de Basın Konseyi yerine kurulan Basın Şikayetleri Komisyonu “kamu yararı” ilkesini gözetmekle birlikte, özel mekânlara izinsiz girişi meslek etiğine aykırı bir uygulama olarak kabul etmektedir. Ancak 1997 yılında Lady Diana’nın sevgiliyle birlikte, özel yaşam avcıları olarak anılan paparazzilerden kurtulmak için kaçarken kaza geçirmesi ve ölmesinin ardından, özel yaşam alanını daha da genişleten kararlar almıştır. Bu kararlara göre;

- Israrlı takip sonucu elde edilen fotoğraflar yayımlanmamalıdır.
- Editörler, serbest çalışan gazeteci ve fotoğrafçılardan gelen malzemenin hangi yollardan elde edildiğini öğrenmek zorundadırlar.
- Medyatik bir olay meydana geldiğinde gazeteciler olay yerinde kamu çıkarının gerektirdiğinden fazla kalmamalıdır.
- Genç insanlar, medyanın saldırısına maruz kalmadan eğitimlerini rahatlıkla yapabilmelidirler.
- Rüştünü ispat etmemiş kişilerin hikâyelerine basın tarafından para ödenmemelidir.
- Bir çocuğun özel yaşamıyla ilgili bir haber yayımlanabilir ancak bunun somut bir nedeni olmalıdır. Eğer tek neden, çocuğun anne ya da babasının ünlü bir kişi olmasıysa, haber yayımlanmamalıdır.
- Kişilerin özel alanlarına tecavüz edilemez.
- Üzüntü anlarında kişilerle ilgili yazılacak haberlerin incelikle kaleme alınması gerekir (Aktaran: İrvan, 2003).

Bilgilerin Gizlice (İzinsiz) Elde Edilerek Yayımlanması

Çok tartışmalı konulardan birisi de haber kaynağından gizli ya da izinsiz bir şekilde elde edilen bilgilerin yayımlanmasıdır. Gizli kamera kullanma, dinleme yapma, fotoğraf çekme, elektronik postalara ulaşma ya da kimliğini gizleme gibi çeşitli yöntemlerle elde edilen gizli bilgilerin yayımlanması etik anlamda, “özel yaşama müdahale” konusuyla birlikte değerlendirilir. Yarararcı anlayışa göre kamu yararının boyutları gizli kamera kullanımını anlayışla karşılanabilirken; ödevci anlayışa göre “ahlak dışı bir yöntemle elde edilen bilgilerin yayımlanması sakıncalı” bulunur.

Meslek etiği anlamında kimi örnekler vermek gerekirse; örneğin gizli kamera kullanımı konusunda Amerikan Profesyonel Gazeteciler Derneğinin açıklamasında hangi koşullarda gizli kamera kullanılabileceği şöyle ifade edilmektedir:

- Elde edilecek bilgi çok büyük bir öneme sahipse, yaşamsal bir kamu çıkarı söz konusuysa ya da halkı önemli bir zarardan koruyacaksa,
- Bu bilgiyi elde edebilmek için diğer tüm haber toplama yöntemleri kullanılmışsa ve başarısızlığa uğranılmışsa,
- Bilginin açığa çıkarılmasıyla önlenen zarar, bu yöntemle verilen zarardan daha büyükse gizli kamera kullanılmasına izin verilebilir (Aktaran: İrvan, 2003).

Gizli kamera kullanmak hangi durumlarda kabul edilebilir bulunur?

SIRA SİZDE

Aksi takdirde rating sağlamak, tiraj kazanmak, habercilik ödülü almak ya da zaman, para ve enerji tasarrufu sağlamak gibi çeşitli başka amaçlarla gizli kamera kullanmak ahlaki bulunmaz. Ayrıca “kamu yararının” net ve açık olması, habercinin hukuki sorunlardan korunması için de zorunludur.

Washington Post gazetesinin ünlü editörlerinden Benjamin Bradlee, gizli kamera ve ses kayıt cihazları kullanarak gerçekleştirilen bir habere niçin Pulitzer ödülü verilmediğini şöyle açıklamaktadır: “Dürüst olmayan yöntemlerle haber toplayan gazeteler, dürüstlük adına savaştıklarını nasıl söyleyebilirler? Polisler gazeteci kimliğine girdiklerinde onları ağır biçimde eleştiriyoruz. Peki, aynı yöntemi biz niçin kullanıyoruz?” (Aktaran: İrvan, 2001).

Gizlilik Kaydıyla Verilen Bilginin Yayımlanması

Haber kaynakları kimi zaman bazı bilgileri, kamuoyuna duyurulmaması ya da yayımlanmaması (gizli kalması) kaydıyla habercilere aktarmakta sakınca görmez. Genellikle habercinin, kaynağın güvenini kazandığı durumlarda ortaya çıkan bu durum, “off the record” (gizli ya da kayıt dışı tutulan) bilgi olarak adlandırılır. Basın meslek ahlakına göre gizli kalması kaydıyla verilen bilgilerin habere konu edilmesi gerekir. Haber kaynağının güveninin ve habercinin saygınlığının yok edilmesi anlamına gelen gizli bilgilerin yayımlanması, aynı zamanda haber içeriğindeki riskin de göğüslenmesi anlamına gelir. Çünkü gizli kaydıyla verilen bilginin ne derece doğru olup olmadığı konusu ucu açık bir sorudur. Kaynağın, haberi yalanlaması durumunda da habercinin bunu ispatlaması sorunu ortaya çıkar.

Olay Yaratarak Haber Yapma

Habercinin temel görevi yaşanan olayları izlemek ve onları olduğu gibi kamuoyuna yansıtmaktır. Ancak kimi zaman habercinin izlemenin ötesine geçerek haberin arkasındaki aktör konumuna geçtiği görülür. Örneğin, spor muhabiri futbolcu transferinde ara bulucu role soyunur, ekonomi muhabiri şirketlerde danışmanlık yapar, polis (emniyet) muhabiri zanlıyı kızııştırır, politika muhabiri siyasilerle birlikte siyaset yapar ve partizanlığa soyunursa ve yaşanan olaya bir şekilde müdahale ederse hem mesleğini kötüye kullanmış sayılır hem de mesleğin saygınlığına gölge düşürmüş olur. Haberci, doğrulara ulaşmak için olayların içine girmemeli; ancak yerini çok iyi belirlemelidir (Demirkent, 2000; Bülbül, 2001).

Paralı Habercilik (Çek Defteri Gazeteciliği)

Habercinin para ya da hediye karşılığı bilgi satın alması ya da haber yapması çokça tartışılan bir diğer konudur. “Çek defteri gazeteciliği” kavramı, ilk kez, 1912 yılında Kuzey Atlantik Denizi’nde batan ve tarihin en büyük deniz felaketlerinden biri olarak geçen Titanik gemisinin telsiz operatörü ile yapılan görüşme için The New York Times gazetesinin verdiği 1000 dolarlık çekle gündeme gelmiştir (Sümer, 2010).

Haberin kamunun bilgi edinme hakkı olmaktan çıkarılıp, alıp satılabilen bir meta haline gelmesi basın özgürlüğünün temel dayanaklarından birinin de ortadan kalkması anlamına gelir (İrvan, 2001). Ayrıca haber kaynağına para vermek, “haberin doğruluğu” ilkesine zarar verebileceği öngörüsüyle “sorunlu” bulunur. Çünkü bu kişiler kendi hikâyelerini daha yüksek fiyata satabilmek adına gerçekleri saptırabilir ya da abartabilirler. Olası bir adli dava da bu durumdan olumsuz etkilenebilir. ABD’de eski futbol yıldızı ve aktör O.J. Simpson’ın karısını ve karısının bir arkadaşını öldürmekle suçlandığı davanın görülmesi sürecinde yaşananlar, bu konuda, “bir suça tanık olan kişilerin sahip oldukları bilgi karşılığında muhabirlerden para almaları ya da başka bir çıkar sağlamalarının suç sayılmasını” sağlamıştır (Sümer, 2010).

Haber kaynağına yapılabilecek ödeme konusunda, İngiltere Basın Şikâyet Komisyonunun şöyle bir sınırlaması söz konusudur: “Suç işlemiş kişilere veya bu kişilerin yakınlarına, anlatacakları öyküler, verecekleri fotoğraflar ya da enformasyon için para ödenmemelidir. Ancak ilgili malzemelerin kamu çıkarı gereği mutlaka yayımlanması gerekiyorsa ve bunun için de para talep ediliyorsa, ödeme yapılabilir.” Ayrıca habere doğrudan konu olan kişilere hiçbir biçimde ödeme yapılmaması, sadece kişinin masraflarının üstlenilebileceği, ancak haberi yorumlayan konumundaki uzmanlara, devlette yapmış kişilerin anılarına belirli oranda ödeme yapılabileceği kaydedilmektedir (İrvan, 2001).

Hediye (Armağan) ve Özel Ziyafetler

Haber kaynağı konumundaki kişi ya da kuruluşların gazetecilere ya da yayın organlarına doğrudan ya da dolaylı olarak armağan ya da hediye vermesi öncelikle haberciliğin dürüstlük ve tarafsızlık ilkesini zedeleyebilecek nitelikte görüldüğü için etik bulunmaz. Çoğu zaman asıl amacı gazetecileri etkilemek ya da onların gönlünü almak olan bu tür hediyeler, bir yandan haber kaynağıyla sağlanan “yakınlık” ya da “dostluk” ve “yakalanan özel haber” gibi değerlendirilse de pek çok etik açıklamada bu durum “sıkıncalı” bulunur ve bu tür hediyelerin reddedilmesi gerektiği kaydedilir.

Özellikle medyada ön plana çıkmak ve rakiplerinden üstün konuma gelmek isteyen baskı grupları ve politikacılar zaman zaman gazeteciler için iç ve dış geziler düzenlemekte, görkemli ziyafetler vermekte ve kimi özel gün ya da durumlar anısına çeşitli hediyeler sunabilmektedir. Hatta kimi isimler bu tür “özel” ya da “ayrıcalıklı” listelerden çıkarılarak bir anlamda “cezalandırma” yoluna da gidebilmektedirler.

Washington Post gazetesi yazarı David Broder, bu tür durumlar için şöyle der: “Devlet başkanları ve bütün politikacılar bizleri davetlere, hediyelere boğmaya bayılırlar. Bu tür tuzaklara düşmek, her seferinde bağımsızlığın biraz daha kaybolması demektir” (Aktaran: Bülbül, 2001).

Kurum Çıkarları ve Kişisel Çıkarlar

Medya içeriklerini etkileyen unsurlar arasında bireysel ve kurumsal çıkarlar önemli bir yer tutar. Günümüzde medya şirketlerinin kâr amacı güden diğer şirketlerle aynı yönetime ya da holdinge bağlı olması, bu anlamda dikkate değer en önemli çıkar çatışması ya da ilişkisine karşılık gelir. Medya patronlarının başka alanlardaki özel çıkarlarını korumak ya da geliştirmek için yayın organlarını birer silah olarak kullanması, dürüstlük ve tarafsızlık adına etik bir tartışmaya dönüşür. Kurum içi özerkliğin olmadığı medya kuruluşlarında, gazetecilerin de patronlarının çıkarlarıyla çatışacak nitelikte yayın yapmaları mümkün değildir. Aynı doğrultuda gazetecilerin de patronlarının çıkarları için iş takipçiliği yapmaları da uygun bulunmaz.

Öte yandan gazetecilerin kendileri adına çıkar sağlamak üzere başka işler yapmaları da sakıncalı görülür. Örneğin sporcu transferlerinde aracılık etmek, sanatçı organizasyonlarında aktif rol almak, çeşitli kuruluşlara danışmanlık yapmak, reklam kovalamak, reklamdaki komisyon almak ya da çeşitli başka işler dolayısıyla para ya da çıkar elde etmek eleştirilen davranışlar arasındadır.

İlan ve Reklam Baskısı

ABD’de Chrysler firmasının reklam işlerini yürüten PentaCom şirketi, 1997 yılı başında, reklamları yayımlatmayı planladığı dergilere şu mektubu gönderir: “Olası çatışmalardan kaçınmak amacıyla, tahrik edici ya da saldırgan olarak yorumlanabilecek bir makale ya da cinsel, siyasal, toplumsal sorunlara değinen bir yazıya yer verileceği zaman, Chrysler şirketinin önceden uyarılması gerekmektedir. Chrysler reklamlarının yayımlanacağı sayılarda yer verilecek yazıların kısa özetleri mutlaka gönderilmelidir. Bu özetler, dergi baskıya girmeden gönderilmeli ve reklamın yayımlanıp yayımlanmayacağına karar verilmesi için uygun zaman bulunmalıdır. Bu mektuptaki istekleri kabul ettiğinizi göstermek için aşağıda belirtilen yeri imzalayıp 15 Şubat’a kadar geri gönderiniz.” Bu mektup, medya kuruluşlarının reklam verenlerin baskısıyla nasıl karşı karşıya kaldıklarını göstermesi bakımından önemli bir belgedir (İrvan, 2001).

Reklam, yayın organlarının mali yapısını güçlendirerek onları iktidarların baskısından korur. Ancak bu kez de reklam verenlerin baskısı dikkat çeker. Yayın kuruluşlarının ayakta kalabilmesi ya da varlıklarını sürdürebilmeleri için reklam, günümüzde vazgeçilmez unsurlar arasında en önde gelmektedir. Bu hayati zorunluluk, ne zaman yayın organlarının kamuya karşı sorumluluklarının ikinci plana itilmesi anlamına gelmeye başlarsa, o noktada etik tartışmanın gündeme geleceği söylenilebilir. Kuşkusuz ekonomik sıkıntısı bulunmayan yayın organları daha özgür, daha bağımsız ve daha sorumlu yayın yapabilecek güce sahip olacaklardır.

Kriz Haberciliği

Beklenmedik ve ani bir biçimde gelişen, çeşitli biçimlerde yaşamın gündelik akışını kesintiye uğratma ve var olan toplumsal düzeni sarsma potansiyeli taşıyan olay ya da olaylar dizisi kriz durumları olarak adlandırılır. Savaş, terör, saldırı, hastalık, ekonomik bunalım, siyasal çalkantı, doğal afet ya da kaza gibi kriz durumları, daha titiz habercilik uygulamalarını gerekli kılar. Kriz durumlarında kamu yararı ve insani değerler doğrultusunda kamu kuruluşlarının da etkin bir şekilde girişimde bulunması, haberciler için gerekli olan bilgi akışının doğru bir şekilde yönetilmesi ve kamuyla olabildiğince kesintisiz bir iletişim içinde bulunulması beklenilir (Çaplı ve Taş, 2010).

Kriz haberciliğinde yayın kuruluşlarının başlıca beklenti ve istekleri olay yerine giden “ilk” olmak, olayı anında takip edebilmek, görüntü alabilmek, bilgiye erişebilmek, mesleki deneyimli ve uzmanlardan yararlanmak, kısıtlamalardan kurtulmak ve elde ettikleri bilgi ve görüntüleri en hızlı biçimde kamuoyu ile paylaşmaktır (Yüksel, 2010).

Buna karşın hükümetler ve güvenlik güçleri de medyadan şunları bekler: Kamuoyunun gerçek ve doğru bir şekilde bilgilendirilmesi, yanlış ya da sansasyonel bilgi aktarımı yapılmaması, olay yerinden gelen bilgilerin belli bir değerlendirme sürecinden geçirilerek yayımlanması, aşırı şiddet ve felaket görüntülerinin yayımlanmaması, korku, panik ve endişe yaratıcı içeriğe karşı özenli olunması, arşiv kaynaklarından yararlanıldığı durumda bunun yanlış anlaşılmalara neden olmayacak şekilde açıkça ifade edilmesi, haber toplarken güvenlik güçleri ya da ilk yardım ekiplerinin çalışmalarına engel olunmaması ve delillere zarar verilmemesi, devam eden eylemlerde güvenlik güçlerinin operasyonlarını zor durumda bırakacak bilgilerin verilmemesi, olaya ilişkin verilen bilgilerin daha sonra gerçekleştirilecek başka eylemlere örnek olmaması, doğruluğundan şüphe duyulan ya da doğrulanmamış bilgilerin yayımlanmaması, devletin ve hükümetin imajının sarsılmaması, eylemi gerçekleştirenlerin “suçlu” ya da “terörist” olarak tanımlanması, eylemi gerçekleştirenlerin amaçlarına hizmet edilmemesi, konunun ve gerilimin bir an önce gündemden düşürülmesi ya da gündemdeki yerinin zayıflatılması (Yüksel, 2010).

Bu doğrultuda, örneğin terör olayları karşısında, habercinin terörün ya da teröristlerin beklentileri konusunda bilgili olması gerekir. Terör öncelikle hedef aldığı rejimi ve siyasi iktidarı yıpratmak ister, mevcut otoriteyi sarsmak, kamuoyunu yıldırarak, iç ve dış kamuoyunda sesini duyurmak, toplumun direniş gücünü kırmak, büyük bir korku iklimi yaratmak ve tasarlamak, kendi davasına karşı olumsuz duyarlılıkları ortadan kaldırmak, kitleleri itaate zorlamak, kendilerine taraftar katılımı ve kitle desteği sağlamak, halkın içinde yer almak ve genel olarak terör olaylarını “normal” olarak nitelemek ve nitelendirilmesini sağlamak, hükümetin, toplumun veya özel sosyal grupların politikalarını etkilemek ister. Kendisinin düşman ya da hedef olarak seçildiğinde ne tür zararlar verebileceğinin görülmesini ister. Kendilerince ifade ettikleri soruna dikkat çekmek, medyada görünmek, sesini duyurmak, propagandasını yapmak ister. Eylemin kendisinden çok, sonrasında yaşanacak tartışmanın gündemde uzun süre kalmasını ister (Yüksel, 2010).

K İ T A P

Terör haberciliği konusunda ayrıca şu kitaba başvurabilirsiniz: Demiray, U. ve Gökçe, O. (Ed.) (2004).Terörün Görüntüleri Görüntülerin Terörü. Konya: Çizgi.

D İ K K A T

Haber yazmada dikkat edilecek hukuk kurallarını İletişim Hukuku (Medya Hukuku) kitabınızda bulabilirsiniz.

DÜZELTME (TASHİH) İŞARET VE KURALLARI

Sonuç olarak buraya kadar haber yazmanın dört aşamasına ilişkin ayrıntılı bilgiler aktarılmıştır. Son olarak denetim ve doğrulama aşamasını noktalamadan önce habercilik mesleğinde sıklıkla kullanılan düzeltme (tashih) kurallarına ve işaretlerine değinmek anlamlı olacaktır.

Arapça kökenli “**tashih**” sözcüğü, “düzeltme, düzelti” anlamına gelmektedir. Haber metinlerinin düzeltilmesine, doğrultulmasına “tashih etme” denilmektedir. Son yıllarda bilgisayar kullanımının yaygınlaşması nedeniyle kâğıt üzerine basılı metinlerin düzeltilmesi işlemine gerek duyulmamaktadır. Ancak yine de elektronik sisteme henüz geçmemiş olan yayın organlarında ve kimi gerekli durumlarda bilgisayar çıktıları üzerinden düzeltme yapılması gerekebilmektedir. Bu gibi durumlarda kimi özel işaretlerden yararlanılmaktadır.

Tahsis ya da düzeltme işaretleri olarak da bilinen işaretlerden belli başlıları şöyle açıklanabilir:

- Metin düzeltmelerinde değiştirilmesi gereken cümle ya da sözcüğün üzerini düz bir çizgi ile çizilir ve uygunsa hemen üzerine; uygun değilse bir ok çıkarılarak uygun yere yeni cümle ya da sözcük yazılır. Böylece üzeri çizilenin yerine yazılacak metin ifade edilmiş olur.
- Sözcük içerisinde yazım yanlışı nedeniyle oluşmuş bir harf hatası varsa bu hatalı harfin üzerine “/” şeklinde dikey bir çizgi çekilerek doğrusu, hemen üst tarafa, iki satır arasındaki boş alana yazılır.
- Bir cümle içerisinde iki sözcük arasına yeni sözcük ya da sözcükler eklemek için ya da iki cümle arasına başka bir cümle ya da cümleler eklemek için eklemenin yapılacağı yere ekleme “^” işareti konur ve hemen üzerine yapılacak ekleme yazılır.
- Sözcük içinde bir boşluk varsa ya da heceler ya da ekler bitişik yazılması gerekirken ayrı yazılmışsa bunların bitişik yazılması gerektiğine ilişkin olarak ilgili boşluğun üzerine birleştirme “^” işareti konur.
- Eğer iki sözcük bitişik yazılmışsa ya da ayrı yazılması gereken bir ek varsa, ayrılması gereken yere, iki harfin arasına ayırma “()” işareti konur.
- Bir paragraf içerisinde herhangi bir cümle başında yeni paragraf başı yapılması gerekiyorsa, bunu belirtmek için paragraf başı “J” işareti konur.

	Arada boşluk verme, kelimeleri birleştir.		Örnek metin üzerinde yapılan düzeltmelere dikkat ediniz.
	Kelimeyi ayır, arada boşluk ver.		Örnek metin üzerinde yapılan düzeltmelere dikkat ediniz.
	Tab ver, satırbaşı yap, içeriden başla		→ Örnek metin üzerinde yapılan düzeltmelere dikkat ediniz.
		Buradan yeni bir paragraf başlat, satırbaşı yap, tab ver.	Örnek metin üzerinde yapılan düzeltmelere dikkat ediniz. Bu işaret burada yeni bir paragrafa başlanılacağını söyler.
		Buraya iki kelimenin arasına şu yeni yazdığımız sözcük ya da cümleyi ekle.	metin üzerinde Örnek yapılan düzeltmelere dikkat ediniz.
	Harf ya da kelimelerin yerini değiştir, baştakini sona, sondakini başa getir.		Örnek yapılan metin üzerinde düzeltmelere dikkat ediniz.
	Bunu, buraya taşı.		Örnek metin üzerinde yapılan (örnek) işaretleme ve düzenlemelerin tümüne dikkat ediniz.
		Bunu / burayı, bu harfi, sözcüğü, cümleyi sil, metinden çıkar.	Örnek metin üzerinde yapılan işaretler ve düzeltmelerin tümüne dikkat ediniz.
	Buradaki düzeltmeye / hataya dikkat et.		Bu metin içerisinde daha önce virgül yok iken daha sonra konulmuştur.
	Tire işareti koy.		Örnek metin üzerinde yapılan düzeltmelere dikkat ediniz.
	Yanlış bir düzeltme yaptım. Metin, sözcük aynen kalsın, düzeltmeye gerek yok.		Burada bir düzeltme yapılması gerektiğini düşündüm ama sonra yazılı olanın doğru olduğu kanaatine vardım. O yüzden herhangi bir şey yapma. OK
		Doğru	
		Yanlış	
		Burası anlaşılıyor, yeniden yazılmalı	
	Burayı yeniden yazmayı dene; daha iyi ifade edilmesi gerekiyor.		

Kaynak: Yüksel, E. (2010). *Medya ve Habercilik*. Konya: Çizgi.

Artık haber yazma sürecinin tüm aşamalarını tamamlamış bulunuyoruz. Elbette daha iyi haber yazmak adına her şeyin bu kitapta anlatıldığını söylemek mümkün değildir. O nedenle habercilik ve haber yazma konusunda daha farklı kitapları okumanızı, bol bol pratik yapmanızı ve kendinizi sürekli geliştirmenizi tavsiye ederiz.

Özet

Denetim ve doğrulama sürecini açıklamak

Haber yazmanın son aşamasında denetim ve doğrulama süreci tamamlanır. Bu aşamada haber tekrar tekrar okunur, yazım yanlışları denetlenir, okunurluk ve anlaşılabilirlik kontrol edilir, fazlalıklar, eksik bilgiler, yanlış bilgiler, yorumsuzluk, etik ve hukuk kurallara uygunluk denetlenir. Haber son kez tekrar gözden geçirilir ve yayımlandıktan sonra geri bildirim dikkat edilir.

Ahlak ve etik kavramlarını betimlemek ve temel yaklaşımları açıklamak.

Ahlak, belli bir dönemde, belli insan toplulukları arasında benimsenmiş, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen geleneksel davranış kurallarıdır. Yanlış ve doğru, iyi ve kötü, erdem ve kusur ile yaptıklarımızı ve yaptıklarımızın sonuçlarını değerlendirmeye ilgilidir. Etik ise töre bilim demektir. Ahlak kurallarını ve bunların nitelikleriyle uygulamalarını konu alan bilim dalının adıdır. Ahlak alanında düşünme, felsefe yapma sürecinin insana kazandırmış olduğu bir etkinliktir. Konusu ahlak ve sorunsalı, ahlakın açıklanması ve buna bağlı ilkelerin belirlenmesidir.

Ahlak anlayışları zaman içinde değişim göstermiştir. Bunlar arasında ön plana çıkan ödevci ahlak anlayışı şu ilkeleri savunur: “Öyle davran ki, davranışının evrensel bir yasa hâline gelmesini arzula.”, “Hiçbir amaç, hiçbir koşulda, hiçbir ahlak dışı aracı haklılaştırılmaz.”, “Her koşulda doğru araçları kullan, doğruları yaz”. Yararcı ahlak anlayışı da en temelde şu ilkeleri kabul eder: “En çok insan için en büyük mutluluğu sağlayan davranış etik davranıştır.”, “Kamu yararı, gazetecilikte etik davranışın ölçütü sayılabilir”.

Basın meslek ahlakı kavramını betimlemek ve belli başlı kurumların ahlak ilkelerini örneklemek.

Basın meslek ahlakı, Batı dünyasında görece özgür biçimde çalışan gazetecilerin, artan çeşitli baskılara karşı kendilerini ve mesleklerini korumak, okurun güvenini kazanmak ve korumak amacıyla uymaya söz verdikleri kurallar olarak ortaya çıkmıştır. Genel olarak basının doğru bilgi verme ve gerçeği olduğu gibi aktarma işlevine, gazetecinin bilgiye erişebilme, düşünceyi açıklama ve ifade

özgürlüğüne, mesleki sırların korunmasına ve haber kaynaklarının açıklanmamasına ilişkindir. Bunlarla birlikte genel ahlak ilkelerini de kapsayan kurallar ve meslektaşlar arasındaki ilişkileri konu alan düzenlemeler de söz konusudur.

Türkiye’de Basın Konseyi’nin, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin, ABD’de Profesyonel Gazeteciler Derneği’nin ve Avrupa’da Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi’nin etik ilke ve açıklamaları dikkati çeken örneklerdendir.

Belli başlı etik sorun ve tartışmaları yorumlamak.

Etik sorun ve tartışmaların başında haberin tarafsızlığı (yansız, nesnel ya da objektifliği) gelir. Genel bir yaklaşımla, haber ve yorum ayrımının net bir şekilde ortaya konulması beklenir. Özel yaşam müdahale konusunda dikkatli olunması gerektiği tavsiye edilebilir. İzinsiz ya da gizlice elde edilen bilgilerin yayımlanması da açık bir “kamu yararı” bulunması koşuluyla kimi anlayışlarda kabul edilebilir bulunur. Ancak kimi yaklaşımlar bunu da reddeder. Gizlilik kaydıyla verilen bilgilerin yayımlanmasında da benzer bir tartışma söz konusudur. Para karşılığında elde edilen haberlerin yayımlanması da sakıncalı bulunur. Gazetecilerin hediye alması yine sakıncalı bulunan bir başka konudur. Gazetecinin kamuya karşı sorumluluğu, kendi çıkarlarından ve kurumsal çıkarlardan daha üstün görülür. İlan ve reklam verenlerle ilişkiler de aynı çerçevede değerlendirilir. Kriz haberciliği ise gazetecilerin daha titiz davranmalarını zorunlu kılar.

Düzeltilme işaret ve kurallarını tanımlamak

Haber metinleri bilgisayar çıktısı ya da elle yazıldığı durumlarda, kağıt üzerinde yapılan düzeltmeler için bazı düzeltme işaretleri kullanılır. Özel semboller ve işaretlerin anlamları kitapta tablo şeklinde sunulmuştur.

Kendimizi Sınayalım

1. Bir haber metninin okunabilirliği ve anlaşılabilirliği haber yazma sürecinin hangi aşamasının konusunu oluşturur?

- İlk aşama
- İkinci aşama
- Üçüncü aşama
- Dördüncü aşama
- Hiçbiri

2. Yanlış ve doğru, iyi ve kötü, erdem ve kusur ile kişinin yaptıkları ve yaptıklarının sonuçları daha çok aşağıdakilerden hangisiyle değerlendirilir?

- Onursal ilkeler
- Geleneksel ilkeler
- Ahlak ilkeleri
- Dinî ilkeler
- Hukuk ilkeleri

3. Aşağıdakilerden hangisinin konusu ahlak ve sorunsalı, ahlakın açıklanması ve buna bağlı ilkelerin belirlenmesidir?

- Vicdan
- Gelenekler
- Din
- Etik
- Hukuk

4. Bireyle birlikte toplumun mutluluğunu esas alan ve mutluluğa ancak eksiksiz olan devlette erişilebileceğini savunan ahlak anlayışı aşağıdakilerden hangisidir?

- Temel ahlak anlayışı
- Bireyci ahlak anlayışı
- Bilgi temelli ahlak anlayışı
- Toplumcu ahlak anlayışı
- Mutluluk esaslı ahlak anlayışı

5. Alman düşünür Immanuel Kant'ın düşüncelerine dayanan ve **en yüksek** ahlaki değer in insanın aklını işleterek bulabileceğini savunan ahlak anlayışı aşağıdakilerden hangisidir?

- Temel ahlak anlayışı
- Bireyci ahlak anlayışı
- Toplumcu ahlak anlayışı
- Ödevci ahlak anlayışı
- Yararcı ahlak anlayışı

6. Gazetecilikte “kamu yararı” kavramının ön plana çıktığı, en çok insan için en büyük mutluluğu sağlayan davranışın etik davranış kabul edildiği ahlak anlayışı aşağıdakilerden hangisidir?

- Temel ahlak anlayışı
- Bireyci ahlak anlayışı
- Toplumcu ahlak anlayışı
- Ödevci ahlak anlayışı
- Yararcı ahlak anlayışı

7. Basında mesleki saygınlığı sağlamak, doğru, güvenilir haber vermek, yorumları inanılır kılmak, okuyucunun güvenini sürdürmek için yapılması ve **yapılması** gerekenlerin bütününe ne ad verilir?

- Basında öz denetim
- Basında sansür
- Basında tarafsızlık
- Basın meslek kuruluşları
- Basın meslek etiği

8. İkinci Meşruiyet'in ilanı ile basında sansürün kaldırılmasının yıl dönümü olan 24 Temmuz günü ne olarak kutlanmaktadır?

- Ankara Gazeteciler Cemiyeti'nin kuruluşu
- Basında Konseyi'nin kuruluşu
- Basında öz denetimin sağlanması
- Basın meslek ahlakının kabulü
- Basın bayramı

9. Bir haber metninin aşağıdaki unsurlardan hangisini taşıması genel kabul gören ahlaki koşullardan biri **değildir**?

- Açık ve sade bir anlatıma sahip olması
- Gerçek ve doğru bilgi içermesi
- Karşıt görüşlere de yer verilmesi
- Resmî protokol listesi ile uyumluluk göstermesi
- Haberle yorum arasındaki ayrımın net yapılması

10. Basın meslek ahlakında genel olarak gazeteci, ilk ya da en önemli olarak kime karşı sorumludur?

- Kendisine
- Kamuoyuna ya da topluma
- Yazı işleri müdürüne
- Bağlı bulunduğu kuruma ya da patrona
- İlan ya da reklam verenlere

Okuma Parçası

“MEDYA YARGISIZ İNFAZ YAPIYOR”

29 Mart 1960 günü New York Times gazetesinde tam sayfalık bir ilan yayınlanır. İlanda kimi kamu kurumlarıyla birlikte, bizdeki Emniyet Müdürlüğü'ne karşılık gelen Montgomery, Alabama Polis Ofisi de eleştirilmektedir. Seçilerek göreve gelmiş, Polis Ofisi'nden sorumlu Belediye Meclis Üyesi L.B. Sullivan, gazete ve ilanı verenler hakkında “gerçek dışı ilan” nedeniyle “iftira” konulu tazminat davası açar...

Yalan ya da iftira içeren yayımlar konusunda Amerika Birleşik Devletleri Yüksek Mahkemesi'nin 1964'de verdiği karar, “basın özgürlüğünün korunması adına” o tarihten sonraki tüm benzer davalara örnek olur.

Kararın çıktığı “Times Sullivan'a karşı” davasının konusu, tam sayfalık eleştirel bir ilandır. İlan, Alabama'da tutuklanan insan hakları lideri Martin Luter King Jr.'nin yasal savunması için para toplamak amacıyla Güney Hristiyan Liderlik Konferansı tarafından verilmiştir. İlanda diğer kurumlarla birlikte Montgomery Alabama'daki Polis Ofisi de eleştirilmektedir. Ancak ilandaki kimi konular gerçek dışıdır. Eleştiriler ise herhangi bir kişinin adı verilerek yapılmamıştır. İlanın yayımlanmasının ardından Polis Ofisi'nden sorumlu Belediye Meclis Üyesi L.B. Sullivan, ilanı veren dört din görevlisi ve “ilanı incelemeyen yayımlayan” Times gazetesi aleyhine “polis güçlerinin davranışlarını yanlış biçimde tanımlayarak kendisine iftira atıldığına ilişkin” yerel mahkemede açar. Yerel mahkeme jürisi “ilandaki gerçek dışı unsurlara dayanarak” Sullivan'ı haklı bulur ve 500 bin dolarlık tazminata karar verir. Daha sonra gazetenin ve insan hakları liderlerinin itirazıyla yerel mahkemenin kararını ele alan Yüksek Mahkeme, Anayasa'yla korunan konuşma ya da düşüncüyü açıklama özgürlüğüne vurguda bulunarak, oybirliğiyle yerel mahkemenin kararını bozar; gazete ve ilanı verenler lehine karar verir.

Dünyanın yürürlükteki en eski Anayasası'na sahip olan Amerika Birleşik Devletleri'nde basın; yasama, yürütme ve yargı güçleri arasında “dördüncü güç” olarak tanımlanmakta ve “demokrasinin koruyucusu, gözetleyicisi” olarak görülmektedir. Basının bu rolü 1781'de Haklar Beyannamesi (Bill of Rights) olarak da bilinen 10 maddelik İlk Ek Değişiklik (First Amendment) kapsamında Anayasa'da güvence altına alınmıştır.... Haklar Beyannamesi'nin ilk maddesinde şöyle denilmektedir: “Kongre, bir din kuran ya da bir dinin gereklerinin özgürce yerine getirilmesini yasaklayan, söz ve basın özgürlüğü ile vatandaşların şikâyetlerini hükümete bildirmek için

dilekçe verme haklarını ve barışçıl toplanmalarını kısıtlayan hiçbir yasa çıkaramaz”.

.... 1964'deki kararında da Yüksek Mahkeme, Anayasa'daki bu hükme atıfta bulunmuştur. Mahkeme, söz ve basın özgürlüğünün, “açıklanan düşüncenin gerçeğe dayanma, popüler olma ya da işe yarama gibi bir takım koşullara bağlanamayacağını” ve bu şekilde basın özgürlüğünün kısıtlanamayacağını ifade etmiştir. İftira yasalarının “kamu görevlilerinin resmi davranışlarını eleştiren açıklamalara karşı yaptırım getirmek için” kullanılamayacağını da belirten mahkeme, “eleştirmenlerden açıklamalarının doğruluğunu garanti etmelerini istemenin kendi kendine sansüre yol açacağını” vurgulamıştır. Kararda ayrıca tanımlanan önemli kavramlardan biri “gerçek kötü niyet” (actual malice) ifadesidir. Mahkeme, kamu görevlilerinin çalışmalarıyla ilgili olarak gerçek kötü niyetli açıklamalar olmadıkça “hatalı” ya da “yanlış” olsa bile tüm ifadelerin Anayasa'nın özgürlük semsiyesi altında olduğunu kabul etmiştir.

Mahkeme kararı yayın içeriklerinin karalama ya da iftira niteliği taşıyıp taşımadığına ilişkin gerçek kötü niyet standartlarının belirlenmesi açısından da önemlidir. Buradaki şart ise yayımcının, ifadenin yanlışlığını bilmesi ya da gerçeğe karşı umursamaz ya da aldırma bir biçimde davranmasını temel almaktadır. “Times Sullivan'a karşı” davasında da gerçek kötü niyet bulunmadığı için dava düşmüştür.

Sonuç olarak Yüksek Mahkeme kamuoyunu ilgilendiren her türlü konuda, gerekirse kamu görevlileri hakkında her türlü sert eleştirinin yazılabileceğini, kamu görevlilerinin iftira davası açabilmesi için yalnızca yayının haberin yanlış olduğunu kanıtlamalarının yeterli olamayacağını, hatta basının açıkça kötü niyetli olmadıkça yanlış bilgiler üzerine de bu eleştirilerde bulunabileceğini temel bir hak olarak kabul etmiştir. Mahkeme ayrıca, davacının aynı zamanda muhabirin ya da yayın sorumlusunun “gerçekten kötü niyetli” davrandığını, “haberin doğru ya da yanlışlığını incelemeyi sorumsuz bir biçimde ihmal ederek” yayımladığını da kanıtlaması gerektiğine karar vermiştir. Böylece Amerika'da basın, her türlü kargaşa ya da sivil hak ihlallerini yazabilme ve kamu görevlilerini eleştirebilme özgürlüğüne kavuşmuştur....

Kaynak: Yüksel, E. (2010). “Medya Yargısız İnfaz Yapıyor”, **Medya ve Habercilik**. Konya: Çizgi.

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. d Yanıtınız yanlış ise, “Denetim ve Doğrulama Süreci” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. c Yanıtınız yanlış ise, “Ahlak, Etik ve Temel Yaklaşımlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. d Yanıtınız yanlış ise, “Ahlak, Etik ve Temel Yaklaşımlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. d Yanıtınız yanlış ise, “Ahlak, Etik ve Temel Yaklaşımlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. d Yanıtınız yanlış ise, “Ödevci Ahlak Anlayışı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. e Yanıtınız yanlış ise, “Yararcı Ahlak Anlayışı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. a Yanıtınız yanlış ise, “Basın Meslek Ahlakı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. e Yanıtınız yanlış ise, “Basın Meslek Ahlakı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. d Yanıtınız yanlış ise, “Basın Meslek Ahlakı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. b Yanıtınız yanlış ise, “Etik Sorun ve Tartışmalar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Haberde asıl olan gerçeklik ve doğruluktur. Yanlış anlaşılmanın önüne geçmek de habercinin sorumluluğundadır. Zarar vermemek, kamu yararının ön planda tutmak, çıkar amaçlı haber yazmamak, etik ve hukuk kurallarına bağlı kalmak da bu sorumluluklar arasındadır. Haberin okunabilirliğinin ve anlaşılabilirliğinin sağlanması adına da denetim önemlidir. Bu nedenlerle haberlerin tekrar tekrar okunması ve gözden geçirilmesinde yarar vardır.

Sıra Sizde 2

Dünyada ortak ya da evrensel tek bir anlayıştan söz etmek mümkün değildir. Çünkü ahlak vicdani bir olgudur ve bu da hem bireysel hem de toplumsal farklılıklar nedeniyle değişik algılamaları beraberinde getirir. Hukuk kurallarının bile evrensel olmadığı bir dünyada, vicdani kuralların genellenebilirliği ve herkesçe kabul edilebilirliği olası değildir. Aslında bu farklılığın dünyadaki çeşitliliğin ve zenginliğin de bir parçası olduğu ve gelişmelerin bu sayede yakalandığı gözden uzak tutulmamalıdır.

Sıra Sizde 3

Amerikan Profesyonel Gazeteciler Derneği'ne göre elde edilecek bilgi çok büyük bir öneme sahipse, yaşamsal bir kamu çıkarı söz konusuysa ya da halkı önemli bir zarardan koruyacaksa, bu bilgiyi elde edebilmek için diğer tüm haber toplama yöntemleri kullanılmışsa ve başarısızlığa uğranılmışsa, bilginin açığa çıkarılmasıyla önlenen zarar, bu yöntemle verilen zarardan daha büyükse gizli kamera kullanılmasına izin verilebilir.

Sıra Sizde 4

Genellikle görülmez. Hatta hediyein büyük ya da küçük olması da bu anlamda tartışmasız reddedilir. Çünkü bu hediyein karşılığında muhabirin tarafsızlığını yitirebileceği ve yazacağı muhtemel bir haberin gerçek ve doğruluğunun tehlikeye girebileceği kuşkusuz söz konusudur. Bir hediye “gazeteciye” veriliyorsa, karşılığının “haber” olması tehlikesi her zaman gündemdedir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Alemdar, Z. (1990). **Oyunun Kuralı: Basında Özdenetim**. Ankara: Bilgi.
- Bennett, W.L. (2000). **Politik İllüzyon ve Medya**. Çev.: S. Say. İstanbul: Nehir.
- Bülbül, A. R. (2001). İletişim ve Etik. İkinci Baskı. Ankara: Nobel
- Çaplı, B. ve Taş O./2010) “Kriz **Haberciliğinde**” **Televizyon Haberciliğinde Etik**.Ed.:B Çaplı ve H Tuncel Ankara:Fersa Matbaacılık.
- Demiray, U ve Gökçe,O. (ed) (2004) **Terörün Görüntüleri Görüntülerin Terörü**. Konya:Çizgi
- Demirkent, N. (2000). **Medya Medya**. İstanbul: Dünya.
- Girgin, A. (2000). **Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i**. İstanbul: İnkılap.
- İrvan, S. (22 Şubat 2001), “Medya ve Etik”. Şu adreste erişilmiştir: <http://eski.bianet.org/diger/egitim888.htm>
- İrvan, S. (2003). “Medya ve Etik”, **Medya, Etik ve Hukuk**, Ed.: S. İrvan, R. Duran ve F. İlkiz. İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- Kovach, B. ve Rosenstiel, T. (2007). **Gazeteciliğin Esasları**. Çev.: S. Göktaş. Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı.
- Özgen, M. (1998). **Gazetecinin Etik Kimliği**. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti.
- Özgür Basın**, 50-51, Haziran- Temmuz 1193
- Rigel, N. (1993). **Kağıt Kaplanlar**. İstanbul: Der.
- Sümer, B. (2010). “Haber kaynaklarıyla maddi ilişkiler”, **Televizyon Haberciliğinde Etik**, Ed.: B. Çaplı ve H. Tuncel, Ankara: Fersa Matbaacılık.
- Şahin, H. (2010a). “Özel yaşam”, **Televizyon Haberciliğinde Etik**, Ed.: B. Çaplı ve H. Tuncel, Ankara: Fersa Matbaacılık.
- Şahin, H. (2010b). “Gizli Kamera”, **Televizyon Haberciliğinde Etik**, Ed.: B. Çaplı ve H. Tuncel, Ankara: Fersa Matbaacılık.
- Tokgöz, O. (2003). **Temel Gazetecilik**. 5. Baskı. Ankara: İmge.
- Yüksel, E. (2010). **Medya ve Habercilik**. Konya: Çizgi.
- Yüksel, E. ve Gürcan, H.İ. (2005). **Haber Toplama ve Yazma**. Konya: Tablet.

Sözlük

A

Ahlak: Belli bir dönemde, belli insan topluluklarıncı benimsemiş, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen, yanlış ve doğru, iyi ve kötü, erdem ve kusur ile yaptıklarımızı ve yaptıklarımızın sonuçlarını değerlendirmeye ilgili geleneksel davranış kuralları.

Aktarmak: İletmek, bildirmek

Alıntılı giriş: Habere, bir kaynağın söylediği sözlerden alıntı yapılarak başlandığı haber giriş tekniği.

Ana başlık: Haber metninin üzerinde bulunan ve genellikle haberi özetleyen ya da tanımlayan türde bir ifade. Tam bir cümle yapısında olmayıp genellikle 3-5 sözcükten oluşan bir tümce yapısındadır. Genellikle kalın görünümlü harflerden oluşturulur ve üst veya alt başlıklardan daha büyük puntoludur.

Anlatım: Bir duyguyu, bir düşüncüyü, bir konuyu söz veya yazı ile bildirme, ifade

Anlatmak: Bilgi vermek, izah etmek; bir konu üzerinde açıklama yapmak, açıklamada bulunmak; nakletmek.

Ara başlık: Haber metninin içinde paragrafların arasında kimi zaman okuyucuyu rahatlatmak, uzun haber metnlerinde okuyucunun aradığını bulmasını sağlamak, haberdeki farklı unsurların birbirinden ayrılmasını sağlamak, tek düzeliliği ortadan kaldırmak ve haberde görsel bir başlık dengesi kurmak gibi amaçlarla kullanılan başlık türü.

Argo: Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin söylediği söz veya deyim; kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil veya söz dağarcığı, jargon.

B

Basın bülteni: Kurum, kuruluş, organizasyon ya da bunların halkla ilişkiler faaliyetlerini yürüten birimler tarafından haber merkezlerine gönderilen; haber değeri taşıyan, tanıtım ya da reklam amaçlı metinlerdir.

Basın toplantısı: Yetkili ya da ilgili bir kimsenin, bir konu ya da çeşitli konular üzerinde açıklamada bulunmak için kitle iletişim araçlarında görevli kimselerle yaptığı toplantı.

Basında özdenetim: Mesleki saygınlığı sağlamak, doğru, güvenilir haber vermek, yorumları inanılır kılmak, okuyucunun güvenini sürdürmek için yapılması ve yapılması gerekenlerin bütünü.

Bilgi: Öğrenme, araştırma ya da gözlem yolu ile edinilen gerçekler.

Birinci katman: Haber toplamanın ilk aşaması olan rutin haber toplama aşaması.

Birincil kaynaklar: Muhabirin bizzat kendisi tarafından araştırılan konu hakkında olay yerinde yaptığı gözlem, olayın kahramanı kişilerle yüz yüze görüşme, yayınlanmış rapor gibi yazılı kaynaklardan ve diğer birinci-el deneyimlerden yararlanması.

Ç

Çapraz kontrol: Elde edilen bilgilerin iki zıt ya da farklı haber kaynağına sorulup doğrulanmasıdır.

D

Denge: Karşıt görüşlerin bulunduğu durumlarda ya da bir iddia üzerine zor durumda kalacak tarafın da savunması na da aynı haberde yer verilmesi gerektiğini ifade eder.

Doğrudan aktarma: Haber yazmada, haber kaynağının söylediği sözün çift turnak arasına yerleştirilerek yapılan aktarım.

Dolaylı aktarma: Haber yazmada muhabirin, haber kaynağının söylediklerine atfen kendi cümlesini kurarak yaptığı anlatım.

Dördüncü (son) aşama: Haber yazma sürecinin son aşamasını denetim ve doğrulama oluşturur.

E

Editör: Yazıları yeniden düzenleyerek yayıma hazırlayan kimse.

Eşit alan ya da eşit zaman unsuru: Haber metninde karşıt görüşlere yer verilerek denge sağlanırken, bu denge nin gazete ve dergilerde “eşit alan” ile radyo ve televizyonda da “eşit zaman” kuralı gözetilerek sağlanması bir diğer objektiflik kuralıdır.

Etik: Törebilim, ahlak kurallarını ve bunların nitelikleriyle uygulamalarını konu alan bilim dalı.

F

Fiziksel kaynaklar: Çeşitli kayıt ve belgeler, referans çalışmaları, gazete kupürleri, doğrudan gözlemler ve muhabirin olayla ilgili somut verilere ulaştığı kaynaklar.

G

Gezi yazısı: Bir yazarın gezdiği, gördüğü ve incelediği yerlerden edindiği bilgi, görgü ve izlenimleri yansıtan yazı.

Görüşme: Muhabirin bir konuda haber yazmak için bilgi almak üzere haber kaynağı ile yaptığı konuşma, sözlü bilgi alışverişi, mülakat.

Gündem: Olay ya da konulara ilişkin öncelik ya da önemlilik sıralaması.

H

Haber bülteni: Radyo ve televizyon kuruluşlarının haber merkezleri tarafından hazırlanan ve yayımlanan günün yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası gelişen olayları hakkında kamuoyuna sunulan bilgilerin yer aldığı haber programı.

Haber değerleri: Haber olayının medyada yayınlanabilmesi için sahip olması gerektiği düşünülen nitelikler: örneğin ilginçlik, önemlilik, nadirlik, heyecanlılık, yakınlık, zamanlılık gibi unsurlardır.

Haber kaynakları: Haber içeriğine ilişkin bilgi veren ya da söz söyleyen kişiler.

Haber kokusu almak: Neyin haber olacağını iyi kestirmek, olayın haber unsurlarını önceden sezerek, bu yönlerin üzerine gitmek.

Haber öğeleri: Bir haber metninde yanıtı aranan ne, nerede, ne zaman, neden, nasıl ve kim sorularına karşılık gelir; 5N1K.

Haber spotu (özet, kesit): Haberin 15-20 sözcükten oluşan özet ifadesi ya da haberin okunmasını sağlayacak ilgi çekici anlatıma dayalı, genellikle haberlerin girişlerinde ya da sayfa tasarımına göre haber içerisinde uygun bir yerde, haber metninden 4 ya da 6 punto daha büyük harflerle ve ayrı yazı karakterleri ile yazılan ifade.

Hukuk: Toplumu yöneten, düzenleyen kurallar (yasalar) sistemi.

I

İkinci aşama: Haber yazma sürecinin ikinci aşamasını bilgi toplama oluşturur.

İkinci katman: Haber toplamanın ilk aşaması olan rutin haber toplama aşaması olan araştırmacı haber toplama aşaması.

İkincil kaynaklar: Muhabirin, olayın görgü şahitleriyle görüşerek ya da basın bülteni gibi yayımlanan bilgi kaynaklarından habere ilişkin bilgileri toplaması, daha önceden var olan ve iletişim araçlarında kullanılan, yazılı, görsel ve elektronik veri tabanlarında kayıtlı, farklı formatlarda sesli ve görüntülü kayıtlar ya da internet üzerinde bulunan bilgi, belge ve diğer materyallerden yararlanması.

İlk aşama: Haber yazma sürecinin ilk aşamasını düşünme ve bir odak noktası bulma oluşturur.

İnsan kaynakları: Olaylarla ilgili bilgi alınabilecek insanlar.

K

Konferans: Dinleyicilere bilim, sanat, edebiyat gibi bir konuda bilgi vermek için yapılan konuşma.

Kongre: Bir kuruluşun, temel sorunları konuşmak üzere belli sürelerle yaptığı genel toplantı.

Konuşma dili tekniği: İnsanların birbirleriyle anlaşmak için sesli olarak konuştukları dile dayalı, haberlerin sesli olarak birine anlatılmıyormuşçasına sunulduğu radyo ve televizyon haberlerinin yazım tekniği.

Konuşma dili: Tasarlanan mesajların sesli titreşimler aracılığıyla, ses, sözcük, dilbilgisi bütünlüğü içinde farklı tonlama, vurgulama, tını ve duraklamalarla ve yazı diline göre daha günlük ve daha az resmi olan (informal) ifade biçimi.

M

Manipülasyon: Hileli yönlendirme.

Manşet: Gazetelerin ilk sayfasına en iri puntolarla konulan, genellikle gazetenin logosunun altında yayımlanan başlık.

Medya: İletişim ortamı. Her çeşit bilgiyi, hedef kitleye aktaran, haber verme, bilgilendirme, eğitime, eğlendirme sorumluluğunu yerine getiren yazılı, görsel, işitsel araçların tümü.

Meslek ahlakı: Çeşitli meslek mensuplarının, mesleklerinin icrası sırasında uymaları beklenen, meslek grubunun davranışlarına ve bu grubun topluma karşı sorumluluklarına yönelik kurallar.

Mülakat: Kişinin tutum ve fikirlerini öğrenmek amacıyla sorular sormak ve alınan yanıtlarla bir konuyu aydınlatmak üzere yapılan görüşmeye verilen ad, görüşme.

N

Netlik: Haberde kaynak göstermesi anlamına gelir.

O-Ö

Odak noktası: Bir haberi değerli ya da önemli kılan, haber değeri taşıyan unsurlar haberin odak noktasını oluşturur.

Okunabilirlik ve anlaşılabilirlik: Bir metnin okunabilirlik ya da anlaşılabilirlik derecesine ilişkin değerlendirme ya da ölçme biçimleri.

Olay görüşmesi: Habere konu olan olay, fikir, durum ya da oluşumla ilgili bilgi veya açıklama elde etmek için yapılan bilgi toplama görüşmesi.

Olay: Ortaya çıkan, oluşan durum, ilgi çeken veya çekebilecek nitelikte olan her türlü iş, hadise, vaka.

Özetleyici giriş: Haberin birkaç ögesinin birden önemli olduğu durumlarda olayın özetlenerek habere giriş yapıldığı haber giriş tekniği.

P

Panel: Dinleyiciler önünde, seçilmiş bir konuşmacı grubunun bir konuyu tartışmak amacıyla düzenlediği toplantı, toplu görüşme, açık oturum.

Portre fotoğrafı: Genel olarak insanların yüzünün görüldüğü fotoğraflar.

Profil görüşmesi: Haber öyküsünün bir kişi ve onun yaşamı üzerine odaklandığı haberler için yapılan görüşme.

R

Redaksiyon: Yazılmış bir metin üzerinde gereken düzeltmeleri yaparak yazıyı yayıma hazır duruma getirme.

Redaktör: Yazılmış bir metin üzerinde gereken düzeltmeleri yaparak yazıyı yayıma hazır duruma getiren kimse.

Röportaj: Gazetecilik uygulamalarında daha çok araştırmaya, incelemeye, soruşturmaya dayalı, bir takım gerçeklerin belirlenmesine çalışılan, çok yönlü, renkli anlatıma sahip yazı türüdür. Radyo ve televizyonculuk uygulamalarında ise araştırma ve soruşturma sonucunda hazırlanmış olan program.

S-Ş

Seminer: Bir konu ile ilgili bilgi vermek ve bu bilgiler üzerinde tartışmak amacıyla birkaç yetkilinin yönetimi altında düzenlenen toplantı.

Sempozyum: Belli bir konuda düzenlenen oturum veya seminerler serisi.

Sıcak haber: Meydana gelen olayın sıcaklığına yayınlandığı haber.

Sıfat: Bir ismin önüne gelerek o adı niteleyen ya da belirten sözcükler; ön ad.

Sokak röportajı: Genellikle radyo ve televizyonculukta muhabirin gündemdeki bir olayla ilişkili olarak insanların yoğun olduğu yerlerde rastgele seçtiği kişilere yönelttiği bir-iki sorudan oluşan görüşme türü.

Söyleşi (sohbet) yazısı: Edebiyat alanında söyleşi yazısı, karşılıklı konuşmayı andıran nitelikteki anlatıma karşılık gelir. Gazetecilik alanında ise söyleşi, görüşme yoluyla elde edilen bilgilerin bir sohbet havasında soru ve cevaba dayalı olarak kaleme alındığı yazı türüdür.

Sürmanşet: Gazetelerin birinci sayfasındaki gazetenin logosunun üzerinde kullanılan başlık.

Şemsiye başlık: Birbiriyle ilişkili olayları bir araya getiren habere ait başlık.

T

Tashihi: Haber metnlerinin düzeltilmesi.

Tek yönlü habercilik: Tek bir görüşe dayanarak, o görüşü diğer görüşler karşısında yücelterek yapılan habercilik.

Ters piramit tekniği: Habere yönelik bilgilerin, hedef kitlenin ilgisine göre, en önemliden daha az önemliye doğru sıralamasının öngörüldüğü, en çok kullanılan haber yazma tekniği.

Ü

Üçüncü aşama: Haber yazma sürecinin üçüncü aşamasını haber metni yazma oluşturur.

Üçüncü Katman: Haber toplamanın ilk aşaması olan rutin haber toplama aşaması olan haberi analiz etme aşaması.

Üst başlık: Ana başlığın üzerinde ya da satır boşluklarına göre sağ ve sol yanında yer alan başlık. Ana başlığı tanımlayan, açıklayan özellikte ve çoğunlukla da 5-10 sözcüklü bir cümle halinde sunulur. Genellikle ince, zayıf yapı, beyaz karakterli ya da dişi karakterli harflerle dizilir.

Z

Zarf: Bir fiilimsinin, fiilin, sıfatın ya da başka bir zarfın anlamını yer, yön, zaman, ölçü, nicelik, soru bakımından belirten, sıralayan ve etkileyen kelimeler; belirteç.

5N1K: Bir haber metninde yanıtı aranan ve haber öğeleri olarak bilinen ne, nerede, ne zaman, neden, nasıl ve kim sorularına karşılık gelen ve en temel haber yazma tekniği olarak bilinen formül.